

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasitesi ve Sınırlılıkları

Örgütlenme Özgürlüğünün ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi için STÖ'ler ve Sivil Ağlar için Kapasite Geliştirme Projesi TR2014/DG/04/A1-02/001

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasitesi ve Sınırlılıkları

Örgütlenme Özgürlüğünün ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi İçin STÖ'ler ve Sivil Ağlar için Kapasite Geliştirme Projesi TR2014/DG/04/A1-02/001

Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasitesi ve Sınırlılıkları

Editör

Dr. Tezcan Eralp Abay

Saha araştırması ve raporlama

Sam Araştırma

Katkı sağlayanlar

Hakan Ataman

Tasarım

Meltem Çolak

STGM

Buğday Sokak 2/5 06680

Çankaya-Ankara

www.katilimhakki.org

"Bu yayın Avrupa Birliğinin maddi desteği ile hazırlanmıştır. Bu yayının içeriğinden yalnızca STGM sorumlu olup herhangi bir şekilde Avrupa Birliğinin ve Türkiye Cumhuriyetinin görüşlerini yansıtmak zorunda değildir."

ISBN: 978-605-66197-9-3

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR

SUNUŞ

YÖNETİCİ ÖZETİ

GİRİŞ

1. YÖNTEM

- 1.1 NİCELİKSEL YÖNTEM
- 1.2 NİTELİKSEL YÖNTEM

2. RAPOR AKIŞI

- 2.1 RAPOR BÖLÜMLERİNİN GİRDİLERİ
- 2.2 RAPOR BÖLÜMLERİNİN İÇERİĞİ

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1 STÖ'LERİN GENEL NİTELİKLERİ

- TEMEL FAALİYET ALANI
- TEMEL HEDEF GRUPLAR
- COĞRAFİ KAPSAM

3.2 FİZİKİ İMKANLAR

3.3 ÜYELİK/GÖNÜLLÜLÜK/ÇALIŞANLAR

- ÜYELER
- GÖNÜLLÜLER
- SİGORTALI ÇALIŞAN

3.4 YÖNETİŞİM

- HİYERARŞİK YAPI VE KARAR ALMA
- TÜZÜK/İÇ İŞLERİYLE İLGİLİ BELGE
- PROJE VE FAALİYET RAPORLARI
- MALİ RAPORLAR

3.5 GÖRÜNÜRLÜK

3.6 FİNANSAL DURUM

- ÜYE AİDATLARI
- FON
- İŞLETME GELİRLERİ
- BAĞIŞLAR

3.7 STÖ'LERİN KATILIM VE SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ

KATILIM

- POLİTİKA TASLAĞI HAZIRLAMA VE KARAR ALMA
- LOBİCİLİK

İZLEME, DEĞERLENDİRME, RAPORLAMA

- PROTESTO, SOSYAL MEDYA, KAMUOYUNA DUYURMA
- ARAŞTIRMA/BİLGİ ÜRETME

DİĞER FAALİYETLER

İŞ BİRLİĞİ

- STÖ'LERLE İŞ BİRLİĞİ
- KAMU KURUMLARI VE YEREL YÖNETİMLERLE İŞ BİRLİĞİ
- AĞLARDA/PLATFORMLARDA/FEDERASYONDA YER ALMA

STÖ'LERİN İŞLEYİŞİNE, YAKLAŞIMINA YÖNELİK

ELEŞTİRİLER

- TOPLUMSAL KUTUPLAŞMANIN STÖ'LERİN İLİŞKİSİNE ETKİSİ
- SİVİL TOPLUMUN SEKTÖRLEŞMESİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

3.8 SİVİL TOPLUM GELİŞTİRME MERKEZİ DERNEĞİ (STGM)

BİLİNİRLİK VE GÖRÜŞLER

STGM'İN FAALİYETLERİ

STGM'DEN BEKLENEN DESTEKLER

EK 1 - FAKTÖR ANALİZİ

EK 2 - FAKTÖR ANALİZİ GRAFİKLERİ

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1	- Ana kategoriler	55
Şekil 2	- Eğitim Araştırma alt kategorileri	56
Şekil 3	- Kültür ve Eğlence alt kategoriler	56
Şekil 4	- Sosyal Hizmetler alt kategoriler	56
Şekil 5	- Kuruluş amacı	57
Şekil 6	- Kuruluş yılı	58
Şekil 7	- Kamu yararına dernek statüsü	58
Şekil 8	- Hedef kitle	59
Şekil 9	- Faaliyet düzeyi	60
Şekil 10	- Yurt içinde şube sahipliği	61
Şekil 11	- Yurt içi temsilcilik sahipliği	61
Şekil 12	- Ofis sahipliği	63
Şekil 13	- Ofisin sahiplik durumu	63
Şekil 14	- Sahip olunan mekanlar	64
Şekil 15	- Üye sayısı	66
Şekil 16	- Yeni üye kazanmak için faaliyetler	66
Şekil 17	- Üyelere yönelik faaliyetler	67
Şekil 18	- Üye sayısındaki değişim	68
Şekil 19	- Üye sayısının artmamasının nedenleri	69
Şekil 20	- Üye sayısının artmasının nedenleri	70
Şekil 21	- Gönüllü sayısı	73
Şekil 22	- Gönüllülere yönelik faaliyetler	74
Şekil 23	- Tam zamanlı ücretli çalışanlar	78
Şekil 24	- Yönetim kurulu yaş grubu	81
Şekil 25	- Yönetim kurulu gelir grubu	81
Şekil 26	- Yönetim kurulunun son değişiklik tarihi	82
Şekil 27	- Yönetim kurulu Başkanının son değişiklik tarihi	82
Şekil 28	- Yönetim kurulunda karar alma şekli	83
Şekil 29	- Yönetim kurulu toplanma sıklığı	83
Şekil 30	- Yönetim kurulunun tüm üyelere açık olması	83
Şekil 31	- Üyelerin son genel kurula katılma durumu	84
Şekil 32	- Son genel kurulda yönetim kurulunun belirlenme şekli	84
Şekil 33	- Stratejik eylem planına üyelerin dahil olması	84
Şekil 34	- Stratejik eylem planına hedef grubun dahil olması	85
Şekil 35	- Yazılı kurumsal strateji ve eylem planı	88
Şekil 36	- Yazılı politikaların varlığı (Evet oranları)	89
Şekil 37	- Düzenli faaliyet raporu hazırlanma durumu	92
Şekil 38	- Faaliyetlere ilişkin etki analizi yapma durumu	93
Şekil 39	- Etkinliklerin başarısını izleme yöntemleri	94
Şekil 40	- Derneği/vakfı başarılı bulma nedenleri	95
Şekil 41	- Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma durumu	97
Şekil 42	- Sosyal medya hesabı sahipliği	100

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 43	- Birlikte kullanılan sosyal medya platformları	100
Şekil 44	- Web sitesi sahipliği	101
Şekil 45	- Birlikte kullanılan iletişim araçları	101
Şekil 46	- Önemli gelir kaynakları	104
Şekil 47	- Yıllık yaklaşık gelir	105
Şekil 48	- Mali kaynakların yeterliliği	106
Şekil 49	- İnsan kaynaklarına ve kurumsal gelişime ayrılan bütçe	106
Şekil 50	- Düzenli üye aidatı toplayabilme	107
Şekil 51	- Son üç yılda fon veren kuruluşlara proje sunma durumu	108
Şekil 52	- Proje sunmama nedeni	109
Şekil 53	- İktisadi işletme sahipliği	114
Şekil 54	- Son üç yılda savunuculuk faaliyeti yürütme	117
Şekil 55	- Yazılı savunuculuk ve eylem planına sahip olma	117
Şekil 56	- Profesyonel ya da gönüllü savunuculuk sorumlusu olma durumu	117
Şekil 57	- Son üç yıl içinde kullanılan savunuculuk biçimleri	118
Şekil 58	- Savunuculuk faaliyetlerinde kullanılan veri kaynakları	119
Şekil 59	- Son üç yıl içinde savunuculuk yapmama nedenleri	119
Şekil 60	- Kamu kurumlarının STÖ'lerin görüşlerine başvurma konusundaki tutumu	122
Şekil 61	- Kamu kurumlarıyla yapılan toplantılara katılım ve görüş bildirme	123
Şekil 62	- Savunuculuk faaliyetlerinde başka STÖ ve kamu kurumlarıyla iş birliği	131
Şekil 63	- Son üç yılda yapılan etkinliklerde kamu idaresi ile ortak faaliyet	132
Şekil 64	- Kurullara/konseylere üyelik	132
Şekil 65	- Kent konseyi, danışma kurulu ve benzerlerine üye olmama nedeni	133
Şekil 66	- Uluslararası bir kuruluşta danışman/katılımcı statüsü	136
Şekil 67	- Federasyon ya da birlik üyeliği	136
Şekil 68	- Bir ağ ya da platforma üyelik	137
Şekil 69	- STGM tanınma	141
Şekil 70	- STGM'nin nitelikleri	141
Şekil 71	- STGM'nin faaliyetlerini başarılı bulma (ortalama)	143

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
Amnesty	Uluslararası Af Örgütü
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DERBİS	Dernekler Bilgi Sistemi
GONGO	Government-organized non-governmental organization (Hükümet tarafından örgütlenen sivil toplum kuruluşu)
HDP	Halkların Demokratik Partisi
IBAN	International Bank Account Number (Uluslararası Banka Hesap Numarası)
IOM	International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KADEM	Kadın ve Demokrasi Derneği
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
LGBTI+	Lezbiyen Gey Biseksüel Trans ve İnterseks
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NUTS	Nomenclature of Territorial Units for Statistics (İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflandırması)
OHAL	Olağanüstü Hal
SIDA	The Swedish International Development Cooperation Agency (İsveç Uluslararası Kalkınma İş Birliği Ajansı)
STGM	Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği
STİGM	Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
STÖ	Sivil Toplum Örgütü
ŞÖNİM	Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TOG	Toplum Gönüllüleri Vakfı
TTB	Türk Tabipleri Birliği
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

SUNUŞ

Sivil toplum örgütlerinin kapasitesi ve sınırlılıklarını anlamak ve çalışmalarını bu doğrultuda şekillendirmek, 2004 yılında kurulan Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneğinin (STGM) önceliklerinden biri olmuştur. Bu kapsamda uyguladığımız AB projeleri kapsamında atılan ilk adımlardan biri Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin ihtiyaç ve sınırlılıklarını tespit etmek amacıyla yürütülen bir haritalama çalışmasının hazırlanması oldu. Bu çalışma yapılırken 8 ilden 32 örgüt ile görüşüldü ve çalışma Ekim 2005'te yayınlandı.

Elinizde tuttuğunuz **“Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasitesi ve Sınırlılıklar Araştırması”** bu ilk araştırmadan yaklaşık 15 yıl sonra, 2021 yılı başında Türkiye genelinde dernek ve vakıflarla yapılan 858 anket ve 32 derinlemesine görüşme sonucunda hazırlandı. Araştırmanın kapsamı bile Türkiye'de sivil toplum örgütlerinin son 15 yılda aldığı yolun bir göstergesi olsa gerek. Bununla birlikte araştırma tasarımında ve saha çalışmaları sırasında Türkiye'de yapılan bütün kıymetli çalışmalardan faydalandığımızı da vurgulamanın önemli olduğunu düşünüyoruz.

Sivil toplum örgütlerinin kapasitesinin desteklenmesini temel faaliyet alanlarından biri olarak tanımlayan STGM, alandaki çalışmalarını şekillendirirken sivil toplum örgütleriyle günlük temasından, uzmanlığından ve paydaşlarıyla olan yakın iş birliğinden beslenmeye devam ediyor. Bütün bunların yanı sıra saha araştırmaları aracılığıyla veri toplamaya ve bu veriler doğrultusunda çalışmalarımızı şekillendirmeye de büyük önem veriyoruz.

Her ne kadar pandeminin hepimizin hayatına getirdiği zorluklar, sınıflandırma sorunları ve konjonktürel sıkıntılar araştırma sürecini etkilemiş olsa da önemli bulgulara ulaştığımızı düşünüyoruz. Bu çalışmamızın da sadece STGM'nin değil daha güçlü bir sivil toplum için çalışan kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri, uluslararası kuruluşlar ve özel sektör kuruluşları için de yol gösterici olacağına inanıyoruz.

Avrupa Birliği Başkanlığının lider kuruluşu olduğu sivil toplum alt sektörü kapsamında hayata geçirilen ve Merkezi Finans ve İhale Biriminin sözleşme makamı olduğu “Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi için Sivil Toplum Örgütleri ve Sivil Ağların Kapasitesinin Geliştirilmesi” projesi kapsamında hazırlanan bu araştırma raporu, sivil toplum alanında çalışan kamu kuruluşları, sivil toplum örgütleri ve AB arasındaki iş birliği ve ortak çalışma kültürünün de önemli çıktısı olmuştur.

Bu raporun hazırlanmasına katkı sağlayan proje yönlendirme kurulu üyelerimize, proje ekibimize, araştırma sürecine katkı sağlayan sivil toplum örgütlerine ve tüm paydaşlarımıza teşekkürlerimizi sunuyorum.

Araştırma bulguları doğrultusunda öğrenen, gelişen ve değişim yaratmaya çalışan bir örgüt olarak çalışmalarımızı bu araştırma bulgularından da faydalanarak geliştirmeye devam edeceğiz. Bu araştırmanın sivil topluma gönül vermiş, alanın güçlenmesi için çaba harcayan bütün dostlarımıza faydalı olmasını temenni ediyoruz.

Dr. Yakup Levent Korkut
Yönetim Kurulu Başkanı

YÖNETİCİ ÖZETİ

Türkiye'de sivil toplumun kapasitesi ve profili konusu bir dizi mit, ön kabul, kişisel görüş ve yaklaşım farklılıklarıyla örülü bir tartışma alanı olmaya devam ediyor. Farklı aktörler tarafından geliştirilen kapasite geliştirme yaklaşımları ya da ilişki kurma biçimleri de bu yaklaşım farklılıkları ve sübjektif değerlendirmelere dayanıyor doğal olarak. Bu bağlamda veriye dayalı, objektif kararlar vermek, yapılacak müdahaleleri veya destek mekanizmalarını tasarlamak için, sivil toplum evrenini doğru bir şekilde tanımlayabilmek büyük önem taşıyor. Kamu, sivil toplum ve kimi zaman da özel sektör aktörlerinin doğru kararlar alabilmesi ve sivil toplum örgütleriyle etik, sağlıklı ve etkili bir ilişki biçimi kurabilmeleri için mevcut kapasitenin doğru tanımlanabilmesi ve sınırlılıkların anlaşılabilmesi gerekiyor.

Açıkçası sivil toplum alanındaki birçok aktör bu ihtiyacın farkında olsa gerek ki son 20 yılda bu konuda bir dizi çalışma da yapılmış. Bu çalışmaların bir kısmını gözden geçirmenin ve hatırlamanın faydalı olacağını düşünüyoruz.

Bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri¹ Ekim 2005'te yayınlanan ve Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) ve Yaşama Dair Vakıf (YADA) iş birliğinde hazırlanan **"Haritalama Çalışması, Sivil Toplum Kuruluşları: İhtiyaçlar ve Sınırlılıklar"**² isimli çalışma. Rapor, AB tarafından desteklenen "Sivil Toplumun Geliştirilmesi için Örgütlenme Özgürlüğünün Güçlendirilmesi Projesi" kapsamında hazırlandı. Araştırma kapsamında nispeten dar bir örneklem belirlenerek, 8 ilden 32 örgüt ile kapsamlı bire bir görüşmeler ve odak grup toplantıları düzenlendi. Araştırma kapsamında ilk ele alınan sorunun örgütlerin sınıflandırılması olduğunu vurgulamakta fayda var. Aşağıda açıkladığımız üzere benzer bir sınıflandırma sorunuyla kendi araştırmamızda da yüzleşmek zorunda kaldık. Sonrasında Türkiye'de STK'ların durumunu inceleyebilmek için "altyapı", "gönüllü ağlar/kadrolar ve üyeler", "devletle olan ilişkiler", "STK'lardaki örgüt içi ilişkiler", "STK'ların birbirleriyle olan ilişkileri", "hedef gruplarla ve toplumun geri kalan kısmıyla ilişkiler", "medyayla ilişkiler" ve "STK'ların sivil toplum kavramsallaştırmaları" başlıklarına yer verilmiş. Araştırmanın üçüncü bölümünde ise STK'ların ihtiyaç ve beklentileri analiz ediliyor. Son bölümde ise STGM'nin bilinirliğine ve STGM'den beklentilere yer veriliyor.

Hemen hemen aynı dönemlerde yapılan bir başka öncü çalışma ise TÜSEV ve Yurttaş Katılımı için Küresel İttifak (CIVICUS) tarafından tasarlanıp Türkiye dahil 50'inin üzerinde ülkede uygulanan Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) kapsamında hazırlanan **"Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci - Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu"**.³ Bu rapor, Türkiye'de sivil topluma ilişkin ilk uluslararası karşılaştırmalı ve geniş kapsamlı araştırma projesi niteliği de taşıyor. 2006 yılında yayınlanan raporun, saha araştırması 2004-2005 yıllarında yapılıyor ve Türkiye'de sivil toplum

DİPNOTLAR

- 1 Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı'nın 1998 yılında yayınladığı Önde Gelen Gönüllü Kuruluşlar (Aydın GÖNEL) isimli daha erken tarihli bir envanter çalışması da bulunmaktadır.
- 2 <https://www.stgm.org.tr/sites/default/files/2020-10/00000361-stgm-haritalama-calismasi-yada-ekim2005.pdf>
- 3 <http://step.org.tr/default.asp?c=5&s=16>

analizi "**yapı** (üye sayıları, bağış yapma ve gönüllülük oranları, şemsiye kuruluşların varlığı ve sivil toplum altyapısı, insan kaynakları ve mali kaynaklar)", "**ortam** (yasal, siyasi, kültürel ve ekonomik bağlamlar, sivil toplum- devlet ve sivil toplum-özel sektör ilişkileri)", "**değerler** (yasal, siyasi, kültürel ve ekonomik bağlamlar, sivil toplum-devlet ve sivil toplum-özel sektör ilişkileri)" ve "**etki** (kamu politikalarını etkileme, vatandaşların güçlendirilmesi, toplumsal ihtiyaçların karşılanması)" şeklinde dört ana boyut kapsamında ele alınıyor. Sonrasında Türkiye'de sivil toplumun güçlü ve zayıf yönleri değerlendirilerek tavsiyeler ve çözüm önerileri geliştiriliyor. Yine araştırma kapsamında vatandaş katılımı, kamu-sivil toplum ilişkileri, kurumsal kapasite, STK'lar arasında iş birliği, filantropi: bireysel ve kurumsal bağışçılar, güven ve sosyal sermaye, STK'larda şeffaflık ve hesap verebilirlik, hak temelli çalışmalar ve savunuculuk, medyada sivil toplum, kurumsal sosyal sorumluluk ve özel sektör desteği ile AB sürecine ilişkin değerlendirme ve bulgulara yer veriliyor. Bu çalışmada STGM tarafından yürütülen çalışmadan farklı olarak özel sektör sivil toplum ilişkilerine ve bağışçılık konusuna ayrı bir önem verildiği ilk bakışta göze çarpıyor. Araştırma kapsamında, masa başı araştırmalarına ek olarak 132 anket ve 120 sivil toplum paydaşının katıldığı odak grup toplantıları da yapılıyor. Araştırmanın özellikle daha makro konularda çok önemli bulguları olmakla birlikte, sivil toplum kapasitesine ilişkin bütün alanı temsil edici ve kısıtlılıkları ortaya koyucu yönünün yeterince güçlü olmadığı da araştırma bulgularının genel değerlendirmesinden anlaşılıyor.

CIVICUS Sivil Toplum Endeksi Projesi'nin (STEP) devamı niteliğindeki çalışma ise 2011 yılında, **Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II⁴** adıyla yayınlandı. Bu raporda kavramsal çerçevede güncelleme yapılarak, Türkiye'de sivil toplum beş boyutta ele alınıyor. Bu beş boyut şu şekilde sıralanıyor:

Bireylerin ve kamuoyunun sivil topluma katılım düzeyini ele alan **Vatandaş Katılımı** (1) boyutu; sivil toplum kuruluşları ve alanının kurumsallaşma düzeyini inceleyen **Organizasyon Düzeyi** (2); sivil toplum alanında benimse-nip teşvik edilen **Değerlerin Uygulanışı** (3); sivil toplumun sosyal ve siyasal alandaki **Etki Algısı** (4); ve işlevini sürdürdüğü **Sosyo-ekonomik/Politik/ Kültürel Ortam** (5).

Bu çalışma kapsamında 2009 yılında Türkiye'nin yedi bölgesinden 142 sivil toplum temsilcisinin katılımıyla düzenlenen STK anketinin yanı sıra hane halkı araştırması ve dış paydaş anketi de yapıldı. Raporda çalışmalara kısmen küçük bir grubun (yaklaşık 400 kişi) katılmasından yola çıkarak bir öz eleştiri yapıldığı da görülüyor. Son olarak, raporda süreklilik gösteren zayıf yönler ele alındığında, vatandaş katılımının düşüklüğü ve kurumsal kapasitelerin (kaynaklar, ilişkiler, yönetim yapıları...) zayıflığının süreklilik göstermesinin endişe verici bulunduğunu da vurgulamakta fayda görüyoruz.

DİPNOTLAR

- 4 https://www.tusev.org.tr/usrfiles/files/step2011_web_SON.pdf

2005 yılında STGM ve YADA iş birliğinde hayata geçirilen haritalama çalışmasının devamı niteliğinde ve daha kapsamlı bir yaklaşımla hazırlanan, **"Türkiye'de Gönüllü Kuruluşlarda Sivil Toplum Kültürü"**⁵ isimli bir araştırma ise 2009 yılında yayınlandı. Araştırmanın saha çalışması YADA tarafından yürütüldü ve araştırmada STK'ların ve yöneticilerinin profilleri resmedildi. Saha araştırmasının 2007-2009 yılları arasında tamamlandığı anlaşılıyor, Raporda 50 STK ile vaka çalışması yürütüldüğü ve 2481 STK yöneticisi ile STK profili anketi ve 4903 yönetim kurulu üyesi ile yönetici profili araştırması yapıldığı belirtilmiş. Araştırmanın en güçlü yanının, 2.178 dernek ve 289 vakıf temsilcisinin dahil edilerek geniş bir temsil oranının yakalanması olduğu söylenebilir. Araştırma kapsamında gönüllü kuruluşların (STÖ'lerin) tasnifine ilişkin kapsamlı bir öneri de geliştirilmiş. Üye profili, işleyiş (şubeleşme, toplantı sıklığı vb.), kurumsal olanaklar (ofis, ücretli çalışanlar, iktisadi işletme, gelir vb.), faaliyetler, proje geliştirme, uluslararası faaliyetler, web sitesi sahipliği, STK'ların en önemli sorunları gibi kapasite ile doğrudan ilişkilendirilebilecek konulara yer verilmesinin yanı sıra istenmeyen fon kaynakları ve siyasi tutum gibi daha politik konulara da araştırma kapsamında yer verilmiş.

Bu araştırmanın devamı niteliği taşıyan **"Türkiye'de Gönüllü Kuruluşların Sivil Topoğrafyası"**⁶ isimli çalışma ise 2012 yılında yayınlandı. Çalışma kapsamında STÖ'leri niteliksel olarak tasvir edecek ve bu nitelikleri ölçümleyebilecek araçlar geliştirmek hedeflenmiş. Vaka analizleri ve haritalama çalışmalarına ek olarak 14 ilde 600 aktif kuruluşun katıldığı anket çalışmalarına yer verilmiş. Çalışmanın en önemli kısımlarından biri bir önceki çalışma ile karşılaştırma yapma olanağı sunması. Ayrıca sivil toplum algısına ilişkin sorulara da bu araştırma kapsamında yer verilmiş.

Bu bağlamda YADA tarafından yürütülen iki çalışmayı daha vurgulamakta fayda var. Sivil toplumun kamuoyundaki algısını anlamaya yönelik olarak hazırlanan **"Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Algı ve Yaklaşımlar"**⁷ çalışması 2014 yılında YADA tarafından yayınlandı. Çalışma büyük ölçüde sivil toplum algısına odaklansa da STK'lara ilişkin üyelik, bağlı, kamu yöneticilerinin STK üyeliği ve kamu-STK ilişkilerine ilişkin önemli bulgulara yer verildi. Bu çalışmanın bir benzerinin, daha dar kapsamlı bir yaklaşımla, kamu çalışanlarının sivil toplum algısını ölçmeye yönelik olarak İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından da yürütüldüğünü ve sonucunda **"STK Algı Raporu"**⁸ isimli bir araştırma yayınlandığını da belirtebiliriz.

2015 yılında ise YADA tarafından **"Verilerle Sivil Toplum Kuruluşları"**⁹ isimli bir çalışma yayınlandı. Bu çalışma büyük ölçüde yukarıda bahsedilen araştırmaların derlemesi niteliğini taşımakta ve alana ilişkin bütüncül bir bakış açısını desteklemeye çalışmaktadır.

Her ne kadar doğrudan STK'ların profilini ve sınırlılıklarını ortaya koymaya

DİPNOTLAR

- 5 <https://www.yada.org.tr/s/2626/i/turkiyede-gonullu-kuruluslarda-sivil-toplum-kulturu.pdf>
Söz konusu araştırma Doç. Dr. Mesut YEĞEN, Prof.Dr. Emin Fuat KEYMAN, Uğraş Ulaş TOL ve Mehmet Ali Çalışkan tarafından yürütülmüştür.
- 6 <https://www.yada.org.tr/turkiyede-gonullu-kuruluslarin-sivil-topografyasi/>
Araştırma Prof. Dr. Mesut YEĞEN, Prof. Dr. Fuat KEYMAN ve Dr. Uğraş Ulaş TOL tarafından yürütülmüştür.
- 7 <https://www.yada.org.tr/sivil-toplum-kuruluslarina-yonelik-algı-ve-yaklasımlar/>
- 8 <http://siviltoplumsektoru.org/wp-content/uploads/2018/12/EK-XIII-STK-ALGI-RAPORU-1.pdf>
- 9 <https://www.yada.org.tr/verilerle-sivil-toplum-kuruluslari/>

çalışan raporlar olmasa da AB tarafından yürütülen **STK'lar için Teknik Destek** (Technical Assistance for CSO-TACSO)¹⁰ projesi kapsamında hazırlanan ihtiyaç analizi raporlarını da burada zikretmekte fayda görüyoruz. TACSO Projesi kapsamında hazırlanan ilk ihtiyaç analizi raporu 2010 yılında "Batı Balkanlar ve Türkiye'de Sivil Toplum Ortamı" (The Civil Society Environment in the Western Balkans and Turkey)¹¹ adıyla genişleme bölgesi için hazırlandı. Rapor büyük ölçüde yasal ve finansal ortam ve kamu-sivil toplum iş birliği konularına odaklanıyordu. Bölgesel rapora ek olarak Türkiye için de bir ihtiyaç analizi raporu hazırlandı.¹² Bu rapor, yasal çerçeve ve kamu-sivil toplum iş birliğinin yanı sıra, STÖ'lerin organizasyonel kapasitelerine yönelik bazı değerlendirmelere de yer veriyordu. Raporda, STÖ'lerin faaliyetlerine ilişkin genel değerlendirmeler, insan kaynakları, analitik kapasite ve ilişki kurma biçimlerine ilişkin olarak saha araştırmalarına dayalı verilerden çok kıymetli uzman görüşlerine yer veriliyor. Benzer raporlar 2011¹³, 2014¹⁴ ve 2016¹⁵ yıllarında da yayınlandı. Bu çalışmaların devamı olarak, 2020 yılında 2018 ve 2019 yıllarını kapsayacak bir yaklaşımla bölgesel bir ihtiyaç analizi raporu yayınlandı.¹⁶

Bu noktada bizim araştırmamızda da önemli rol oynayan Avrupa Birliği Genişleme Bölgesinde Sivil Topluma Destek Rehberi'ne (AB Rehberleri) bir parantez açmanın faydalı olacağını düşünüyoruz. AB Rehberleri, Avrupa Komisyonu Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakereleri Genel Müdürlüğü (DG NEAR) tarafından hazırlanmıştır. Her aday ülkede sivil toplumun gelişimi ve izlenmesi için çerçeve bir stratejik doküman niteliği taşımaktadır. Bunlar sivil toplumun gelişimi için bir yol haritası olarak da değerlendirilebilir.

Rehberler aracılığıyla tek tek ülkeler ve bölge düzeyinde sivil topluma ilişkin reform süreçlerinde ilerlemenin çok paydaşlı biçimde **planlanması, uygulanması, ölçülmesi** ve **izlenmesi** hedeflenmektedir. Bu bağlamda 3 ana eksen belirlenmiştir.

- Sivil toplumun gelişimini kolaylaştırıcı ortam (yasal düzenlemeler vb.)
- Kamu-STK ilişkilerini geliştirmek
- STK'ların kapasitesini artırmak

Rehberlerde ulaşılması beklenen **altı alt amaç** tanımlanmıştır.

Sivil Toplumun Gelişimini Kolaylaştırıcı Ortam

1. Örgütlenme, ifade ve toplanma özgürlüklerine dair hakların kullanımı için destekleyici yasal ve siyasi ortamın varlığı
2. STK'ların sürdürülebilirliklerini destekleyen bir finansal ortamın varlığı

Kamu – STK İlişkilerinin Gelişimi

3. Sivil toplum ve kamu kurumlarının ortak çıkarlar doğrultusunda diyalog ve iş birliği yoluyla karşılıklı iyi niyete, güvene ve kabule dayalı bir ortaklık içinde çalışmaları

DİPNOTLAR

10 <https://tacso.eu>

11 <https://tacso.eu/publication/the-civil-society-environment-in-the-western-balkans-and-turkey-report/>

12 <https://tacso.eu/publication/turkey-needs-assessment-report-5/>

13 http://tacso.eu/wp-content/uploads/2019/05/TR_NA_Report.pdf

14 http://tacso.eu/wp-content/uploads/2019/05/nar_tr2014april.pdf

15 http://tacso.eu/wp-content/uploads/2019/05/doc2016_nar_tr.pdf

16 https://tacso.eu/wp-content/uploads/2020/06/Executive-Summary_EU-TACSO-3-Regional-Needs-Assessment-Report.pdf

STK'ların Kapasitesi

4. Yetkin, şeffaf ve hesap verebilir STK'ların varlığı
5. Etkili STK'ların varlığı
6. Mali açıdan sürdürülebilir STK'ların varlığı

Komasyon tarafından yürütölen çalışmalar sonrasında her bir aday öлке için **mevcut durum raporu** hazırlanmıştır. Bir sonraki aşamada ise her bir öлке için **öлке hedefleri** belirlenmiştir. Böylece aday ölkelerde sivil toplumun ge-lişimini, belirlenen ortak kriterler yoluyla izlemek ve yönlendirmek amaç-lanmaktadır. Rehberlerde tanımlanan göstergelerin izlenmesi ve ölçölmesi sürecinde bir dayanak oluşturulması amacıyla bir araştırma çalışması da yü-rütölmüştür. Ancak bu çalışma yayımlanmamıştır.

Rehberlerin güncelleme çalışması devam etmekte olup 2022 yılı içeri-sinde son halinin verilmesi hedeflenmektedir. Araştırmamız kapsamında da AB Rehberleri aracılığıyla yürütölen izleme çalışmasına katkı verilmesi hedeflenmektedir.

Bütün bu çalışmalara ek olarak aşağıda sıralanan çalışmaların da Türkiye'de sivil toplumunun evreninin anlaşılması için önem taşıdığı düşünöldüğünden, arka plan çalışmaları çalışmalarını tamamlayabilmek için bu araştırma kapsa-mında not edilmesini faydalı olacağını düşünöyoruz.

- Katılımcı Demokrasi: STK'ları Güçlendirme Önerileri, ARGÜDEN Yönetişim Akademisi, 2016¹⁷
- Türkiye Gençlik STK'ları Profili, Gençlik ve Spor Bakanlığı, 2019¹⁸
- Demokratik Kentsel Yönetişimde Güçlenen Sivil Toplum ve Etkin İşbirlikleri (TESEV, 2020)¹⁹
- Sivil Toplumun On yılı, 2010-2020, İlke İlim Kültür Eğitim Vakfı²⁰

Kalkınma Ajansları tarafından da sivil toplumun yerel profilini çıkarmak amacıyla bazı çalışmalar hayata geçirildi. Ahiler Kalkınma Ajansı tarafından yayınlanan "TR71 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Mevcut Durum Analizi"²¹ Aksaray, Kırşehir, Nevşehir ve Niğde illerini kapsayan 2021 yılında yayınlanan yerel bir profil analizi niteliği taşıyor. Ayrıca Serhat Kalkınma Ajansı tarafından hazırlanan Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illeri için "TRA2 Bölgesi Sivil Toplum Kuruluşları Profili"²² araştırması Şubat 2013'te yayınlandı.

Ayrıca TÜSEV tarafından hazırlanan "Sivil Toplum için Elverişli Ortam İzleme Matrisi Raporları"²³ alana kıymetli katkılar sunduğunu da hatırlatmakta fayda var. Son olarak İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafın-dan yürütölen Yasal Çerçeve ve Kapasite Geliştirme Projesi kapsamında geniş ölçekli bir anket çalışması 2021 yılında yürütölmüş olup "Anket Çalışması Analiz Raporu" da hazırlanmıştır. Ancak söz konusu rapor henüz yayınlanmamıştır.

DİPNOTLAR

- 17 <https://argudenacademy.org/yayinlarimiz/katilimci-demokrasi-stklari-guclendirme-onerileri>
- 18 https://www.researchgate.net/publication/330925534_TURKIYE_GENCLIK_STK%27LARI_PROFILLI_THE_PROFILE_OF_YOUTH_CSOs_IN_TURKEY
- 19 https://www.tesev.org.tr/wp-content/uploads/rapor_demokratik_kentsel_yonetisimde_guclenen_sivil_toplum_ve_etkin_is_birlikleri.pdf
- 20 https://ilke.org.tr/sta/images/air_sivil_toplum_2010_2020_online1.pdf
- 21 https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/tr71_bolgesi_sivil_toplum_kuruluslari_mevcut_durum_analizi.pdf
- 22 <https://www.kalkinmakutuphanesi.gov.tr/assets/upload/dosyalar/tra2-bolgesi-sivil-toplum-kuruluslari-profilii.pdf>
- 23 <https://www.tusev.org.tr/usrfiles/images/MM2019Turkce14072020.pdf>

Görüldüğü üzere son 20 yılda Türkiye'de STÖ'lerin kapasitesini ve sınırlılıklarını anlamak amacıyla birçok akademik veya yarı akademik çalışma yürütülmüştür. Bu çalışmalar kimi zaman ulusal kaynaklarla kimi zaman AB finansmanı ile hayata geçirilmiştir. Ancak uzun vadeli değişikliklerin ve eğilimlerin izlenebilmesi, mevcut durumun veri bazlı olarak tespit edilmesi ve konuya ilişkin daha fazla yayın yapılması ve daha önce yürütülen çalışmaları karşılaştırmaya da elverecek bir yaklaşımla devamlılığının sağlanması önemini korumaktadır. Bu nedenle STGM tarafından "Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasitesi ve Sınırlılıkları" araştırması sahada uzun yıllardır emek veren aktörlerin katkılarını göz ardı etmeden ve tamamlayıcı bir yaklaşımla hazırlanmıştır.

Temel Bulgular

Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasitesi ve Sınırlılıkları Araştırması'na başlarken STGM'nin uzun yıllardır yürüttüğü kapasite geliştirme çalışmalarına dahil ettiği ve çözüm bulmaya çalıştığı bazı sorulara da cevap bulmaya çalıştık. Sahada yürüttüğümüz çalışmalarda farkında olduğumuz, çalışmalarımızı olumlu ya da olumsuz etkileyen bu etmenlere ilişkin daha geniş kapsamlı bir bakış açısıyla veri ve bilgi üretmek temel amaçlarımız arasında yer alıyordu.

Bu bağlamda araştırmamızı da bu soru ve sorunlar üzerinde kurgulamaya çalıştık. Bu noktada ilk sorumuz Türkiye'de STÖ'lerin genel niteliklerine ilişkindi. Genel nitelikleri tanımlarken bunu öncelikle STÖ'lere dernek ve yeni vakıflara indirgedik. Nitelikleri anlamaya ve tanımlamaya çalışırken temel olarak aşağıdaki hususları göz önünde bulundurduk.

- Faaliyet alanı
- Hedef gruplar
- Coğrafi kapsam
- Fiziki imkanlar
- Üyelik/gönüllülük/çalışanlar
- Yönetişim
- Görünürlük
- Finansal durum

Sivil toplum alanında kapasite konusunda yapılan bir dizi teorik tartışmanın günün sonunda, kapasite sorununun örgütün bilgisayar veya yazıcısı olup olmadığına veya faaliyetlerini sürdürebilmesi için temel ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamadığı konusuna takılması ilk çıkış noktamızdı.

Bu noktadan yola çıkarak yeterliliklerin büyük ölçüde dışı yansıması olarak tanımlayabileceğimiz STÖ'lerin katılım ve savunuculuk faaliyetlerine odaklandık. Bu bağlamda aşağıdaki hususları anlama ve değerlendirmemize

imkan verecek bir yaklaşım geliştirdik. Bu hususlar;

- Katılım
- İzleme, değerlendirme, raporlama
- Protesto, sosyal medya, kamuoyuna duyurma
- Araştırma/bilgi üretme
- İş birliği (diğer STÖ'lerle ve kamu kurumlarıyla)
- STÖ'lerin işleyişine, yaklaşımına yönelik eleştiriler

Böylece, STÖ'lerin kendi varoluşlarını gerçekleştirirken karşılaştıkları zorluk ve fırsatları anlamaya çalıştık.

Son olarak, sivil toplum kapasitesini geliştirme konusunda uzun yıllardır çalışan ve bu konuyu temel çalışma alanlarından biri olarak belirleyen STGM'nin, STÖ'ler tarafından nasıl algılandığını, faaliyetlerinin nasıl değerlendirildiğini, yürüttüğü çalışmaları nasıl geliştirebileceğini ve yaptığı müdahalelerde eksik kalan hususları da tespit etmeye çalıştık.

Bu çerçevede, araştırmanın temel bulgularını özetlemenin faydalı olacağını düşünüyoruz.

STÖ'lerin Genel Nitelikleri

STÖ'lerin genel niteliklerine ilişkin bir değerlendirme yaparken karşılaşılan sorunların başında çalışma evrenini oluşturan dernek ve vakıfların faaliyet alanlarını belirlemek geliyor. Bilindiği üzere İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından tutulan istatistiklerde "nevilere göre faal derneklere" ilişkin bir veri paylaşılıyor.²⁴ Bu istatistiklerde 22 alt başlıkta derneklerin çalışma alanları sınıflandırılıyor.²⁵

Vakıflar açısından ise durum biraz daha farklı, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan yeni vakıflara ilişkin istatistiklerde²⁶ "yeni vakıf çeşitleri" sınıflandırmasına yer veriliyor. Bu yaklaşımda yeni vakıflar "sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıfları", "çevre koruma vakıfları" ve "diğer yeni vakıflar (çok amaçlı vakıflar)" şeklinde üçlü bir sınıflandırmaya tabi tutuluyor. Ayrıca, vakıflar tarafından gerçekleştirilen faaliyetlerin sektörel bazda dağılımına ilişkin bazı veriler de Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanıyor. Bu kapsamda vakıfların sektörel bazda faaliyetleri 15 başlık altında sınıflandırılıyor ve yayınlanıyor.²⁷

Bu yaklaşım farklılığı ister istemez Türkiye'de STÖ'lerin temel faaliyet alanlarına ilişkin sağlıklı bir değerlendirme yapmayı zorlaştırıyor. Bu durum 11. Kalkınma Planı'nda tespit edilmiş ve Plana bir alt tedbir olarak eklenmişti:

DİPNOTLAR

24 <https://www.siviltoplum.gov.tr/derneklerin-faaliyet-alanlarına-gore-dagilimi>

25 Bu 22 alt başlık: "Mesleki ve Dayanışma", "Spor ve spora ilgili", "Dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren", "Eğitim araştırma", "Kültür, sanat ve turizm", "İnsani yardım", "Toplumsal değerleri yaşatma", "Çevre, doğal hayat ve hayvanları koruma", "Sağlık alanında faaliyet gösteren", "Bireysel öğreti ve toplumsal gelişim", "İmar, Şehircilik ve Kalkındırma", "Hak ve savunuculuk", "Engelli", "Düşünce temelli", "Kamu kurumları ve personeli destekleyen", "Gıda, tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösteren", "Dış Türkler ile dayanışma", "Uluslararası teşekküller ve iş birliği", "Şehit yakını ve gazi", "Yaşlı ve çocuklara yönelik", "Çocuk"

26 <https://www.vgm.gov.tr/vakif-islemleri/vakif-istatistikleri/yeni-vakiflar>

27 https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/11sektor-el-bazda-yil-icinde-gerceklestirilen-faali.pdf

Bu 15 başlık: "bilim-teknoloji", "çevre", "eğitim", "hukuk, insan hakları, demokrasi", "kalkınma", "mesleki eğitim", "personel yardım", "sağlık", "sanat", "sosyal hizmet", "sosyal yardım", "sosyo-kültürel, tarih", "spor", "tarım-hayvancılık", "diğer"

"776.2. Uluslararası standartlarla uyumlu bir STK veri tabanı oluşturulmasına yönelik çalışmalar tamamlanacak, sivil toplum alanında güvenli ve düzenli veri toplanacak ve yayımlanacaktır."

Söz konusu alt tedbire yönelik olarak hayata geçirilen faaliyetlerin izini sürdüğümüzde karşımızda Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programları çıkıyor. 2020, 2021, 2022 Yılı Programında söz konusu tedbire ilişkin olarak "TÜİK ile iş birliği içinde derneklere COPNI ve NACE kodlarının verilmesine ilişkin sınıflandırma çalışmaları tamamlanacaktır." ifadesine yer veriliyor. 2019 Yıllık Programı'nda ise konuya ilişkin olarak "Ülkemizde STK'ların niteliksel yapılarını yansıtan veri bulunmamaktadır. Bu nedenle, BM Sivil Toplum Kuruluşları Uluslararası Sınıflaması (ICNPO) ile uyumlu bir STK veri tabanı oluşturulması için çalışmalar devam etmektedir." ifadesi yer alıyor. Bu bilgiler ışığında, sınıflandırmaya ilişkin bir sorunun olduğu konusunda genel bir mutabakatın olduğu ancak bu sınıflandırma sorununun nasıl aşılabileceğine ilişkin kesin bir karar verilemediği sonucuna varılabilir.

"Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatiksel Sınıflandırması" için kullanılan NACE kodlarının STÖ'lere verilmesinin veya BM Hane Halkına Hizmet Veren Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların Amaçlarının Sınıflandırılması (COPNI) kodlarına ilişkin olarak yürütülen çalışmaların konuya ilişkin veri tabanlarının oluşturularak sorununun çözülüp çözülemeyeceğine ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte araştırma tasarımı yapılırken, BM tarafından 2003 yılında önerilen "Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşların Uluslararası Sınıflandırılması" (ICNPO) metodolojisi kullanılmıştır. Metodoloji, STÖ'lere ilişkin olarak 12 temel faaliyet alanı önermektedir. Bu 12 faaliyet alanı ise 24 alt gruba ayrılmaktadır.

Bu 12 temel faaliyet alanı:

1. Kültür ve Eğlence
2. Eğitim ve Araştırma
3. Sağlık
4. Sosyal Hizmetler
5. Çevre
6. Kalkınma ve Barınma
7. Hukuk, Savunuculuk ve Politika
8. Hayırsever ve Gönüllü Kuruluşlar
9. Uluslararası Örgütler
10. Dini Hizmetlerle İlgili Kuruluşlar
11. İş Örgütleri, Meslek Örgütleri ve Sendikalar
12. Diğer

Bu metodolojiyi kullanarak, elimizdeki en temel veri seti olan Sivil Toplumla

İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan nevelerine göre dernekler sınıflandırmasıyla da karşılaştırma yapma olanağını da elde etmeye çalıştık. Araştırmaya katılan örgütlerin en çok belirttikleri üç kategori "Eğitim-Araştırma", "Kültür ve Eğlence" ve "Sosyal Hizmetler" oldu. Özellikle vakıfların yaklaşık yarısının eğitim ve araştırma konusuna odaklandığını görüyoruz. Derneklerde ise kültür, sosyal hizmetler ve eğitim araştırma konularının öne çıktığı anlaşılıyor.

Temel faaliyet alanına ilişkin karışıklığı biraz olsun giderebilmek amacıyla, STÖ'lerin kuruluş amaçları da araştırma kapsamına dahil edilmiştir. STÖ'ler tarafından en sık dile getirilen amaçlar "Dayanışma ve Yardımlaşma" (%56,5), "Hayırseverlik" (%32), "Koruma, Yaşatma ve Güzelleştirme" (%29) ve "Güçlendirme, Beceri Kazandırma, Örgütlenme" (%27) olmuştur. Kuruluş amacı olarak hayırseverliğin belirtilme sıklığı vakıflarda derneklere göre iki kattan daha fazladır (sırasıyla %53 ve %24).

Dernek ve vakıflar arasında en önemli fark ise hak savunuculuğu konusunda ortaya çıkmıştır. Derneklerde bu oran %21 olurken, vakıflarda %4 olmuştur. Bu anlamlı farklılık akla Türkiye'de hak temelli çalışan STÖ'lerin oranına ilişkin daha eski bir tartışmayı getirmektedir. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiklerde "Hak ve Savunuculuk Dernekleri" şeklinde bir sınıflandırma kalemi bulunmaktadır. Bu dernekler Türkiye'deki derneklerin %1,25'ini oluşturmaktadır. Belki de bu sınıflandırmadan yola çıkarak, Avrupa Komisyonu tarafından yayınlanan Türkiye Raporları'nda da hak temelli çalışan dernek sayısının az olduğuna ilişkin tespitler dönem dönem dile getirilmiştir. Ancak diğer kategoriler arasında da hak temelli yaklaşımı izleyen derneklerin var olduğu bilinmektedir. Hak temelli yaklaşım izlenip izlenmediği hususu faaliyet alanından bağımsız olarak ele alınması gereken, yatay bir konu olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda BM tarafından geliştirilen ICNPO metodolojisi de bu konuda bir çözüm getirmemektedir.

Sonuç olarak ülkemizde STÖ'lerin sınıflandırılmasına ilişkin olarak bir yaklaşım sorunu olduğu ve ulusal ve uluslararası metodolojilerin hak temelli anaakımlaştırmayı göz ardı ettiği sonucuna varılabilir. Bu tespitlerden yola çıkarak bu konuya ilişkin ayrı bir çalışma yapılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmanın tekrarı niteliğinde olacak araştırmalar bağlamında ve STGM tarafından önümüzdeki dönemde yürütülecek projelerde bu konu ayrıca ele alınacaktır.

STÖ'lerin temel hedef gruplarına baktığımızda ise en önemli hedef grubun gençler olduğu, sonrasında ise çocukların geldiği görülmektedir. Özellikle temel faaliyet alanı olarak eğitim ve araştırmanın öne çıktığı da düşünüldüğünde bu durum şaşırtıcı değildir. Gençler ve çocuklardan sonra ise yerleşim yeri sakinleri gelmekte olup bu sonuç Türkiye'deki derneklerin en büyük

grubunu mesleki ve dayanışma derneklerinin oluşturduğunu akla getirmektedir. Son olarak kadınların %17 oranında temel hedef gruplar arasında yer aldığı anlaşılıyor. Bu durum Türkiye sivil toplumunda kadın hareketinin etkisi ve gücü göz önünde bulundurulduğunda beklenen bir diğer sonuç olarak öne çıkmaktadır.

Coğrafi olarak bakıldığında ise Türkiye'de sivil toplumun büyük ölçüde yerel nitelik taşıdığı söylenebilir. Sivil toplum örgütlerinin üçte ikisi yerel düzeyde (il, semt/mahalle) faaliyet göstermektedir. Tüm Türkiye'de faaliyet gösterenlerin oranı %20, uluslararası düzeyde faaliyet gösterenlerin oranıysa %7'dir. Ancak araştırmaya katılan STÖ'lerin sadece %6'sının şubesi bulunmaktadır. Bu durum taban örgütlenmelerinin sivil toplum alanının büyük bir kısmını oluşturduğunu göstermektedir. Bu noktada yaptığımız faktör analizlerinde de STÖ'lerin nitel kapasiteleri yükseldikçe, yurt içinde şube sahipliği oranının da yükseldiği anlaşılıyor. Benzer bir şekilde örgüt kapasitesi güçlendikçe ulusal ve uluslararası düzeyde çalışabilme yeteneğinin de geliştiği anlaşılmaktadır. Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren STÖ'lerin sayısının azlığı, Türkiye'de sivil toplumun küresel düzeyde çalışabilmesi için kolaylaştırıcı yapılara daha fazla görev düşüğünün de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Fiziki imkanlar

STÖ'lerin fizik imkanlarının anlaşılması bağlamında ofis ve faaliyetlerin gerçekleştirilebileceği mekan sahipliği konusunda sorulara yer verilmiştir. Bu noktada vakıfların %86.4'ünün ofislerinin olduğu anlaşılmaktadır. Yine bu ofislerin yarısından fazlası vakıflara aittir. Ancak derneklerin %30'unun ofisi olmadığı görülmektedir. Bu durumun, işin doğası gereği derneklerin etkin bir şekilde çalışmasını engelleyebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte araştırmaya katılan STÖ'lerin üçte ikisinin herhangi bir mekan, tesisi veya alanı bulunmuyor. Bu durum STÖ'lerin ortak kullanım alanlarına olan ihtiyacının da önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Üyelik, gönüllülük, çalışanlar

Araştırmanın en çarpıcı sonuçlarının kapasitenin önemli bir göstergesi olan üyelik, gönüllük ve profesyonel çalışanlar konusunda olduğu görülüyor. Sivil toplum alanında üretim süreçleri büyük ölçüde insan faktörüne dayanıyor. Dolayısıyla gönüllü katkılar ve profesyonel çalışanlar sahanın gelişiminde en önemli faktör.

Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiklerde 2020 yılında derneklerde 41.727 tam zamanlı çalışan, 4.714 yarı zamanlı

çalışan ve 32.551 proje zamanlı çalışan bulunduğu ifade ediliyor. 2021 yılı itibarıyla faal dernek sayısının 121.932 olduğu ve toplam profesyonel çalışan sayısının 78.452 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, **dernek başına çalışan sayısının 0,6** olduğu sonucuna varılıyor. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiklere göre ise yeni vakıf sayısının 5.906 ve yeni vakıflarda ücretli personel sayısı 17.278 olduğu düşünüldüğünde, **vakıf başına düşen personel sayısının 2,9** olduğunu görüyoruz. Bu noktada **araştırmaya katılan STÖ'lerin %86'sında ise tam zamanlı ücretli çalışan olmadığı** görülüyor. Araştırmamız belirli bir kurumsal kapasiteye ulaşmış STÖ'lerin daha fazla sayıda çalışanı olduğunu da ortaya koyuyor. Bu noktada Türkiye'de STÖ'lerin sektörleşmeden veya profesyonelleşmeden çok uzak olduğu ve gönüllü katkıların alanın en önemli itici gücü olmaya devam ettiğini söyleyebiliriz. Vakıflardaki durumun derneklere göre çok daha iyi olduğu görülse de STÖ'lerin kurumsallaşmasının ve daha etkin çalışabilmelerinin önündeki temel engelin profesyonel çalışanlarının olmaması olduğu da anlaşılıyor.

Türkiye'de gönüllülük konusundaki genel kavram karmaşasının araştırma sürecine de yansıdığını görüyoruz. "Gönüllü", "gönüllü üye" ve "gönüllü çalışan" kavramlarının araştırmaya katılanlar tarafından da geçişken olarak kullanıldığı görülmektedir. Gönüllüğünün tanımının yapılmasına ilişkin zorluk araştırma evrenine de yansımış ve sonuçları da etkilemiştir. Bu çatışmadan kaçınmak adına, araştırmaya katılan STÖ'lere gönüllüleri olup olmadığı sorulmuş ve STÖ'lerin %55'inde üyeler haricinde faaliyet gösteren gönüllülerin olduğu sonucuna varılmıştır. Gönüllülere yönelik olarak öne çıkan faaliyetler eğitim vermek, masraflarını karşılamak ve oryantasyon faaliyetleridir.

Bu noktada Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiklerde yeni vakıflarda 1,345.559 gönüllü olduğu belirtilmektedir. Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından ise 2019 yılına kadar derneklere "gönüllü çalışan" sayılarına yer verilmiştir. Bu verilerin her ne kadar gerçeği yansıtmadığı düşünülse de uzunca bir süre gönüllü sayılarının tespitinde kullanılmak zorunda kalınmıştır. Hâlihazırda Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından gönüllülere ilişkin herhangi bir istatistik yayınlanmamaktadır. Gönüllüğün nasıl tanımlanacağı konusunda herhangi bir mutabakat olmaması tutulan istatistiklere ve günlük çalışmada kullanılan dile de yansımaktadır. Yaptığımız kısıtlı araştırma kapsamında ortaya çıkan bulgulardan yola çıkarak gönüllüğe ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Ancak gönüllülere yönelik faaliyet yürütme veya gönüllülerle birlikte çalışıp çalışmama hususunun STÖ'ler açısından bir tercih haline geldiği ve bu tercih yapıldıktan sonra çok daha fazla sayıda gönüllüyle çalışıldığı anlaşılmaktadır. Araştırmamızın temel bulgularından biri, gönüllüleri olan kuruluşların yarısında 20'den fazla gönüllü olduğudur. Bu noktada özellikle Türkiye'de gönüllük konusunda çok daha kapsamlı bir araştırma yapılması ihtiyacı da ortaya çıkmıştır.

Özellikle derneklerin üye temelli yapılar olmasından yola çıkarak üyelik yapılarının anlaşılması için 4 ayrı soru sorulmuştur. Bu sorular "Üye sayısı", "Üye kazanmak için faaliyet yapma", "Üyelere yönelik faaliyetler" ve "Üye sayısındaki değişim" olarak belirlenmiştir. Her ne kadar üye temelli yapılar olmasa da yeni vakıflarda üye temelli bir bakış açısının beklenenden yaygın olduğu görülmektedir. Bu kapsamda araştırmada yer alan STÖ'lerin %81'inin 16 ile 150 arasında üyesi vardır. 121-250 üyesi olanların oranı %8'dir. 250'den fazla üyesi olanların oranıysa %11'dir. Dolayısıyla STÖ'lerin çok yaygın üyelik tabanlarının olmadığı veya bunu tercih etmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum, STÖ'lerin %70'inin yeni üye kazanmak için faaliyet yapmadıkları sonucuyla örtüşmektedir. Son üç yılda araştırmada yer alan sivil toplum örgütlerinin dörtte birinin üye sayısında artış olmuştur. Üye sayısı azalanlar %10'dan azdır. Yaklaşık üçte ikisinin ise üye sayısında bir değişiklik olmamıştır. Son üç yılda üye sayısında artış olmayan STÖ'ler bunun nedeni olarak en çok kapasite yetersizliğini (%28) söylemiştir. Kuruluşların %10'u COVID-19 salgınına, %9'uysa dernekler/vakıflar mevzuatını ana neden olarak dile getirmiştir. Yaklaşık **dörtte biriye (%23), yeni üyeye gerek duymadığını belirtmiştir.** Üye sayısının artmamasının temel nedeni olarak ise kapasite yetersizliği belirtilmiştir.

Bu bağlamda kurumsal kapasite yeterliliği ile üye sayısı arasında bir bağlantı olduğu da görülmektedir. Özellikle üye temelli olarak çalışmalarını yürüten STÖ'lerin kapasiteleri yetersiz olduğu için üye sayılarını arttırmadıkları, üye sayıları artmadığı için kapasite gelişimlerinin sınırlı kaldığı sonucuna varılabilir. Profesyonel çalışan konusundaki sınırlılıklarla da birleştiğinde Türkiye'de sivil toplum alanının önemli bir kısmının tabiri caizse "orta gelir tuzağına" yakalandığı sonucuna varılabilir.

Hep Aynı Başkan Miti

STÖ'lerin kapasitesi konusunda araştırma yaparken incelenmesi gereken temel hususlardan biri de yönetim süreçleridir. Bu noktada öncelikle sivil toplum alanı düşünüldüğünde artık duymaya alıştığımız bazı önermelerin doğruluğunu değerlendirme fırsatı bulduk. "STÖ'ler hep aynı isimler tarafından yönetiliyor", "Yıllardır hep aynı Başkan, o ne derse o oluyor", "STÖ yöneticileri üyelerin ve yönetim kurulunun önüne geçiyor ve onların aldığı kararlar STÖ'nün kararları gibi lanse ediliyor", "STÖ'lerin yazılı politikaları ve stratejileri yok, tepkisel hareket ediyorlar", "STÖ'ler çok yaşlı, gençlerin yer alması çok zor" şeklindeki önermeleri sivil toplum alanına ilişkin bazı yaygın ön kabullerin sadece birkaçı... Bu önermeleri test etmek için STÖ'lerin hiyerarşik yapısı ve karar alma süreçlerinin nasıl olduğu, tüzük ve iç işleyişle ilgili belgelerin rolü, proje ve faaliyet raporlarının hazırlanıp hazırlanmadığı ve mali raporlama süreçlerini anlamaya yönelik olarak bir dizi soru hazırlandı.

Öncelikle STÖ'lerin %68'inin yönetim kurullarının 50 yaş altı kişilerden oluştuğunu görüyoruz. Ancak 34 yaş altı yönetim kurulu üyelerinin çoğunlukta olduğu STÖ'lerin oranı ise %14. Bununla birlikte derneklerin vakıflara göre daha genç olduğu da anlaşılıyor. Vakıfların sadece %2'sinde 34 yaş altı yönetim kurulu üyesi bulunuyor, derneklerde ise bu oran yaklaşık %20. Benzer bir şekilde vakıfların %56'sında yönetim kurulu üyelerinin 51 yaş üstü kişilerden oluştuğunu görüyoruz. Bu durum Türkiye'de sivil toplum yöneticilerinin büyük ölçüde orta yaş grubundan olduğunu da ortaya koyuyor, Bu bağlamda sivil topluma gençlerin daha fazla katılımı konusunun gelişmeye açık bir alan olduğunu söyleyebiliriz.

Dernek ve vakıfların ayrıştığı bir başka alan ise yönetim kurulu üyelerinin gelir düzeyi. Kabaca vakıfların üst ve üst-orta gelir grubu tarafından yönetildiği, derneklerin ise orta gelir grubundan kişiler tarafından yönetildiğini görüyoruz. Sonuç olarak, Türkiye'de sivil toplumun büyük ölçüde orta sınıf tarafından yönetildiği ve şekillendirildiğini ifade edebiliriz.

Araştırmanın bir diğer şaşırtıcı sonucu "hep aynı başkan" önermesinin aslında bir mit olduğunu ortaya koyması oldu. STÖ'lerin yaklaşık %66'sının yönetim kurulları 1-2 yıl önce değişmiş. Yönetim kurulu başkanlarının değişim oranlarının görece olarak daha az ancak yine de %43,5 gibi yüksek bir oran olduğu görülüyor. 4 yıldan fazla süredir yönetim kurulu başkanı değişmeyen örgütlerin oranı ise yaklaşık %30.

Yönetişim yapısı açısından önem taşıyan üç hususu da vurgulamakta fayda var. Birinci husus yönetim kurullarının toplanma sıklığı, genel normun ayda bir toplantı yapmak şeklinde olduğu ifade edilebilir. İkinci husus ise yönetim kurullarının karar alma şekli, burada da genel normun oy çokluğu ile karar alma olduğunu görüyoruz. Son olarak üyelerin büyük çoğunluğunun yönetim kurullarına katıldığını görüyoruz ve yönetim kurulları esas olarak seçimlere tek listeye girilerek belirleniyor.

Nispeten kapasitesi yüksek olan örgütlerle yapılan nitel görüşmelerde üst düzey profesyonel yöneticilerin yönetim süreçlerinde önemli roller üstlendikleri ve yönetim kurulları ile çalışanlar, projeler ve faaliyetler arasındaki bağı kurdukları anlaşılıyor.

Kurumsallaşmanın bir göstergesi olarak değerlendirilebilecek strateji ve eylem planları konusunda ise vakıfların yarısının, derneklerin ise sadece üçte birinin bu tip belgeleri olduğunu görüyoruz. Bu kapsamda araştırmanın dikkat çekici sonuçlarından biri de STÖ'lerin %41'inin tüzüğünde, politika metinlerinde, web sitesinde veya YK kararlarında yazılı bir şekilde ilan edilmiş insan hakları temelli bir yaklaşım olmasıdır. Bu oran ayrımcılığa karşı eşitlik politikası için %55, yazılı bir şeffaflık ve hesap verilebilirlik politikası için %60, çevresel

sürdürülebilirlik için %25,5 ve hedef grubu/faydalanıcıları faaliyetlere dahil etmeye yönelik bir yazılı politika çinse %27'dir.

Bu noktada faktör analizleri savunuculuk yapan, nicel ve nitel kapasitesi ve demokratik yapı puanı yüksek olan örgütlerin daha yüksek oranlarda hak temelli yazılı yaklaşımlarının olduğunu da ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak, araştırmanın kısıtları da düşünüldüğünde insan hakları temelli yaklaşım konusunda daha derinlemesine bir analiz yapma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Faaliyet raporları konusunda ise vakıfların yaklaşık %90'ının derneklerin ise yaklaşık %75'inin düzenli olarak faaliyet raporu hazırladığı görülmektedir. Bu yüksek oranların derneklerin iç kontrol, raporlama ve öz yönetim süreçlerinde faaliyet raporlarını bir araç olarak yaygın bir şekilde kullandığını gösteriyor. Özellikle genel kurullar için hazırlanan faaliyet raporları bu oranın yüksek çıkmasının da bir nedeni olabilir. Ancak faaliyet raporlarının kamuoyunu bilgilendirme, şeffaflık ve hesap verebilirliğin bir aracı olması bağlamında rolüne ve kullanımına ilişkin ayrı bir çalışma yapmanın faydalı olacağı da ortadadır.

Yönetişim konusunda altı çizilmesi gereken son konu da etki ve başarı değerlendirmesi konusunda izlenen yaklaşımdır. Araştırmaya katılan STÖ'lerin %30'u faaliyetlerine yönelik etki analizi yaptıklarını ifade etmiştir. Başarıya ilişkin değerlendirmelerin ise büyük ölçüde subjektif önermelerle yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda özellikle etki analizi kapasitesinin güçlendirilmesi için yaygın kapasite güçlendirme çalışmalarının yapılması faydalı olacaktır.

Görünürlük

Görünürlük konusunda örgütlerin web sayfası sahibi olma ve sosyal medya kullanım oranlarının takip edilmesi bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır. Sivil toplum örgütlerinin %38'inin kendisine ait bir web sitesi vardır. Vakıflarda bu oranın %50'nin üzerinde olduğu da not edilebilir. Web sitesi olan kuruluşların %73'ü sitelerini düzenli olarak güncellerken, %22'si ara sıra/düzensiz güncellemektedir. Yine örgütlerin %42'sinin herhangi bir sosyal medya hesabı yoktur. Sosyal medya hesabı olan örgütlerin yaklaşık yarısı Facebook kullanmaktadır. Sonrasında Instagram (%35) ve Twitter (%22) kullanımının yaygın olduğu görülmektedir. Sosyal medya hesabı ve web sitesi olmayan örgütlerin oranı ise %37'dir. Yürütülen faaliyetlerin kamuoyuyla paylaşılması için nispeten düşük maliyetli olan yöntemlerin daha etkin bir yaklaşım içerisinde kullanılmasına ihtiyaç olduğu ve bu konuda kapasite geliştirme faaliyetlerinin yoğunlaştırılabileceği söylenebilir.

Finansal Durum

STÖ'lerin kapasitesi konusunda en önemli göstergelerden biri de örgütlerin finansal durumları ve yarattıkları ekonomik değerin ölçülmesidir. Öncelikle Türkiye'de sivil toplum alanının yarattığı ekonomik değere ve sektörün büyüklüğüne ilişkin kapsamlı bir değerlendirme yapmak yayınlanan veri setiyle mümkün değildir. Ancak Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü tarafından derneklere ait gelir toplamları yayınlanmaktadır. 2020 yılında gelir toplamı yaklaşık olarak 27,6 milyar TL, 2016 yılında ise 12,2 milyar TL olarak belirtilmektedir. Gelirin son 5 yılda yaklaşık ikiye katlanmasına ilişkin gerçekçi bir açıklama yapmak hâlihazırda mümkün değildir. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yayınlanan istatistiklerde ise 2020 yılı gelir toplamı 31,4 milyar TL, gider toplamı 10,9 milyar TL, aktif varlıklar toplamı ise 95,7 milyar TL olarak yayınlanmıştır. Sonuç olarak elimizdeki resmi verilerden yola çıkarak yeni vakıflar ve derneklerin **2020 yılı için toplam gelir tutarının yaklaşık 59 milyar TL** olduğu sonucuna varılabilmektedir.

Bu bağlamda STÖ gelirleri konusunda sağlıklı veri bulmanın iki temel zorluğunu da vurgulamakta fayda var. Öncelikle kamu kuruluşları tarafından STÖ'lere aktarılan kaynağın toplam büyüklüğünü net bir şekilde ortaya koymanın bazı zorlukları bulunuyor. İkinci olarak da yurt dışından yardım alan STÖ'lerin aldıkları yardım tutarı da takip edilemiyor. Aslında her iki verinin de kamu kuruluşları tarafından paylaşılması teorik olarak mümkün. Sonuç olarak STÖ'lerin ekonomik etkisine ilişkin bütüncül bir bakış açısı geliştirebilmek için daha kapsamlı çalışma yapılması bir gereklilik olarak önümüzde duruyor.

Bununla birlikte araştırma kapsamında yer alan STÖ'lerin finansal durumunu anlamaya ilişkin bazı bulgularımıza aşağıda yer veriyoruz.

Öncelikle STÖ'lerin en önemli gelir kaynağı bireysel bağışlar (%59) ve üye aidatları (%42). İktisadi işletme gelirleri vakıflarda %22 oranıyla öne çıkarken, derneklere %10,4 olarak üçüncü sırada yer alıyor. Aidatların gelirler arasında ikinci sırada olduğunu ancak düzenli olarak toplanamadığını da vurgulayabiliriz. Kurumsal bağışlar ve kamu kurumlarından gelen proje/hibe desteklerinin ise %10'un altında dile getirildiğini görüyoruz. STÖ'lerin yaklaşık %10'u ise herhangi bir geliri olmadığını beyan ediyor.

Araştırmada yer alan derneklerin yıllık gelirleri vakıflara göre düşüktür. 0-5000 TL yıllık geliri olan dernekler örneklemin %63,6'sını oluştururken bu oran vakıflarda %12'dir. Benzer şekilde derneklerin %80'inin 10.000 TL'den az geliri olduğu, vakıflarda ise bu oranın %26,4 olduğu görülmektedir. Bu durum özellikle derneklerin finansal açıdan fazlasıyla kırılgan ve kaynak yaratma konusunda güçlendirilmesi gerektiğinin de bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Mali kaynaklarının yeterli olduğunu düşünen STÖ'lerin oranının da yaklaşık %20 olması bu önermeyi desteklemektedir.

Yukarıda da vurguladığımız gibi araştırmaya katılan STÖ'lerin %86'sında tam zamanlı ücretli çalışan bulunmuyor, derneklerin %80'inin 10.000 TL'den az gelir ettiği düşünüldüğünde karşımıza sivil toplum evreni açısından kritik bir kısır döngü çıkıyor. Gelir elde edilemediği için, profesyonel çalışan istihdam edilemiyor, istihdam edilemediği için de daha fazla gelir elde edilemiyor.

Bu durumun temel bir göstergesi de sivil toplum örgütleri açısından kurum-sallaşma yolunda önemli bir adım olarak değerlendirilebilecek proje bazlı çalışma ve kaynak arama yaklaşımlarında görüyoruz. Son üç yıl içinde STÖ'lerin sadece %17'sinin fon veren kuruluşlara en az bir proje sunduğunu görüyoruz. Proje sunulmamasının nedeni olarak ise örgütlerin proje sunmaya ihtiyacı olmaması (%40) ve örgütlerin proje hazırlamak için yeterli kapasitele-rinin olmayışı (%37) sıralanıyor.

Kaynak geliştirme konusunda son olarak iktisadi işletme konusunu da vurgulamakta fayda var. Araştırmaya katılan derneklerin 5,7'sinin, vakıfların ise 22,8'inin iktisadi işletmesi olduğunu görüyoruz. Sonuç olarak benzer bir kısır döngüyle iktisadi işletme konusunda da karşılaşıyoruz, çünkü iktisadi işletme açılmamasının temel nedeni de kaynak yetersizliği olarak belirtiliyor.

Katılım ve Savunuculuk Faaliyetleri

Araştırmamız kapsamında son olarak, STÖ'lerin katılım ve savunuculuk faaliyetlerini anlamaya çalıştık. Ancak araştırmanın kısıtlılıklarının burada ulaşılan sonuçları doğrudan ve fazlasıyla etkilediğini de görüyoruz.

Örneğin, araştırmada yer alan kuruluşların üçte ikisi, kamu kurumlarının yasal düzenlemeler ya da politikalar oluştururken, sivil toplum örgütlerinin görüşlerine mevzuatın izin verdiği ölçüde başvurduğu görüşündedir. Kamu kurumlarının sivil toplumun görüşlerine mevzuatın öngördüğünden bile daha fazla başvurduğunu düşünenlerin oranı %19 iken, mevzuat hükümlerinin uygulanmadığını düşünenlerle, mevzuatının örgütlerin aleyhine uygulandığını düşünenlerin toplam oranı %16,5'tir.

Bununla birlikte, dernek ve vakıflara çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarıyla/ yasamayla toplantılara katılıp görüşlerini serbestçe ifade edebilme fırsatı bulup bulmadıkları da soruldu. Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları, TBMM Parti Grup Toplantıları veya TBMM İhtisas Komisyonları'ndan herhangi biriyle iletişime geçmiş örgütlerin oranı %5'ten azdır. Bakanlıklara görüşlerini iletme fırsatı bulanların oranı ise %20'ye yakın ve bu örgütlerin büyük çoğunluğu (%80) bakanlıklara görüşlerini tamamen iletebildiğini dile getirdi. Dernek ve vakıfların çeşitli toplantılara katılıp, görüşlerini en çok ilet-tikleri kurum ise belediyeler (%51) olarak belirtiliyor. Dolayısıyla yerel örgütler

tarafından nispeten kolay erişilebilen belediyelerin yerel katılımın güçlendirilmesi konusunda öne çıktığını görüyoruz. Ancak merkezi düzeyde karar alma süreçlerine katılım konusunda ise insan kaynağı, kapasite ve mali kaynaklardaki kısıtlılığın etkisi olduğu söylenebilir. Ancak kamu kuruluşların bu süreci kolaylaştırıcı ve basitleştirici bir yaklaşım izlememesinin katılımcı demokrasinin güçlendirilmesi anlamında temel sorun olduğunu da söyleyebiliriz.

Bu çelişkili durum özellikle, kamu-sivil toplum ilişkileri bağlamında çok daha detaylı bir çalışma yapmayı ve bu konuda hem kamu hem sivil toplum kuruluşlarının kapasitesinin katılımcı demokrasiyi geliştirecek şekilde güçlendirilmesi gerekliliğini bizce ortaya koyuyor.

Savunuculuk konusunda ise görüşülen STÖ'lerin sadece %17'si son üç yılda çalıştığı alana ve hedef gruplarına ilişkin savunuculuk faaliyeti yürüttüğünü belirtiyor. Derneklerin %22'si, vakıfların ise %5'i son üç yılda en az bir savunuculuk faaliyeti yürütmüş. Bu durum savunuculuk faaliyetlerinin esas olarak dernekler tarafından yürütüldüğünü ortaya koyuyor. Faktör analizlerinin de ortaya koyduğu üzere savunuculuk faaliyeti yürüten örgütlerin nicel ve nitel kapasitesi genel olarak daha yüksek. Örneğin, savunuculuk faaliyeti yürüten örgütlerin üçte ikisinin yazılı bir savunuculuk stratejisi ve eylem planı bulunuyor. Yine savunuculuk yaptığını belirten bu örgütlerin yarısından biraz azında (%45) profesyonel ya da gönüllü olarak savunuculuk faaliyetlerinden sorumlu en az bir kişi var.

Savunuculuk faaliyetleri bağlamında son 3 yılda izleme ve raporlama faaliyetlerinin (%55) öne çıktığını söyleyebiliriz. Sonrasında ise eğitim ve bilgilendirme toplantıları (%39), sosyal medya eylemleri (%34), basın açıklamaları (%22) ve imza toplama (%21) gibi savunuculuk yöntemleri geliyor.

Son üç yıldır herhangi bir savunuculuk faaliyeti yürütmeyen örgütlere nedeni sorulduğunda, bu örgütlerin %70'i böyle bir faaliyet yürütmeye gerek duymadıklarını belirtti.

STGM

Öncelikle sivil bir aktör olarak STGM'nin, STÖ'ler nezdinde tanınırlığının ve bilinirliğinin olabildiğince yüksek olduğunu görüyoruz. Araştırmaya katılan STÖ'lerin üçte biri araştırmadan önce STGM'yi duyduğunu belirtmiş. Her ne kadar STGM uzun yıldır sahada etkin bir şekilde kapasite geliştirme çalışmaları yürütüyor olsa da Türkiye'de sivil toplum evreninin büyüklüğü göz önünde bulundurulduğunda bu oranın tatmin edici olduğu düşünülmektedir. Ancak STGM'nin yerele ve küçük örgütlere daha fazla ulaşabilmesi için yerleşmesi ve yerel örgütlerle doğrudan temas kurabilmek için daha fazla çaba

göstermesi gerektiği de muhakkaktır.

Bununla birlikte, STGM'nin özellikle sivil toplum alanında etkin ve büyük ölçekli aktörler tarafından tanındığı ve güçlü bir paydaş olarak kabul edildiği anlaşılmaktadır. Daha önce STGM'yi duymuş olan örgütler tarafından verilen cevaplar değerlendirildiğinde "**uzmanlık**", "**tarafsızlık**", "**bağımsızlık**" ve "**güvenilirlik**" kavramlarının öne çıktığı görülmektedir. Bu noktada STGM'nin bu algıyı korumasının ve daha da güçlendirmesinin hayati önemde olduğu düşünülmektedir.

Benzer bir şekilde STGM tarafından yürütülen "**eğitim**" ve "**duyuru ve bilgilendirme**" faaliyetlerinin büyük ölçüde başarılı bulunduğu (%70'in üzerinde) görülmektedir. Bununla birlikte STGM tarafından uygulanan hibe projeleri ve kampanya ve savunuculuk faaliyetlerinin başarılı bulunmakla birlikte (%60'ın üzerinde) güçlendirilebileceğinin düşünüldüğü anlaşılmaktadır.

Son olarak, araştırma kapsamında STÖ'lerin çalışmalarına, STGM tarafından nasıl destek olunabileceğine ilişkin bir değerlendirme de yapılmıştır. Bu kapsamda beklentiler liderlik, fon/kapasite geliştirme ve eğitim konularında kümelenmiştir. Özellikle eğitimler konusunda dile getirilen pozitif, yönlendirici ve eğitimlerin niteliğini geliştirmeye yönelik önerilerin STGM açısından faydalı ve yönlendirici olduğu düşünülmektedir.

Fon/kapasite geliştirme konusundaki önerilerin ise büyük ölçüde daha geniş bir kitleye erişimde yaşanan sorunlar ve projelerin doğası gereği sınırlı bir kitlenin faydalanıcı olabilmesinden kaynaklandığı görülmüyor. Bu noktada yerel örgütlere doğrudan erişimi kolaylaştıracak yöntemlerin araştırılmasının faydalı olacağı sonucunu çıkarmak mümkün.

Son olarak her ne kadar araştırma bulguları arasında liderlik olarak tanımlansa da STGM'ye STÖ'ler tarafından bir "kolaylaştırıcı" rolü verildiği izlenimi edinilmiştir. Bu bağlamda ağ kurma ve bir araya getirme, etkin bir iş birliği geliştirme, savunuculuk, kamu kuruluşlarıyla daha etkin bir iş birliğini sağlama, bilgi ve veri üretme konusunda beklentilerin yoğunlaştığını görüyoruz.

Araştırma bulguları doğrultusunda öğrenen ve gelişen bir örgüt olarak STGM çalışmalarını sürdürmeye ve güçlendirmeye devam edecek. Bu araştırmanın da sivil alana gönül vermiş, alanın güçlenmesi için çalışan bütün çalışma arkadaşlarımız için faydalı olmasını ümit ediyoruz.

GİRİŞ

Avrupa Birliği (AB) finansal desteği ile Avrupa Birliği Başkanlığının lider kuruluşu olduğu sivil toplum alt sektörü kapsamında hayata geçirilen, Merkezi Finans ve İhale Biriminin sözleşme makamı olduğu ve Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM) tarafından yürütülen "Katılım Hakkı" projesi çerçevesinde niceliksel ve niteliksel aşamaları olan bir araştırma yapılmıştır. Araştırmanın amacı Türkiye'de faaliyet gösteren STÖ'lerin niteliklerini, kapasitelerini ve sınırlılıklarını belirlemektir. Bu çerçevede 2021'in Şubat ve Mart aylarında Türkiye genelinde dernek ve vakıflarla 858 anket ve 32 derinlemesine görüşme yapılmıştır.

Araştırmada niceliksel ve niteliksel çalışma eş zamanlı olarak yürütülmüştür. Niceliksel araştırmayla Türkiye'deki sivil toplum örgütlerinin çeşitli konulardaki genel görüşü saptanmaya çalışılmıştır. Niteliksel görüşmelerle de niceliksel sonuçların altında yatan nedenselliklere ulaşılmaya çalışılmıştır. Nihayetinde niceliksel ve niteliksel bulgular arasında örtüşen ve örtüşmeyen taraflar ortaya çıkmıştır. Karşılaşılan en temel fark Türkiye genelinde büyüklü küçüklü çok çeşitli alanlarda faaliyet gösteren STÖ'lerle yapılan niceliksel görüşmelerde ortaya çıkan sivil toplum evrenine ilişkin görece "olumlu" olarak yorumlanabilecek tabloya karşı esas olarak hak temelli örgütlerle yapılan niteliksel görüşmelerde ortaya çıkan görece "olumsuz" tablodur.

1. YÖNTEM

YÖNTEM

Araştırmada niceliksel (bilgisayar destekli telefon anketi) ve niteliksel (derinlemesine görüşme) yöntemler bir arada kullanılmıştır. COVID-19 salgını nedeniyle derinlemesine görüşmeler çevrim içi olarak yapılmıştır. Kullanılan yöntemler aşağıda ayrıntılı biçimde açıklanmıştır.

NİCELİKSEL YÖNTEM

Araştırma kapsamında Türkiye’de faaliyet gösteren 608 dernek ve 250 vakıfla toplam 858 anket yapılmıştır. Bu amaçla Türkiye ölçeğinde temsili bir örneklem çekilmiştir.

Bu sayıda bir örnek kitle kullanılması araştırma sonuçlarının, teorik olarak en kötü durumda (ana kitle varyansının maksimum olması durumunda) %95 güven düzeyinde dernek görüşmeleri için \pm %4,0, vakıf görüşmeleri için \pm %5,8, toplam görüşmeler için %3,3 hata payı içermesi öngörülmektedir.

Örneklemede çok aşamalı tabakalandırılmalı rassal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Bunun için önce örnek ana kitlenin:

- a. Bölgeler
- b. Derneklerin faaliyet alanları

bakımından temsil edilmesini sağlayacak bir örnekleme planı oluşturulmuştur.

Ana kitlenin bölgesel dağılımında Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün (STİGM) veri tabanı olan DERBİS’e kayıtlı dernekler ve Vakıflar Genel Müdürlüğüne kayıtlı yeni vakıflara ilişkin yayınlanan illere göre dağılım sayıları temel alınmıştır.

Bölgesel temsil için Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi’yle (NUTS) uyumlu olarak benimsediği İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması’nın 12 bölgeden oluşan birinci düzeyi kullanılmıştır.

İkinci tabakalandırma ölçütü dernekler için, STİGM veri tabanındaki ayrımlara dikkate alınarak ana faaliyet alanına göre sınıflandırılmıştır. STİGM veri tabanında 21 ana faaliyet alanına göre gruplama yapılmış olmasına karşın, çocuklara yönelik dernek sayılarının çok düşük olması dikkate alınarak “Yaşlı ve çocuklara yönelik dernekler” ile “Çocuklara yönelik dernekler” birleştirilmiş dağılım 20 ana faaliyet alanına göre yapılmıştır.

Vakıfları ana faaliyet alanlarına göre ayrıştırabilecek bir veriye ulaşılamamıştır. Bu nedenle vakıfların örneklem planında bölgesel dağılım dikkate alınmıştır.

Dernek ve vakıfların örneklem planları izleyen tablolarda gösterilmiştir.

STİGM'nin veritabanı DERBİS'te 120.406 derneğin merkez ve şubeler olarak kaydı bulunmaktadır. Araştırmamızda derneklerin şubeleri örneklem dışında tutulmuş ve dernek merkezlerinin bulunduğu bölgeler dikkate alınmıştır. Şubeler çıkarıldıktan sonra DERBİS'te kayıtlı bulunan 114.377 derneğin, 20 ana faaliyet alanı ve TÜİK'in Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi'yle (NUTS) uyumlu olarak benimsediği İstatistiksel Bölge Birimleri Sınıflandırması'nın 12 bölgeden oluşan birinci düzeyine göre, dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Niceliksel Yöntem Tablo 1- Derneklerin bölgelere ve faaliyet alanlarına göre dağılımı

	İstanbul	Batı Marmara	Ege	Doğu Marmara
<i>Mesleki ve dayanışma dernekleri</i>	13.103	1.189	3.176	3.792
<i>Spor ve sporla ilgili</i>	3.612	1.584	4.203	3.280
<i>Dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren</i>	2.218	740	2.544	3.298
<i>Eğitim araştırma</i>	649	260	802	658
<i>Kültür, sanat ve turizm</i>	899	394	1.036	633
<i>İnsani yardım</i>	966	153	401	489
<i>Toplumsal değerleri yaşatma</i>	242	70	212	204
<i>Sağlık alanında faaliyet gösteren</i>	569	52	296	174
<i>Bireysel öğreti ve toplumsal gelişim</i>	419	61	291	232
<i>Çevre, doğal hayat ve hayvanları koruma</i>	330	229	517	335
<i>İmar, şehircilik ve kalkındırma</i>	59	79	400	256
<i>Hak ve savunuculuk</i>	179	34	125	142
<i>Engelli</i>	113	62	209	137
<i>Düşünce temelli</i>	78	14	66	80
<i>Kamu kurumları ve personelini destekleyen</i>	71	76	196	118
<i>Gıda, tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösteren</i>	39	73	139	80
<i>Dış Türkler ile dayanışma</i>	105	45	101	150
<i>Uluslararası teşekküller ve iş birliği</i>	158	13	49	47
<i>Şehit yakını ve gazi</i>	16	8	27	11
<i>Yaşlı ve çocuklara yönelik</i>	39	24	61	35
TOPLAM	23.864	5.160	14.851	14.151

Batı Anadolu	Akdeniz	Orta Anadolu	Batı Karadeniz	Doğu Karadeniz	Kuzeydoğu Anadolu	Ortadoğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	Toplam
5.284	2.897	929	1.755	1.139	360	838	1.361	35.823
2.505	3.076	1.326	1.663	1.217	674	1.016	2.327	26.483
2.392	1.285	1.048	1.649	1.003	541	839	741	18.298
801	1.001	296	397	361	87	206	475	5.993
611	679	186	361	301	122	232	439	5.893
517	629	377	355	93	166	215	623	4.984
399	207	102	134	50	72	156	259	2.107
534	213	51	76	44	24	55	104	2.192
193	262	83	112	68	36	111	193	2.061
229	298	99	115	120	44	75	146	2.537
85	176	41	235	211	23	29	44	1.638
139	140	44	50	62	32	59	122	1.128
161	129	47	92	48	19	55	107	1.179
105	35	13	11	24	10	19	40	495
134	113	38	71	101	22	12	41	993
84	90	19	63	53	15	30	76	761
83	38	17	31	3	6	0	3	582
187	57	7	6	3	1	8	29	565
46	23	16	24	14	26	46	82	339
51	37	7	34	8	4	3	23	326
14.540	11.385	4.746	7.234	4.923	2.284	4.004	7.235	114.377

Aşağıdaki tabloda 608 dernek görüşmesinin ana faaliyet alanı ve bölge paylarına göre orantılı dağılımı yer almaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere dağılım dernek sayısının fazla olduğu ana faaliyet kolları lehine bir dağılıma yol açmaktadır. Dernek sayılarının düşük olduğu ana faaliyet kollarında da analiz yapılabilmesine olanak sağlayabilmek için her bir faaliyet alanında 30'ar görüşme yapılmış ve veri seti orantılı dağılım dikkate alınarak ağırlıklandırılmıştır. Bu sayede hem dernekler özelinde faaliyet kollarına yönelik hem de ülke temsiliyeti açısından yeterli bilgiye ulaşılması hedeflenmiştir.

Niceliksel Yöntem Tablo 2- Derneklerin orantı örneklem dağılımı

	İstanbul	Bati Marmara	Ege	Doğu Marmara
<i>Mesleki ve dayanışma dernekleri</i>	69	6	17	20
<i>Spor ve sporla ilgili</i>	19	8	22	17
<i>Dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren</i>	12	4	13	17
<i>Eğitim araştırma</i>	3	1	4	4
<i>Kültür, sanat ve turizm</i>	5	2	6	3
<i>İnsani yardım</i>	5	1	2	3
<i>Toplumsal değerleri yaşatma</i>	1	1	1	1
<i>Sağlık alanında faaliyet gösteren</i>	3	0	2	1
<i>Bireysel öğreti ve toplumsal gelişim</i>	2	0	2	1
<i>Çevre, doğal hayat ve hayvanları koruma</i>	2	1	3	2
<i>İmar, şehircilik ve kalkındırma</i>	0	1	2	1
<i>Hak ve savunuculuk</i>	1	0	1	1
<i>Engelli</i>	1	0	1	1
<i>Düşünce temelli</i>	0	0	0	0
<i>Kamu kurumları ve personelini destekleyen</i>	0	1	1	1
<i>Gıda, tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösteren</i>	0	1	1	0
<i>Dış Türkler ile dayanışma</i>	1	0	1	1
<i>Uluslararası teşekküller ve iş birliği</i>	1	0	0	0
<i>Şehit yakını ve gazi</i>	0	0	0	0
<i>Yaşlı ve çocuklara yönelik*</i>	0	0	0	0
TOPLAM	125	27	79	74

Batı Anadolu	Akdeniz	Orta Anadolu	Batı Karadeniz	Doğu Karadeniz	Kuzeydoğu Anadolu	Ortadoğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	Toplam
28	15	5	9	6	2	5	7	189
13	16	7	9	7	4	6	12	140
13	7	6	9	5	3	5	4	98
4	5	2	2	2	1	1	3	32
3	4	1	2	2	1	1	2	32
3	3	2	2	1	1	1	3	27
2	1	1	1	0	0	1	2	12
3	1	0	1	0	0	0	1	12
1	2	1	1	1	0	1	1	13
1	2	1	1	1	0	0	1	15
1	1	0	1	1	0	0	0	8
1	1	0	0	0	0	0	1	6
1	1	0	1	0	0	0	1	7
1	0	0	0	0	0	0	0	1
1	1	0	0	1	0	0	0	6
0	1	0	0	0	0	0	0	3
0	0	0	0	0	0	0	0	3
1	0	0	0	0	0	0	0	2
1	0	0	0	0	0	0	0	1
1	0	0	0	0	0	0	0	1
79	61	26	39	27	12	21	38	608

Her bir ana faaliyet alanında en az 30 görüşme yapılması hedefi doğrultusunda gerçekleşen örneklem dağılımı.

Niceliksel Yöntem Tablo 3 - Derneklerin gerçekleşen örneklem dağılımı

	İstanbul	Batı Marmara	Ege	Doğu Marmara
<i>Mesleki ve dayanışma dernekleri</i>	13	1	3	3
<i>Spor ve sporla ilgili</i>	4	2	5	4
<i>Dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren</i>	4	1	4	5
<i>Eğitim araştırma</i>	3	1	5	4
<i>Kültür, sanat ve turizm</i>	6	2	5	3
<i>İnsani yardım</i>	6	1	2	3
<i>Toplumsal değerleri yaşatma</i>	3	1	3	3
<i>Sağlık alanında faaliyet gösteren</i>	8	1	4	2
<i>Bireysel öğreti ve toplumsal gelişim</i>	6	1	4	3
<i>Çevre, doğal hayat ve hayvanları koruma</i>	4	3	5	4
<i>İmar, şehircilik ve kalkındırma</i>	1	1	7	5
<i>Hak ve savunuculuk</i>	5	1	3	4
<i>Engelli</i>	3	2	6	3
<i>Düşünce temelli</i>	5	1	4	5
<i>Kamu kurumları ve personelini destekleyen</i>	2	2	6	4
<i>Gıda, tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösteren</i>	2	3	5	3
<i>Dış Türkler ile dayanışma</i>	5	2	6	8
<i>Uluslararası teşekküller ve iş birliği</i>	8	1	3	2
<i>Şehit yakını ve gazi</i>	1	1	2	1
<i>Yaşlı ve çocuklara yönelik*</i>	4	2	6	3
TOPLAM	93	30	88	72

Batı Anadolu	Akdeniz	Orta Anadolu	Batı Karadeniz	Doğu Karadeniz	Kuzeydoğu Anadolu	Ortadoğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	Toplam
4	2	1	2	1	1	1	1	33
4	3	1	1	1	1	1	3	30
5	2	2	2	2	1	1	1	30
4	5	1	2	2	1	1	1	30
3	3	1	2	2	1	1	2	31
3	4	2	2	1	1	1	4	30
6	3	1	2	1	2	2	4	31
6	3	1	1	1	1	1	1	30
3	3	1	2	1	1	2	3	30
3	4	1	1	1	1	1	2	30
2	3	1	4	4	1	1	1	31
3	5	1	1	2	1	2	3	31
4	3	2	2	1	1	1	2	30
6	2	1	1	1	1	2	2	31
5	3	1	2	3	1	0	1	30
3	4	1	2	2	1	1	3	30
4	2	1	2	0	0	0	0	30
10	4	0	0	0	0	0	2	30
4	2	1	2	1	3	5	7	30
5	3	1	3	1	0	0	2	30
87	63	22	36	28	20	24	45	608

Türkiye temsiliyetinde herhangi bir sapmaya yol açmamak için veri seti derneklerin faaliyet alanı ve bölge paylarına göre ağırlıklandırılmıştır, aşağıdaki tabloda veri setinde kullanılan ağırlık katsayıları gösterilmektedir.

Niceliksel Yöntem Tablo 4 - Ağırlık katsayıları

	İstanbul	Batı Marmara	Ege	Doğu Marmara
<i>Mesleki ve dayanışma dernekleri</i>	5,30769	6,00000	5,66667	6,66667
<i>Spor ve sporla ilgili</i>	4,75000	4,00000	4,40000	4,25000
<i>Dini hizmetlerin gerçekleştirilmesine yönelik faaliyet gösteren</i>	3,00000	4,00000	3,25000	3,40000
<i>Eğitim araştırma</i>	1,00000	1,00000	0,80000	1,00000
<i>Kültür, sanat ve turizm</i>	0,83333	1,00000	1,20000	1,00000
<i>İnsani yardım</i>	0,83333	1,00000	1,00000	1,00000
<i>Toplumsal değerleri yaşatma</i>	0,33333	1,00000	0,33333	0,33333
<i>Sağlık alanında faaliyet gösteren</i>	0,37500	0,00000	0,50000	0,50000
<i>Bireysel öğreti ve toplumsal gelişim</i>	0,33333	0,00000	0,50000	0,33333
<i>Çevre, doğal hayat ve hayvanları koruma</i>	0,50000	0,33333	0,60000	0,50000
<i>İmar, şehircilik ve kalkındırma</i>	0,00000	1,00000	0,28571	0,20000
<i>Hak ve savunuculuk</i>	0,20000	0,00000	0,33333	0,25000
<i>Engelli</i>	0,33333	0,00000	0,16667	0,33333
<i>Düşünce temelli</i>	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000
<i>Kamu kurumları ve personelini destekleyen</i>	0,00000	0,50000	0,16667	0,25000
<i>Gıda, tarım ve hayvancılık alanında faaliyet gösteren</i>	0,00000	0,33333	0,20000	0,00000
<i>Dış Türkler ile dayanışma</i>	0,20000	0,00000	0,16667	0,12500
<i>Uluslararası teşekküller ve iş birliği</i>	0,12500	0,00000	0,00000	0,00000
<i>Şehit yakını ve gazi</i>	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000
<i>Yaşlı ve çocuklara yönelik*</i>	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000
TOPLAM	1,34409	0,90000	0,89773	1,02778

Batı Anadolu	Akdeniz	Orta Anadolu	Batı Karadeniz	Doğu Karadeniz	Kuzeydoğu Anadolu	Ortadoğu Anadolu	Güneydoğu Anadolu	Toplam
7,00000	7,50000	5,00000	4,50000	6,00000	2,00000	5,00000	7,00000	5,72727
3,25000	5,33333	7,00000	9,00000	7,00000	4,00000	6,00000	4,00000	4,66667
2,60000	3,50000	3,00000	4,50000	2,50000	3,00000	5,00000	4,00000	3,26667
1,00000	1,00000	2,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	3,00000	1,06667
1,00000	1,33333	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,03226
1,00000	0,75000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	1,00000	0,75000	0,90000
0,33333	0,33333	1,00000	0,50000	0,00000	0,00000	0,50000	0,50000	0,38710
0,50000	0,33333	0,00000	1,00000	0,00000	0,00000	0,00000	1,00000	0,40000
0,33333	0,66667	1,00000	0,50000	1,00000	0,00000	0,50000	0,33333	0,43333
0,33333	0,50000	1,00000	1,00000	1,00000	0,00000	0,00000	0,50000	0,50000
0,50000	0,33333	0,00000	0,25000	0,25000	0,00000	0,00000	0,00000	0,25806
0,33333	0,20000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,33333	0,19355
0,25000	0,33333	0,00000	0,50000	0,00000	0,00000	0,00000	0,50000	0,23333
0,16667	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,03226
0,20000	0,33333	0,00000	0,00000	0,33333	0,00000	0,00000	0,00000	0,20000
0,00000	0,25000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,10000
0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,10000
0,10000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,06667
0,25000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000
0,20000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000	0,00000
0,90805	0,96825	1,18182	1,08333	0,96429	0,60000	0,87500	0,84444	1,00000

Vakıflar Genel Müdürlüğüne kayıtlı 4097 yeni vakfın bölgelere göre dağılımı ve bu dağılıma göre gerçekleşen 250 görüşmenin sayıları aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. Vakıf görüşmelerinde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları örneklem dışında tutulmuştur.

Niceliksel Yöntem Tablo 5 - Yeni Vakıfların bölgelere göre dağılımı ve örneklem

	Yeni vakıflar	Orantılı dağılım
<i>İstanbul</i>	1654	100
<i>Batı Marmara</i>	96	6
<i>Ege</i>	373	23
<i>Doğu Marmara</i>	232	14
<i>Batı Anadolu</i>	920	56
<i>Akdeniz</i>	222	14
<i>Orta Anadolu</i>	126	8
<i>Batı Karadeniz</i>	138	8
<i>Doğu Karadeniz</i>	97	6
<i>Kuzeydoğu Anadolu</i>	51	3
<i>Ortadoğu Anadolu</i>	62	4
<i>Güneydoğu Anadolu</i>	126	8
Toplam	4097	250

Çalışma sırasında 608 tamamlanmış dernek anketine ulaşmak için 2.923 dernek, 250 tamamlanmış vakıf anketine ulaşmak için 2.078 vakıf araması yapıldı. Ortalama olarak bir dernek görüşmesi için 5 girişimde bulunulurken (başarısız girişim oranı %79,2), bir vakıf görüşmesi için ortalama 8,4 girişimde bulunuldu (başarısız girişim oranı %88,0). Türkiye geneli görüşmeyi reddetme oranı dernekler için %36,7, vakıflar için %40,6'dır. En yüksek başarısız girişim ve reddetme oranı dernekler için Batı Marmara, Vakıflar için en yüksek başarısız girişim oranı Orta Anadolu, en yüksek reddetme oranı ise Batı Anadolu bölgesinde gerçekleşti.

Niceliksel Yöntem Tablo 6 - Girişim ve ret oranları

Bölge	Başarısız girişim (%)*		Reddetme (%)**	
	Dernek	Vakıf	Dernek	Vakıf
TR1 İstanbul	77,1	89,0	33,6	37,1
TR2 Batı Marmara	87,7	76,9	60,0	25,0
TR3 Ege	75,1	81,6	43,9	39,5
TR4 Doğu Marmara	83,4	79,4	45,5	30,0
TR5 Batı Anadolu	81,5	90,1	37,4	51,7
TR6 Akdeniz	82,4	89,0	30,8	48,1
TR7 Orta Anadolu	74,6	91,7	33,3	50,0
TR8 Batı Karadeniz	76,3	86,0	29,4	27,3
TR9 Doğu Karadeniz	69,2	83,8	15,2	25,0
TRA Kuzeydoğu Anadolu	72,2	66,7	28,6	25,0
TRB Ortadoğu Anadolu	78,2	69,2	17,2	0,0
TRC Güneydoğu Anadolu	71,9	77,1	13,5	20,0
Türkiye	79,2	88,0	36,7	40,6
n	608	250	608	250

* Dernek/Vakıf telefonlarının cevap vermemesi, yetkili kişiye ulaşamaması gibi durumlar nedeniyle seçilen dernekle/vakıfla anket yapılamaması

** Seçilen dernek/vakıf temsilcisinin, kurumun tasfiye sürecinde olması, yeni kurulmuş olması, yapılan çalışmaya katılmak istememeleri nedeniyle seçilen dernekle/vakıfla anket yapılamaması

NİTELİKSEL YÖNTEM

Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasitesi ve Sınırlılıkları Araştırması'nın nitel saha çalışmasında 25 Şubat- 30 Mayıs 2021 tarihleri arasında hak temelli yaklaşıma sahip ve/veya savunuculuk alanında faaliyet gösteren 32 sivil toplum örgütüyle görüşme yapılmıştır. Katılımcı listesi Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM) ekibiyle birlikte oluşturulmuştur. Sonrasında derinlemesine görüşme kılavuzu hazırlanmıştır. Dernekler özelindeki iki soru dışında dernek ve vakıflar için aynı kılavuzun kullanılması kararlaştırılmıştır. Araştırma sivil toplum örgütlerinin yapısal özelliklerini, güncel yasal düzenlemeleri, savunuculuk, katılım ve ifade özgürlüğü konularındaki yaklaşımlarını ele aldığı için kapsamlı bir kılavuz hazırlandı.

Pilot Çalışma

25 Şubat 2021'de bir dernekle ve bir vakıfla olmak üzere 2 pilot görüşme yapılmıştır. Pilot görüşmeler soruların akışını düzenlemek ve tüm soruları ele almak için gereken süreyi belirlemek açısından faydalı olmuştur. Görüşmelerin yaklaşık bir buçuk saatte tamamlanabileceği anlaşılmıştır. Pilot çalışmadan elde edilen ilk veriler ışığında görüşme kılavuzu nihai hale getirilmiştir.

Saha Araştırması

Araştırma kapsamında 19 dernek, 11 vakıf ve 2 federasyon temsilcisi olmak üzere toplamda 32 sivil toplum örgütüyle görüşülmüştür. Aşağıdaki tablo yapılan derinlemesine görüşmelerin dernek ve vakıf ayrımında dağılımını göstermektedir.

Niteliksel Tablo 1 - Görüşülen sivil toplum örgütleri

	Sayı
Dernek	18
Vakıf	11
Üst Örgüt	3
Toplam	32

Araştırmaya dahil edilen vakıf ve derneklerin, hak temelli savunuculuk bağlamında insan hakları, hukuk, demokrasi, çocuk hakları, kadının insan hakları, çevre ve doğal hayat, eğitim, sağlık, yaşlılar gibi konularda faaliyet yürüten ve farklı yaklaşımları temsil eden sivil toplum örgütleri olmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca vakıf ve dernekler konusundaki yasal düzenlemelerin ve mevcut siyasi iklimin değişik niteliklerdeki kurumları nasıl etkileyeceğini anlamak hedeflenmiştir. Buradan hareketle, sivil toplum örgütlerinin kapasite ve sınırlılıklarını kapsamlı bir şekilde ele almak için yerel, bölgesel, ulusal ya da uluslararası gibi farklı düzeylerde faaliyet gösteren sivil toplum örgütlerinin araştırmaya dahil edilmesine dikkat edilmiştir.

Sonuç olarak niteliksel çalışmaya İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir ve Diyarbakır olmak üzere 5 şehirden 32 sivil toplum örgütü katılmıştır. Aşağıdaki tabloda görüşülen dernek ve vakıflar gösterilmektedir.

Niteliksel Tablo 2 - Görüşme listesi

#	Dernek/Vakıf	Şehir	Tarih
1	Çiğdemim Derneği	Ankara	10.03.2021
2	Ekoloji Kolektifi Derneği	Ankara	15.03.2021
3	Gençlik Örgütleri Forumu (GoFor) Derneği	Ankara	4.03.2021
4	Hak İnisiyatifi Derneği	Ankara	9.03.2021
5	İnsan Hakları Derneği (İHD)	Ankara	31.03.2021
6	Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)	Ankara	26.03.2021
7	Kafkas Dernekleri Federasyonu	Ankara	2.03.2021
8	KAOS GL Derneği	Ankara	1.04.2021
9	Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV)	Ankara	3.03.2021
10	KAMER Vakfı	Diyarbakır	2.03.2021
11	Rengarenk Umutlar Derneği	Diyarbakır	20.03.2021
12	Eksi 25 Derneği	Eskişehir	6.03.2021
13	65+ Yaşlı Hakları Derneği	İstanbul	16.03.2021
14	Barış Vakfı	İstanbul	4.03.2021
15	Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği	İstanbul	11.03.2021
16	Denge ve Denetleme Ağı (Demokrasi ve Katılım Derneği)	İstanbul	9.03.2021
17	Eşit Haklar İçin İzleme Derneği	İstanbul	31.03.2021
18	Göç Araştırmaları Derneği (GAD)	İstanbul	25.03.2021
19	Hrant Dink Vakfı	İstanbul	11.03.2021
20	İlke Vakfı	İstanbul	30.05.2021
21	İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER)	İstanbul	4.03.2021
22	Karakutu Derneği	İstanbul	19.03.2021
23	Mekanda Adalet Derneği	İstanbul	31.03.2021
24	Mor Çatı Vakfı	İstanbul	12.03.2021
25	Sosyal Politikalar Cinsiyet Kimliği ve Cinsel Yönelim Çalışmaları Derneği (SPOD)	İstanbul	8.03.2021
26	Temiz Giysi Kampanyası Derneği	İstanbul	10.03.2021
27	Türkiye Avrupa Vakfı	İstanbul	1.04.2021
28	Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı (TESEV)	İstanbul	25.02.2021
29	Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı (TÜSEV)	İstanbul	18.03.2021
30	YADA Yaşama Dair Vakıf	İstanbul	26.02.2021
31	Yurttaşlık Derneği	İstanbul	25.02.2021
32	Herkes İçin Ruh Sağlığı Derneği	İzmir	5.03.2021

Randevular alınırken ve görüşmelerin başında katılımcılara kimlik bilgilerinin anonimleştirileceği ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağına garantisini verilmiştir. Bu nedenle nitel analizde yer alan alıntılarda kullanılan görüşme numaraları yukarıdaki kurum listesinde yer alan numaralardan farklıdır. Ayrıca kurumlarla alıntılar eşleştirilememesi için aşağıdaki künye listesinde kurum nitelikleri olabildiğince genelleştirilerek verilmiştir.

Niteliksel Tablo 3- Alıntılarda kullanılan künyeler

Kod	Nitelik	Kod	Nitelik
1-D	İnsan hakları ve demokrasi	19-D	Dezavantajlı grup hakları
2-V	Azınlık hakları	20-D	Çevre ve kent hakkı
3-V	Sivil toplum araştırma ve destekleme	21-ÜÖ	Dezavantajlı grup hakları
4-V	Sivil toplum araştırma ve destekleme	22-D	Dezavantajlı grup hakları
5-V	Sivil toplum araştırma ve destekleme	23-D	Çevre ve kent hakkı
7-V	Kadının insan hakları	26-D	Dezavantajlı grup hakları
8-V	Sivil toplum araştırma ve destekleme	27-ÜÖ	Azınlık hakları
9-V	Azınlık hakları	28-V	Kadının insan hakları
10-D	İnsan hakları ve demokrasi	31-ÜÖ	Sivil toplum araştırma ve destekleme
11-D	Dezavantajlı grup hakları	32-D	Dezavantajlı grup hakları
12-D	Dezavantajlı grup hakları	33-D	Dezavantajlı grup hakları
14-V	İnsan hakları ve demokrasi	34-D	İnsan hakları ve demokrasi
15-D	İnsan hakları ve demokrasi	35-D	Çevre ve kent hakkı
16-D	Dezavantajlı grup hakları	36-D	İnsan hakları ve demokrasi
17-D	Dezavantajlı grup hakları	37-V	Kadının insan hakları
18-D	Dezavantajlı grup hakları	38-V	Sivil toplum araştırma ve destekleme

Görüşmelerin kapsamı nedeniyle randevu alınırken katılımcıların zaman açısından esnek olabilecekleri saatler belirlenmiştir. Kurum temsilcileriyle bazen mesai saatleri dışında, bazen de hafta sonu derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

COVID-19 salgınının etkisinin artması nedeniyle görüşmeler Zoom uygulaması üzerinden gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların izniyle görüşmeler hem Zoom aracılığıyla hem de ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Kayıtlar daha sonra yazılı hale getirilmiştir. İki görüşme dışında internet bağlantısıyla ilgili ciddi bir aksaklıkla karşılaşmamıştır. Bir görüşme katılımcının internet bağlantısı sorunu nedeniyle ikinci bir randevu alınarak tamamlanmış, bir başka görüşme de telefon üzerinden tamamlanmıştır.

COVID-19 önlemleriyle birlikte kullanımı yaygınlaşan Zoom programına tüm katılımcıların hâkim olması görüşmeleri kolaylaştırmıştır. Derinlemesine görüşmelerin bu şekilde görüntülü olarak yapılabilmesi araştırmanın büyük ölçüde yüz yüze görüşmeler kadar nitelikli olmasına olanak sağlamıştır. En kısa görüşme 64, en uzun görüşme 182 dakika sürmüştür. Ortalama görüşme süresi 102 dakikadır.

Her görüşme sonrasında bir izlenim raporu yazılmıştır. Bu raporlarda görüşmeyi özel kılan, öne çıkan, katılımcının anlatamadığı, çekindiği ya da tam tersine coşkuyla anlattığı konular yer almıştır. Eleştirel gerçeklik kuramında araştırmacıların, gözlenen bir olgu karşısında eleştirel bir objektiflikle ve bir mesafe alarak durması ama aynı zamanda da yaşayanların anlam dünyasını ve taleplerini çeşitli yöntemlerle "içerden" bir gözle kavramaya çalışması gerçekliğin çok boyutlu yapısını anlamak açısından önemli görülmektedir²⁸. Bu kuramdan yola çıkarak izlenim raporlarında görüşmenin araştırmacıya ne hissettirdiği de yer almaktadır.

İzlenim raporlarında dört ayrı soruya cevap verilmiştir: Bunlar:

1. Bu görüşmede öne çıkan, bu görüşmeyi diğerlerinden ayıran nedir?
2. Kurumun genel özellikleri nelerdir?
3. Katılımcının cevap verirken yaklaşımı nasıldı? Anlatılamayan, atlanan, tedirgin olunan bir konu var mı?
4. Görüşme araştırmacıya ne hissettirdi?
5. Görüşme sırasında teknik sorunlar yaşandı mı? Yaşandıysa görüşmeye etkisi ne düzeyde oldu?

Her çözümün analizine o görüşmeye ait izlenim raporu okunarak başlanmış ve rapor yazımı sırasında da izlenim raporlarından da yararlanılmıştır.

Aşağıda izlenim raporları üzerinden görüşmelerin raporun analizler kısmına yansımamayacak, daha öznel kısımları anlatılmıştır.

İzlenim Raporu

Araştırmanın STGM için yapıyor olması hem katılımcılara ulaşmak hem de derinlemesine görüşmelerde güven ilişkisi kurabilmek açısından faydalı olmuştur. Katılımcıların hepsi STGM'yi tanımaktaydı ve çoğu STGM ile daha önce iletişim kurmuştu. Bu nedenle randevu için arandıklarında hiçbir katılımcı görüşmeyi ilk aşamada reddetmemiştir. Çoğu katılımcı ya ilk aramada ya da kurumuyla iletişime geçtikten sonra görüşmeyi kabul ettiğini bildirmiştir.

Görüşme kılavuzunda Türkiye'deki sivil topluma yönelik sınırlılıkların neler

DİPNOTLAR

- 28** Neuman W.L., 2014. Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar, Ankara: Siyasal Kitabevi

olduğu üzerine sorular yer almaktadır. Bugünkü politik iklimde bu tür soruların samimiyetle cevaplanması her zaman, herkes için kolay olmayabilir. Bu araştırmanın STGM gibi güvenilir bir kurum için yapıyor olması, katılımcıların büyük bir kısmının bu soruları sansürsüz cevaplamasını sağlamıştır.

Görüşmelerde öne çıkan konular

Katılımcılardan temel faaliyet alanlarıyla ilgili bilgi alınırken çalışma biçimlerini etkileyen pek çok unsur olduğu fark edilmiştir. Mesela azınlıklar, LGBTİ+'lar ya da cezaevlerindeki hak ihlalleri konularında çalışan STÖ'lerin faaliyetlerini diğerlerine göre çok daha temkinli şekilde yürüttükleri anlaşılmıştır. Hükümetin politikalarını, uygulamalarını eleştiren veya ötekileştirilen gruplar için faaliyet gösteren STÖ'lerin çok disiplinli çalıştıkları; projelerinden, basın bildirimlerine ve sosyal medya paylaşımlarına kadar her adımlarını planlı, düşünerek attıkları gözlemlenmiştir. Bu nitelikteki örgütler faaliyetlerini mümkün olduğunca siyasi zeminden uzak yürütmeye çalıştıklarını anlatmıştır. Bir katılımcının siyasi kutuplaşmadan zarar görmemek için bilimsel bir yaklaşımla ve evrensel değerlere dayanarak çalıştıklarını öne çıkarması buna örnektir. Bölgesel farklar da bir başka belirleyendir. Güneydoğu'daki kurumların yakın zamanda yaşadıkları olumsuz deneyimler nedeniyle kendilerini daha çok risk altında hissettikleri gözlemlenmiştir. Yine buna benzer biçimde Avrupa Birliği ile iletişim halinde olan kurumlar olmayanlara göre kendilerini daha güçlü bulmaktadırlar. Kadın hakları alanında çalışanların da son yıllarda kadın hareketindeki yükselişe bağlı olarak kendilerini daha güçlü gördükleri gözlemlenmiştir.

Görüşmelerde öne çıkan diğer bir konu başlığı ise hükümet politikalarının STÖ'leri nasıl sınırladığıdır. Hak ihlalleriyle ilgili faaliyet gösteren tüm kurumlar eskiye göre daha baskıcı bir ortamda çalışmaktadır. Yine de kurumların niteliğine göre bu baskı ortamının etkisi değişmektedir. Örneğin zaman zaman üyeleri gözaltına alınan ya da basında hedef gösterilen büyük ve yerleşik bir dernek faaliyetlerini aynı biçimde devam ettirirken, daha küçük bir dernek hedef gösterilmekten ya da kapatılmaktan korktuğu için hak ihlallerini basın bildiriyle eleştirmek yerine ihlali yaşayanlarla röportaj yapma gibi izleme faaliyetlerini tercih etmektedir. Küçük STÖ'ler, iş ve siyaset dünyasıyla yakın ilişkileri olanlar, kırılgan gruplarla ilgili çalışma yapanlar ve Güneydoğudakiler üzerlerinde daha çok bir baskı hissetmektedir. Siyasal iklimin yarattığı sınırlar mali kaynaklara ulaşmaktan, var olma mücadelesine ya da en basitinden basın bildirisinde kullanılan dile kadar birçok konuyu etkilemektedir. Raporun analiz kısmında bu konu ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Sivil toplumun bugünkü yapısı, zaman içinde nasıl ve hangi etkenlerle değiştiği öne çıkan bir başka konu başlığıdır. Siyasal iklimin sonucu olarak sivil toplumda da bir kamplaşma yaşandığını dile getirenler vardır. Buna karşılık

sivil toplumda farklı ideolojik yaklaşımdaki STÖ'lerin sorunları aşabilmek için beraber hareket ettiğini söyleyenler de olmuştur. Görüşmelerde mütedeyyin derneklerin bir kısmının hak ihlalleri konusunda çalışan diğer STÖ'lerden ayrı bir yerde durdukları gözlemlenmiştir. Bu dernekleri temsil eden katılımcılar çoğunlukla diğer mütedeyyin dernekler ve bireylerle birlikte hareket ettiklerini anlatmıştır. Ayrıca bu derneklerin diğer hak temelli çalışan dernekleri çok tanımadıkları da gözlemlenmiştir. Diğer dernekler ise doğrudan birlikte hareket etmeseler, hatta belli konularda uyumsuzluklar yaşasalar da birbirlerinden haberdardır ve aynı çevrede yer almaktadır.

Son yasal düzenlemelerin ne anlama geldiği ve STÖ'leri nasıl etkileyeceği de öne çıkan bir başka konu başlığıdır. Çok etkilenmeyeceklerini söyleyen STÖ'ler olsa da çoğunluk bu yasal düzenlemelerin doğrudan kendilerini etkilemese de bir korku iklimi yaratacağı görüşündedir. Görüşmelerde yasal düzenlemeler başlığı STÖ'ler için söz konusu olan baskıcı ortamla birlikte ele alınmıştır. Katılımcıların çoğu son yasal düzenlemelerin sivil toplum üzerindeki etkisinin 2015'te derneklerin KHK ile kapatılmasından, Osman Kavala'nın hala tutuklu olmasından ya da basının kendilerini hedef göstermesinden farklı olmadığını vurgulamıştır.

Fon alma konusu da birçok görüşmede öne çıkmıştır. Fon almanın STÖ'lerin faaliyetlerini sürdürmek için ne denli önemli olduğu, fon alamama nedenleri, fon almanın olumlu ve olumsuz sonuçları ayrıntılı olarak konuşulmuştur. Görüşülen kurumlardan hiç fon almadan iş yapan sadece üç kurum vardır.

Katılımcıların yaklaşımları

Görüşmelerden birine iki katılımcı birlikte katılmıştır. Aynı kurumun iki temsilcisiyle birlikte görüşmek katılımcıların bireysel niteliklerinin cevaplarını ne denli değiştirebileceğini görmek açısından önemli olmuştur. Yetkililerin görüşleri hemen her konuda yakın olsa da, kurumun çalışma yapısı konusunda farklı yaklaşımlar sunmuşlardır. Bu görüşme katılımcının verdiği cevaplarda yaşın, cinsiyetinin, esas olarak kişinin hayat hikayesinin temsil ettiği kurum kadar etkili olduğunu göstermektedir.

Kurum temsilcilerinin bir kısmı görüşmenin en başında kurumları konusunda verdikleri bilgiler dışındaki cevapların kendi şahsi fikirleri olduğunun altını çizmiştir. Görüşmenin başından sonuna kurum temsilcisi kimliğini koruyan, herhangi bir kişisel yorumda bulunmayan katılımcılar da olmuştur. Bazı katılımcılar ise görüşmenin belli bir aşamasına kadar kurum temsilcisi kimliğini korumuş fakat bir noktadan sonra daha samimi davranmaya ve kişisel fikirlerini paylaşmaya başlamıştır.

Katılımcıların görüşmelerdeki yaklaşımlarının temsil ettikleri kurumun büyüklüğüne, çalıştıkları konulara ve faaliyet alanlarına göre de değiştiği gözlemlenmiştir. Büyük ve kurumsal yapıların temsilcileri daha küçük STÖ'lere göre çoğunlukla daha kurumsal bir dil kullanmıştır. Genel ve kurumsal bir dille meseleyi ele alan katılımcıların da mümkün olduğunca gerçekçi ve eleştirel bir tutum benimsedikleri görülmüştür. Devletle ilişkisini hala sürdüren kurumları temsil edenlerin çalışma konularıyla ilgili devleti rahatça eleştirdiği, siyasal iklimle ilgili eleştirileri ise daha az yaptıkları gözlemlenmiştir. Kendisi KHK'lı ya da çevresinde siyasi nedenlerle yargılanmış, hapse girmiş tanıklar olan katılımcılar görüşlerini, korkularını, düşüncelerini hiç sansürlemeden anlatmıştır. Hala aktivizmi sürdüren STÖ'lerin temsilcileri de soruları dikkate değer bir açıklıkla cevaplamıştır.

Kılavuzun ilk bölümünde ele alınan yönetim, faaliyetler, finansal kapasite ve sürdürülebilirlik gibi başlıklarda katılımcıların rahat olduğu gözlemlenmiştir. Hepsi alanında uzman olduğu için tüm soruları büyük bir şevkle ve ayrıntılı bir şekilde cevaplamıştır. Hala kurumsallaşma sürecinde olan birçok STÖ kurumsal kapasite ve sınırlılıklara ilişkin daha önce hiç düşünmedikleri konularda sorular gelmesini memnuniyetle karşılamış, araştırma sayesinde ihtiyaç ve sorunlarına ilişkin farkındalıklarının arttığını belirtmiştir.

Siyasi iklim ve sivil toplumun geçirdiği dönüşümlere ilişkin sorulara gelindiğinde katılımcıların arasında çekingen davranan, kendilerini ifade ederken özellikle doğru kelimeleri seçmeye çalışanlar olmuştur. Birçok temsilci bağlı oldukları kurumu koruma önceliğiyle hareket etmekle yükümlü olduğunu açıkça belirtmiştir. Ancak çoğu durumda sorular derinleştikçe otosansür aşılmıştır. Yine de katılımcılar kimi zaman söylediklerinin kişisel görüşleri olduğunu, kimi zaman da sadece kurum adına konuştuklarını belirtme gereği duymuştur. Birkaç katılımcı bazı soruları cevaplamak istememiş ya da kısa cevaplamıştır. Gerektiğinde kaydı durdurup görüşmelerin tamamen anonim ve gizli kalacağı, dolayısıyla kişilere ya da kurumlara yönelik bir tehlike oluşturmayacağı yeniden açıklanmıştır. Görüşmelerde güven ilişkisinin kurulmasıyla beraber sorulara cevap vermekten çekinen katılımcılar da samimi cevap vermeye başlamış, ifade özgürlüğü, görünürlük ve hak temelli savunuculuk konularında çarpıcı ayrıntılar paylaşmıştır.

Görüşmeci yaklaşımları

Derinlemesine görüşme, kılavuzun içeriğini çok aşan bir ilişki biçimidir. Katılımcının ve görüşmecinin kimliği, olaylara yaklaşımları, bildikleri konular, seçtikleri kelimeler, görüşme sırasındaki koşullar derinlemesine görüşmeyi etkiler. Görüşmenin derinlikli olması katılımcının kendini güvende hissetmesiyle doğru orantılıdır. Bu da görüşmenin hangi kurum için yapıldığı, ne

amaçla kullanılacağı, katılımcının kişisel bilgilerinin saklanacağı konusundaki güveni, görüşmecinin katılımcı hakkında yargı üretmeyeceğini katılımcının anlaması gibi birçok unsura bağlıdır.

Bu nedenle SAM ekibi katılımcılarla yapılan ilk telefon görüşmesinden itibaren mümkün olduğunca şeffaf ve kurumsal bir ilişki kurmaya çalışmıştır. Katılımcılar önce telefonla aranmış, sonra onlara araştırmanın amacı, kimin için yapıldığı, kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı ve verilerin ne amaçla kullanılacağını açıklayan, STGM'nin bilgilendirme metninin ekli olduğu e-postalar gönderilmiştir. Görüşmeyi kabul eden katılımcılar yeniden aranarak, toplantı tarihi belirlenmiştir. Tüm katılımcılar görüşmelere yeterli bilgiye sahip olarak gelmiştir. Görüşmelerin başında da önce görüşmeci kendini tanıtmış, çalışma hakkında yeniden bilgi vermiş, sonra da katılımcının kişisel bilgileriyle fikirlerini bir araya getirmeyeceğimizi bir kere daha belirtmiştir. Ardından varsa katılımcının sorularını cevaplayarak ses kaydı alma izni istemiştir. Görüşmeye başlamadan önce geçen bu süreç katılımcıların kendilerini güvende hissetmeleri için büyük önem taşımaktadır.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun görüşmeye istekli bir biçimde katıldıkları gözlemlenmiştir. Görüşmelerin bir kısmı çok uzun sürmüştür. Katılımcılar bu çok uzun süren görüşmelerde dahi ilgisini kaybetmemiştir. Görüşmelerin sonlarında katılımcıların bu çalışmaya katılmaktan memnun kaldıkları gözlemlenmiştir. Birçoğu araştırma için STGM'ye ve görüşmecilere teşekkür etmiştir. Kendilerini ifade ettikleri için iyi hissettiklerini ve araştırmanın çok gerekli olduğunu belirtmişlerdir.

Görüşmeciler olarak bizler de görüşmeler sırasında farklı deneyimler yaşadık. Bazı durumlarda aynı çevreyi paylaşıyor olmak daha rahat ilişki kurmayı beraberinde getirdi. Özellikle kırılğan gruplarla çalışan STÖ temsilcilerinin kendilerini rahat hissetmeleri için çok daha çaba sarf ettik. Bu noktada onların dünyasına ilişkin yeterli bilgi sahibi olduğumuzu anlamaları katılımcıların çekingenliklerini aşmalarını kolaylaştırdı. Katılımcının bizim farklı bir ideolojik görüşümüz olduğunu varsaydığı durumlarda özellikle görüşme başında daha çekingen davrandığı görüldü. Bu tür görüşmelerde yargı üretmeden soru sorma ve dikkatle dinleme katılımcıların bir süre sonra rahatlamalarını sağladı ve kendi sosyal çevrelerinden olmayan biriyle nitelikli iletişim kurabildikleri için daha samimi cevaplar veren katılımcılar da oldu. Çalışma azmini takdir ettiğimiz katılımcılarla karşılaştık, trajik konuları gülümseyerek anlatanlarla da, birlikte umutsuzluğa kapıldığımız katılımcılar da oldu ya da gelecek umuduna ve cesaretine hayran olduğumuz katılımcılar da. Nihayetinde bu çalışma sayesinde STÖ evreninin, mevcut koşullarda bazı açılardan sınırlanmış olsa da hala renkli ve capcanlı olduğunu bire bir tecrübe ettik.

2. RAPOR AKIŞI

RAPOR AKIŞI

Bu bölümde rapor bölümlerinin girdileri, bu girdilere ilişkin açıklamalar ve her bölümde işlenen konular yer almaktadır.

RAPOR BÖLÜMLERİNİN GİRDİLERİ

Sivil Toplum Örgütlerinin Kapasiteleri ve Sınırlılıkları Araştırma Raporu hemen her bölümde dört farklı girdi ışığında ilerlemektedir. Bunlar sırasıyla:

1. Her soru için nicel araştırmaya katılan tüm örgütlerin genel görüşünü gösteren bulgular
2. Her soru için varsa dernek ve vakıf ayrımında nicel farklar
3. Faktör analizi sonucu gruplar arası istatistiksel olarak anlamlı çıkan farklar
4. İlgili bölüme ilişkin nitel bulgular

Dolayısıyla okuyucu raporda ilerlerken her bölümde önce genel niceliksel bulguyu, sonra o konuda dernekler ve vakıflar arasındaki farkları, daha sonra oluşturulan faktör gruplarında istatistiksel olarak anlamlı bulunan sonuçları ve en son da o konuya ilişkin nitel araştırma bulgularını bulacaktır. Daha sonra yeni bölüm de bu sırayla ilerleyecektir.

Aşağıda raporda yer alan faktör analizleri sonucu oluşturulan grupların temsil ettikleri özetlenmiştir. Faktör analizinin istatistiksel ayrıntılarına Ek-1 Faktör Analizi bölümünde yer almaktadır.

Çok sayıdaki değişkenin içerdiği bilgileri, az sayıdaki ortak faktör ile açıklamayı amaçlayan faktör analizi kullanılarak dört değişken oluşturulmuştur. Bu değişkenler aşağıda listelenmiştir:

1. Savunuculuk
2. Nitel kapasite
3. Nicel kapasite
4. Demokratik yapı

(1) Savunuculuk değişkeni, görüşülen derneğin/vakfın amaçları içinde savunuculuğun olma durumu, son üç yıldır herhangi bir savunuculuk faaliyeti yürütme durumu, yazılı bir savunuculuk stratejisi ve eylem planı olma durumu, profesyonel ya da gönüllü savunuculuk faaliyetlerinden sorumlu kişilerin çalışma durumu sorularına verilen yanıtlardan elde edilen puanlarla oluşturulmuştur. Bu puanlama neticesinde örgütler üç "savunuculuk" grubuna göre ayrıştırılmıştır. Bu değişkende en düşük puan aralığında yer alan örgütler "Yok", orta puan aralığında yer alanlar "Var, kısmen" ve en yüksek puan aralığında yer alanlar "Var" olarak tanımlanmıştır.

(2) Nitel Kapasite değişkeni, görüşülen kurumun web sitesinin, sosyal medya hesaplarının bulunma durumu, yazılı bir kurumsal stratejisi ve eylem planının bulunması, uluslararası bir kuruluşta danışman/katılımcı statüsünün olması, yurt içinde üye olduğu herhangi bir federasyon, birlik, ağ, platformun olması ve uluslararası alanda faaliyet gösteriyor olma durumları değerlendirilerek oluşturulmuştur. Bu puanlama neticesinde örgütler üç "nitel kapasite" grubuna göre ayrıştırılmıştır. Bu değişkende en düşük puan aralığında yer alan örgütler "Düşük", orta puan aralığında yer alanlar "Orta" ve en yüksek puan aralığında yer alanlar "Yüksek" olarak tanımlanmıştır.

(3) Nicel Kapasite değişkeni, görüşülen kurumun yurt içinde şubesi, temsilciliği olması, mali kaynaklarının yeterli olması, iktisadi işletmeleri, çeşitli mekânlarının ve ofisinin olma durumu değerlendirilerek oluşturulmuştur. Bu puanlama neticesinde örgütler üç "nicel kapasite" grubuna göre ayrıştırılmıştır. Bu değişkende en düşük puan aralığında yer alan örgütler "Düşük", orta puan aralığında yer alanlar "Orta" ve en yüksek puan aralığında yer alanlar "Yüksek" olarak tanımlanmıştır.

(4) Demokratik yapı değişkeni, görüşülen kurumun şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili yazılı bir politikası, ayrımcılığa karşı yazılı bir eşitlik politikası, yürütülen faaliyetlere hedef grubu/faydalanıcılarını dahil etmeye yönelik bir yazılı politikasının olması, yönetim kurulu toplantılarının tüm üyelere açık olması, bağımsız denetim yaptırma durumunu değerlendiren puanlamayla oluşturulmuştur. Bu puanlama neticesinde örgütler üç "demokratik yapı" grubuna göre ayrıştırılmıştır. Bu değişkende en düşük puan aralığında yer alan örgütler "Düşük", orta puan aralığında yer alanlar "Orta" ve en yüksek puan aralığında yer alanlar "Yüksek" olarak tanımlanmıştır.

Bu değişkenler kullanılarak araştırmaya katılan sivil toplum kuruluşlarının çeşitli sorulara verdiği cevapların karşılaştırmaları için çapraz analizler yapılmış, bunların anlamlılık testleri yapılmış ve istatistiksel olarak anlamlı olanlar incelenmiştir. Sonuçların grafikleri okuyucuyu yormamak adına rapor içinde değil Ek 2- Faktör Grafikleri bölümünde gösterilmiştir.

RAPOR BÖLÜMLERİNİN İÇERİĞİ

Bu kısımda raporda yer alan bölümlerin içeriği özetlenmiştir.

YÖNTEM bölümünde araştırmanın niceliksel ve niteliksel yöntemleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. "Niceliksel Yöntem" kısmında örneklem belirleme ve uygulama süreci anlatılmıştır. "Niteliksel Yöntem" kısmında ise pilot çalışmadan itibaren, kılavuzun uygulanmasından, katılımcıların derinlemesine görüşmeye ilişkin yaklaşımlarına niteliksel saha çalışmasının nasıl gerçekleştiği anlatılmıştır.

Niteliksel ve niceliksel saha çalışmalarına ilişkin analizlerin sonuçları **“ARAŞTIRMA BULGULARI”** bölümünde verilmiştir. Araştırma Bulguları bölümünde dört ana başlık yer almaktadır. Bunlar, **“STÖ’lerin Genel Nitelikleri”**, **“STÖ’lerin Katılımı ve Savunuculuk Faaliyetleri”**, **“STÖ’lerin İşleyişine, Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler”** ve **“Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Derneği (STGM)”**dir.

“STÖ’LERİN GENEL NİTELİKLERİ” bölümünün ilk dört alt başlığında dernek ve vakıfların temel niteliklerine ilişkin veriler analiz edilmiştir. Niceliksel araştırmaya katılan örgütlerin faaliyet alanına, kuruluş amacına, kuruluş yıllarına ve ulaşmayı hedefledikleri kitlelere göre dağılımlarına; coğrafi kapsamalarına ve fiziki imkanlarına ilişkin verilerin çapraz tabloları ve faktör analizleri yer almaktadır. Kurumların üye, gönüllü, sigortalı çalışan yapıları, ihtiyaçları ve bu kuruluşların üyelik yapılarına ilişkin yaklaşımları **“Üyelik/Gönüllülük/Çalışanlar”** bölümünde yer almaktadır. **“Yönetişim”** kısmında ise yönetim kurullarının nasıl oluşturulduğu ve çalışma biçimlerine ilişkin verilerin analiziyle, stratejik plan, tüzük ve iç işleyiş belgelerin var olup olmadığı, nasıl hazırlandığı ve kuruma ne tür katkılarda bulunduğu anlatılmıştır. **“Görünürlük”** kısmında derneklerin görünürlüklerini artırmak için kullandıkları yöntemler ve bu yöntemlere ilişkin yaklaşımlarına yer verilmiştir. Dernek ve vakıfların temel gelir kaynaklarıyla üye aidatları, fon, bağış ve işletme gelirlerinden hangilerini ne ölçüde kullandıkları **“Finansal Durum”** kısmı başlığı altında yer almaktadır.

“STÖ’LERİN KATILIM ve SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ” bölümünde nicel araştırmaya katılan STÖ’lerin ne kadarının savunuculuk faaliyeti yaptıklarından başlayarak hem nicel hem de nitel araştırmaya katılan kurumların savunuculuk faaliyetlerini nasıl ve ne düzeyde sürdürdükleri anlatılmıştır. “Katılım” kısmında STÖ’lerin kamu kurumlarıyla ilişkileri, faaliyet alanlarındaki görüşlerini kamu kurumlarıyla paylaşabilme ve yasal düzenlemelerde etkili olma durumları yer almaktadır. STÖ’lerin savunuculuk faaliyetini yürütürken seçtikleri yöntemler de ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. **“İzleme, Değerlendirme, Raporlama”** kısmında oluşan hak ihlallerine ilişkin STÖ’lerin raporlama faaliyeti tartışılmıştır. **“Protesto, Sosyal Medya, Kamuoyuna Duyurma”** kısmında ise aktivizmin çeşitli biçimleri ve etkinlikleri üzerinde durulmuştur. **“Araştırma/Bilgi Üretme”** kısmında ise STÖ’lerin hem kamu kurumlarına hem kamuoyuna hem de diğer STÖ’lere destek olmak amacıyla çeşitli toplumsal konularda yaptıkları çalışmalar yer almaktadır. **“İş Birliği”** başlığında ise kamu kurumlarıyla, uluslararası ve ulusal STÖ’lerle, ağ ve platformlarla yapılan iş birliklerine ilişkin durum ve STÖ’lerin yaklaşımları anlatılmıştır. Bu bölümde son olarak **“STÖ’lerin İşleyişine, Yaklaşımına Yönelik Eleştiriler”** ele alınarak toplumsal kutuplaşmanın STÖ’lerin ilişkilerine etkisi ve sivil toplumun sektörleşmesine yönelik eleştirilere yer verilmiştir.

“SİVİL TOPLUM GELİŞTİRME MERKEZİ DERNEĞİ (STGM)” bölümünde STGM’nin katılımcılar arasındaki tanınırlığı ve algısıyla, STGM’nin faaliyetlerini

hangi konularda nasıl geliştirebileceğine ilişkin öneriler yer almaktadır. Bu bölümdeki **“Bilinirlik ve Görüşler”** başlığı altında STGM'nin tanınırlığına ve katılımcıların bu konudaki görüşleri incelenmiştir. **“STGM'nin Faaliyetleri”** kısmında ise STGM'nin yürütmekte olduğu faaliyetler değerlendirilmiştir. **“STGM'nin Olası Destek Noktaları”** başlığı altındaysa araştırmanın nitel kısmında STGM'nin mevcut faaliyetlerinin nasıl geliştirilebileceği ya da başka ne tür yeni görevleri üstlenebileceğine yönelik öneriler derlenmiştir.

Raporun iki ek bölümü vardır. **“EK 1- FAKTÖR ANALİZİ TABLOLARI”** bölümünde niceliksel analizlerde kullanılan faktör analizlerinin ayrıntılı açıklaması vardır. **“EK 2- FAKTÖR ANALİZİ GRAFİKLERİ”** bölümünde raporun içinde sunulan faktör analizlerinin grafikleri yer almaktadır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

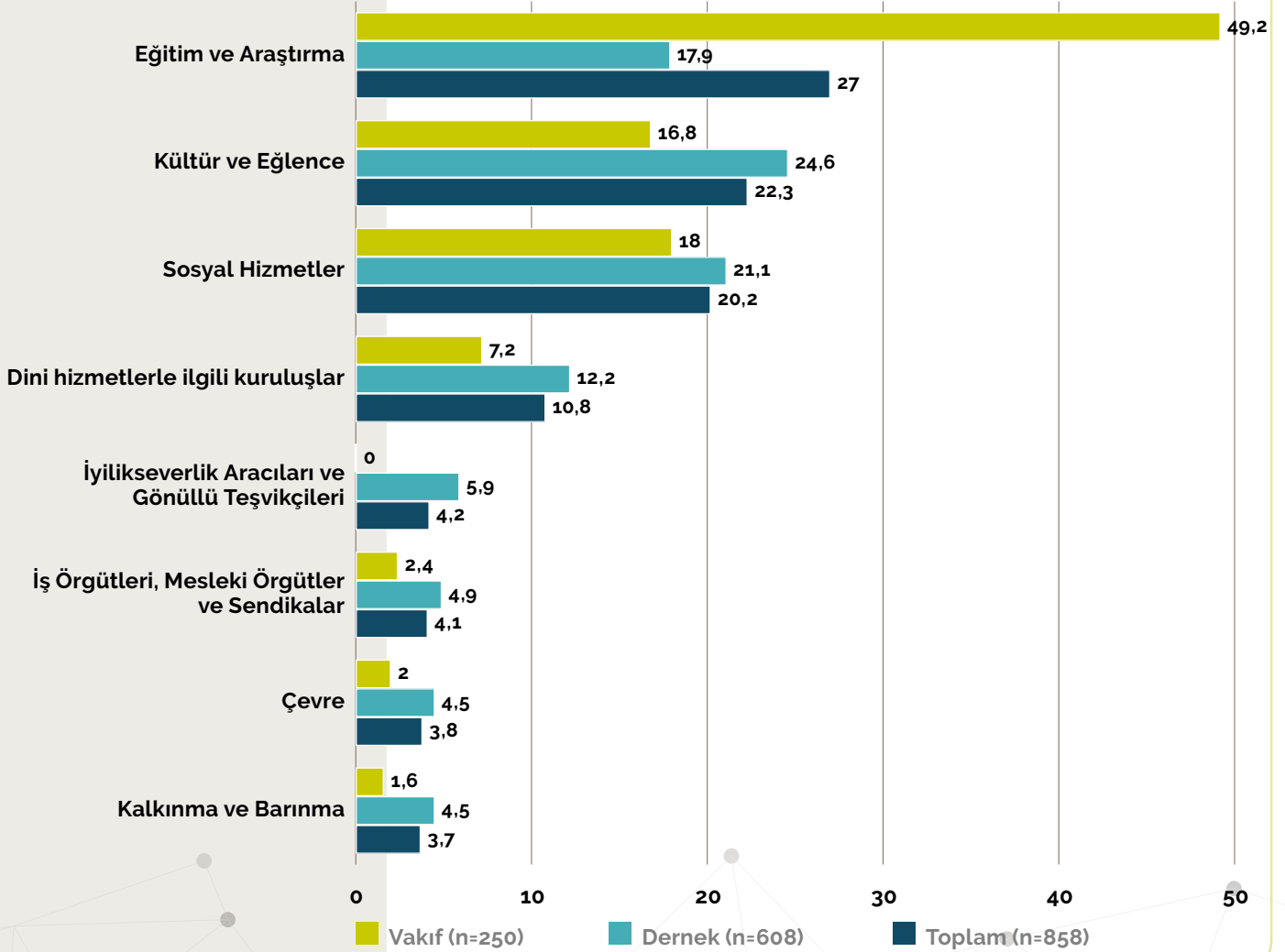

3.1 STÖ'LERİN GENEL NİTELİKLERİ

3.1.1 TEMEL FAALİYET ALANI

Araştırmada yer alan dernek ve vakıflardan kendilerini ICNPOSınıflandırması'na göre 12 ana kategoriden birinde tanımlamaları istenmiştir. Kuruluşların en çok belirttikleri üç ana kategori "Eğitim ve Araştırma" (%27), "Kültür ve Eğlence" (%22) ve "Sosyal Hizmetler" dir (%20).

Şekil 1 - Ana kategoriler

Sivil toplum örgütlerinin faaliyet alanlarını daha daraltabilmek için katılımcılardan bu sefer de seçtikleri ana grubun altında yer alan alt kategoriler arasından kendi hizmet alanlarına en yakın kategorileri seçmeleri istenmiştir. Bir kuruluş kendi ana kategorisi içinde birden fazla alt kategori seçebilmektedir. En çok belirtilen üç ana kategorinin alt kategorileri aşağıda sırasıyla detaylandırılmıştır.

Kendilerini "Eğitim ve Araştırma" ana kategorisinde değerlendiren kuruluşların alt kategorileri birbirlerine yakın oranlarda belirtilmiştir (Bkz: Tablo 2). Bu ilgili alanda faaliyet gösteren kuruluşların sadece belli bir konuya, gruba yoğunlaşmadığını, alanın genelinde faaliyet gösterdiğine işaret etmektedir. Örneğin bu kuruluşlar arasında sadece "İlk ve Orta Öğretim"le ilgilenenlerin oranı %12'dir. Sadece "Yüksek Öğretim" veya "Araştırma"ya eğilen kuruluşların oranları da buna benzerdir. Yalnız "Diğer Eğitim" alt kategorisi görece daha yüksektir (%25).

Şekil 2 - Eğitim Araştırma alt kategorileri

	n	Yüzde	Kişi %
İlk ve Orta Öğretim	92	25,7	39,5
Yüksek Öğretim	94	26,4	40,6
Diğer Eğitim	103	28,8	44,3
Araştırma	68	19,2	29,5
Toplam	357	100,0	153,8

Şekil 3 - Kültür ve Eğlence alt kategoriler

	n	Yüzde	Kişi %
Kültür ve Sanat	96	45,7	50,0
Spor	98	46,9	51,2
Diğer Boş Zaman Etkinlikleri Sosyal Kulüpler	15	7,4	8,1
Toplam	209	100,0	109,3
Toplam	357	100,0	153,8

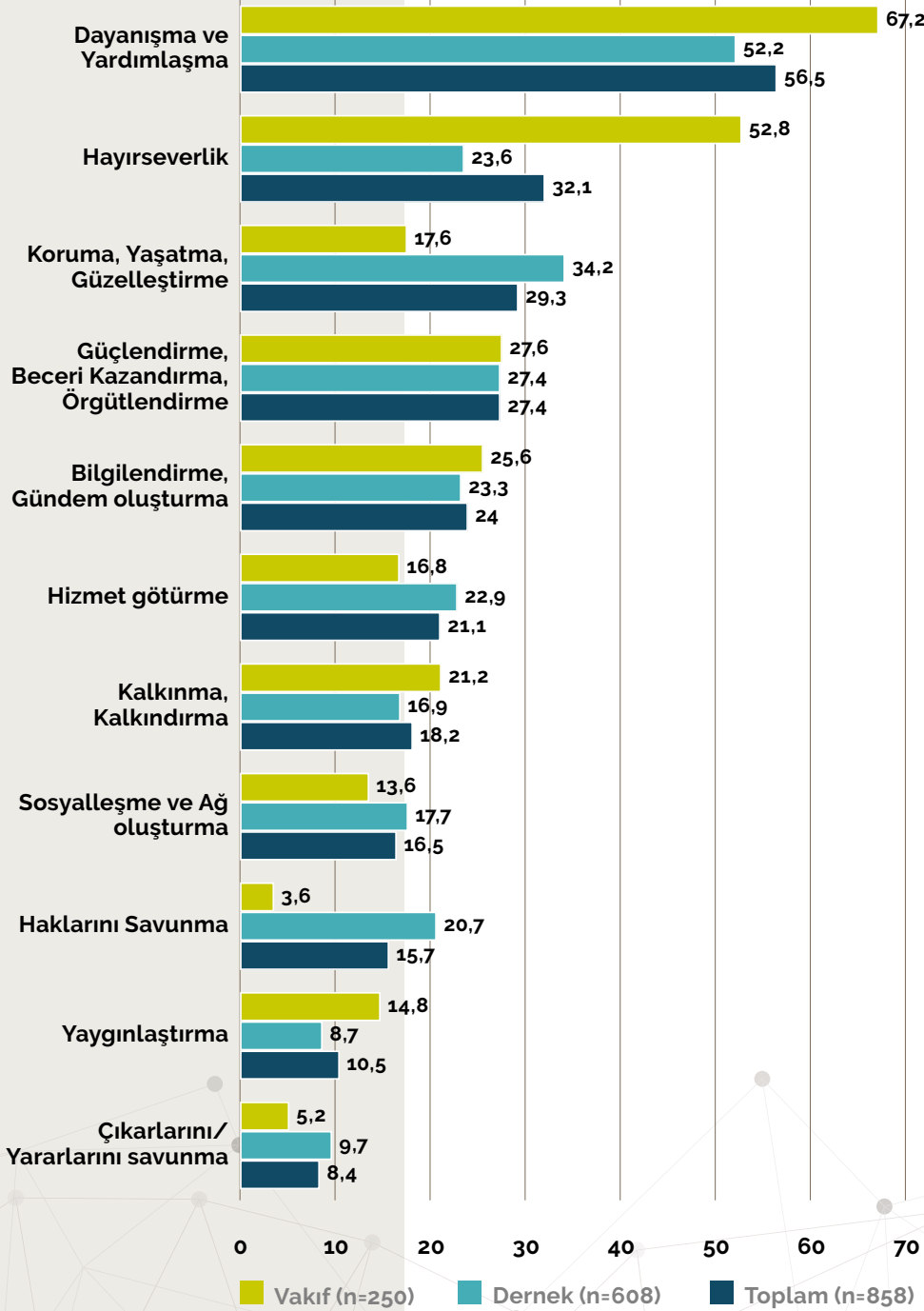
"Kültür ve Eğlence" ana kategorisinde yer alan kuruluşların büyük çoğunluğu "Kültür ve Sanat" veya "Spor" alt kategorilerinde yer almaktadır. Boş zaman etkinlikleri temelinde faaliyet gösteren kuruluşlar oldukça azdır (%8).

"Sosyal Hizmetler" ana kategorisinde faaliyet gösteren kuruluşlara bakıldığında "Gelir Desteği ve Bakım" alt kategorisinde yer alan kuruluşların neredeyse hepsinin aynı zamanda "Sosyal Hizmetler" alt kategorisinde de yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla bu ana kategorideki hemen her kuruluş "Sosyal Hizmetler" alt kategorisinde yer almaktadır.

Şekil 4 - Sosyal Hizmetler alt kategoriler

	n	Yüzde	Kişi %
Sosyal Hizmetler	165	82,8	95,4
Acil Durum ve Kurtarma	3	1,5	1,8
Gelir Desteği ve Bakım	31	15,7	18,0
Toplam	200	100,0	115,2
Toplam	357	100,0	153,8

Şekil 5 - Kuruluş amacı

Araştırmaya katılan dernek ve vakıflara örgütlerinin kuruluş amacı sorulmuştur.

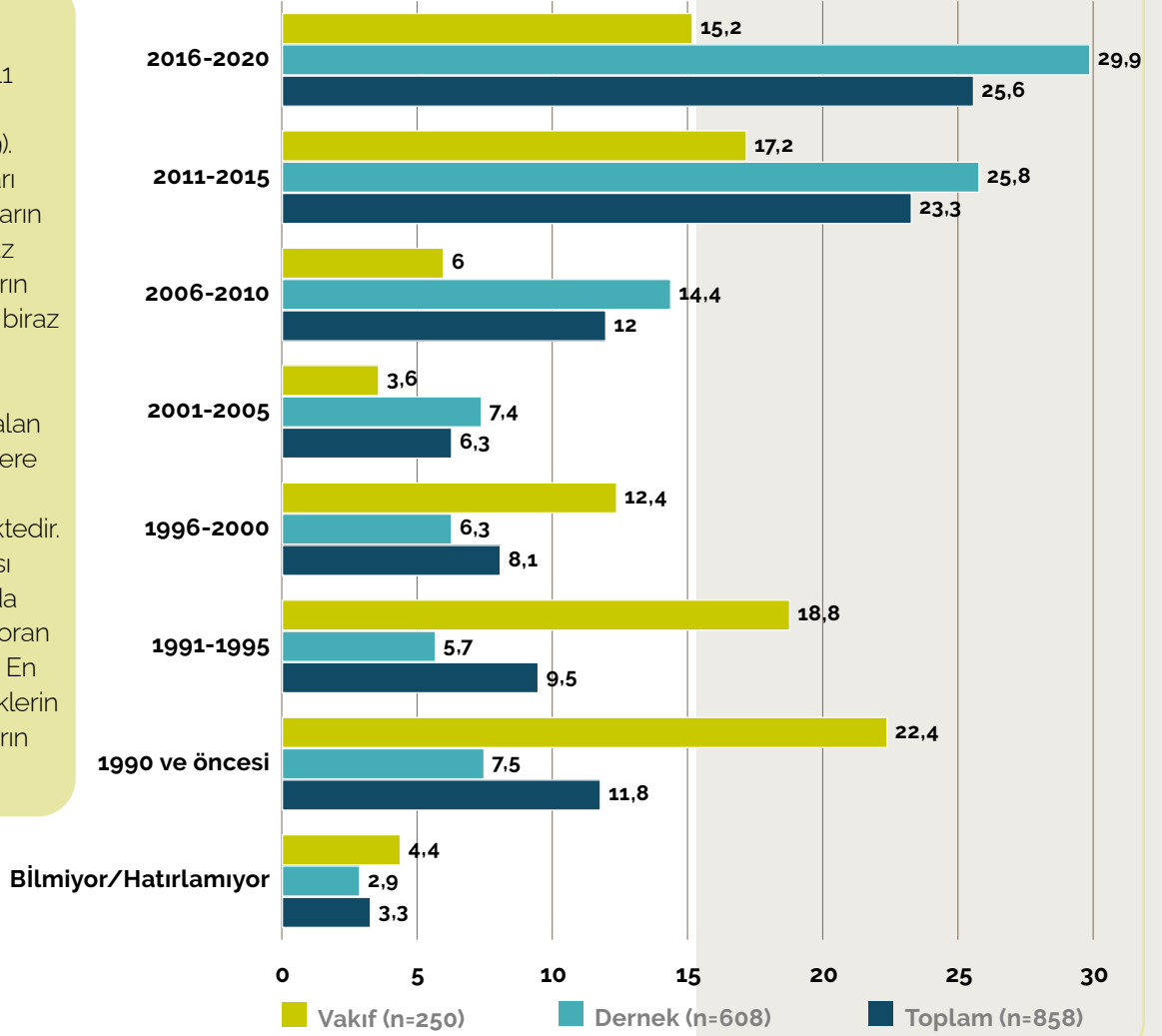
Sivil toplum örgütlerinin en sık dile getirdiği amaç "Dayanışma ve Yardımlaşma"dır (%56,5). Bunu "Hayırseverlik" (%32), "Koruma, Yaşatma ve Güzelleştirme" (%29) ve "Güçlendirme, Beceri Kazandırma, Örgütlendirme" (%27) izlemektedir.

Dernek ve vakıf ayrımında bakıldığında sivil toplum örgütlerinin kuruluş amaçları konusunda en önemli farklar hayırseverlik, koruma ve yaşatma ve hakların savunulması başlıklarında ortaya çıkmaktadır. Kuruluş amacı olarak hayırseverliğin belirtilme sıklığı vakıflarda derneklere göre iki kattan daha fazladır (sırasıyla %53 ve %24). Neredeyse tersi bir durum koruma ve yaşatma için geçerlidir (dernek %34, vakıf %18). Dernek ve vakıflar arasında en ciddi fark dernekler lehine "haklarını savunma" konusundadır (%21 ve %4).

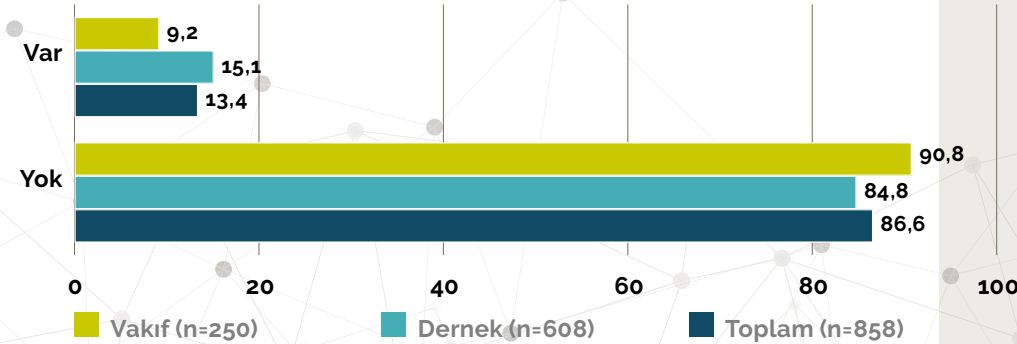
Araştırmada yer alan örgütlerin yaklaşık yarısı 2011 ve sonrasında kurulmuştur (%49). 2001 ve 2010 yılları arasında kurulanların oranı %18'dir. En az 30 yıllık kuruluşların oranıysa %12'den biraz fazladır.

Araştırmada yer alan vakıfların derneklere göre daha eski olduğu görülmektedir. Derneklerin %56'sı 2011 ve sonrasında kurulmuşken bu oran vakıflarda %32'dir. En az 30 yıllık derneklerin oranı %7,5, vakıfların oranıysa %22'dir.

Şekil 6 - Kuruluş yılı

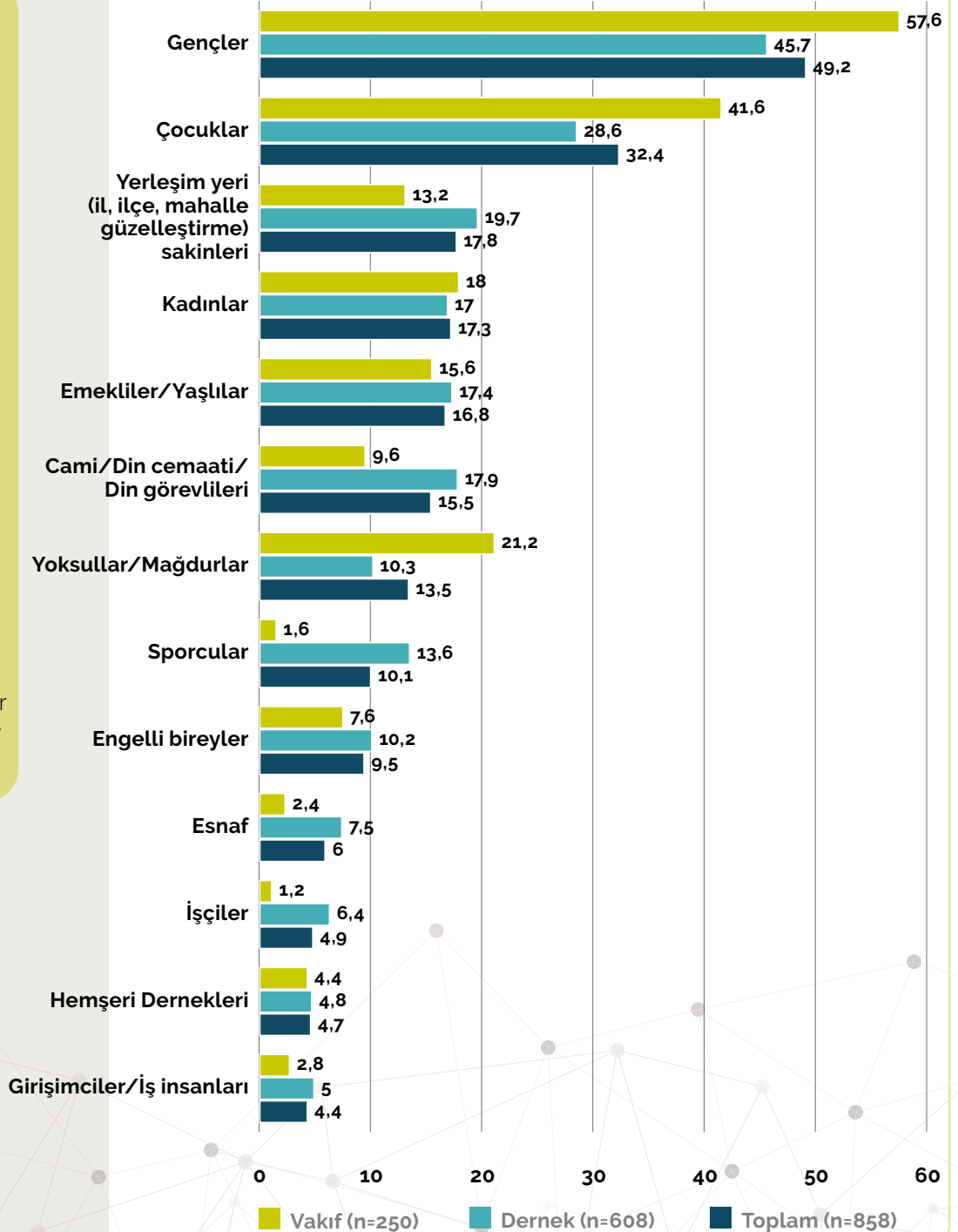
Şekil 7 - Kamu yararına dernek statüsü

Sivil toplum örgütlerinin %13'ünün kamu yararına dernek statüsü vardır. Dernekler ve vakıflar arasında bu açıdan anlamlı fark yoktur.

3.1.2 TEMEL HEDEF GRUPLAR

Şekil 8 - Hedef kitle

Derneklerin/vakıfların hedef kitleleri olarak en sık belirttikleri grup gençlerdir (%49). Bunu çocuklar izlemektedir (%32).

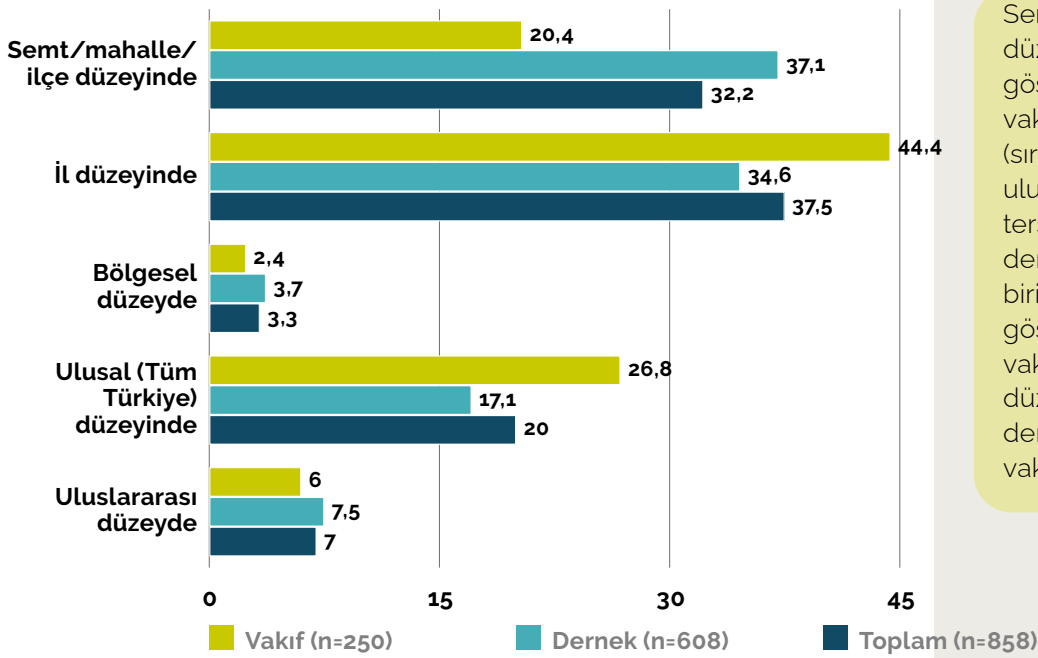
Birkaç gruba özel olarak bakıldığında, kadınlar %17, çevreciler %3, mülteciler %2 ve LGBTİ+'lar %1 sıklığında belirtilmiştir.

Derneklerin hedef kitlesinde vakıflara göre önemli ölçüde daha fazla yer alan gruplar azınlıklar, basın çalışanları, esnaf, sporcular, işçiler ve cami/din cemaati/din görevlileridir. Vakıflarda ise tersi durum çocuklar ve yoksullar/mağdurlar için geçerlidir.

3.1.3 COĞRAFİ KAPSAM

Sivil toplum örgütlerinin üçte birinden biraz fazlası il düzeyinde, üçte biriyse semt/mahalle düzeyinde faaliyet göstermektedir. Tüm Türkiye'de faaliyet gösterenlerin oranı %20, uluslararası düzeyde faaliyet gösterenlerin oranıysa %7'dir. Uluslararası faaliyet gösterilen bölgeler arasında ilk sırada Avrupa yer almaktadır (belirtilme sıklığı %75). Avrupa'yı, Asya (%22) ve Orta Doğu (%16) izlemektedir

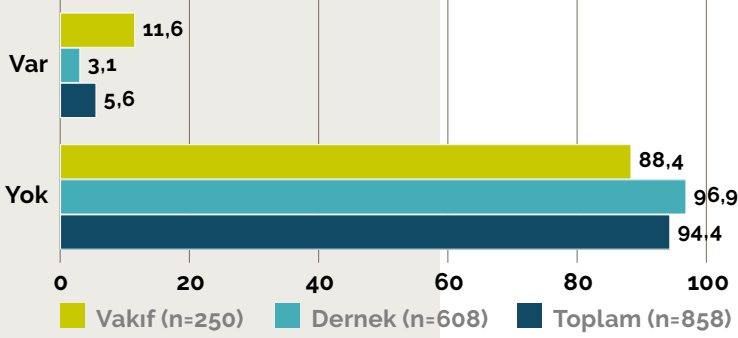
Şekil 9 - Faaliyet düzeyi

Semt/mahalle/ilçe düzeyinde faaliyet gösteren dernekler vakıflardan fazladır (sırasıyla %37 ve %20). İl ve ulusal düzeydeyse durum tersidir. Araştırmaya katılan derneklerin yaklaşık üçte biri il düzeyinde faaliyet gösterirken bu oran vakıflarda %44'tür. Ulusal düzeyde faaliyet gösteren derneklerin oranı %17, vakıfların oranı %27'dir.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti olmayan veya sınırlı olan dernekler savunuculuk faaliyeti olan derneklere göre çok daha yüksek oranlarda semt/mahalle/ilçe düzeyinde faaliyet göstermektedir. Savunuculuk faaliyeti olan derneklere göre daha yüksek oranlarda ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet göstermektedir.
- Örgütlerin **nitel kapasitesi** düştükçe semt/mahalle/ilçe düzeyinde faaliyet gösterenlerin oranı yükselmektedir. Buna paralel olarak nitel kapasite arttıkça faaliyet gösterilen alan da genişlemektedir.
- **Nicel kapasiteleri** yüksek örgütler diğer iki gruba göre daha fazla oranda ulusal ve uluslararası düzeyde faaliyet göstermektedir.
- **Demografik yapı** puanı düşük olan dernekler diğer iki gruba göre daha yüksek oranda semt/mahalle/ilçe düzeyinde faaliyet göstermektedir. Demokratik yapı puanı yükseldikçe faaliyet gösterilen alan da genişlemektedir.
- **Kamu kurumlarının STÖ'lere yönelik bakışını** olumsuz ve orta olarak değerlendirenler, olumlu değerlendirenlere göre daha yüksek oranlarda semt/mahalle/ilçe düzeyinde faaliyet göstermektedir.
- **Siyasal iklimin STÖ'lerin çalışmalarına etkisini** olumlu olarak değerlendirenler diğer iki gruba göre daha yüksek oranda il düzeyinde faaliyet göstermektedir.

Şekil 10 - Yurt içinde şube sahipliği

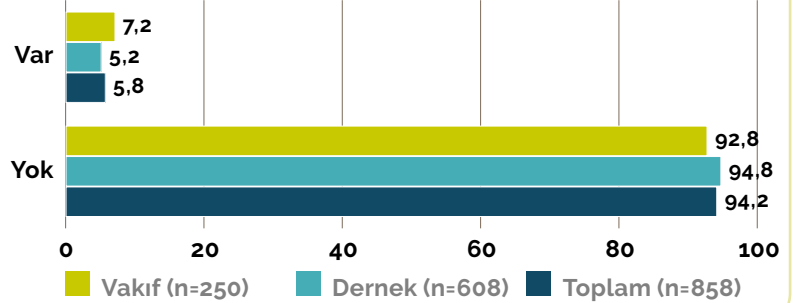
Kuruluşların %6'sının yurt içinde şubesi vardır. Şubesi olanların dörtte üçünün 1-5 arası şubesi varken, 6-20 arası şubesi olanların oranı %12'dir.

Yurt içinde şubesi olan vakıflar derneklere göre daha fazladır (sırasıyla %12 ve %3). Vakıfların derneklere göre şube sayıları da fazladır. 20 ve üstü yurt içi şubesi olan vakıfların oranı %14'ken bu oran derneklere sadece %1'dir.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan derneklerin yurt içi şube sahipliği yapmayan veya sınırlı yapanlara göre daha yüksektir.
- Sivil toplum örgütlerinin **nitel kapasiteleri** yükseldikçe yurt içinde şube sahipliği oranı da yükselmektedir. (Bkz: FG 1)

Şubeye sahip olma oranlarına benzer şekilde araştırmada yer alan örgütlerin %6'sının yurt içinde temsilciliği vardır. Bu örgütlerin %61'inin 1 ila 5 temsilciliği varken, %25'inin 20'den fazla temsilciliği vardır. Dernekler ve vakıflar arasında yurt içi temsilciliği açısından anlamlı fark yoktur.

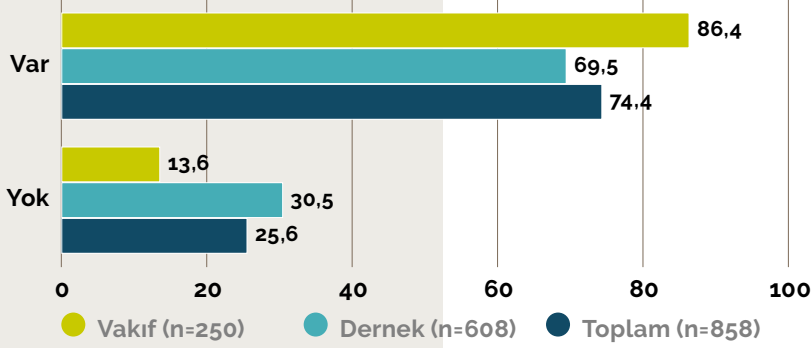
Şekil 11 - Yurt içi temsilcilik sahipliği**Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar**

- **Nitel kapasitesi** orta ve yüksek örgütler arasında düşük olan örgütlere göre yurt içinde temsilciliği olanlar daha fazladır. (Bkz: FG 2)

A decorative graphic consisting of several circles of different colors (white, teal, orange, dark blue) scattered across the page. The circles vary in size and are arranged in a non-uniform pattern. The text '3.2 FİZİKİ İMKANLAR' is positioned in the upper right quadrant of the page.

3.2 FİZİKİ İMKANLAR

Şekil 12 - Ofis sahipliği

Araştırmaya katılan kuruluşların dörtte üçünün toplantılarını yaptığı ve evraklarını tuttuğu bir ofisi vardır.

Ofisi olan vakıflar derneklere göre daha fazladır (sırasıyla %86 ve %69,5).

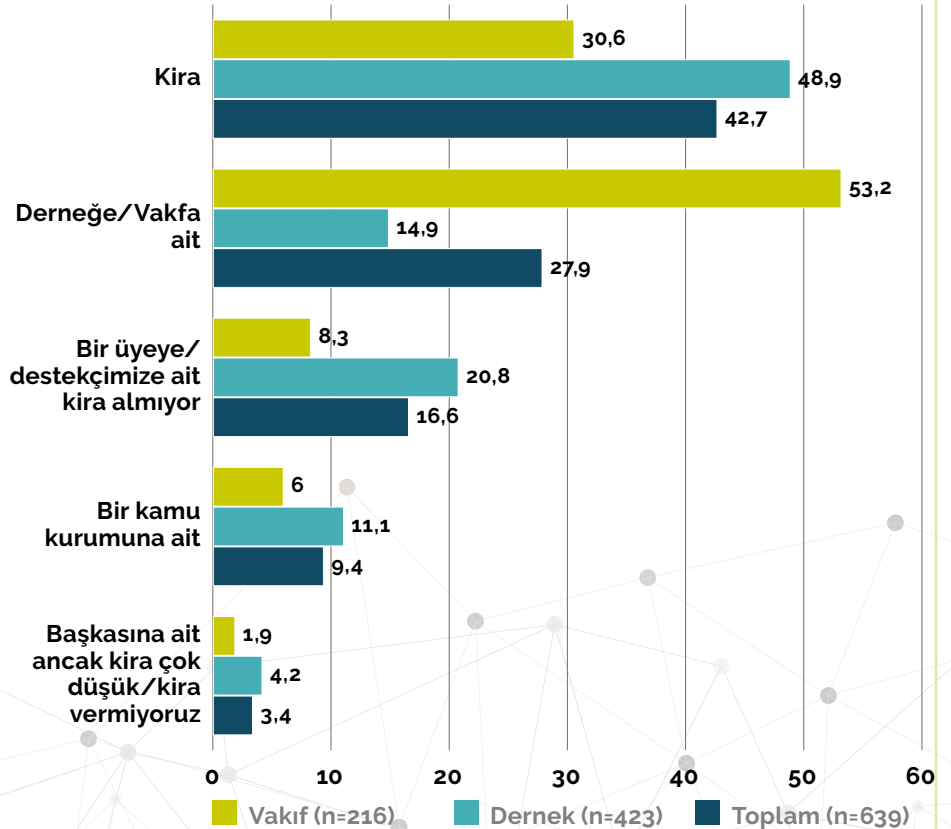
Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** seviyesi yüksek olan kurumların ofis sahibi olma oranının da yüksek olduğu görülmektedir.
- **Nitel kapasite** puanı yüksek olan kurumların ofis sahibi olma oranlarının da yükseldiği görülmektedir. (Bkz: FG 3)
- **Demokratik yapı** seviyesi yüksek olan kurumların ofis sahibi olma oranlarının da yükseldiği görülmektedir.

Ofisi olan kuruluşların %43'ü bu ofisi kiralayarak kullanmaktadır. Kendilerine ait ofisi olanların oranı %28'dir. %17'si ise üye veya destekçilerinin ofisini kira vermeden kullanmaktadır.

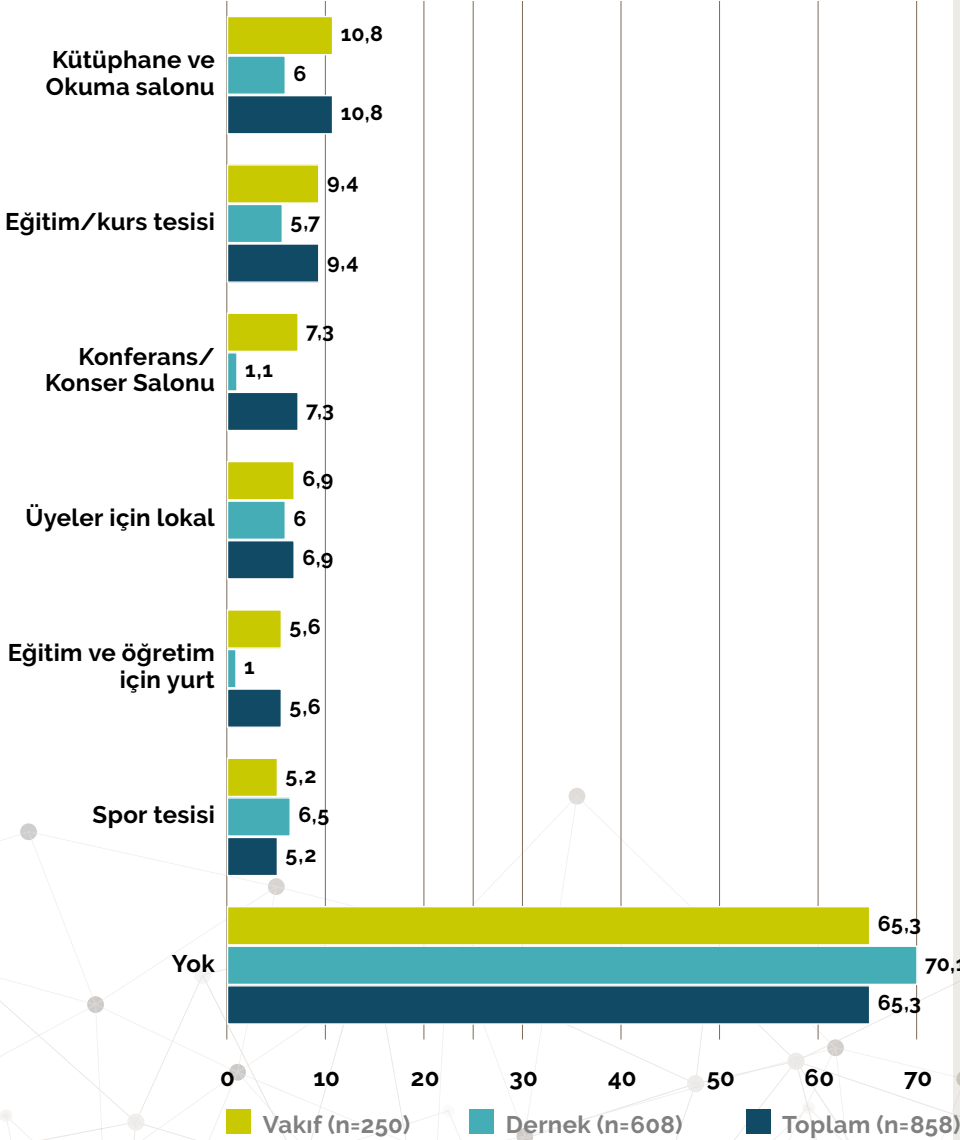
Vakıfların yarısından fazlasının ofisi kendisine aittir, bu oran derneklere çok daha düşüktür (sırasıyla %53 ve %15). Buna karşılık derneklelerin yarısın ofis alanı kiralıkken, bu vakıfların yaklaşık üçte biri için geçerlidir. Bir üyeye ait ofisi kullanan dernekleler de vakıflara göre epey fazladır (sırasıyla %21 ve %8).

Şekil 13 - Ofisin sahiplik durumu

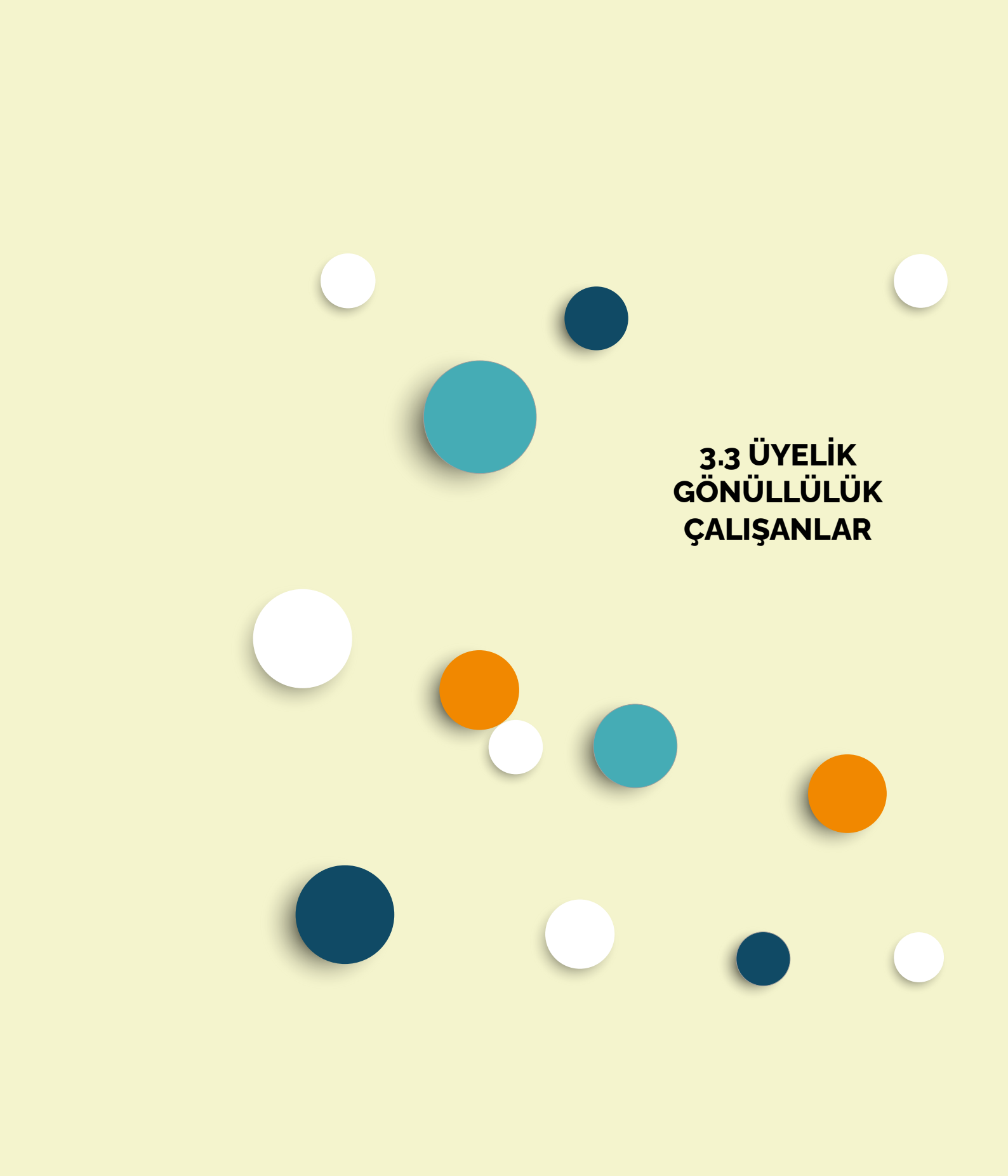
Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti olmayan derneklerin ofisleri olanlara göre daha yüksek oranda kamu kurumlarına aittir. Savunuculuk faaliyeti olan veya sınırlı olan derneklerinse ofisleri olmayanlara göre daha yüksek oranda bir üye ya da destekçiye aittir ve kira vermeden kullanılmaktadır.
- **Nicel kapasitesi** yüksek örgütlerin ofisleri diğer gruplara göre çok daha yüksek oranda kendilerine aittir. Nicel kapasiteleri düşük olan örgütlerin kiralık ofis kullanımı artmaktadır.
- **Demokratik yapıları** düşük olan dernekler diğer iki gruba göre daha yüksek oranda kendi ofislerini kullanmaktadır. Demokratik yapıları orta ve yüksek olan derneklere daha çok kiralık ofis kullanmaktadır.

Şekil 14 - Sahip olunan mekanlar

Çalışmada yer alan dernek ve vakıfların yaklaşık üçte ikisinin herhangi bir mekanı/tesisi/alanı yoktur. Kuruluşların en çok sahip olduğu mekan "Kütüphane ve Okuma Salonu"dur (%11). Bunu eğitim/kurs tesisi (%9), konferans/konser salonu (%7) ve lokal (%7) izlemektedir.

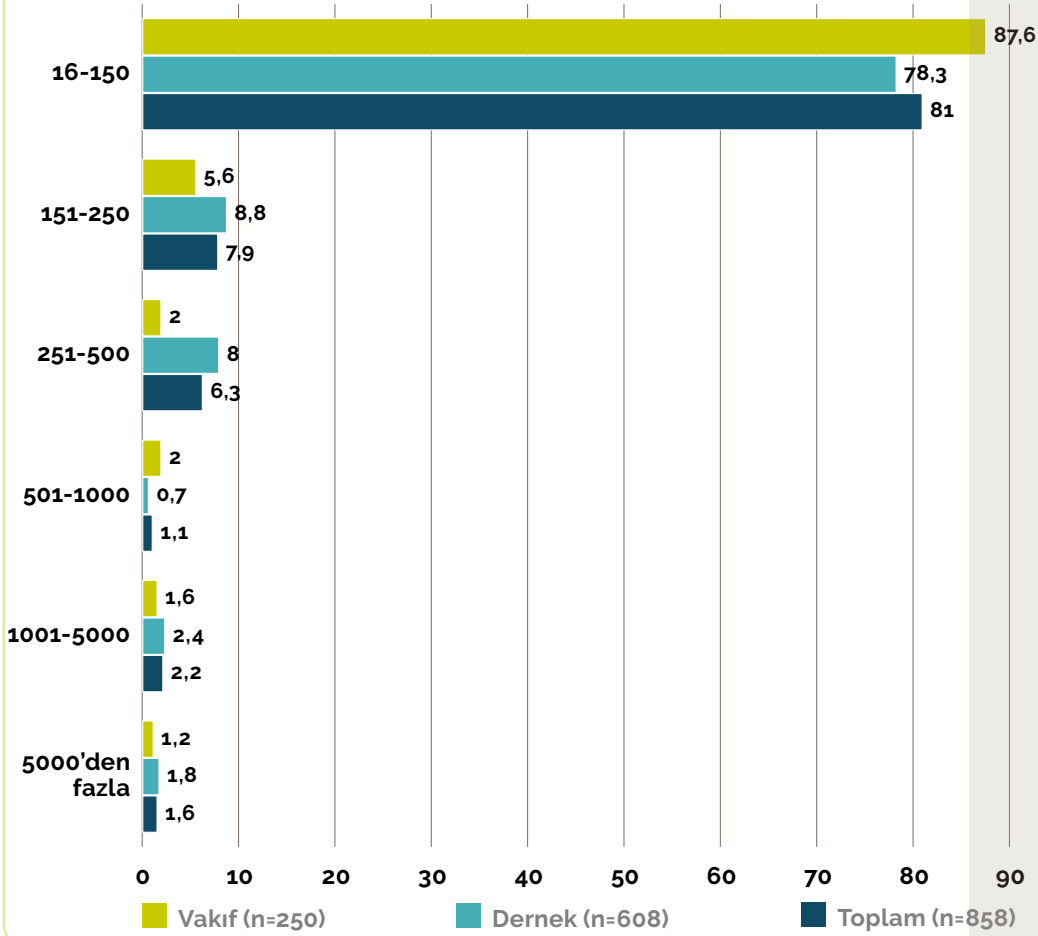
Herhangi bir mekanı/tesisi/alanı olmayan dernekler vakıflara göre daha fazladır (sırasıyla %70 ve %54). Vakıflar aynı zamanda derneklerle göre hemen her tür mekana daha fazla sahiptir. Bunlar arasında kütüphane (vakıf %22, dernek %6), konferans/konser salonu (vakıf %22, dernek %1), yurt (vakıf %17, dernek %1) ve eğitim/kurs tesisi (vakıf %18, dernek %6) öne çıkmaktadır.

3.3 ÜYELİK GÖNÜLLÜLÜK ÇALIŞANLAR

3.3.1 ÜYELER

Şekil 15 - Üye sayısı

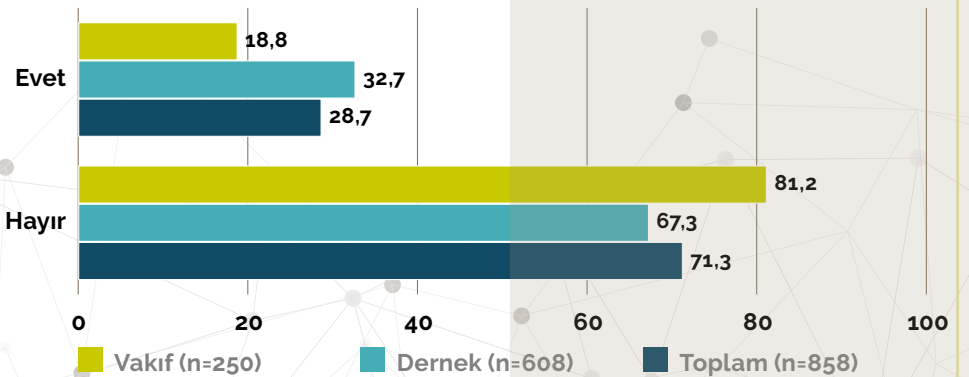
Araştırmada yer alan dernek ve vakıfların %81'inin 16 ile 150 arasında üyesi vardır. 121-250 üyesi olanların oranı %8'dir. 250'den fazla üyesi olanların oranıysa %11'dir.

Vakıfların derneklere göre üye sayısı daha azdır. 16-150 üyesi olan vakıfların oranı %88'ken bu oran derneklere %78'e düşmektedir. Diğer kategorilerin hemen hepsine dernekler vakıflardan daha yüksek oranlar almıştır.

Şekil 16 - Yeni üye kazanmak için faaliyetler

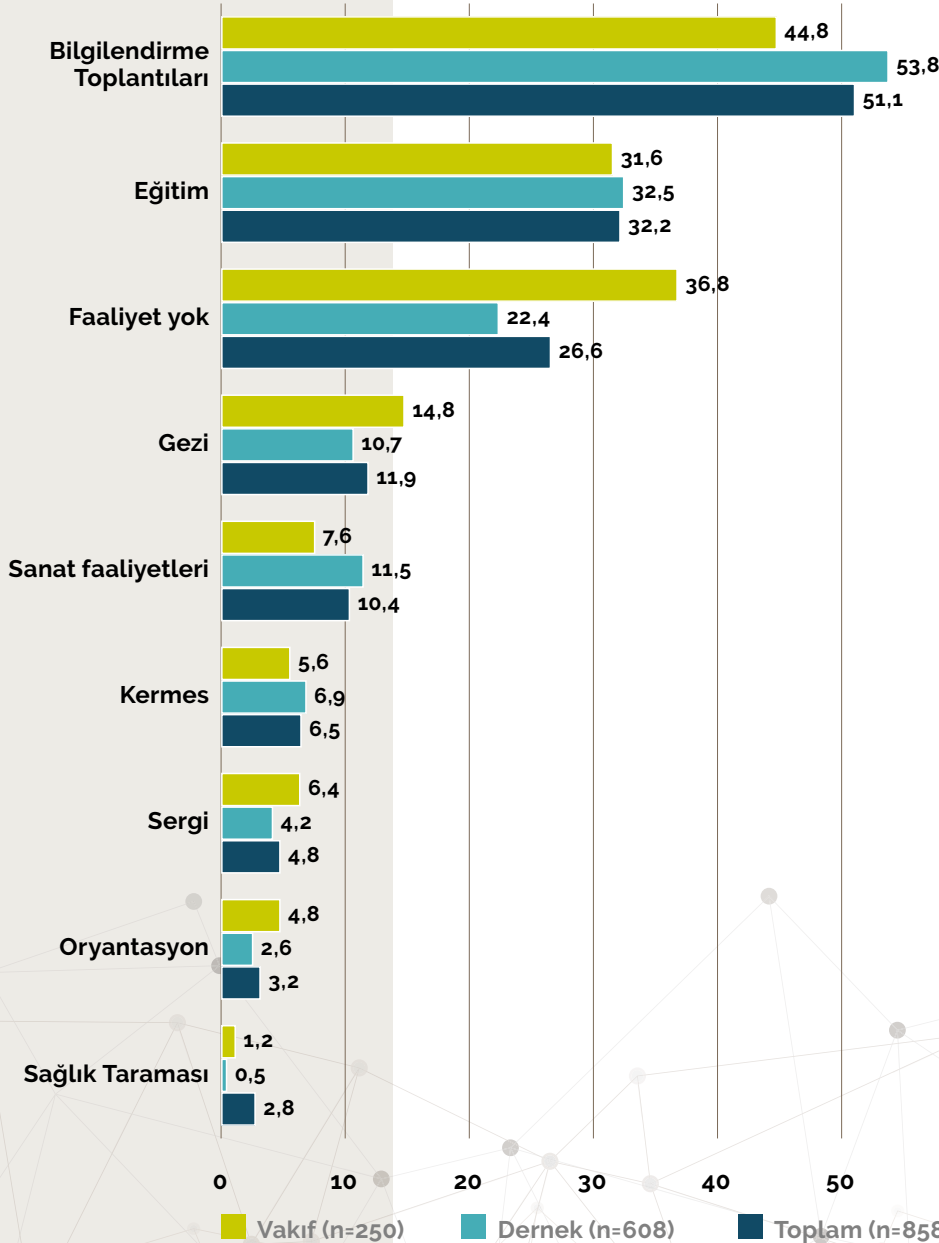
Araştırmada yer alan dernek ve vakıfların %29'u yeni üye kazanmak için belirli faaliyetler yürütmektedir.

Yeni üye kazanmak için faaliyet yürüten dernekler vakıflardan daha fazladır (sırasıyla %33 ve %19).

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

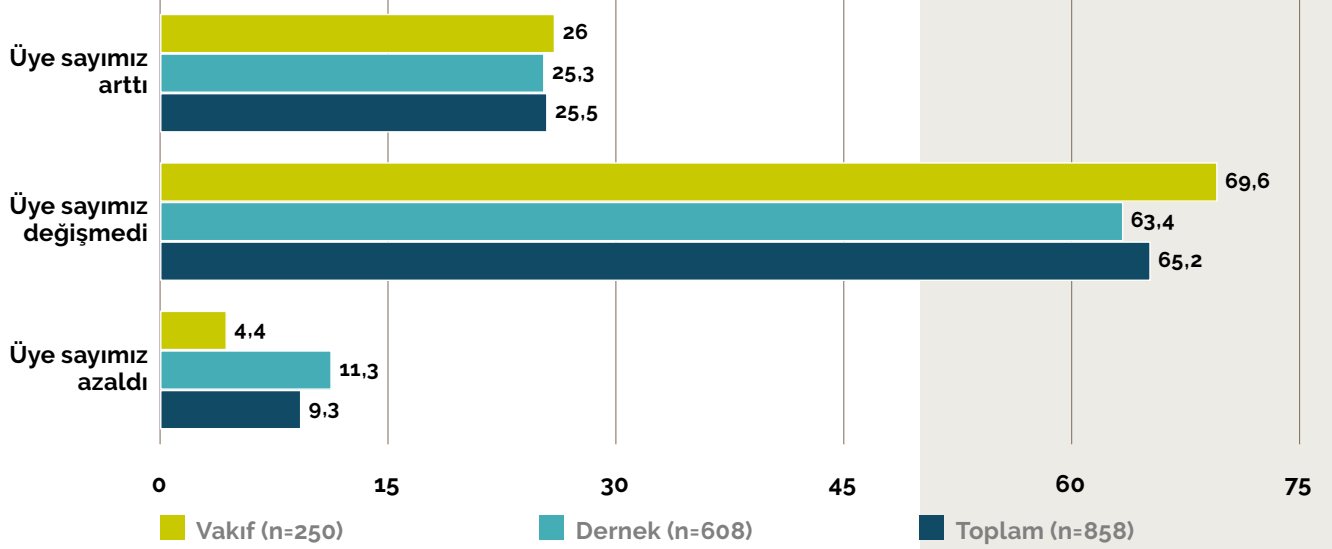
- **Savunuculuk** faaliyeti yapan örgütler diğer iki gruba göre üye kazanmak için çok daha fazla faaliyet yapmaktadır.
- **Nitel kapasite** puanı yüksek olan kurumlar üye kazanmak için daha fazla oranda faaliyet yaptıklarını belirtmişlerdir.
- **Nicel kapasitesi** orta ve yüksek olan dernekler düşük derneklere göre üye kazanmak için daha fazla faaliyet yapmaktadır.
- **Demokratik yapı** puanı yüksek olan kurumlar üye kazanmak için daha fazla oranda faaliyet yaptıklarını belirtmişlerdir.

Şekil 17 - Üyelere yönelik faaliyetler

Derneklerin/vakıfların üyeleri için en sık yaptıkları faaliyet bilgilendirme toplantıdır (%51). Bunu eğitim toplantıları izlemektedir (%32). Üyelerini geziye götürmek (%12) ve sanat faaliyetleri (%10) az da olsa yapılan diğer etkinliklerdir. Dernek/vakıfların %27'sinin üyelerine yönelik hiçbir faaliyeti yoktur.

Dernekler ve vakıfların üyeleri için yaptıkları faaliyetler büyük oranda benzerdir. Bir tek dernekler vakıflara göre daha sık bilgilendirme toplantısı yapmaktadır (sırasıyla %54 ve %45). Ayrıca üyelerine yönelik faaliyet yapmayan vakıflar derneklerden fazladır (sırasıyla %37 ve %22).

Şekil 18 - Üye sayısındaki değişim

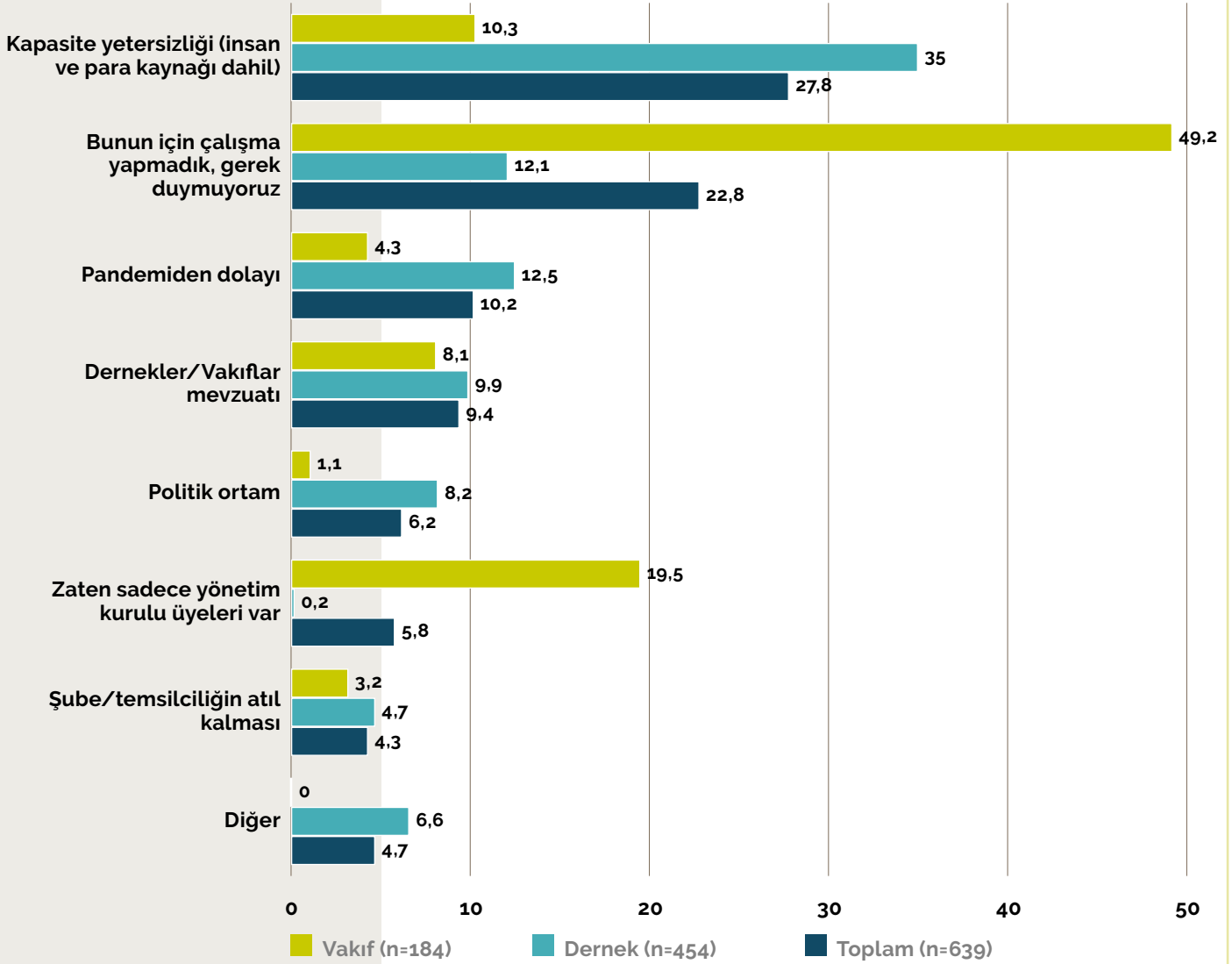
Son üç yılda araştırmada yer alan sivil toplum örgütlerinin dörtte birinin üye sayısında artış olmuştur. Üye sayısı azalanlar %10'dan azdır. Yaklaşık üçte ikisinin ise üye sayısında bir değişiklik olmamıştır.

Dernekler ve vakıflar arasında üye sayısının artması konusunda önemli bir fark yokken, üye sayısı azalan daha fazla dernek olduğu görülmektedir (dernek %11, vakıf %4).

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti olmayan derneklerin daha fazlası olan derneklere göre üye kaybı yaşamıştır.
- **Nitel kapasitesi** orta ve yüksek olan dernekler arasında üye sayısını artıranlar kapasitesi düşük olan derneklere göre daha fazladır. (Bkz: FG 5)
- **Nicel kapasitesi** orta ve yüksek olan dernekler arasında üye sayısını artıranlar kapasitesi düşük olan derneklere göre daha fazladır. (Bkz: FG 6)
- **Siyasal iklimin** etkisini olumlu olarak değerlendiren dernekler arasında üye sayısını artıranlar diğer iki gruba göre daha fazladır. (Bkz: FG 7)

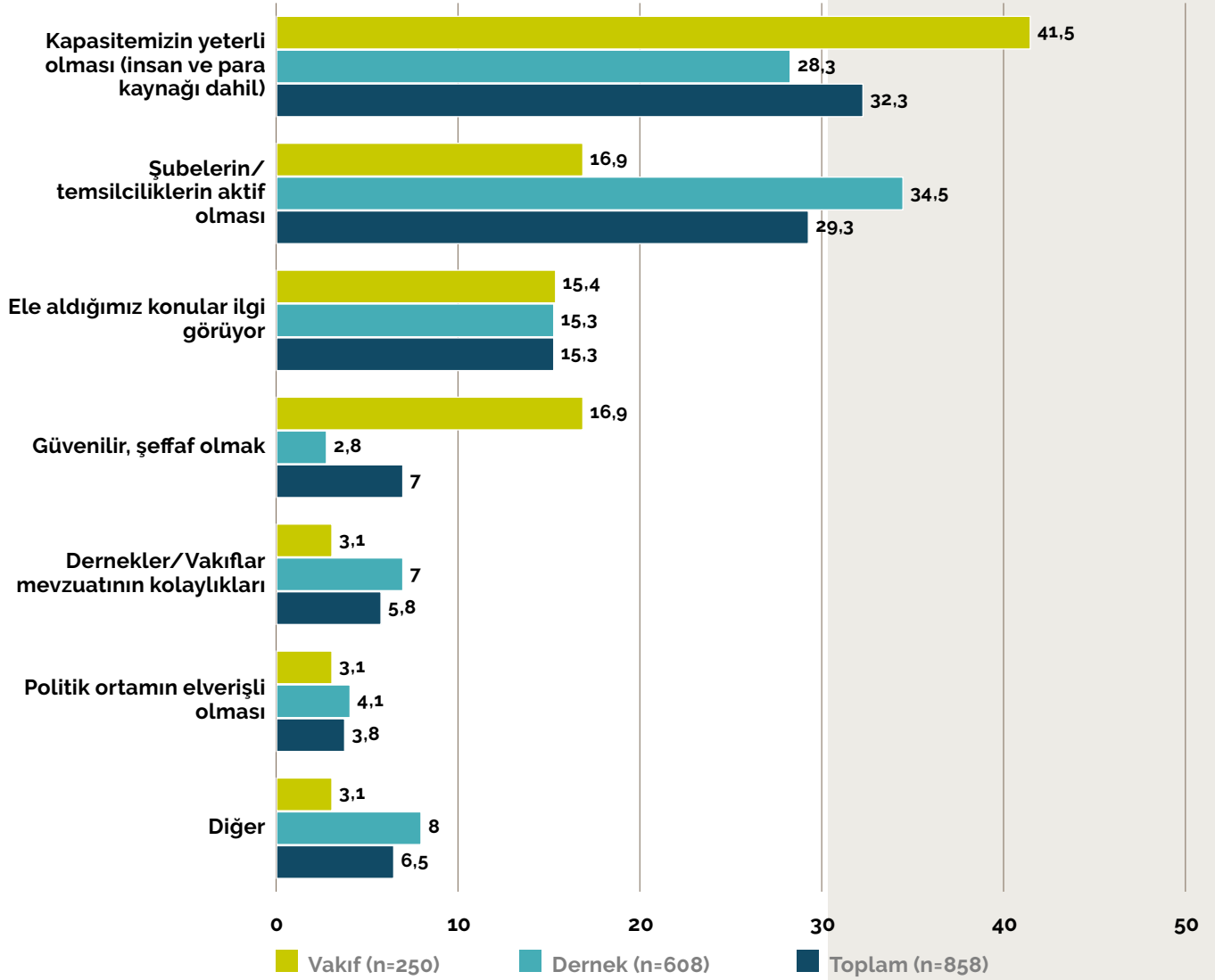
Şekil 19 - Üye sayısının artmamasının nedenleri

Son üç yılda üye sayısında artış olmayan sivil toplum örgütleri bunun nedeni olarak en çok kapasite yetersizliğini (%28) söylemiştir. Kuruluşların %10'u COVID-19 salgınına, %9'uysa dernekler/vakıflar mevzuatını ana neden olarak dile getirmiştir. Yaklaşık dörtte biri ise (%23), yeni üyeye gerek duymadığını belirtmiştir.

Derneklerin üye sayısının artmamasının temel nedeni kapasite yetersizliğidir (%35). Bu oran vakıflarda %10'dur. Ayrıca dernekler vakıflara göre politik ortamı daha sık belirtmiştir (%8 ve %1). Her iki vakıftan biri üye sayısını artırmaya gerek duymadıklarını belirtmiştir. Derneklerde bu oran %12'dir. Kuruluşta sadece yönetim kurulu üyeleri olduğunu söyleyen vakıflar da az değildir (%19,5).

Şekil 20 - Üye sayısının artmasının nedenleri

Son üç yılda üye sayıları artan dernek ve vakıflara bunun temel nedeni sorulmuştur. En çok söylenen gerekçe kapasite yeterliliğidir (%32). İkinci sırada, %30'la, şubelerin/temsilciliklerin aktif olarak çalışması yer almaktadır. Bunun yarısı oranındaysa derneğin/vakfın ele aldığı konuların ilgi görmesi belirtilmiştir.

Üye sayısını artıran dernekler ve vakıflara bakıldığında bunun nedeni olarak üç konuda anlamlı farklılaşma vardır. Kurumsal kapasitelerinin yeterli olduğunu söyleyen vakıflar derneklerden fazladır (sırasıyla %41,5 ve %28). Vakıflar ayrıca derneklere göre daha yüksek oranda güvenilir ve şeffaf olduklarını vurgulamıştır (sırasıyla %17 ve %3). Derneklerse, şube/temsilciliklerinin aktif olmasını üye sayılarının artması arkasındaki neden olarak, vakıfların iki katı oranında belirtmiştir (sırasıyla %34,5 ve %17).

Nitel çalışma kapsamında görüşülen hak temelli vakıfların çoğunun kuruculardan oluşan mütevelli heyeti dışında bir üyesi yoktur. Bunun için birkaç gerekçe söylenebilir. İlk olarak vakıflara üye olunup olunmamasıyla ilgili bir bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Eskiden vakıflara üye kabul edilemezken bu durum 2008 tarihinde değişmiştir. Anayasa Mahkemesi 17.4.2008 tarihli kararıyla Türk Medeni Kanunu'nun "Vakıflarda üyelik olmaz," hükmünü iptal etmiştir²⁹. Zorunluluk olmasa da artık istendiği takdirde vakıflara üye kabul edilebilmektedir. Fakat bazı vakıfların bu karardan haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Buna ek olarak, bu kararın yakın tarihli olması nedeniyle birçok vakfın üye almadan kurulduğu ve bunu sonradan değiştirmeye ihtiyaç duymadığı da varsayılabilir. Vakıflara üye alma zorunluluğunun olmaması da bir başka nedendir. Derneklere genel kurul seçimleriyle yönetimin değişme ihtimali vardır; bazılarının bundan korunmak için dernek yerine vakıf kurmayı tercih ettiği ve bu vakfa da hiç üye kabul etmediği anlaşılmaktadır. (02-V) (07-V) (03-V) (08-V)

"...kuruluş sırasında bir tüzüğün vardır senin, ... vakfı çok koruyacak bir durum bu. Bir de aynı zamanda bir dernek de kurduk, dernek elimizden, üye kaydı yoluyla bir iki kongre sonra gitti çünkü yani biri cemaatçidir, gelir üye olur, orayı ele geçirir, diğeri bilmem ne örgütündendir..." (07-V)

Derneklere bakıldığında 20 üyeden 10,000 üyeye kadar uzanan bir çeşitlilik söz konusudur.

Bazı vakıflar ve dernekler yönetim kurulu üyelerinin gönüllüler, hatta profesyonel çalışanlar gibi zaman ve emek harcadıklarını belirtmiştir. (11-D) (02-V)

Üye kazanmaya yönelik özel bir çalışma olup olmadığı sorulduğunda ise çoğu dernek olmadığını belirtmiştir. Bu derneklere göre üye sayısı zaten yeterlidir. Önemli olan nicelik değil niteliktir dolayısıyla sırf sayıyı artırmak için üye bulunması doğru değildir. Hatta bazılarında göre üyelerin fazla olması aidat toplayamama ve üyeleri toplantı için bir araya getirememeye gibi sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca üyelerin gerçekten kendilerine ve ilkelerine uygun kişilerden oluşmasını isteyenler de vardır. Bu nedenlerden dolayı bazı dernekler üye kabulü konusunda seçici davranmaktadır. Bu STÖ'lerin daha önce çalıştıkları/egittikleri kişiler arasından ya da kurum içinden birinin verdiği referansla üye kabul ettikleri anlaşılmaktadır. Yalnızca ilkesel değil pratik nedenlerle de üye konusunda seçici davrananlar vardır. Bu STÖ'ler üyeleri elde tutmanın zorlu olduğundan bahsetmiş, bu nedenle de önce gönüllü aldıklarını, kurumun faaliyetlerine etkin bir şekilde katılan ve katkıda bulunan gönüllüleri de sonrasında üye yaptıklarını anlatmıştır. (26-D) (11-D) (21-ÜÖ) (15-D) (34-D) (18-D) (33-D) (36-D) (37-V) (4-V)

DİPNOTLAR

- 29** Resmi Gazete, "Anayasa Mahkemesi Kararı", erişim: 30.05.2021, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/06/20080628-16.htm>.

“Birtakım üyelik kriterlerimiz var tabii. Kadına, çocuğa işte şiddetle bir geçmişi olmayacak, ihmal, istismar gibi birtakım konuların uzağında kişiler olacak. Ondan sonra çift eşli olmayacak, eşine, çocuğuna ya da ne bileyim böyle çevresinde şiddetle tanınan ya da başka yaşam tarzlarıyla tanınan kişiler olmayacak. Yani hak savunuculuğu için hakikaten toplumda herkesi salt insan olduğu için savunabilecek bir bilince sahip olması gerekir.” (36-D)

“Üyelik genel kurullarda oluyor ama biz böyle işte ben üye olmak istiyorum diyen kişileri genellikle gönüllülük sürecine yönlendiriyoruz ilk başta. Çünkü bazen ben üye olmak istiyorum diyen kişinin kafasındaki şey bambaşka bir şey olabiliyor. Bizim oradaki yaptığımız ettiğimiz ya da işte kullandığımız dil, söylem, kavramlar bile çok farklı olabiliyor.” (37-V)

“Ama bu sayı atıyorum 200 olmaz, şu an 80 olan rakamı böyle müthiş sayılara çıkarmak gibi bir hedefimiz yok. Tam tersi, üyeleri toplamak çok zor oluyor. Şimdi önümüzdeki dönemde mütevelli heyeti yapacağız, 80 üyenin 41 tanesini benim fiziksel olarak toplamam lazım bu pandemide. Çok zorlanacağım, nasıl toplayacağımı bilmiyorum.” (04-V)

Çalışma kapsamında üyelerini gerçek kişiler yerine kurumların oluşturduğu federasyonların genel merkezlerinden yöneticilerle de görüşülmüştür. Ancak görüşülenler arasında üyeleri kurumlardan oluşan örgütler yalnızca federasyonlar değildir. Bazı dernek ve vakıfların da tüzel üyeleri vardır.

Üyeleri tüzel kişiler olan STÖ'ler de aynı şekilde üye alırken, çatı örgütün temel niteliklerini benimsemiş kurumları seçmeye dikkat etmektedir. Aynı zamanda çatı örgüt yönetiminin üye olan kurumları temsil edilebilmesine de özen gösterilmektedir. Söz konusu ortak noktalar kurumların aynı talepler için birlikte hareket etmesi gibi avantajlar sağlamaktadır. (21-ÜÖ) (27-ÜÖ) (31-F) (31-ÜÖ)

“Hiçbir şekilde orada bir seleksiyon, bir elekten geçirme gibi bir çaba içinde değiliz. Ancak ağın temel felsefesini ve anlayışını benimsemiş kuruluşların katılmasını tabii ki tercih ediyoruz.” (31-ÜÖ)

“Üye denetleme kurulumuz var, yine üye örgütlerden oluşuyor. Onlar bir üye başvurusu geldiğinde oraya saha ziyaretine gidiyor, örgütü denetliyor tabiri caizse. Tüzüğünü inceliyor, faaliyetlerini inceliyor, bir de hak temelli diye mi bakıyor. Yani hak temelli olmayan örgütler katılmıyor.” (21-ÜÖ)

Üyeleri konusunda seçici olan ve çoğaltmak istemeyenlerin yanı sıra sayısını artırmak isteyen ve bunun için çalışmalar yürüten ya da yürütme hazırlığında olan dernek ve federasyonlar da vardır. (27-D)

Her dernekte yasa gereği "asil" ve "yedek" yönetim kurulu üyeleri vardır. Bazı kurumlar asil ve yedek ayrımının fiiliyatta bir karşılığının olmadığını, yedek üyelerin de aktif olduğunu, asil üyelerle aynı düzeyde katılım gerçekleştirebildiğini, sorumluluk alabildiğini söylemiştir. DERBİS'e kaydolmak istemedikleri için derneklerinde resmi değil ama "ilgili üyeler" olduğunu belirten bir katılımcı da çıkmıştır. (23-D) (34-D) (20-D) (27-ÜÖ)

STÖ'lere üye olmanın özellikle dernekler yasasında yapılan son değişikliklerle birlikte memurlar ya da kamuyla iş yapanlar açısından risk oluşturduğu ve bu nedenle bu kişilerin yavaş yavaş bu alandan çıktıkları anlaşılmaktadır. Bazı kurumların ise destek aldıkları kişileri korumak için ya onları kendilerinin uyardığı ya da onlarla ilişkilerini kestigi görülmektedir. (19-D) (09-V) (27-ÜÖ)

"... şimdi memurların hepsi biraz çekinmeye başladı bu kanundan sonra. DERBİS'e bildirim olsun, bu yeni kanunla terör merör şeyleri olsun... Yani işte ben canlı örneğim yani, şipşak işini kaybedebilirsin veya hayatın boyunca yükseltemeyebilirsin. Mimlenirsin filan." (27-ÜÖ)

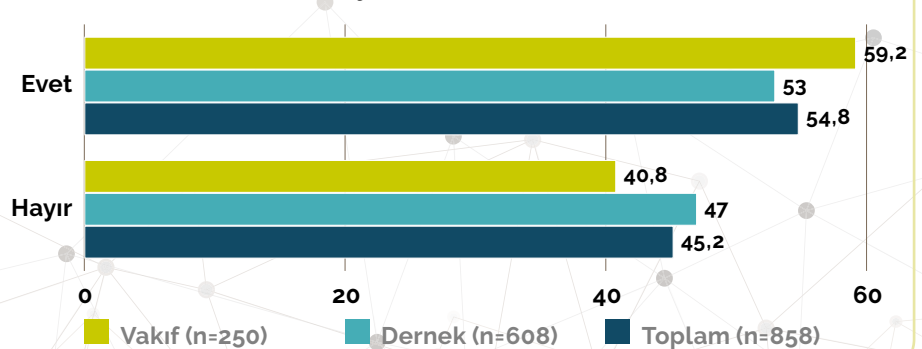
"Bizim üyemiz olan devlet memurları ya da devletle sözleşmeli iş ilişkisi içerisine giren kişiler için de bir tehdit ya da risk oluşabileceğini düşündüğümüz için peyderpey üyelerimizi bilgilendiriyoruz zaten. Bu kapsamda aslında en son 144'tü, önceden daha da fazlaydı, 180, 190." (19-D)

3.3.2 GÖNÜLLÜLER

Dernekler ve vakıfların yarısından biraz fazlasında (%55) üyeler haricinde faaliyet gösteren gönüllüler vardır.

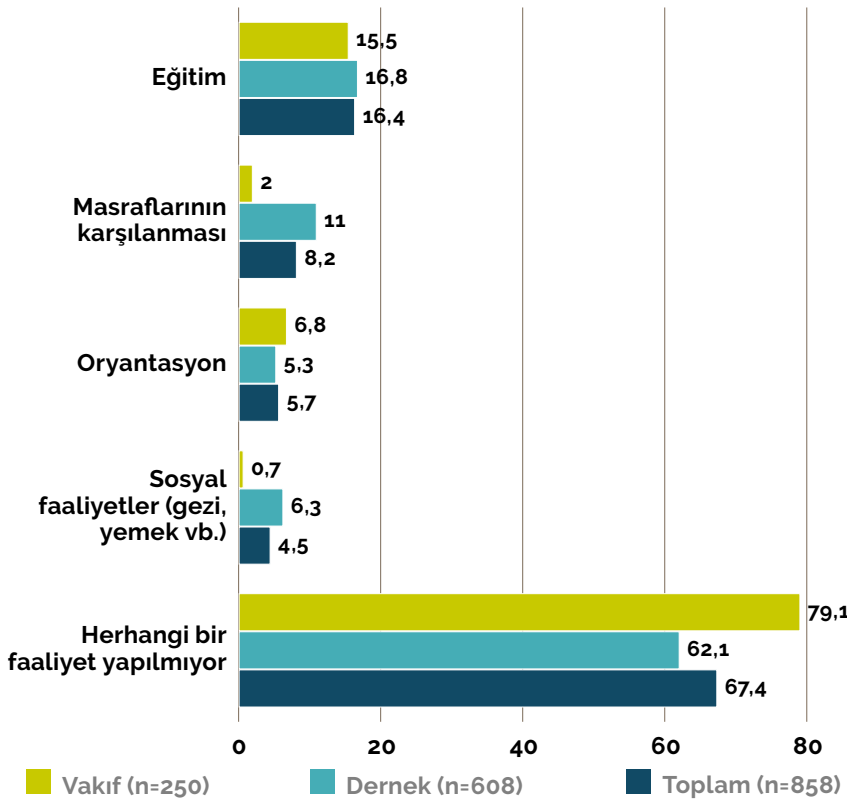
Dernekle ve vakıflar arasında gönüllü üyelere sahip olma açısından çok ciddi bir fark yoktur (dernek %53, vakıf %59).

Şekil 21 - Gönüllü Sayısı

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Nitel kapasitesi** yüksek olan derneklerin gönüllü oranları da yüksektir. (Bkz: FG 8)

Şekil 22 - Gönüllülere yönelik faaliyetler

Gönüllüleri olan kuruluşların yarısında 20'den fazla gönüllü vardır. Çok az sayıda (1-5 kişi) gönüllüsü olan derneklerin oranı %9'dur. Vakıfların derneklere göre daha fazla gönüllüsü bulunmaktadır. 20'den fazla gönüllü üyesi bulunan dernekler örneklemin %48'ini oluştururken bu oran vakıflarda %57'dir.

Derneklerin/vakıfların gönüllüleri için en sık yaptıkları faaliyetler eğitim vermek (%16) ve masraflarını karşılamaktır (%8). Kuruluşların yaklaşık üçte ikisi gönüllülerine yönelik herhangi bir faaliyet yapmamaktadır.

Üyelere yönelik faaliyetlere benzer şekilde vakıflar derneklere göre gönüllüleri için daha az faaliyet yapmaktadır (sırasıyla %79 ve %62).

Nitel çalışma kapsamında görüşülen STÖ'lerin çoğunda gönüllü çalışanlar olduğu anlaşılmaktadır. Çoğu dernek ve vakıf gönüllü konusunu ciddiye almakta ve bu kişilerin kurumda etkin olmalarını beklemektedir. Bu kurumlar profesyonel bir ortam sağlayabilme, işlerin sistematik ilerleyebilmesi, geri bildirimlerin hızla verilebilmesi gibi nedenlerden dolayı çok daha yapılandırılmış bir gönüllü sistemine sahiptir. Gönüllülerin ne zaman, ne kadar çalışacağı ve ne iş yapacağı önceden belirlenmektedir. Ayrıca gönüllüleri sigortalı bir çalışanın denetiminde, uzmanlıklarına ve ilgi alanlarına göre gruplara ayırırlar da vardır. (17-D) (02-V) (12-D)

"Eskiden mesela her gönüllüye tamam derdik, sonra gönüllü bir şey yapmayınca da kâğıt üzerinde kalıyor. Şimdi ne kadar zaman ayırabilirsin deyip, spesifik zaman istiyoruz aslında. Bir günse, bir saatse bile haftada, onu bilelim, ona göre iş ayırılım istiyoruz." (17-D)

“Bütün gönüllü koordinatörleri işte pazar sohbetleri koordinatörü var, onun ayrı bir gönüllü grubu var, işte sosyal hizmet çalışmalarının ayrı bir gönüllü grubu var. Akademik çalışmaların ayrı bir gönüllü grubu var. Bütün bu şeyleri profesyonel arkadaşların altına bağlıyoruz ...genel koordinatöre de doğrudan bağlı olan var ama yönetim kuruluyla iletişime geçmeden önce mutlaka maaşlı bir insanın denetiminde olsun ki hani geri bildirim...” (12-D)

Gönüllüler, profesyonel çalışanlar ve üyeler arasındaki iş bölümünü belirgin biçimde tanımlayan örgütler olduğu gibi, bu üç grup arasında herhangi bir hiyerarşinin olmadığı, tüm kararların ve işlerin gönüllülerle birlikte yürütüldüğü STÖ'ler de vardır. (28-V) (36-D) Hatta bazı durumlarda gönüllülerin daha ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Örneğin katılımcılardan biri dernek kurma talebinin mahalleli kadınlardan ve çocuklardan geldiğini, ilk günden beri de değişimi onlarla yaratmaya çalıştıklarını anlatmıştır. Bir başka katılımcı da vakfa üyelik olmadığını, aktif gönüllülük halinde çalıştıklarını aktarmıştır. (22-D) (20-D) (34-D) (28-V) (09-V)

“Bizim gönüllüye bakışımız, hayallerimizi gerçekleştirmek üzere beraber yürüdüğümüz yoldaşımızdır. Biz bunu böyle düşündüğümüz için bu mesajı ve bu hissiyatı arkadaşlarımıza da veriyoruz. Hakikaten kendilerini öyle hissediyorlar, öyleler çünkü. Dolayısıyla o bağlılık bizde hiç kopmuyor. Yani gönüllü sayımız azalmıyor, hep artarak devam ediyor.” (22-D)

“... hem çalışaniyim hem de gönüllüsüyüm, böyle tarif ediyoruz. Profesyonel olarak çalışma alanlarının kapsamı da biraz daha kamu kurumlarıyla olan ilişkiler noktasında daha köprü vazifesi görüyorum, sosyal çalışmayla kamu kurumları arasında ama vakıfta gönüllülük üzerine de bir çalışma yürütüyoruz, o yüzden de birçok kadının elinin geçtiği bir yer.” (28-V)

Gönüllüleri aynı zamanda faydalanıcılar olarak gören, onlara bir şeyler katmaya çaba sarf eden STÖ'ler de vardır. Örneğin bazı STÖ yetkilileri gönüllülerini yurt dışına ya da başka bir ile deneyim kazanmaları için gönderdiklerini, eğitimler ve motivasyon çalışmaları yaptıklarını anlatmıştır. Deneyim kazanan ve motive olan gönüllüler gönüllülük çalışmalarına başladıklarında bu birikimlerinden yararlanabilmekte hatta bunu kuruma da aktarabilmektedir. Gönüllülere bu tür katkılarda bulunmanın sürdürülebilirliği arttırdığı söylenmiştir. Bazı kurumlardaysa gönüllü olmadan önce eğitimlere katılma şartı vardır. Burada faydalanıcılarla birlikte çalışacak gönüllünün konu hakkında yeterli bilgiye sahip olmasını sağlamak, hangi durumda nasıl davranması

gerektiğini öğretmek hedeflenmektedir. Bunların yanı sıra gönüllülerinin gıda, kıyafet gibi temel ihtiyaçlarını karşılayan STÖ'ler de vardır. (01-D) (08-V) (19-D) (22-D) (07-V) (35-D)

“(Gönüllülerin) mümkün olduğu kadar dernekten bir ürünle çıkabilmesini istiyoruz. Üründen kastımız şu, illa somut bir şey olmak zorunda değil ama isimlerini koyabilecekleri, isimlerinin anılacağı, bir projenin parçası olmalarını istiyoruz.” (35-D)

“...o 200 kişi, bizimle devam ederken o farkındalık sürecini de sürdürüyor, bambaşka bir güçlenme yaşıyorlar. Bir sonraki seneye yeni insanlar gelsin istiyoruz. Diğerleri zaten artık bizimle oluyorlar. ...Mesela biz bu pandemi sürecinde o 200 eve belli aralıklarla gıda paketleri gönderdik. Çocuklar okuyamıyorsa televizyon gönderdik, tabletler gönderdik. Dolayısıyla onları ayakta tutmak zorundayız. ... yoksulluktan büyük bir şiddet yok. Yani o kadın çocuğuna yemek pişiremeyecekse, gelip bize destek olmaz. Komşusunun şiddeti onu ilgilendirmez.” (07-V)

“Yurt dışına gönderdiğimiz gönüllüler, gittikleri kurumlar içerisinde gönüllülük yapıyorlar ...döndüklerinde de bize belli konularda destek sağlıyorlar. Mesela yeni gelen gönüllüleri hazırlamak konusunda, yapacağımız bazı çalışmalar konusunda, sahaya inceksek, desteğe ihtiyacımız varsa ya da bazen vakıf içerisindeki bazı araştırmadır ya da işte bir raporlama sürecidir.” (08-V)

Birçok yetkili, gönüllüleri çekmek için özel çaba sarf etmediklerini, insanların kendi kendilerine gönüllü olmak istediklerini belirtmiştir. Gönüllülerin genellikle bu kurumları bilerek, tanıyarak geldikleri anlaşılmaktadır. Derneklerden biri kurdukları dayanışma ağının büyüklüğünü anlatırken eskiden yardım alanların bugün gönüllü olarak çalışmaya geldiğinden bahsetmiştir. Bazı kurumların kendilerine değer katabilecek, bir eksiği kapatabilecek ve de kurumun ilke ve anlayışına uygun olabilecek kişileri almayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu kurumların başvurularını hemen kabul etmedikleri, kişileri uzmanlıklarına göre aldıkları ya da önce denedikleri görülmektedir. (12-D) (11-D) (10-D) (18-D) (37-V)

“40-50 tane aktif gönüllümüz var. Farklı çalışma komisyonlarında. ... Hatta pek çok insan gönüllü olmak istiyor ama biz yerleştiremiyoruz, o sistemin içine sokamıyoruz. Herkesin uzmanlık alanlarını değerlendirip doğru pozisyonlar önerip, onları kontrol edip takip edip, bütünün parçası hissettirmek falan bunlar emek isteyen şeyler. ... ama var yani, geliyor ve hani açılabilirsek biz o emeği versek daha da büyür

gönüllülük. Ama o da bir örgütte çok sürdürülebilir bir şey değil. Bu kadar bir gönüllü şeyiyle çalışmak. Çünkü profesyonel kadroyla bir orantılı büyüme zorunda.” (12-D)

Gönüllülerin STÖ bünyesinde çok farklı işler üstlenebildikleri anlaşılmaktadır. Bunlar idari pozisyonlar olabildiği gibi, faydalanıcılarla bire bir çalışma, çeviri yapma, yazı yazma, sosyal medyada içerik üretme ya da hukuki destek verme gibi roller de olabilmektedir. (18-D) (22-D) (35-D) (2-V)

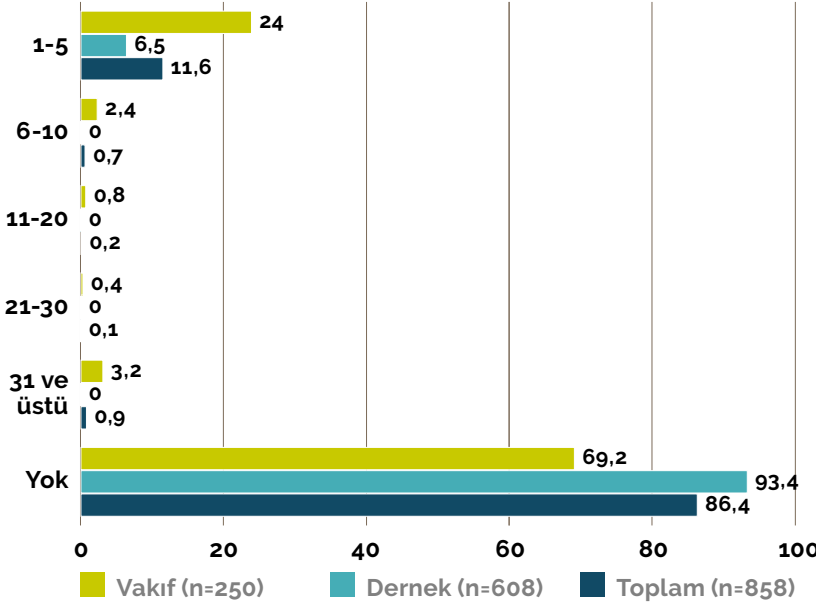
“Genelde dernekte yaklaşım bir proje alındığında, o projenin kendi istihdamıyla gelmesi ve onunla yapılması şeklinde ama bazı projeler gönüllü ekipleriyle de yapılabilir. Onun bir kurum içi eğitimini veremiyor.” (35-D)

Gönüllü çalışanların yanı sıra bazı kurumlara üniversite öğrencilerinin stajyer olarak girdiği de anlaşılmaktadır. Bu anlamda iki farklı gruptan bahsedilmiştir. Bunlardan ilki zorunlu stajlarını tamamlamak için gelenler diğeri ise gerçekten gelecekte çalışmayı düşündüğü alana ilişkin deneyim kazanmak isteyenlerdir. (18-D) (23-D) (35-D)

Bazı STÖ'lerin giderek artan kutuplaşma ve ülkedeki siyasi iklim nedeniyle gönüllü bulmakta zorlandığı anlaşılmaktadır. Örneğin Kürt sorunuyla ilgili çalışan bir dernek eskiden beri farklı görüşlerdeki kişileri toplantılara çağırdıklarını ancak artık bu kişilerin gelmediklerini belirtmiştir. (09-V)

3.3.3 SİGORTALI ÇALIŞAN

Şekil 23 - Tam zamanlı ücretli çalışanlar

Araştırmada yer alan kuruluşların %86'sında tam zamanlı ücretli çalışan yoktur. Tam zamanlı ücretli çalışan kuruluşların neredeyse tamamında 1-5 arası çalışan vardır. Örgütlerin büyük çoğunluğunda (%98,5) yarı zamanlı çalışan yoktur. Ofis sahipliği açısından bakıldığında ücretli çalışmanı olduğunu belirten kurumların %8'inin ofisi yoktur.

Derneklerin büyük çoğunluğunda tam zamanlı çalışan yokken (%93), vakıfların yaklaşık üçte birinde tam zamanlı çalışan vardır (%31).

Sivil toplum örgütlerinde iki türlü çalışan kadrosu olduğu anlaşılmaktadır. Bunlardan ilki daimi kadro diğeri ise proje tabanlı kadrodur. Daimi çalışanlar genellikle genel koordinatör, finans, proje geliştirme gibi pozisyonlarda görev almaktadır. Proje temelli geçici kadrolar ise yürütülmekte olan projeye özel alınan ve esas olarak o proje kapsamında çalışan, proje sonunda kurumdan ayrılan çalışanlardır. Daimi kadro vakfın/derneğin düzenli gelirleriyle karşılanırken proje kadroları proje bütçesiyle karşılanmaktadır.

Derinlemesine görüşme yapılan vakıf ve derneklerin çoğunda kadrolu ya da proje tabanlı çalışan olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışanların sayısı bazı durumlarda sadece iki kişi olabiliyorken, bazı durumlarda çok daha fazladır. Çalışan sayısı kurumun o an sahip olduğu kaynakla ilişkilidir ve projelerde alınan fonun büyük bir kısmı da bu alanda kullanılmaktadır. Dolayısıyla çalışanlara ayırabilecek kaynak bulamayan STÖ'ler daha küçük bir kadroyla devam etmekte ya da sigortalı çalışan almamaktadır.

İster daimi ister proje tabanlı olsun, sigortalı çalışana sahip olan STÖ'ler bunun iş yükünü ciddi oranda azalttığını, STÖ'nün kurumsallığını ve sürdürülebilirliğini güçlendirdiğini belirtmiştir. Katılımcılara göre sigortalı çalışanlar asıl işleri bu olduğundan gönüllülere göre kuruma daha çok zaman ayırabilmekte, ayrıca gelir elde ettikleri için de daha ciddiyetle işlerini yürütebilmektedirler.

Ayrıca bu çalışanların çeşitli uzmanlıklara sahip olmaları da yapılan işin kalitesini artırmaktadır.

Yalnızca proje temelli çalışan istihdam edebilen ve daimi kadro için kaynak bulamayan bazı kurumlar bu kişilerin yalnızca o projede değil derneğin diğer işlerinde de çalışmasını beklemektedir. Düzenli geliri olmadığı için sigortalı çalışanı olmayan, işlerin üyeler ve gönüllüler tarafından yürütüldüğü yapılarda ise sürekliliği olan ve belli derecede uzmanlık gerektiren işlerde zorlandırdığı anlaşılmaktadır. İki sigortalı çalışanla bile işlerin zor yürüdüğünü belirtenler olmuştur.

(18-D) (34-D) (04-V) (11-D) (22-D) (33-D) (17-D) (26-D) (06-V) (27-ÜÖ) (23-D) (16-D) (38-V)

“Yani profesyonel çalıştı daha önce, üç kişiye kadar çıkmıştı, hatta dört kişiye çıkmıştı. Bir de üstlerinde genel koordinatör vardı, aidatların iyi ödendiği dönemlerde. Bir de dergi çıkarıyorduk, oradan da üç beş kuruş damlıyordu. Sonra dergi iflas etti tabii. Gelir düşünce, bir kişiye inmişti, o bir kişinin bile sigortalarını filan ödeyemedik.” (27-ÜÖ)

“Yani bu fonların da çok büyük bir kısmı insan kaynağına gidiyor bu arada, onu da söylemeliyim. Çünkü bizim ürettiğimiz bir ürün, bir mal olmadığı için, bir fabrika değil ya burası, insan kaynağı bizim en büyük giderimiz. O yüzden o kalifiye insan kaynağı orada olacak ki üretelim. Dolayısıyla onlar olmasaydı çok daha limitli bir iş yapabiliirdik.” (04-V)

“İki tane maaşlı kişi ki böyle maaşlar da çok cüziydi ... Yani bir akademik, bir de idari işleri takip eden kişiyle dernek bambaşka bir ivme kazanıyor. ...O idari asistan arkadaşımızı kayıt dışı olarak şu anda çalıştırıyoruz ve bütün umudumuz bir tane böyle bir bütçe yaratmak, bir proje almak. Proje almayı da inan bana hep bu şeyler için istiyoruz zaten, maaşlara bütçe yaratmak için.” (33-D)

Sigortalı çalışanların yanı sıra danışmanları olan sivil toplum örgütleri de vardır. Danışmanların uzmanlıklarını sunmanın yanı sıra vakfın/derneğin ulaşamadığı kitlelere ulaşma anlamında da katkısı olduğu belirtilmiştir. (17-D) (06-V)

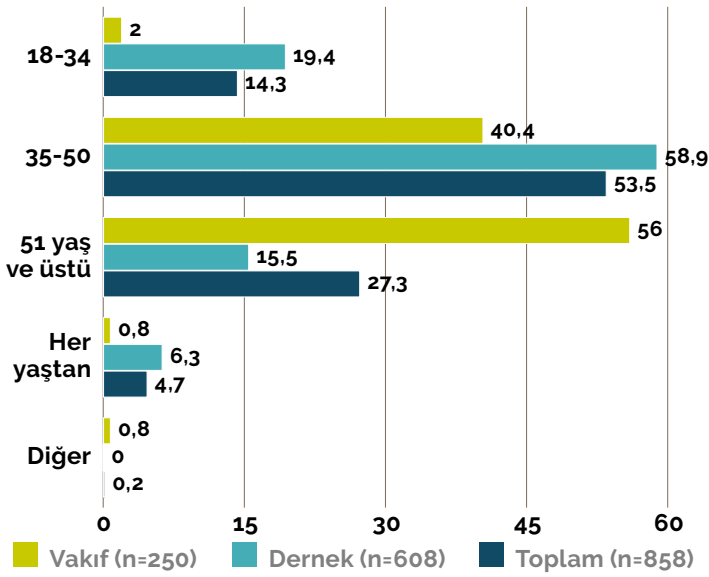
Bazı kurumlar ise çalışanlarının gönüllüler gibi çalıştığını, iş tanımlarından çok daha fazlasını yaptıklarını, çok da para kazanmadıklarını belirtmiştir. Onlara göre STÖ ruhu biraz da burada yatmaktadır. (37-V) (31-ÜÖ)

3.4 YÖNETİŞİM

3.4.1 HİYERARŞİK YAPI VE KARAR ALMA

Şekil 24 - Yönetim kurulu yaş grubu

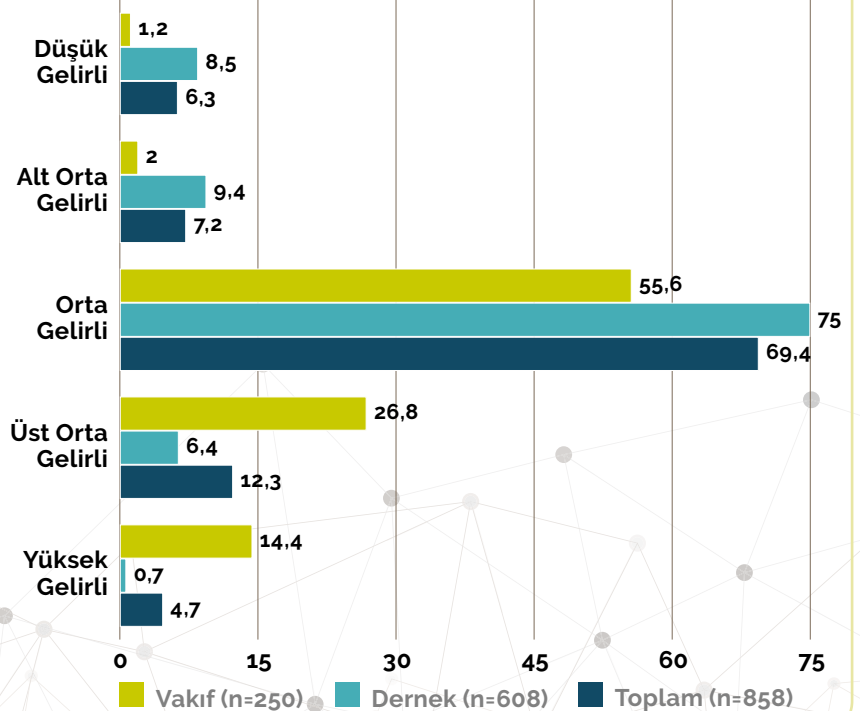
Derneklerin ve vakıfların yarısından fazlasının (%53,5) yönetim kurulu esas olarak 35-50 yaş grubundaki kişilerden oluşmaktadır. Yaklaşık dörtte birinin yönetim kurulu üyeleri ağırlıklı 51 yaş ve üstü kişilerdir. Dernek/vakıfların %14'ünderse yönetim kurullarında çoğunlukla 18-34 yaş aralığındaki üyeler yer almaktadır.

Vakıf yönetim kurullarının derneklere göre daha yaşlı kişilerden oluştuğu söylenebilir. Çok az vakfın yönetim kurulunda 18-34 yaş grubu insanlar vardır (%2). Bu oran derneklere %20'ye kadar çıkmaktadır. Buna paralel olarak yönetim kurulları ağırlık olarak 51 yaş ve üstü kişilerden oluşan vakıfların oranı %56'yken bu oran derneklere %15,5'tir.

Dernek ve vakıfların yaklaşık %70'nin yönetim kurulları çoğunlukla orta gelirli kişilerden oluşmaktadır. %17'sinde yönetim kurulunda genellikle üst orta veya yüksek gelirli kişiler, %14'ünderse alt orta veya düşük gelirli kişiler yer almaktadır.

Araştırmada yer alan vakıfların yönetim kurullarında yer alan kişiler derneklere göre daha yüksek gelir gruplarındadır. Yönetim kurulları çoğunlukla üst orta gelirli kişilerden oluşan vakıfların oranı %27, derneklerin oranıysa %6'dır. Benzer şekilde yönetim kurulları yüksek gelirli kişilerden oluşan vakıfların oranı %14'ken, bu oran derneklere sadece %1'dir.

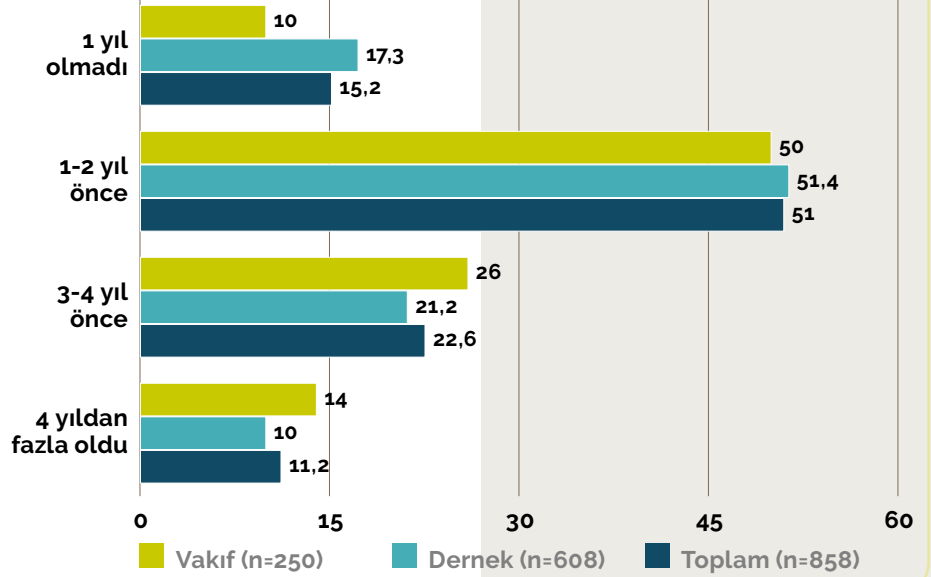
Şekil 25 - Yönetim kurulu gelir grubu

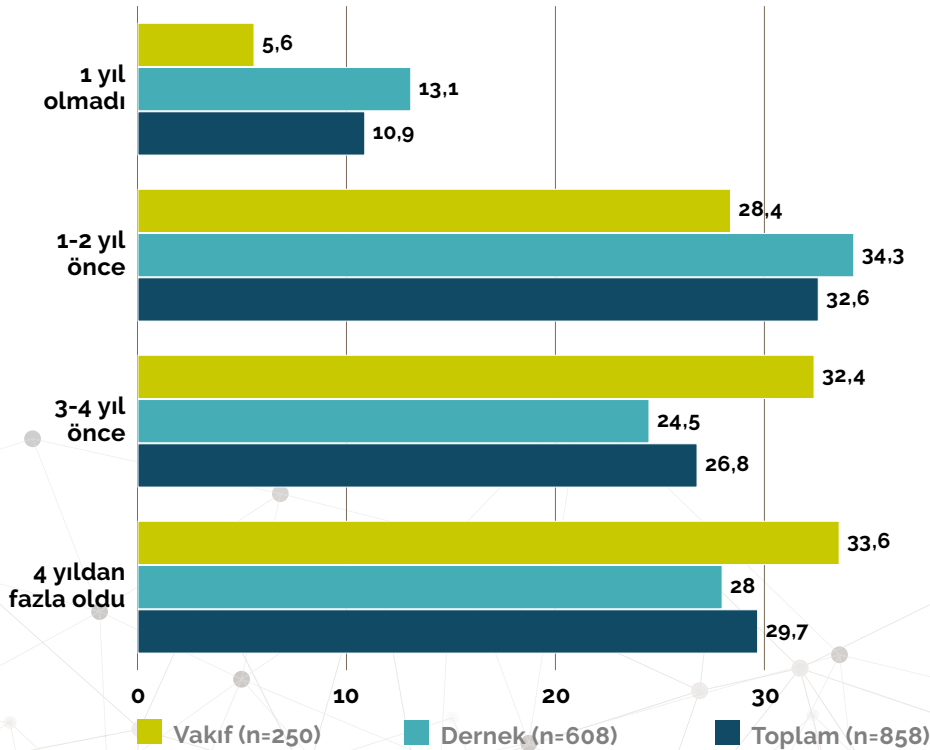
Derneklerin/vakıfların yarısının yönetim kurulları en son 1-2 yıl önce değişmiştir. Yaklaşık dörtte biri bu değişimi 3-4 yıl önce, %11'ye 5 yıl veya daha önce yaşamıştır. Yönetim kurulları geçen yıl değişenlerin oranıysa %15'tir.

Derneklerin yönetim kurulları vakıflara göre görece daha yakın zamanda seçilmiştir. Son 2 yılda yönetim kurulu değişen derneklerin oranı %69'ken bu oran vakıflarda %60'tır.

Şekil 26 - Yönetim kurulunun son değişiklik tarihi

Şekil 27 - Yönetim kurulu başkanının son değişiklik tarihi

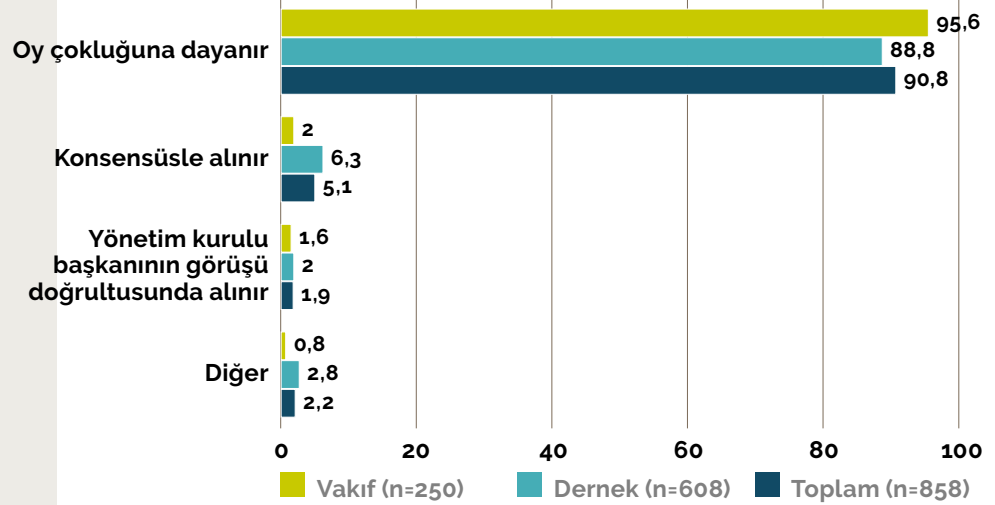
Yönetim kurulu başkanlarının kurullara göre daha az değiştiği görülmektedir. Örneğin son iki yılda yönetim kurulu değişen örgütlerin oranı %66'yken, bu oran başkanlar için %43,5'tir. En az 5 yıldır görev yapan yönetim kurulu başkanı olan kuruluşların oranı %30'dur.

Yönetim kurullarında olduğu gibi derneklerin yönetim kurulu başkanları da vakıflara göre daha yakın zamanda seçilmiştir. Son 2 yılda derneklerin yaklaşık yarısının (%47) yönetim kurulu başkanı değişmişken bu oran vakıflarda %34'tür.

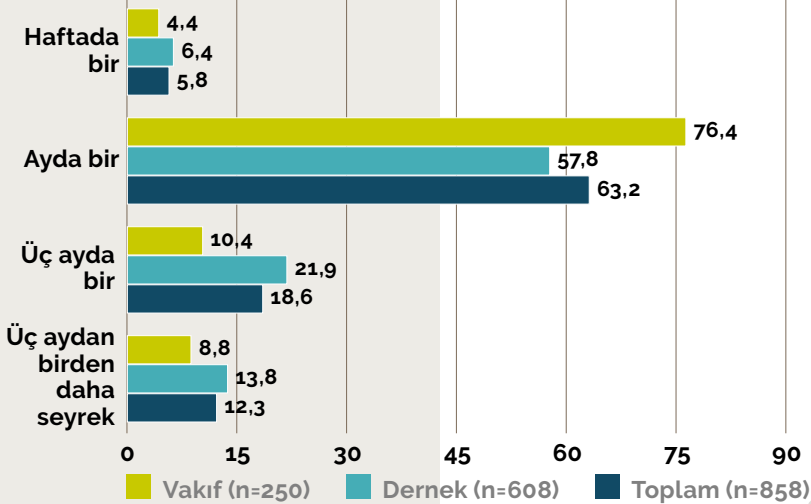
Araştırmaya katılan örgütlerin neredeyse tamamında (%90) yönetim kurulu kararları oy çokluğuna göre alınmaktadır.

Vakıflarda derneklere göre kararların daha yüksek oranda oy çokluğuna göre alındığı görülmektedir (sırasıyla %96 ve %89).

Şekil 28 - Yönetim kurulunda karar alma şekli

Şekil 29 - Yönetim kurulu toplanma sıklığı

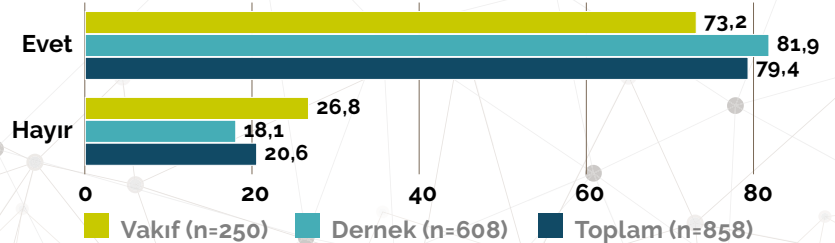

Dernek ve vakıfların yaklaşık üçte birinin yönetim kurulları ayda bir toplanmaktadır. Haftada bir toplananların oranı çok düşüktür (%6). Yaklaşık üçte biri (%31) üç ayda bir veya daha seyrek toplanmaktadır.

Vakıfların yönetim kurulları derneklere göre daha sık toplanmaktadır. Her dört vakıftan üçünün yönetim kurulu ayda bir toplanırken bu oran derneklere %58'dir. Derneklerin yaklaşık beşte birinin yönetim kurulu üç ayda bir toplanırken bu oran vakıflarda daha düşüktür (%10).

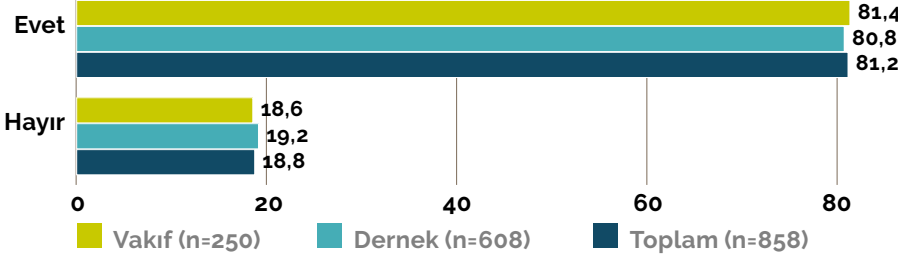
Çalışmaya katılan örgütlerin %80'ine yakınında yönetim kurulu toplantıları tüm üyelere açıktır. Yönetim kurulu toplantıları tüm üyelere açık olan dernekler vakıflara göre daha fazladır (sırasıyla %82 ve %73).

Şekil 30 - Yönetim kurulunun tüm üyelere açık olması

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

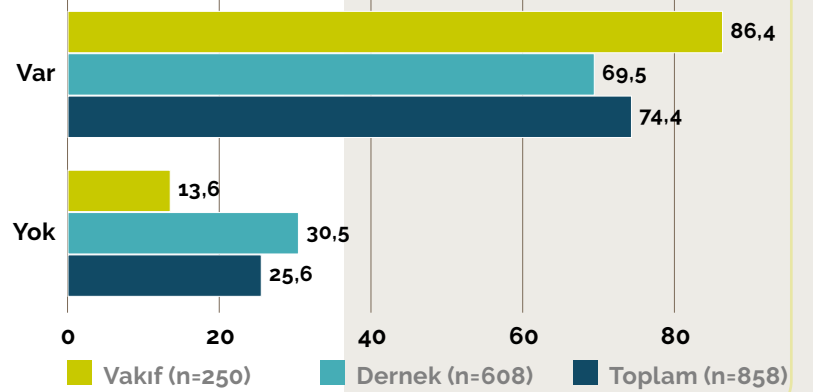
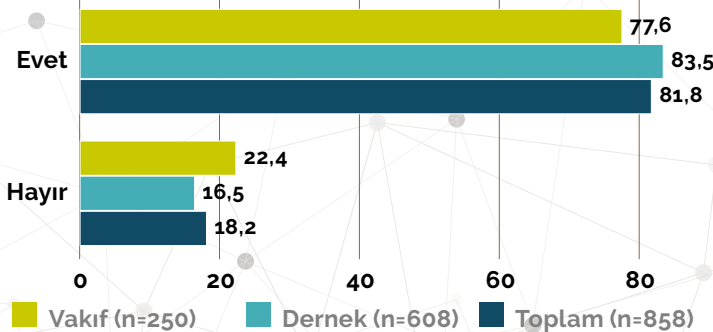
- **Nicel kapasitesi** yüksek vakıfların yönetim kurulları kapasitesi düşük vakıflara göre daha yüksek oranda herkese açıktır. (Bkz: FG 9)

Şekil 31 - Üyelerin son genel kurula katılma durumu

Son genel kuruluna üyelerinin çoğu katılan kuruluşların oranı %81'dir. Derneklerle vakıflar arasında bu konuda fark yoktur.

Dernek/vakıfların yönetim kurulları esas olarak seçimlere tek listeye girilip belirlenmektedir (%81). Birden fazla listenin yarıştığı derneklerin/vakıfların oranı sadece %7'dir.

Seçimlere tek liste ile girilip yönetim kurulu belirlenen vakıflar derneklerden daha fazladır (sırasıyla %88 ve %79). Buna karşılık daha fazla derneğin yönetim kurulu birden fazla listenin yarışması sonucu belirlenmektedir (dernek %8, vakıf %3).

Şekil 32 - Son genel kurulda yönetim kurulunun belirlenme şekli**Şekil 33 - Stratejik eylem planına üyelerin dahil olması**

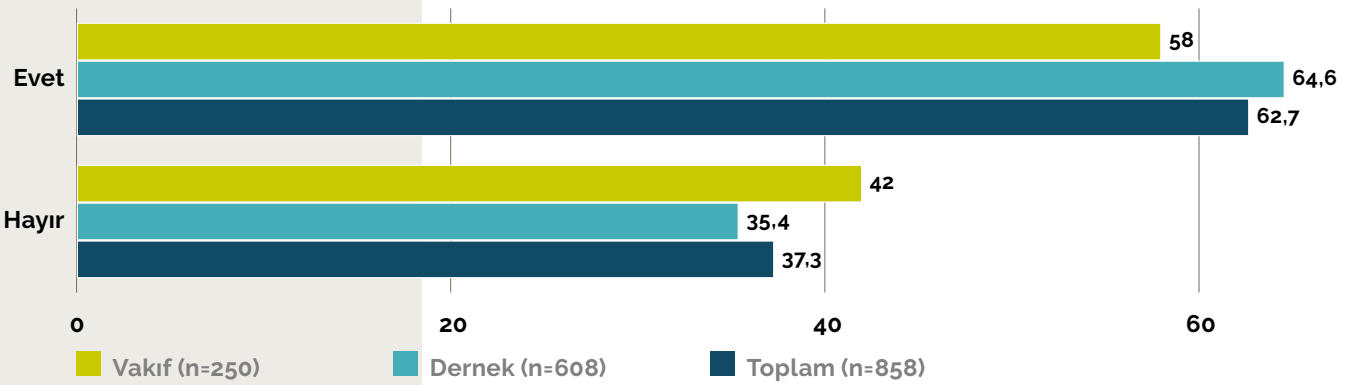
Derneklerin/vakıfların %82'si strateji ve eylem planlarının hazırlanma süreçlerine üyelerini dahil ettiklerini belirtmiştir. Bu süreçlere hedef grupların dahil edilme oranıysa daha düşüktür (%63).

Derneklerle vakıflar arasında üyelerin stratejik eylem planına dahil edilmesi açısından çok ciddi bir fark yoktur (sırasıyla %83,5 ve %78). Hedef grubun dahil edilmesi konusundaysa fark dernekler lehine biraz daha fazladır (dernek %65, vakıf %58).

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan dernekler diğer gruplara göre daha yüksek oranda üyelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 10)
- **Nitel kapasitesi** düşük olan dernekler diğer gruplara göre daha düşük oranda üyelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 11)
- **Demokratik yapı** puanı düşük olan dernekler diğer gruplara göre daha düşük oranda üyelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 12)
- **Kamu kurumlarının STÖ'lere bakışını** olumlu değerlendirenler diğer gruplara göre daha yüksek oranda üyelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 13)
- **Siyasi iklimin etkisini** olumlu değerlendirenler diğer gruplara göre daha yüksek oranda üyelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 14)

Şekil 34 - Stratejik eylem planına hedef grubun dahil olması

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan dernekler yapmayanlara göre daha yüksek oranda hedef kitlelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 15)
- **Nitel kapasitesi** yüksek olan vakıflar diğer gruplara göre daha yüksek oranda hedef kitlelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 16)
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan vakıflar diğer gruplara göre daha yüksek oranda hedef kitlelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmemektedir. (Bkz: FG 17)
- **Demokratik yapı** puanı düşük olan örgütler diğer gruplara göre daha düşük oranda hedef kitlelerini strateji ve eylem planı yapma sürecine dahil etmektedir. (Bkz: FG 18)

Nitel çalışma kapsamında görüşülen katılımcılara derneklerinde/vakıflarında yönetimin nasıl olduğu sorulmuştur. Dernek işleyişiyle ilgili temel kararlar genel kurullarda verilmektedir. Çoğunun anlatımlarına göre kurumun genel stratejisini/vizyonunu belirleme, yol haritası çizme görevi genel kuruldadır. Kararlar alınırken çoğunluğun kabul edeceği kararların alınmasına özen gösterilmektedir. Hatta derneklerden biri paydaşları arasında kamuoyu yoklaması yaptıklarını ve çıkan eğilime göre karar verdiklerini anlatmıştır.

“Bütün kararların, bağlayıcı kararların alındığı yer genel kurullardır. Dernek genel kuruldur. Derneğin politikalarının belirlendiği, yönünün belirlendiği, işte ne yapacağı, ne yapmayacağıyla ilgili bütün politik ya da hak savunuculuğunda yeni yöntemler, yeni argümanlar üzerinden ortaya çıkabilecek ihtiyaçlar burada tartışılıyor.” (36-D)

Genel kurulun çizdiği çerçeveye göre kritik kararları verme görevi yönetim kurulundadır. Proje geliştirme, kaynak bulma, uygulama, raporlama gibi operasyonel işler ise yönetim kurulu, icra kurulu ve profesyonel çalışanlar arasında paylaşılmıştır. Böyle yapılanmalarda yönetim kurulu ile üyeler arasındaki iletişimi genel sekreter/koordinatör sağlamaktadır. Üyelerin/gönüllülerin toplantılara katılabildiği ya da gündemin belirlenmesine katkıda bulunduğu kurumlar da vardır. Günlük kararlar da yine profesyonel ekip tarafından esas olarak konuşularak alınmaktadır. Daha acil karar verilmesi gereken durumlarda ise koordinatör ya da müdür devreye girebilmektedir. Bu tür durumlarda WhatsApp üzerinden hızlıca yönetim kuruluna ulaşarak onay alanlar da vardır. (17-D) (21-ÜÖ) (03-V) (04-V) (12-D) (11-D) (02-V) (08-V) (18-D) (27-ÜÖ) (37-V) (34-D) (15-D) (36-D) (18-D)

“Yönetim kurulu daha vizyoner ve stratejik bir karar ortaya koyuyor ama asıl işi ve üretim kısmını sekreteryaya yapıyor. Profesyonel çalışanlar yapıyor.” (21-ÜÖ)

“Günlük işlerde, yani daha hızlı hareket etmemiz gerekirse, mesela ekip arkadaşları bana bir danışılar, ben eğer kendi başıma karar verecek konumda hissedersen, yönlendiririm.” (02-V)

Bazı STÖ'lerde komisyonlar da vardır. Bu komisyonlar kendi strateji planlarını kendileri belirlemekte ve kararları, kurumun ilkeleri çerçevesinde, esas olarak kendileri almaktadır. Kendi kendilerine halledemeyecekleri bir durumla karşılaştıklarında ise merkezden destek talep etmektedirler. (27-ÜÖ) (36-D)

“Aslında bir ölçüde komisyonlarda yürüyor. Biz komisyonlara biraz özerklik de verdik. Komisyon kendi içinde karar alıp uygulayabiliyor, federasyonun ilkeleri doğrultusunda hareket ettiği sürece çok bir sıkıntı çıkmıyor.” (27-ÜÖ)

Bazı derneklerin/vakıfların yönetişime mümkün olduğu kadar fazla aktörü katmaya, her türlü kararda üyelerinin ve çalışanlarının görüşlerini almaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Bu kurumlar aktörlerin yukarıdan aşağıya doğru konumlandığı hiyerarşik bir yapı yerine yatay örgütlenmenin olduğu bir yönetime inanmaktadır. Bu STÖ'lerde üye, çalışan ya da gönüllü fark etmeksizin

her görüşün özgürce ve demokratik bir şekilde dile getirilebilmesi, çıkacak kararlarda herkesin fikrinin ve onayının alınması en temel ilkedir. Çalışanların görevleri/rolleri belli olmakla birlikte kimse arasında ast-üst ilişkisi yoktur. Kararlar toplantılarda bir araya gelerek ya da WhatsApp, mail grubu gibi iletişim ağları kullanılarak oy birliğiyle alınmaktadır. Koordinatörün esas görevi işleri hızlandırmak, yönlendirmek, toparlamaktır. Ancak oy birliğiyle karar almanın zaman zaman işleri yavaşlattığı ya da bazı kararların alınmamasına yol açabildiği de belirtilmiştir. STÖ'de aktif görev alanların yanı sıra faydalancıları da karar alma süreçlerine katmaya çalışan kurumlar vardır. Katılımcılara göre sorunun esas sahipleri olan faydalancıların da sürece dahil olmasıyla birlikte ortaya gerçekten ihtiyaca cevap verecek sonuçlar çıkmaktadır. Tüm bunların yanı sıra henüz yatay yönetim yapısına sahip olmasa da o yönde ilerlemeye çalışan bir kurum da karşımıza çıkmıştır. (01-D) (26-D) (32-D) (22-D) (28-V) (20-D) (33-D) (23-D) (31-ÜÖ) (18-D)

"Biz kolektif bir yapıyız. Dolayısıyla kararlarımızı kolektif olarak alıyoruz. Herkesin her işi takip ettiği, her şeyden sorumlu olduğu, her şeyde söz hakkı olduğu ve birbiri içinde hiyerarşisi olmayan, dolayısıyla bizim belli görevlerde yoğunlaşmakla birlikte hiçbir hani müdür, yardımcı, yönetici, asistan falan gibi tittle'larımızın olmadığı, hiyerarşik olmayan bir yapı var. Karar aldığımız mekanizmanın kendisi de kolektif." (28-V)

"Mesela bir program geliştirme toplantısı yapacağız... O toplantıya bir kere çocuk meclisi mutlaka davet ediliyor, mahallede yaşayan kadınlar davet ediliyor, gönüllüler geliyor, prosedürde kayıtlı yönetim kurulu üyeleri geliyor, kurucuları geliyor. Hep birlikte bir önümüzdeki dönemi konuşuyoruz ve programlıyoruz." (22-D)

"Herkesin yapacağı iş belli, yapılacağı yer belli, vereceği karar belli, vereceği kararın sınırı belli, haddi belli, birbirine edebileceği laf belli... Bunun dışında yani, ben kalkıp birine, emir kipiyle bir cümle kurarsam, ben koordinatörüm diye, başıma gelecekleri biliyorum. ... Bunu kurmak için de çok uğraştık." (18-D)

Bunların yanı sıra yönetim kurulunun esas olarak karar alma süreçlerine dahil olmadığı, daha çok devlet-kurum arasındaki hiyerarşik ilişkide görev aldığı bir yapılanma da söz konusu olabilmektedir. Bu yapılanmada kurumun stratejisi ve politikası çalışanlar tarafından belirlenmekte, kararlar da yine onlar tarafından alınmaktadır. Yönetim kurulu da bunlarla ilgili bilgilendirilmektedir. (19-D)

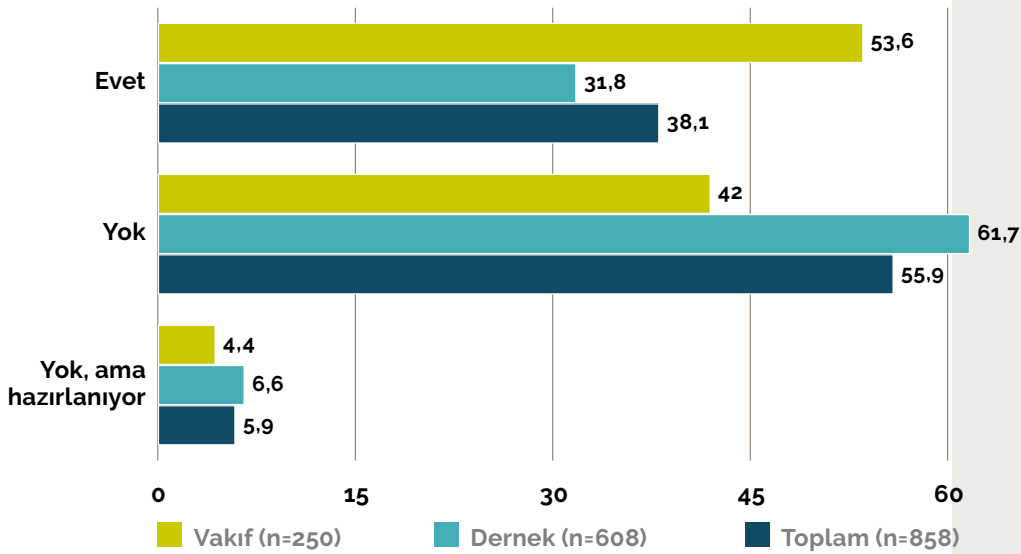
Çok şubeli STÖ'lerde ise merkez tarafından belirlenmiş genel bir strateji olsa da şubeler görece bağımsız bir yapıya sahiptir ve birçok kararı kendileri

vermektedir. Merkezin, şubelerin işleyişine karışması ya da yaptırım uygulaması gibi bir durum söz konusu olmamaktadır. Federasyonlarda ise federasyonu oluşturan ortak amaç doğrultusunda yapılan işler ve yaklaşımlar dışında üye olan her dernek kendi konusu ve tüzüğü çerçevesinde bağımsız bir yapıya sahiptir. Ancak alınacak kararların federasyonun ana ilkeleriyle uyumlu olması beklenmektedir. (10-D) (07-V) (21-ÜÖ) (27-ÜÖ)

“Her ilin bir yönetimi vardır. Bu yönetim de istişare ile yani ortak müzakerelerle karar alınır. Orada ne karar alınırsa o uygulanır. ... Genel merkezde şubelerin ilişkisiyle şöyledir: İnsan hakları dilinin hakemliği haricinde genel merkezin şubeler üzerinde bir yaptırımı yoktur.”
(10-D)

3.4.2 TÜZÜK/İÇ İŞLERİYLE İLGİLİ BELGE

Şekil 35 - Yazılı kurumsal strateji ve eylem planı

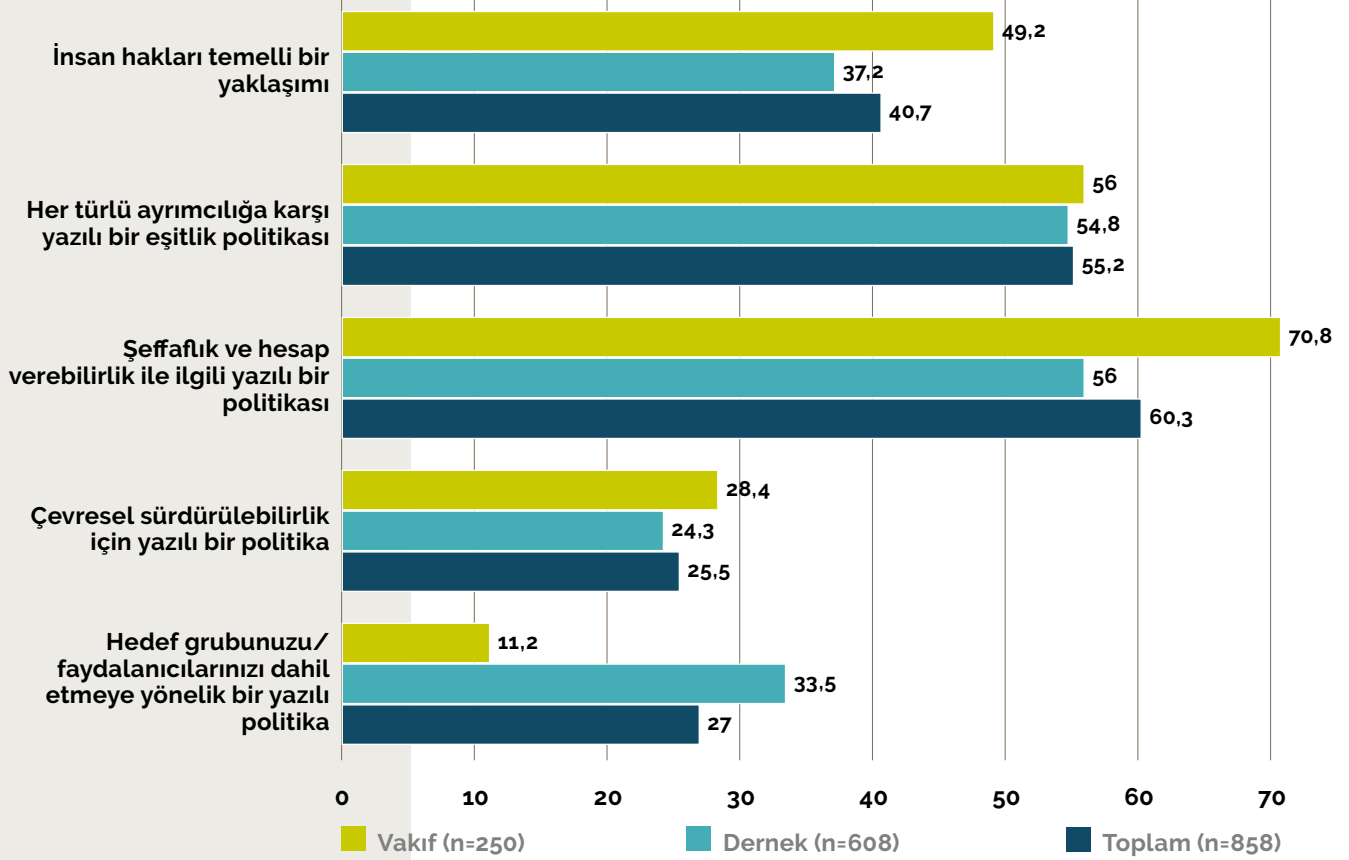

Araştırmada yer alan sivil toplum örgütlerinin %56'sının yazılı bir kurumsal strateji ve eylem planı yoktur. Böyle bir yazılı planı olanların oranı %38'dir.

Vakıfların yarısından biraz fazlasının, derneklerinse yaklaşık üçte birinin yazılı kurumsal strateji ve eylem planı vardır.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti olan derneklerin kurumsal strateji ve eylem planı olma oranı diğer iki gruba göre daha yüksektir. (Bkz: FG 19)
- **Nitel kapasitesi** orta ve yüksek olan örgütlerin kurumsal strateji ve eylem planı olma oranı kapasitesi düşük gruba göre daha yüksektir. (Bkz: FG 20)
- **Nicel kapasitesi** orta ve yüksek olan örgütlerin kurumsal strateji ve eylem planı olma oranı kapasitesi düşük gruba göre daha yüksektir.
- **Demokratik yapı** puanı yüksek olan örgütlerin kurumsal strateji ve eylem planı olma oranı diğer iki gruba göre daha yüksektir. (Bkz: FG 21)

Şekil 36 - Yazılı politikaların varlığı (Evet oranları)

Derneklerin ve vakıfların %41'inin tüzüğünde, politika metinlerinde, web sitesinde veya YK kararlarında yazılı bir şekilde ilan edilmiş insan hakları temelli bir yaklaşım vardır. Bu oran ayrımcılığa karşı eşitlik politikası için %55, yazılı bir şeffaflık ve hesap verebilirlik politikası için %60, çevresel sürdürülebilirlik için %25,5 ve hedef grubu/faydalanıcıları faaliyetlere dahil etmeye yönelik bir yazılı politika içinse %27'dir.

Dernekler ve vakıflar yazılı politikalar açısından üç konuda farklılaşmaktadır. Bunlar insan hakları temelli bir yaklaşım, şeffaflık ve hesap verebilirlik ve hedef grubu/faydaları dahil etmeye yönelik yazılı politikalarıdır.

Vakıfların yaklaşık yarısının (%49) yazılı insan hakları temelli bir politikası varken bu oran derneklerde daha düşüktür (%37). Şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili yazılı politikası olan vakıfların oranı %71, derneklerin oranı %56'dır.

Son olarak derneklerin üçte ikisinin (%33,5) hedef grubunu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik bir yazılı politikası vardır. Vakıflarda bu oran epey düşüktür (%11)

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar İnsan hakları temelli yaklaşım

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan derneklerin diğer iki gruba göre daha yüksek oranda insan hakları temelli yazılı bir yaklaşımı vardır. (Bkz: FG 22)
- **Nitel kapasitesi** düşük olan örgütlerin diğer gruplara göre daha düşük oranda insan hakları temelli yazılı bir yaklaşımı vardır. (Bkz: FG 23)
- **Nicel kapasitesi** düşük olan örgütlerin diğer gruplara göre daha düşük oranda insan hakları temelli yazılı bir yaklaşımı vardır. (Bkz: FG 24)
- **Demokratik yapı** puanı yüksek olan örgütlerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda insan hakları temelli yazılı bir yaklaşımı vardır. (Bkz: FG 25)
- **Siyasal iklimin** etkisini olumsuz olarak değerlendiren vakıfların olumlu olarak değerlendirenlere göre daha yüksek oranda insan hakları temelli yazılı bir yaklaşımı vardır. (Bkz: FG 26)

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar Ayrımcılığa karşı yazılı eşitlik politikası

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan derneklerin diğer iki gruba göre daha yüksek oranda ayrımcılığa karşı yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 27)
- **Nitel kapasitesi** düşük olan örgütlerin diğer gruplara göre daha düşük oranda ayrımcılığa karşı yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 28)
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan örgütlerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda ayrımcılığa karşı yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 29)

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar Şeffaflık ve hesap verilebilirlik politikası

- **Savunuculuk** seviyesi yüksek olan derneklerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda şeffaf ve hesap verilebilirlikle ilgili yazılı bir yaklaşımı vardır. (Bkz: FG 30)
- **Nitel kapasitesi** düşük olan örgütlerin diğer gruplara göre daha düşük oranda şeffaf ve hesap verilebilirlikle ilgili yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 31)
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan örgütlerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda şeffaf ve hesap verilebilirlikle ilgili yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 32)
- **Siyasal iklimin** etkisini olumlu olarak değerlendiren örgütlerin diğer gruplara göre daha düşük oranda şeffaf ve hesap verilebilirlikle ilgili yazılı bir yaklaşımı vardır. (Bkz: FG 33)

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar Çevresel sürdürülebilirlik için politika

- **Savunuculuk** yapan derneklerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda çevresel sürdürülebilirlik için yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 34)
- **Nitel kapasitesi** düşük olan örgütlerin diğer gruplara göre daha düşük oranda çevresel sürdürülebilirlik için yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 35)
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan derneklerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda çevresel sürdürülebilirlik için yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 36)

- **Demokratik yapı** puanı yüksek olan derneklerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda çevresel sürdürülebilirlik için yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 37)

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

Hedef grubunu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik bir yazılı politika

- **Savunuculuk** yapan derneklerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda yürütülen faaliyetlere hedef grubunu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik yazılı bir politikası vardır. (Bkz: FG 38)
- **Nitel kapasitesi** yüksek olan derneklerin diğer gruplara göre daha yüksek oranda yürütülen faaliyetlere hedef grubunu/faydalanıcılarını dahil etmeye yönelik bir yazılı politikası vardır. (Bkz: FG 39)
- **Nicel kapasitesi** düşük olan derneklerin diğer gruplara göre daha düşük oranda yürütülen faaliyetlere hedef grubunu/faydalanıcılarını dahil etmeye yönelik bir yazılı politikası vardır. (Bkz: FG 40)

Nitel çalışma kapsamında görüşülen derneklerin/vakıfların hepsinin bir tüzüğü (vakıf senedi) vardır. Tüzük, STÖ'ler kurulurken zorunlu olarak oluşturulmaktadır. Katılımcılardan bazıları tüzüklerini STGM'nin "Birlikte" programından yararlanarak hazırladıklarını belirtmişlerdir. Hem bu bağlamda hem de raporda bahsedeceğimiz başka açılardan "Birlikte" programının kurumlar açısından çok değerli olduğu anlaşılmaktadır. (37-V) (34-D)

Bazılarının tüzüğe ek olarak ayrıca iç işleyişe yönelik dokümanları da vardır. Bu belgelere örnek olarak "gönüllü yönetme", "kaynak geliştirme stratejileri", "toplumsal cinsiyet tutum", "finansal kurallar" ve "insan kaynakları ve idari prosedürler politika belgesi" gösterilebilir.

Katılımcılara göre tüzük ve iç prosedürlerin olması ve her türlü kural ile görevin önceden tanımlanmış olması bir rahatlık ve güven sağlamaktadır. Kimin ne konuda ne yetkisi var, harcama limitleri neler, hangi konularda yönetim kuruluna gidilmesi gerekiyor, izin kimden alınmalı gibi konuların açık bir şekilde belli olması işlerin daha hatasız ve rahat yürümesini sağlamaktadır. STÖ bünyesindekiler, herhangi bir kararsızlık durumunda bu yönergeleri açıp adım adım ne yapmaları gerektiğini görebilmektedir. Ayrıca bu durum vakfa/derneğe bir kurumsallık da katmaktadır. Belirlenmiş kuralların, ilkelerin, prosedürlerin olmasıyla birlikte sistem kişilere bağlı olmaktan çıkmakta, oturmuş bir yapı oluşmaktadır. Bir anlamda bu belgelerin işleyişte kolaylık sağlamanın yanı sıra kurumun hafızasını oluşturduğu da söylenebilir. Bu hafıza sayesinde şu anki çalışanlar ayrıldığında yeni gelenler aynı yerden devam edebilmektedir. Bu da aynı standartların sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Son olarak bu yapı, gönüllü kabul etme, hangi projenin nasıl işleneceği gibi önemli konuların merkez dışındaki diğer şubelerle aynılaşmasına katkı sağlamaktadır. (11-D) (04-V) (07-V) (22-D) (29-D) (15-D) (23-D) (28-V) (18-D) (35-D) (38-V)

"... iç prosedürlerimiz var; insan kaynakları prosedürümüz var, satın alma prosedürümüz var, bunun gibi aslında pek çok düzenlenmiş"

olan kurallar bütünü var. Mesela yeni üye alma prosedürümüz var, neye göre yeni üye alabiliriz. Bir vakıf ya da dernek ben size üye olmak istiyorum dediğinde, hangi aşamalardan geçmeli, ne gibi kurallar olmalı gibi. Dediğim gibi ben geldikten sonra daha bir yenilenen ve bu iç mekanizmaları da oluşturduğumuz bir sisteme geçmeye çalışıyoruz.” (04-V)

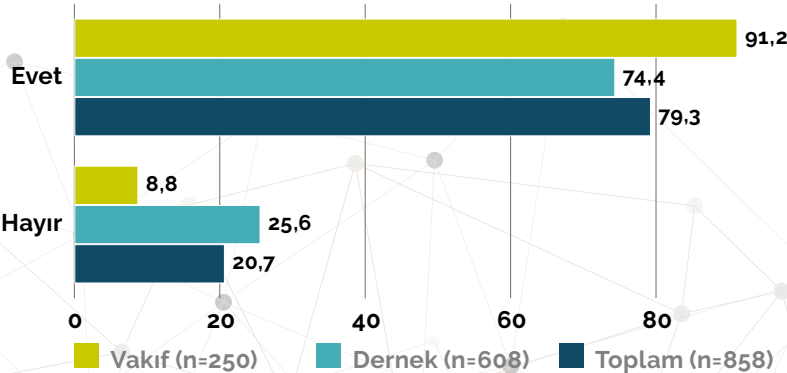
Belgelerin aynı zamanda kurumun çalışanlara yönelik yaklaşımını belirleme adına da önem taşıdığı görülmektedir. Örneğin derneklerden biri bu belgelerle birlikte 8 Mart'ın tatil olması, regl izni, Müslüman olmayan kişilerin dini bayramlarında izinli olmaları gibi konuları da düzenlediklerini belirtmiştir. Bazı kurumlarda ise bu tür kuralların yazılı olmasa da kurum içinde bilindiği ve bu “etik kodlar” a göre hareket edildiği anlaşılmaktadır. (18-D)

“Yok, düzenli olarak öyle bir raporlama yok ama tabii ki kendi etik kodlarımız var. Bu yazılı olmasa da zaten hani giren kişiden zaten öyle bir ortam oluyor... .. Çalışanlarımız açısından da öyle yani, böyle bir temsiliyet var diyebilirim. Hem kimlik, hem arka plan olarak. Kapsayıcılık bizde şart. Ne bileyim, işe alımlarda böyle, evlilik, askerlik filan gibi şeyleri asla sormuyoruz. Böyle şeyler kuraldır bizde ya da işte çalışırken, ne bileyim, izin filan gibi şeyleri hiç dert etmiyoruz.” (06-V)

Bir katılımcı bu belgelerin kamuya açılması gerektiğini düşünmektedir. Ona göre kamuya açmak kurumu bu ilkelere bağlama açısından önemlidir. (36-D)

3.4.3 PROJE VE FAALİYET RAPORLARI

Şekil 37- Düzenli faaliyet raporu hazırlanma durumu

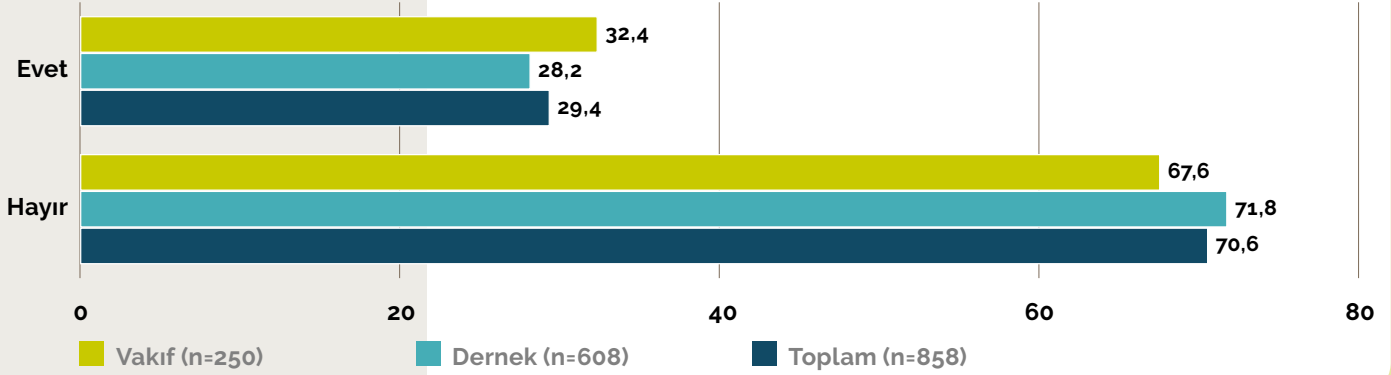
Araştırmaya katılan sivil toplum örgütlerinin %79'u düzenli olarak faaliyet raporu hazırlamaktadır. Son üç yılda yürüttükleri faaliyetlere ilişkin etki analizi yapanların oranıysa %30'dur.

Vakıfların neredeyse tamamı (%91) derneklerinse dörtte üçü düzenli olarak faaliyet raporu hazırlamaktadır. Etki analizi yapma açısından derneklerle vakıflar arasında önemli bir fark yoktur.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** yapan dernekler diğer gruplara göre daha yüksek oranda düzenli faaliyet raporu hazırlamaktadır.
- **Nitel kapasitesi** yüksek olan örgütler diğer gruplara göre daha yüksek oranda düzenli faaliyet raporu hazırlamaktadır. (Bkz: FG 41)
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan örgütler diğer gruplara göre daha yüksek oranda düzenli faaliyet raporu hazırlamaktadır. (Bkz: FG 42)
- **Demokratik yapı** puanı yüksek örgütler diğer gruplara göre daha yüksek oranda düzenli faaliyet raporu hazırlamaktadır. (Bkz: FG 43)

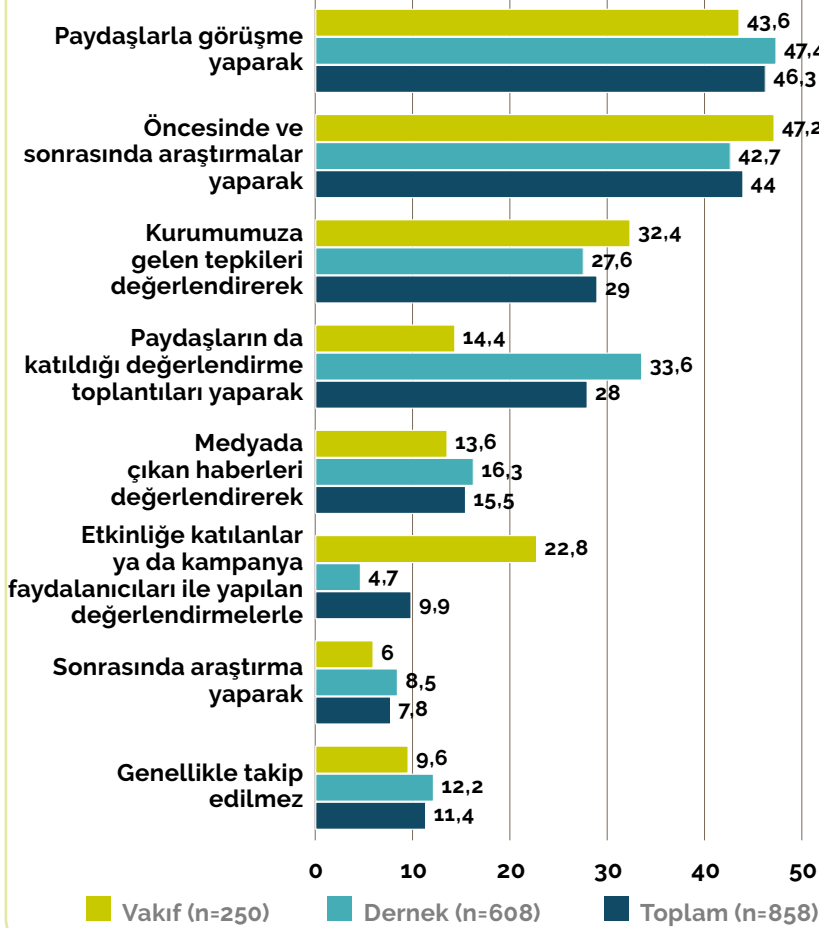
Şekil 38 - Faaliyetlere ilişkin etki analizi yapma durumu

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** yapan dernekler diğer gruplara göre daha yüksek oranda faaliyetlerine yönelik etki analizi yapmaktadır. (Bkz: FG 44)
- **Nitel kapasitesi** yüksek olan örgütler diğer gruplara göre daha yüksek oranda faaliyetlerine yönelik etki analizi yapmaktadır. (Bkz: FG 45)
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan örgütler diğer gruplara göre daha yüksek oranda faaliyetlerine yönelik etki analizi yapmaktadır. (Bkz: FG 46)

Şekil 39 - Etkinliklerin başarısını izleme yöntemleri

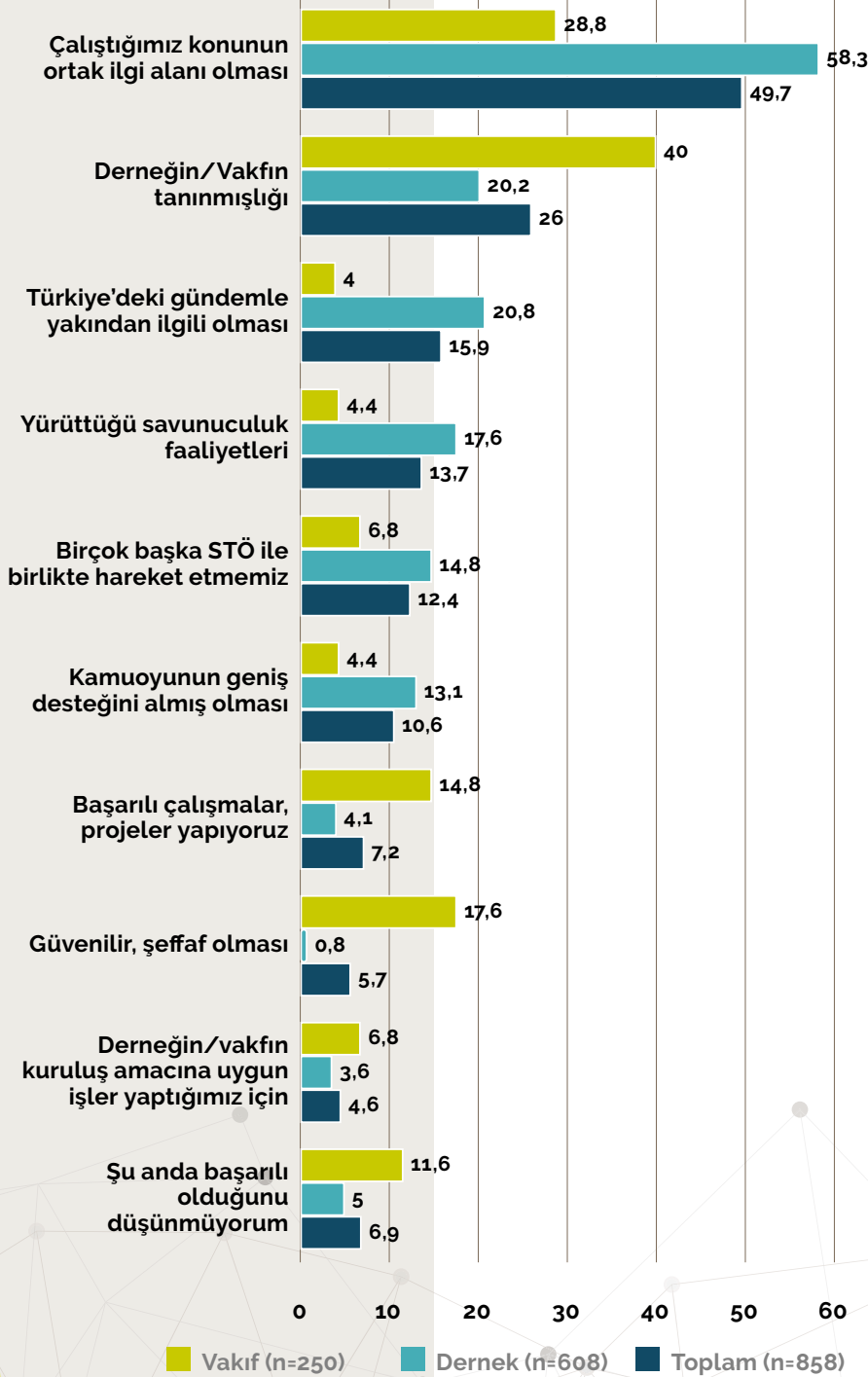
Dernek ve vakıfların kendi başarılarını ölçmek için en sık başvurdukları yollar paydaşlarla görüşme (%46) ve etkinlikler öncesinde ve sonrasında araştırma yapmaktır (%44). Kuruma gelen tepkileri değerlendirmek ve paydaşlarla değerlendirme toplantıları yapmak görece sık kullanılan diğer yöntemlerdir (sırasıyla %29 ve %28). Kuruluşların %11'i ise etkinliklerin başarısını takip etmemektedir.

Etkinliklerin başarısını izlemek açısından derneklerle vakıflar arasında iki yöntemde anlamlı farklar vardır. Dernekler vakıflara göre paydaşlarla daha fazla değerlendirme toplantısı yapmaktadır (sırasıyla %34 ve %14). Buna karşılık vakıflar da bir izleme yöntemi olarak etkinliklere katılanlarla ya da kampanya faydalanıcılarıyla yapılan değerlendirmelere derneklerden daha sık başvurmaktadır (sırasıyla %23 ve %5).

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** düzeyi yükseldikçe öncesinde ve sonrasında araştırma yapma oranı yükselmektedir. Savunuculuk yapmayan dernekler diğer gruplara göre çok daha düşük oranda medyada çıkan haberleri değerlendirmektedir. Yine savunuculuk yapmayan dernekler diğer gruplara göre daha fazla oranda paydaşlarla görüşme yapmaktadır.
- **Nitel kapasite** yükseldikçe öncesinde ve sonrasında araştırma yapma oranı yükselmektedir. Nitel kapasitesi düşük örgütler diğer gruplara göre çok daha düşük oranda medyada çıkan haberleri değerlendirmektedir. Yine nitel kapasitesi düşük örgütler diğer gruplara göre daha az oranda etkinliğe katılanlar ya da kampanya faydalanıcıları ile değerlendirme yapmaktadır.
- **Nicel kapasite** yükseldikçe öncesinde ve sonrasında araştırma yapma oranı yükselmektedir. Nicel kapasitesi yüksek örgütler diğer gruplara göre daha düşük oranda paydaşlarla görüşmeler yapmaktadır. Nicel kapasitesi yüksek örgütler diğer gruplara göre daha yüksek oranda etkinliğe katılanlar ya da kampanya faydalanıcıları ile değerlendirme yapmaktadır. Nicel kapasite yükseldikçe etkinliklerin başarısını izleyenlerin oranı azalmaktadır.

Şekil 40 - Derneği/vakfı başarılı bulma nedenleri

Araştırmaya katılan sivil toplum örgütleri neden başarılı olduklarını sıralarken en sık çalıştıkları konunun ortak ilgi alanı olmasını dile getirmiştir (%50). Kuruluşun tanınmış olması (%26), Türkiye gündemiyle yakından ilgili olması (%16), yürüttüğü savunuculuk faaliyetleri (%14) ve başka STÖ'lerle birlikte hareket edilmesi (%12) diğer sık belirtilen gerekçelerdir. Kuruluşların %7'si kendilerini başarılı bulmamaktadır.

Derneklerle vakıfların kendilerini başarılı bulma nedenleri oldukça farklılaşmaktadır. Kuruluşun tanınmış olması vakıflar tarafından derneklerin yaklaşık iki katı kadar sık dile getirilmiştir (sırasıyla %40 ve %20). Vakıflar ayrıca güvenilir şeffaf olmayı (vakıf %18, dernek %1) ve başarılı çalışmalar yaptıklarını derneklere göre daha sık belirtmiştir (vakıf %15, dernek %4). Derneklerin vakıflardan anlamlı derece daha sık söylediği konular şunlardır: Yürüttüğü savunuculuk faaliyetleri (dernek %18, vakıf %4), çalışılan konunun ortak ilgi alanı olması (dernek %58, vakıf %29), başka STÖ'lerle birlikte hareket etme (dernek %15, vakıf %7), Türkiye gündemiyle yakından ilgili olma (dernek %21 ve vakıf %4) ve kamuoyunun desteğini alma (dernek %13, vakıf %4). Kendilerini şu an başarılı bulmayan vakıflar derneklerin yaklaşık iki katıdır (sırasıyla %5 ve %12).

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Nitel kapasitesi** yüksek dernekler diğer gruplara göre başarılarının nedeni olarak yürüttükleri savunuculuk faaliyetlerini daha fazla belirtmiştir. Nitel kapasite yükseldikçe derneğin gündeminin Türkiye gündemiyle ilgili olduğunu söyleyenler de artmaktadır.

Nitel araştırma kapsamında görüşülen derneklerden/vakıflardan bazıları faaliyet raporlarını sosyal medyada ve/veya kurumun web sitesinde paylaştıklarını belirtmiştir. Bu proje ve faaliyet raporlarının vakfın/derneğin görünürlüğüne katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Belgelerin kamuya paylaşılması kurumun savunuculuk konusundaki kimliğini ve potansiyel gönüllülerle ilişkilerini güçlendirmektedir. Bu da yürütülen projelerin kalitesini ve çalışanların motivasyonunu artırmaktadır. Ayrıca bu paylaşımlar sayesinde derneğin başka illerdeki üyeleri/gönüllüleri de yapılan faaliyetlerden haberdar olabilmektedir. Bunun kuruma olan bağlılığı güçlendirdiği anlatılmıştır. Bunlara ek olarak çalışanın faaliyetini raporlayacağını bilmesi yaptığı işi daha büyük bir ciddiyetle sahiplenmesini sağlamaktadır. (12-D) (07-V) (33-D) (26-D) (38-V)

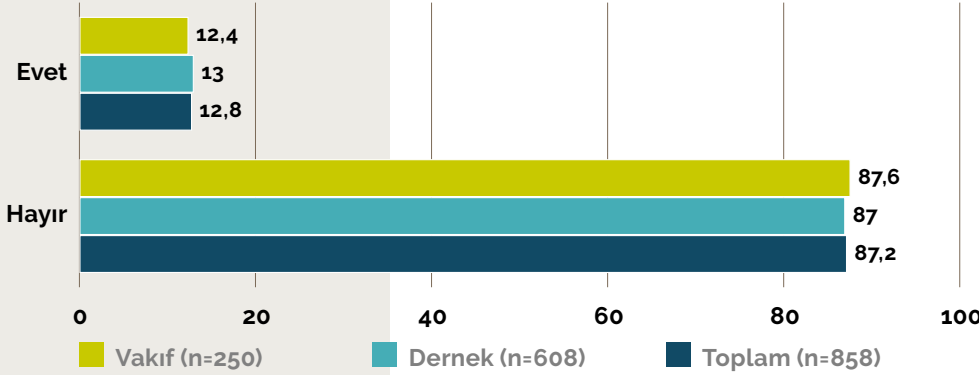
Yıllık faaliyet raporlarının yayımlanması kurumun kendisini değerlendirmesine de katkı sağlamaktadır. Ayrıca raporlar kurumun hafızasını oluşturma ve hesap verebilirlik açısından da önemlidir çünkü bu raporlar örgütün karşıladığı ihtiyaçları, sonuçları ve yaratılan değişimi de kayda geçirmektedir. Kurumun destekçileri bu raporlara bakarak bağışlarının ne tür bir etki yarattığını görebilirler. Ancak bu tür raporlarda esas olarak bütçenin gösterildiğini ve bunun da çok anlamlı bilgiler vermediğini belirten bir katılımcı çıkmıştır. Bu katılımcıya göre rakamlar ulaşılan faydalanıcıları göstermektedir ama verilen desteğin niteliği geri planda kalmaktadır. (22-D) (37-V)

Proje ve iç işleyişle ilgili rapor tutmanın pahalı bir iş olduğu, bunun için özel bir kadro gerektiği, bu nedenle yapılamadığını belirtenler de vardır. Mali kaynakları sadece üye aidatları olan kurumların çoğunlukla yeterli bütçeyi sağlayamadıkları, düzenli çalışan bulunduramadıkları ve sonuç olarak da düzenli raporlama yapamadıkları gözlemlenmiştir. (10-D) (27-V) (15-D)

“Çok düşük bütçelerle çalışmak zorunda kalmış, çok küçük bütçelerle çalışan bir yapı. Bu yüzden de profesyonel elemanların eksikliği veya ihtiyaç olmayan konulara ayrıca masraf yapmanın zorlukları falan gibi meseleler böyle mesela iç işleyişle neler yolunda gidiyor, neler yolunda değil, onları anlayacak bir inceleme, bir raporlama yapılırsa ne kadar güzel olurdu ama ayrı bir maliyet, bir istihdam gerektireceği için o tip faaliyetlere giremiyor maalesef dernek.” (10-D)

3.4.4 MALİ RAPORLAR

Şekil 41 - Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma durumu

Çalışmaya katılan kuruluşların sadece %13'ü son üç yıl içinde bağımsız denetim yaptırmıştır. Dernekler ve vakıflar arasında bu konuda anlamlı bir fark yoktur.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- Derneklerde **savunuculuk yapma** yükseldikçe bağımsız denetim yaptırma oranı yükselmektedir. (Bkz: FG 47)
- **Nitel kapasitesi** orta ve yüksek olan örgütler düşük olan örgütlere göre daha yüksek oranda bağımsız denetim yaptırmıştır. (Bkz: FG 48)
- **Nicel kapasitesi** orta ve yüksek olan örgütler düşük olan örgütlere göre daha yüksek oranda bağımsız denetim yaptırmıştır. (Bkz: FG 49)
- **Demokratik yapı** puanı yüksek örgütler diğer gruplara göre daha yüksek oranda düzenli faaliyet raporu hazırlamaktadır.

Nitel çalışma kapsamında görüşülen vakıflar/dernekler arasında mali raporlarını yayımlayanlar vardır. Bu katılımcılara göre raporları kamuoyuna açmak kuruma şeffaflık kazandırmakta ve güven duyulmasını sağlamaktadır. Bazı fon verenlerin buna özellikle önem verdiği düşünülmektedir. Ancak bunu bir faydasını görmeyenler de vardır. (21-ÜÖ) (04-V) (34-D) (28-V) (20-D) (32-D)

"Biz her sene bağımsız denetimden geçiyoruz. Bu bağımsız denetim zaten en büyük güven kaynağı çünkü farklı bir, üçüncü bir parti gelip bakıyor bizim rakamlarımıza ve diyor ki, evet burada bir yanlışlık yoktur, tamamdır diyor, tasdikliyor yani. Bunu faaliyet raporunda açtığımız için, faaliyet raporu zaten kamuya paylaşıyor. Dolayısıyla hem web sitemizde hem üyelerimizle hem dışarıyla paylaştığımız bir doküman." (04-V)

"Yani onu biz aslında kendi gönüllülerimizle ya da vakıfla ilişkisi olan kadınlarla, bağışçısı olsun, gönüllüsü olsun, onlara karşı hissettiğimiz şeffaflık üzerinden yapıyoruz. Somut olarak oradan paylaştığımız için ekstra bir şey görmedik, hayır ama bu zaten kendi iç hesaplaşmamız, kendi iç sorumluluğumuz üzerinden yapıyoruz bunu." (28-V)

Mali raporlarını yayımlamayı tercih etmediğini söyleyenler de çıkmıştır. Buradaki dikkat çekici neden tepkilerden çekinmedir. Yurt dışından fon alındığında saldırıya uğradıklarını, toplum önünde "AB uşağı", "vatan haini", "terörist" gibi kavramlarla etiketlendiklerini belirten kurumlar bunlara mahal vermek istememektedir. Örneğin daha önce mali raporlarını yayımlayan bir dernek, gördükleri ayrımcı yaklaşımlar, karalama amaçlı haberler nedeniyle son birkaç yıldır raporları yayımlamamayı tercih ettiklerini anlatmıştır. Destek sağladığı kesimlerce yanlış anlaşılma istemeyen kurumlar da web sitelerinde mali raporlarını yayımlamamaktadırlar. (17-D) (01-D) (19-D) (9-V)

"Finansal raporlarımızı isteyen olursa paylaşıyoruz ama şey de yapmıyoruz, hani siteye koyduk, şu kurum şu desteği verdi, şu kurum şu desteği verdi yapmıyoruz. ...Mesela diyelim ki işte bizim bu sene destekçimiz Hrant Dink Vakfı oldu, dolayısıyla bir işçiye birileri gidip ya bunlar Hrant Dink Vakfından destek alıyor, sen bunların ne olduğunu biliyor musun derse, bizim işçiye kendimizi anlatmamız daha zorlaşıyor." (17-D)

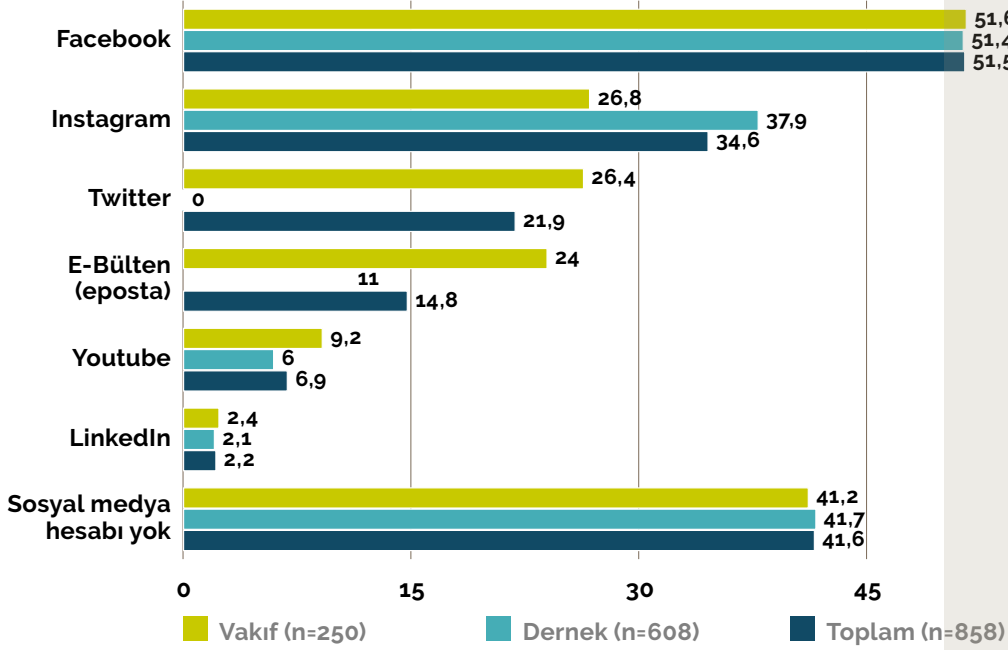
"Sizin böyle bir şeye bakmaya ihtiyacınız varsa, hiç çekinmeden göndeririz ama yani web sayfasında yayınlamıyoruz çünkü 20 il olduğunuz için, paralar da biraz büyük oluyor. ...Bütün o insanların maaşları karşılanıyor, ofis kiralari karşılanıyor, giderleri... Yani büyük görünüyor ama yapılan işte böldüğün zaman... Asgari ücret düzeyinde ücretlerle çalışıyor. Böyle olmasına rağmen o kadar büyük bir yoksulluk var ki onu web sitesinde yayınlamayı pek doğru bulmuyoruz ama uluslararası denetim firmaları denetliyor." (07-V)

3.5 GÖRÜNÜRLÜK

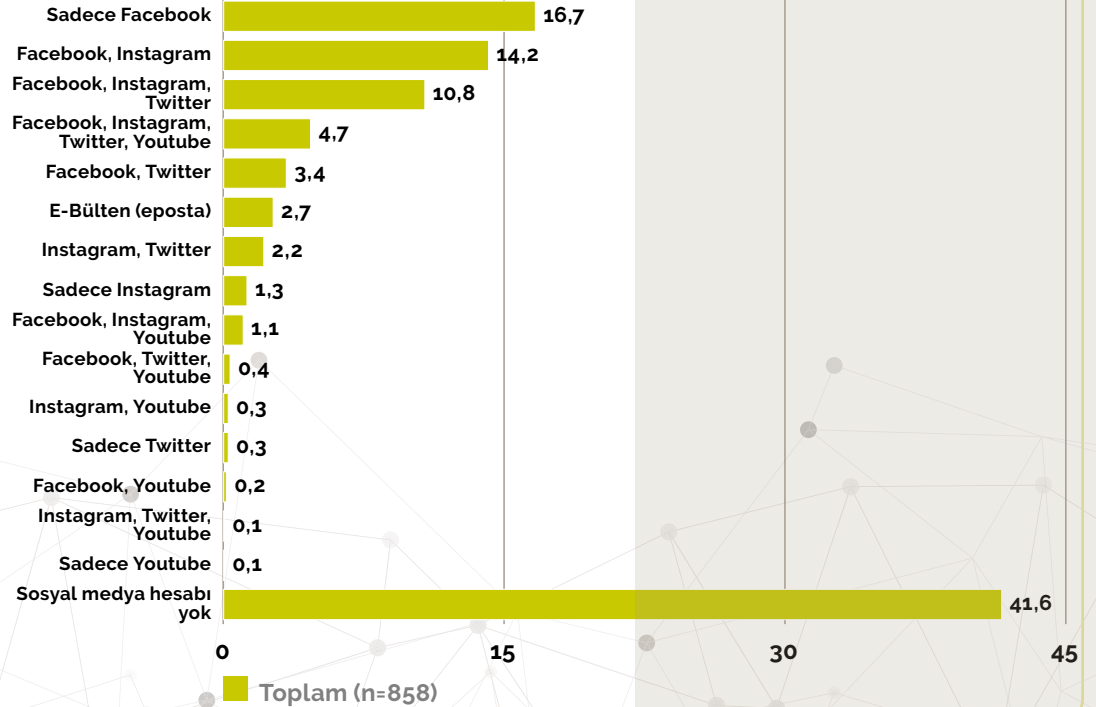
Şekil 42 - Sosyal medya hesabı sahipliği

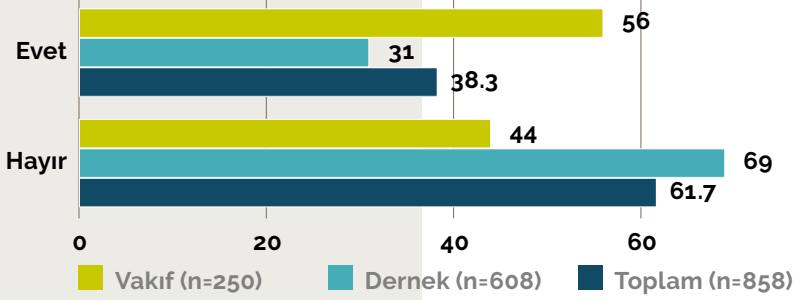

Dernekler/vakıflar tarafından en çok kullanılan sosyal medya mecrası Facebook'tur (%51,5). Onu Instagram (%35) ve Twitter (%22) izlemektedir. %42'sin sosyal medya hesabı yoktur. Sosyal medya hesabı olan kuruluşların %65'i hesaplarını düzenli olarak güncellerken, %22'si ara sıra, düzensiz güncellemektedir.

Şekil 43 - Birlikte kullanılan sosyal medya platformları

Sivil toplum örgütlerinin %17'si sosyal medya platformlarından sadece Facebook kullanmaktadır. Sadece Instagram, Twitter veya Youtube kullanan STÖ neredeyse hiç yoktur. Facebook ile Instagram'ı birlikte kullananların oranı %14, Facebook, Instagram ve Twitter'ı birlikte kullananların oranıysa %11'dir.

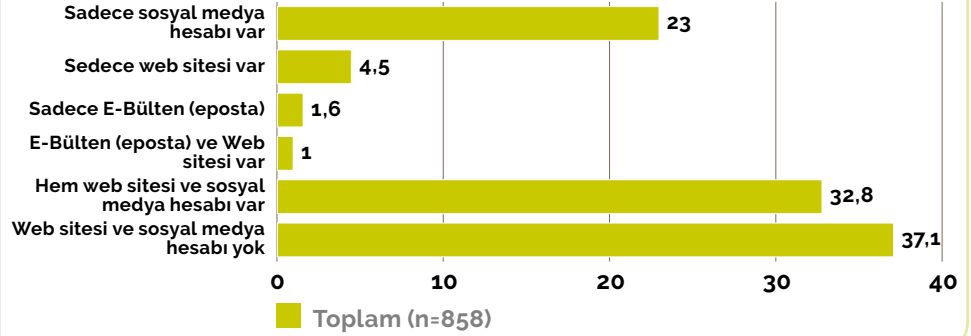

Şekil 44 - Web sitesi sahipliği

Sivil toplum örgütlerinin %38'inin kendisine ait bir web sitesi vardır. Web sitesi olan kuruluşların %73'ü sitelerini düzenli olarak güncellerken, %22'i ara sıra, düzensiz güncellemektedir.

Web sitesi olan vakıflar derneklere göre daha fazladır (sırasıyla %56 ve %31).

Araştırmada yer alan STÖ'lerin üçte birinin ne web sitesi ne de sosyal medya hesabı vardır. (%37,1) Benzer oranda STÖ'nünse hem web sitesi hem de sosyal medya hesabı vardır (%33). STÖ'lerin dörtte birinise sadece sosyal medya hesabı vardır.

Şekil 45 - Birlikte kullanılan iletişim araçları

Hak temelli STÖ'lerle yapılan çalışmada görünürlüğün kamuoyu oluşturma adına ne kadar önemli olduğu anlaşılmaktadır. Görünür olmanın ise en kolay ve etkin yolu sosyal medya olarak karşımıza çıkmıştır. Özellikle "mailing" ve geleneksel medyanın kullanımının giderek düşmesi sosyal medyayı her geçen gün daha gerekli ve etkili bir araca dönüştürmektedir. Ayrıca katılımcılar ülkedeki siyasi iklimten ve baskıcı ortamdan dolayı ana akım medyada yer alamadıklarından, çıktıkları alternatif kanalların çok küçük kitlelere ulaşabildiğinden de bahsetmiştir. Bu noktada da sosyal medya engellenemeyen ve STÖ'lerin faaliyetlerini büyük kitlelere duyurabilecekleri, kendilerini gösterebilecekleri en önemli mecradır. Sosyal medyanın maliyetsiz bir iletişim aracı olması da tercih nedenidir. Nicel araştırmada her ne kadar Facebook ve Instagram'ın gerisinde kalsa da sosyal medya içinde de Twitter özellikle farklı nitelikleriyle önemli bir mecradır. Katılımcılara göre Twitter farklı kesimlerin birbiriyle temas edebildiği bir alandır ve siyaseti etkileyebilen bir yapıya sahiptir. Bu nedenle savunuculuk faaliyetlerinde sıkça başvurulan bir mecra olduğu anlatılmıştır. Facebook'a ise artık gençlerin girmediğinden bahsedilmiştir. Özel olarak gençlerle çalışan kurumların onlara ulaşabilmek için yoğun olarak Instagram'ı kullandıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca son dönemde STÖ'lerin podcast ve Youtube yayınlarına da önem verdikleri görülmektedir. Sosyal medya kullanımı söz konusu olduğunda STGM'nin yardımlarından da

bahsedenerler olmuştur. Kurumların istediği içerikleri STGM'ye gönderebildiği ve STGM'nin de bunları kendi hesabından paylaştığı anlatılmıştır. Bu durum kurumların görünürlüklerine katkı sağlamaktadır.

Ancak sosyal medyayı diğer STÖ'ler gibi kullanamayanlar da vardır. Buradaki esas neden içerik üretecek ve bunları takip edecek bilgili bir kadronun/kişinin eksikliğidir. Örneğin Twitter'daki dile hakim olan bir çalışan olmadığı için platformda çok aktif olamadıklarını söyleyen bir katılımcı vardır. Hedef kitlenin dijital okuryazarlığının düşük olması da sosyal medyanın etkin kullanılmamasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla sosyal medya konusunda yardıma ihtiyaç duyanlar olduğu anlaşılmaktadır. (17-D) (21-ÜÖ) (04-V) (11-D) (26-D) (20-D) (37-V) (33-D) (23-D) (31-ÜÖ) (34-D) (32-D) (27-D) (15-D) (28-V) (10-D)

“Görünürlük için sosyal medyayı kullanıyoruz. Kampanyalarımızı da sosyal medyanın gücünü kullanarak yapıyoruz. Geçmişte mailing yapıyorduk düzenli. Onlar şu an biraz yavaşladı çünkü okuma oranları düşüyor.” (17-D)

“Twitter'ı biraz artırmaya çalışıyoruz. Bir de gençlik artık Facebook'u amcasına, dayısına, halasına bırakıp, Kavimler Göçü şeklinde Instagram'a göçtü. Biz de ayak uydurmaya çalışıyoruz. Çok lanet bir şey ama bu Instagram.” (27-ÜÖ)

“Pandemi süreçlerinde, biraz daha dijital savunuculuk üzerine çalışmak istiyoruz ve orayı güçlendirmemiz gerekiyor aslında. ... aslında çoğu sivil toplum kuruluşuna göre, online etkinlikler, online'a taşımamız daha kolay oldu, teknolojiyle ama biraz daha, savunuculuk ve kampanya kısımlarını düşündüğümüzde, birazcık daha, dijitalleşme konusunda aslında ihtiyacımız var”. (26-D)

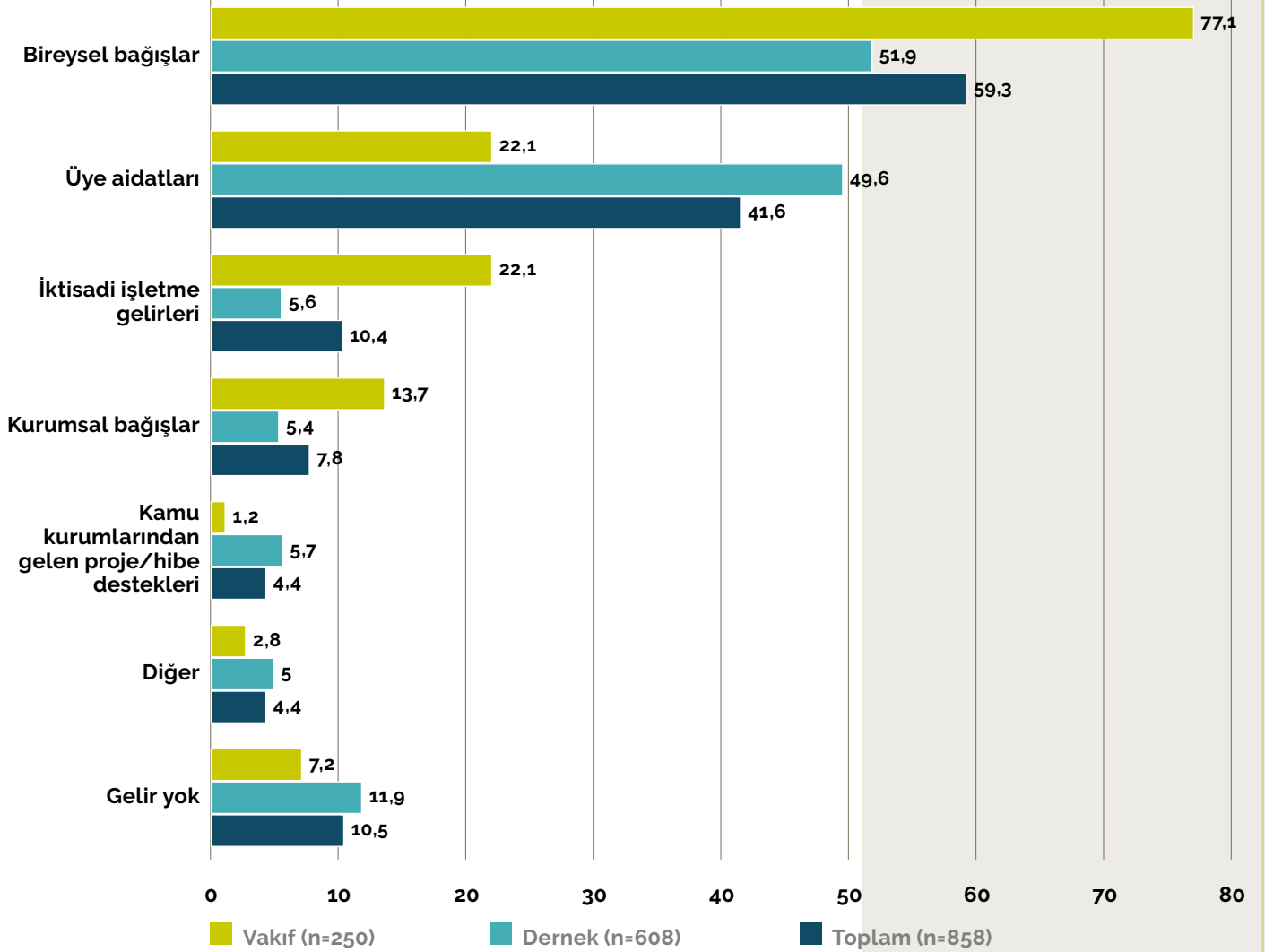
Sosyal medya dışında nadir de olsa farklı yöntemler kullanarak görünürlük elde eden kurumlar da vardır. Bunlardan biri faydalanıcılar ile ailelerine ulaşabilmek için bir gazeteyle anlaşma yapmış ve ilan yayımlamıştır. Bu yöntemin oldukça işe yaradığı anlaşılmaktadır. Ayrıca e-bülten yayımladıklarını söyleyen başka bir yetkili, bültene üye olanlardan bazılarının bu bültenleri paylaştıklarını ve sözlerinin yayılmasına katkı sağladıklarını belirtmiştir. WhatsApp ve Telegram grupları üzerinden duyurularını paylaşanlar olduğu da anlaşılmaktadır. (18-D) (37-V) (34-D)

Görünürlüğün her zaman iyi olmadığı durumlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin derneklerini daha ilk açtıkları gün karakola çağırılarak tehdit edildiklerini anlatan dernek yetkilisi o dönem kapatılmaktan korktukları için görünür olmamaya çalıştıklarını aktarmıştır. (22-D)

A decorative graphic consisting of several circles of various colors (white, teal, orange, dark blue) scattered across the page. The circles vary in size and are positioned around the central text.

3.6 FİNANSAL DURUM

Şekil 46- Önemli gelir kaynakları

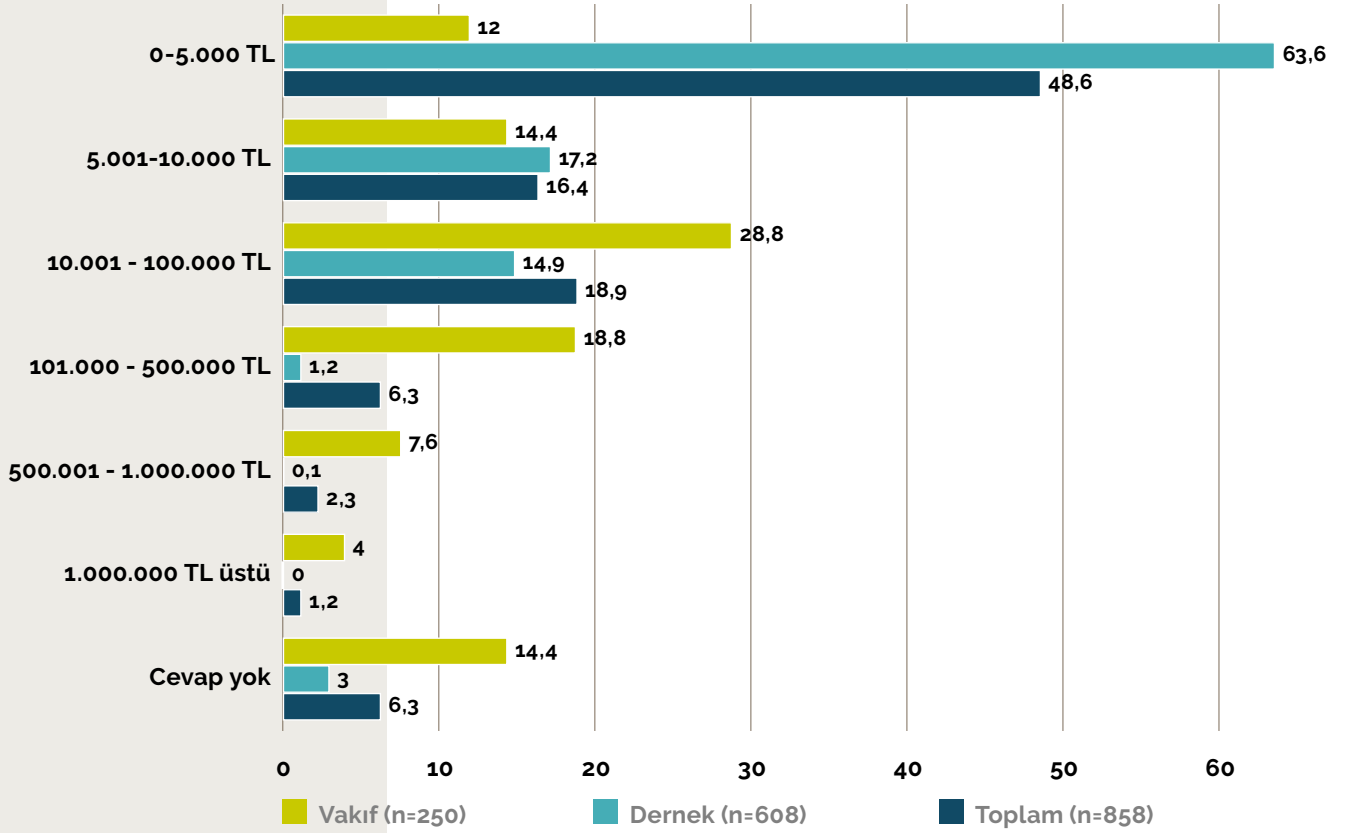

Araştırmaya katılan dernek ve vakıflardan önce kuruluşlarına en çok gelir getiren üç kaynağı belirtmeleri, sonra da bu üç kaynağı önem sırasına göre sıralamaları istenmiştir.

Sivil toplum örgütleri tarafından büyük farkla en sık dile getirilen kaynaklar bireysel bağışlar (%59) ve üye aidatlarıdır (%42). Bu iki kaynağı iktisadi işletme gelirleri ve kurumsal bağışlar izlemektedir (sırasıyla %10 ve %8). Kuruluşların %10,5'i herhangi bir geliri olmadığını belirtmiştir.

Dernekler vakıflara göre üye aidatlarını önemli gelir kaynağı olarak çok daha sık belirtmiştir (sırasıyla %50 ve %22). Vakıflarda ise derneklere göre bireysel bağışlar daha ön plana çıkmaktadır (sırasıyla %77 ve %52). Benzer şekilde kurumsal bağışlar ve iktisadi işletme gelirleri vakıflarda daha sık dile getirilmiştir.

Şekil 47 - Yıllık yaklaşık gelir

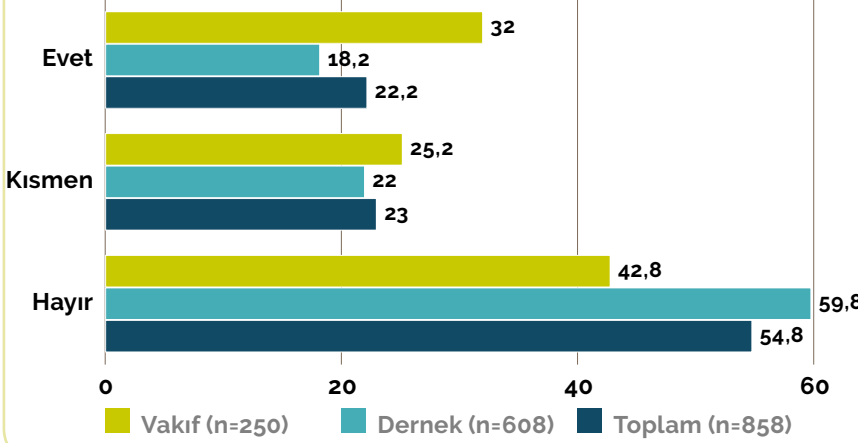
Gelirlere önem sırasına göre bakıldığında örgütler en önemli üç gelir kaynakları arasında birinci sıraya en çok bireysel bağışları koymuşlardır (%53). Bunu %32'yle üye aidatları izlemiştir. Katılımcıların ikinci sırada en çok belirttikleri gelir kaynağı yine bireysel bağışlardır (%36,5), onu çok yakın bir orantıyla üye aidatları izlemektedir (%32). Üçüncü sırada en çok dile getirilen gelir kaynağı kurumsal bağışlardır (%29). Bunu üye aidatları (%25) ve iktisadi işletme gelirleri (%21) izlemektedir.

Sivil toplum örgütlerine yıllık gelirlerinin hangi aralıklar arasında olduğu sorulmuştur. Kuruluşların yarısının geliri en fazla 5000 TL'dir (%49). %16'sının 5001-10000 TL arası, %19'unun 10001 - 100000 TL arasıdır. Yaklaşık %10'un geliri ise 100000 TL'nin üstündedir.

Araştırmada yer alan derneklerin yıllık gelirleri vakıflara göre oldukça düşüktür. 0-5000 TL yıllık geliri olan dernekler örneklemin %63,6'sını oluştururken bu oran vakıflarda %12'dir. 10001- 100000 TL geliri olan dernekler vakıfların yaklaşık yarısı kadardır (sırasıyla %15 ve %29). Neredeyse hiçbir derneğin 100000 TL'den fazla yıllık geliri yoktur (%1).

Bu oran vakıflarda %30'dur. Vakıfların %14'ü bu soruya yanıt vermemeyi seçerken, derneklerde bu oran %3'tür.

Şekil 48 - Mali kaynakların yeterliliği

Dernek ve vakıfların %22'si mali kaynaklarının hedeflerini gerçekleştirmek açısından yeterli olduğu görüşündedir. Mali kaynaklarını kısmen yeterli bulanların oranı %23, yeterli bulmayanların oranıysa %55'tir.

Vakıfların üçte biri mali kaynaklarının yeterli olduğu görüşündedir. Bu oran derneklere daha azdır (%18). Kısmen yeterli diyenlerin oranları birbirine yakındır.

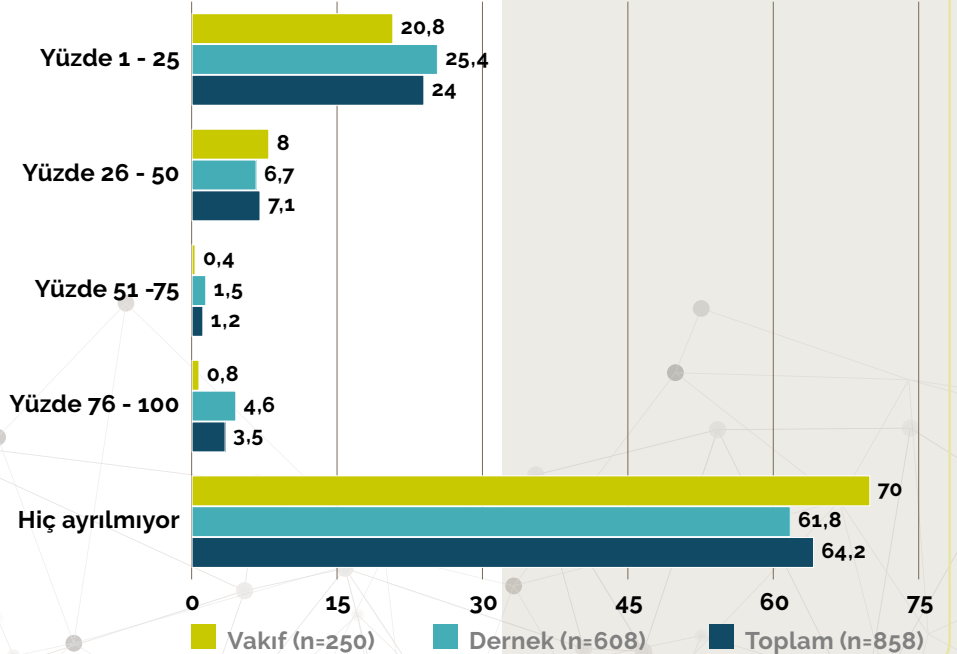
Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** yapan dernekler yapmayanlara göre daha yüksek oranda mali kaynaklarının yeterli olduğunu belirtmiştir.
- **Kamu kurumlarının STÖ'lere bakışını** olumlu değerlendiren örgütler orta ve olumsuz değerlendiren örgütlere göre daha yüksek oranda mali kaynaklarının yeterli olduğunu belirtmiştir. (Bkz: FG 50)

Çalışmaya katılan sivil toplum örgütlerinin yaklaşık üçte ikisi insan kaynaklarına ve/veya kurumsal gelişime bütçe ayırmamaktadır. Kuruluşların %24'ü bütçelerinin dörtte birini ayırırken, bundan daha fazla bütçe ayırabilenlerin oranı %12'dir.

Derneklerin vakıflara göre insan kaynaklarına ve/veya kurumsal gelişime vakıflara göre biraz daha fazla kaynak ayırdığı söylenebilir (sırasıyla %38 ve %32).

Şekil 49 - İnsan kaynaklarına ve kurumsal gelişime ayrılan bütçe

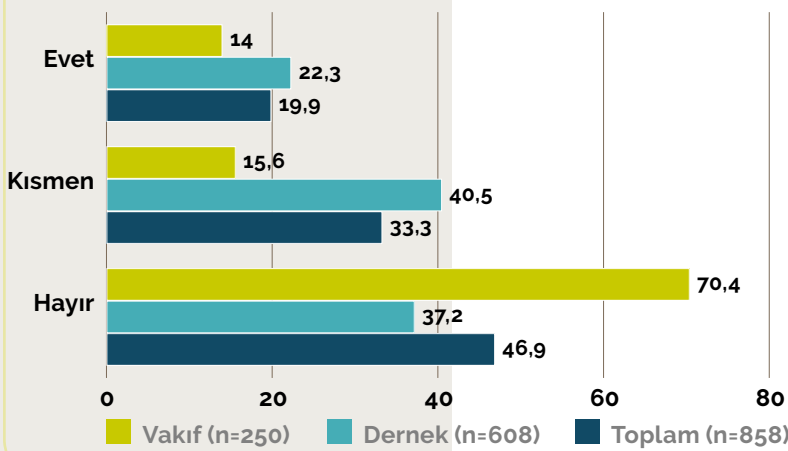
Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** düzeyi arttıkça insan kaynaklarına ve kurumsal gelişime bütçede yer ayırmayan derneklerin oranı azalmaktadır.
- **Nitel kapasite** arttıkça insan kaynaklarına ve kurumsal gelişime bütçede yer ayırmayan örgütlerin oranı azalmaktadır. (Bkz: FG 51)
- **Nicel kapasite** arttıkça insan kaynaklarına ve kurumsal gelişime bütçede yer ayırmayan örgütlerin oranı azalmaktadır. (Bkz: FG 52)

Nitel çalışma kapsamında görüşülen hak temelli STÖ'ler söz konusu olduğunda ise esas gelir kaynağının fonlar olduğu görülmektedir. Üye aidatları, bağışlar ve diğer işletme gelirleri az bir rol oynamaktadır. Fonların önemi, katkıları ve kısıtları "FON" bölümünde ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

3.6.1 ÜYE AIDATLARI

Şekil 50 - Düzenli üye aidatı toplayabilme

Araştırmaya katılan örgütlerin beşte biri düzenli olarak üye aidatı toplamaktadır. Aidatlarını kısmen de olsa düzenli toplayanların oranı %33, düzenli toplayamayanların oranıysa %47'dir.

Hem düzenli olarak hem kısmen üye aidatı topladıklarını belirten dernekler vakıflardan oldukça fazladır. Derneklerin %22'si düzenli olarak, %40,5 kısmen düzenli olarak üye aidatı topladığını söylerken bu oranlar vakıflarda sırasıyla %14 ve %16'dır.

Yapılan derinlemesine görüşmelerden birçok derneğin/vakfın üyelerinden aidat topladığı anlaşılmaktadır. Fakat alınan aidatların çok küçük meblağlar olduğu ve esas olarak sembolik olarak alındığı da görülmektedir. Ayrıca hiç aidat toplamayanlar da vardır. Oysa kimisine göre kurumun sürdürülebilirliği için üye aidatları hayati önem taşımaktadır. Fon gelirleri esas olarak proje temellidir ve devamlılığı yoktur. Bu nedenle kurumun daimi bir gelirinin olması profesyonel kadronun maaşları ve ofis kirası gibi sürekli olan giderleri karşılayabilmesi adına önemlidir. Bu nedenle daha fazla üye sahibi olmak ve/veya üye ücretini artırmak yararlı görülmektedir. Nitekim üye sayısının yüksek olması aidatlar yüksek olmasa da önemli bir gelir kaynağına ulaşmasını sağlamaktadır. Çok sayıda üyesi olan ve temel gelir kaynağı olarak üye aidatlarını işaret eden bir dernek buna örnektir. Yalnız üye sayısını artırmak raporun

"üyeler" bölümünde de bahsedildiği üzere, her STÖ'nün istediği bir şey değildir. Ayrıca üye sayısının artması yönetim kurulunda alınacak kararlara da etki edecektir. Dolayısıyla bu bir stratejik tartışma konusudur ve iyi planlanması gerekmektedir. (21-ÜÖ) (04-V) (12-D) (01-D) (36-D) (19-D) (23-D) (28-V) (31-ÜÖ) (22-D) (37-V)

"Ama bir şekilde senin borcundur diyoruz, mutlaka ödemelisin diyoruz ama ödemeyen insanı da dernekten atmıyoruz tabii ki. ... Mesela bizim gelir kaynaklarımızın esası bu aslında. Bütün şubelerimiz mesela kendi ihtiyaçlarını kendileri giderir." (36-D)

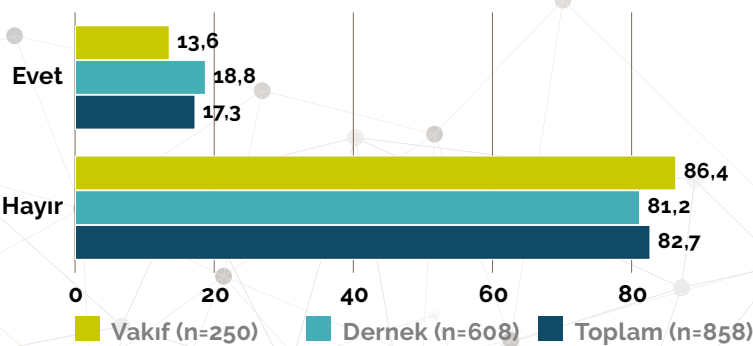
"Sadece hani gelir-gider konusunda, derneğin işleyişi için bir yerden bir gelir şart. Üye aidatıyla olacak bir şey değil. Üye aidatı 10 lira, 20 lira bir şey çünkü yani." (23-D)

Aidat toplayamama nedenleri çok çeşitlidir. Kimisine göre bu yerleşmiş bir kültürdür. Bu konuda yeni stratejiler geliştirmeye çalışanlar, aidat toplamanın yollarını arayanlar vardır. İçlerinden biri aidatların ödenmesiyle ilgili üyelere bir yazı gönderdiklerini ardından iki derneğin üyelikten çıktığını anlatmıştır. (32-D) (27-ÜÖ) (18-D)

"Türkiye'de herhangi bir derneğe üye olduğunuzda üye aidatlarınızı ödemezsiniz gibi de sanki bir yerde bir alt metin var ve aslında biz oraya imza atıyormuşuz gibi oluyor. Kimse doğru düzgün üye aidatlarını düzenli ödemiyor ki, zaten düzenli ödense bile dediğim gibi 45 tane üyemiz var, bu 45 tane üyemizden gelecek aylık 10 liralık üyelik aidatı da bizim ayakta kalmamızı sağlamaz." (32-D)

3.6.2 FON

Şekil 51 - Son üç yılda fon veren kuruluşlara proje sunma durumu

Dernek ve vakıfların %17'si son üç yıl içinde fon veren kurumlar için en az bir proje sunmuştur. Proje sunan kuruluşların son üç yılda sunduğu ortalama proje sayısı 3,47'dir. Sunulan bu projelerin ortalama 1,24'ü fon veren kurumlar tarafından kabul edilmiştir.

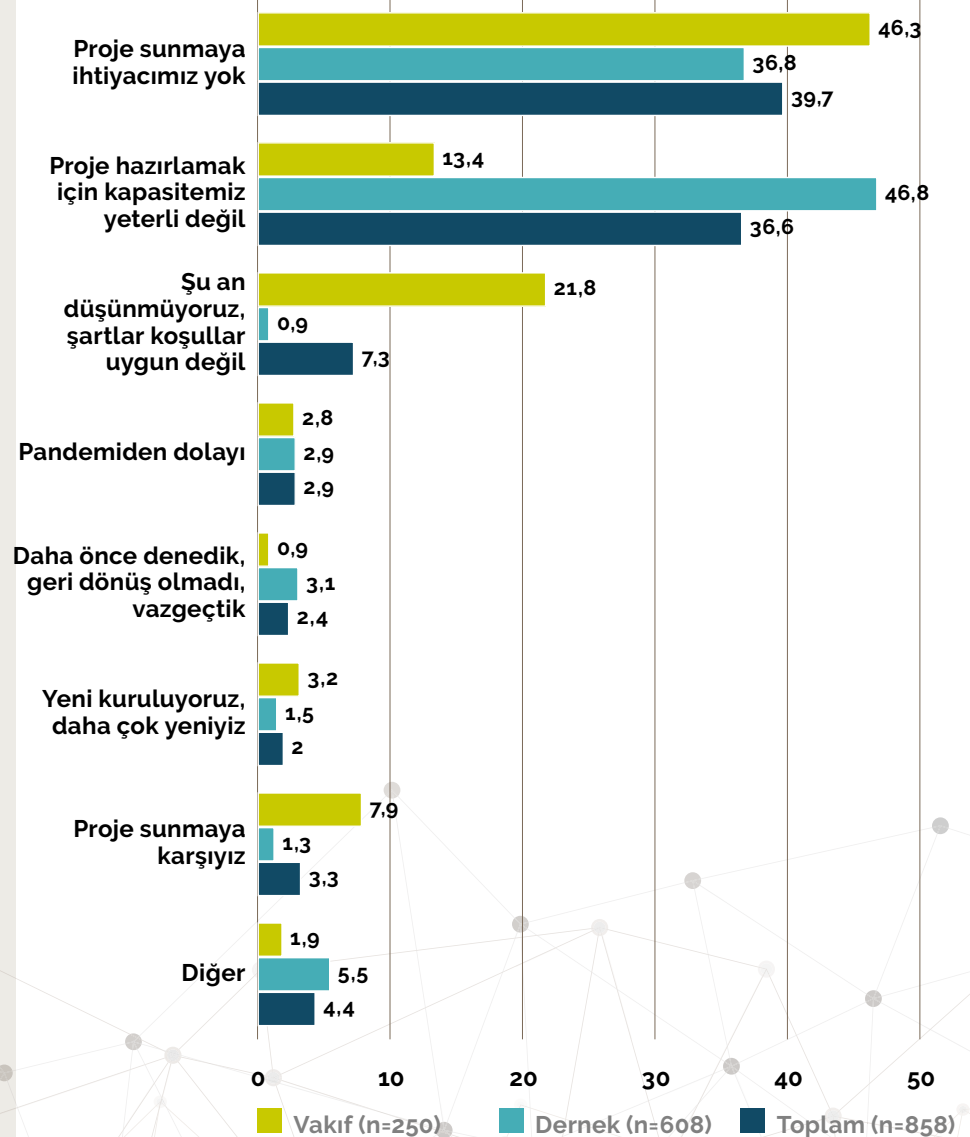
Dernekler az farkla da olsa vakıflarda göre fon veren kuruluşlara daha fazla proje sunmuştur (sırasıyla %19 ve %14).

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** yapan derneklerin proje sunma oranı kısmen yapan ya da hiç yapmayanlardan daha yüksektir. (Bkz: FG 53)
- **Nitel kapasite** arttıkça örgütlerin proje sunma oranı artmaktadır. (Bkz: FG 54)
- **Nicel kapasitesi** orta ve yüksek olan örgütlerin proje sunma oranı düşük olanlara göre daha yüksektir. (Bkz: FG 55)
- **Demokratik yapı** puanı yüksek olan örgütlerin proje sunma oranı orta ve düşük olanlara göre daha yüksektir. (Bkz: FG 56)

Son üç yıl içinde fon veren kurumlara proje sunmayanlara bunun nedenleri sorulmuştur. Bu konuda iki önemli neden ortaya çıkmaktadır. Bunlar, kuruluşların proje sunmaya ihtiyacı olmaması (%40) ve örgütlerin proje hazırlamak için yeterli kapasitelerinin olmayışıdır (%37).

Fon veren kurumlara proje sunmama nedeni olarak dernekler en çok kapasitelerinin olmamasını gerekçe göstermişlerdir (%47). Bu oran vakıflarda çok daha düşüktür (%13). Vakıfların en sık dile getirdiği nedense proje sunmaya ihtiyaçlarının olmamasıdır (%46), bu oran derneklerde de görece yakındır (%37). Her beş vakıftan biri şartların uygun olmaması nedeniyle bu dönemde proje sunmayı düşünmediklerini belirtmişken, bu oran derneklerde çok düşüktür (%1).

Şekil 52 - Proje sunmama nedeni

Yapılan nitel çalışmada fonların özellikle hak temelli STÖ'ler açısından hayati öneme sahip olduğu anlaşılmıştır. Hemen hemen tüm kurumlar devamlılıklarını sağlamanın şartı olarak fonları göstermiş, en büyük gelir kaynaklarının fonlar olduğunu belirtmiştir. Görüştüğümüz STÖ'lerin hemen hepsi fon almamaları durumunda faaliyetlerine devam edemeyeceklerini söylemişlerdir.

Fon almadan yalnızca gönüllülükle faaliyetlerini yürütebileceklerini ancak fon almanın işleri daha nitelikli hale getirdiğini belirten bir dernek de çıkmıştır. Dernek yetkilisinin anlatımına göre projeler fonlar sayesinde alınan çalışanlarla yürütülebildiği için gönüllülere başka işlerde görev alabilecek zaman ve enerji kalmaktadır. (22-D)

Fon veren kurumlar söz konusu olduğunda ön plana yurt dışı fonları çıkmaktadır. Türkiye'deki fonların yeterli olmadığı bu nedenle devamlı yurt dışı fonlara başvurmak gerektiği söylenmiştir. Ayrıca ulusal fonların savunuculuk yapan hak temelli derneklere/vakıflara kapatıldığından, esas olarak hükümete yakın STÖ'lerin bunlardan yararlanabildiğinden bahsedilmiştir. Katılımcılardan biri lobi çalışmaları sonucu bir bakanlığı fon vermeye ikna ettiklerini ancak gelen fonun hiçbir faaliyeti karşılamaya yetmeyecek kadar düşük olduğunu anlatmıştır. Yabancı fonlarda ise Avrupa Birliği (AB) en fazla başvuruda bulunan kurumdur. AB dışında konsolosluklar, Birleşmiş Millet (BM) ve bazı yabancı vakıflar da fon vermektedir. (04-V) (02-V) (12-D) (01-D) (08-V) (33-D) (27D) (37-V) (35-D)

“Devletten destek alan kurumlar belli, orada çok ciddi bir kaynak aktarımı (var) ki, AB'den gelen fonların da büyük bir kısmı bakanlıklar üzerinden dağıtıldığı için o fonları alması çok zor hak temelli çalışan bazı kuruluşların tırnak içinde, radara girmiş bazı kuruluşların.”
(35-D)

“Türkiye'nin kutuplaşması, siyasi tablosu içinde bir kesimin tamamen yerli ve millî, bir kesimin de şeytanlaştırılması, kriminalize edilmesi. Yani en son sivil toplum yasasına gelene kadar ama en önemlisi, yani hem fon kaynaklarına erişilmemesi, yani en temel bütçe imkanlarından faydalandırılmamız hem de yani o networklerin dışında tutulmamız.”
(33-D)

Fon almanın yukarıda bahsedildiği gibi kurumun faaliyetlerini yürütmesine ve projeler düzenlemesine katkı sağladığı bir gerçekken, getirdiği bazı kısıtlamalar olduğu da anlaşılmaktadır. Bahsedilen en büyük kısıtlamalardan biri bürokratik işlemlerdir. Özellikle yabancı fonlarda çok fazla protokol ve kural olduğu, her şeyin kitabına uygun yapılması gerektiği, bunun da ciddi anlamda zaman ve enerji kaybı yaşattığından bahsedilmiştir. Bu süreçlerin yıldıracı olabildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca her noktada kitabına uygun davranmanın serbest hareket

etmeyi zorlaştırdığı da belirtilmiştir. Örneğin planlı olmayan bir yemek organizasyonunun ortaya çıkması halinde Avrupa Birliği üç ayrı yerden teklif alınmasını ve ona göre karar verilmesini istemektedir. Katılımcılara göre Türkiye'de her şey bu kurumların beklediği gibi kurallara uygun bir şekilde işlememektedir. Bu nedenle bu tür bürokratik istekler STÖ'leri zorlamaktadır. Katılımcılardan biri konsoloslukların bu anlamda daha rahat olduğunu, AB kadar kısıtlayıcı olmadıklarını belirtmiştir. (01-D) (17-D) (02-V) (06-V) (22-D) (32-D) (37-V) (18-D)

“Konsolosluklarla almak daha kolay ya da konsolosluklarla yürütülen ilişki daha sağlıklı bir ilişki. Yani AB kadar, hani onlar da sonuçta işin yapılmasını istiyorlar, şudur budur ama o tepende boza pişirme hikayesi var ya, onu yapmayıp, yaptığınız işle, bence, daha ilgililer.” (18-D)

Ayrıca fon alınmasıyla birlikte kurum içi ilişkilerin ve yapının da değişmeye başladığı, gönüllülükten çıkarak iş hayatı hiyerarşisinin devreye girdiği söylenmiştir. (23-D)

Diğer bahsedilen önemli konu ise fon almanın istihdama etkisidir. Fonlar çoğu zaman proje temelli alındığı için finansal olarak yalnızca o proje dönemini karşılayacak nitelikte olmaktadır. Bu da kurumun önünü görmesini engellemektedir. Bir projenin bitmesi mevcut bütçenin de bitmesi anlamına gelmektedir. İşe alınan çalışanlar projenin sağladığı fon temelinde kuruluşa alındıklarından proje bitince bu kişilerin maaşları ödenememekte dolayısıyla kurumdan ayrılmak zorunda kalmaktadırlar. Bunun örgütler açısından ciddi bir sorun teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Alıp yetiştirdiği çalışanlarını kaybeden kurum her proje için tekrar birisini bulmak ve tekrar eğitmek durumunda kalmaktadır. Dolayısıyla STÖ'ler bünyelerinde eğitilmiş, kalifiye çalışan tutmakta zorlanmaktadır. Tüm bunlar sürekli bir proje bulunmasını zorunlu kılmakta, bu da STÖ'lerin fon sağlayan kuruluşlara bağımlı olduğu bir ilişki durumunu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağımlılık yalnızca ekonomik sürdürülebilirlik konusunda değil aynı zamanda fikri bağımsızlık konusunda da kısıtlayıcı bir boyuta sahiptir. Her fon verenin de bir “gündemi” olduğu, o fona ihtiyaç duyan STÖ'nün de o doğrultuda hareket etmek zorunda kaldığı belirtilmiştir. Ayrıca derneklerin/vakıfların fon almak istediği için faaliyet alanlarını açılan fonlara göre uyarladığı, politika, program, strateji konularının geri plana itildiği aktarılmıştır. Bu durum raporun “Sivil toplumun sektörleşmesine yönelik eleştiriler” bölümünde daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. Bu sorunun çözümü için bazı katılımcılar kapasite geliştirmeye yönelik “core funding” fonlarının ne kadar önemli olduğunun altını çizmiştir. Bu tür fonlar proje temelli fonlara göre daha az verilmektedir çünkü proje temelli destek veren kurumlar bunları diğerine göre daha rahat anlatabilmekte ve gösterebilmektedir. Ancak kapasite geliştirmeye yönelik fonlar zaman içinde sayıca artmaktadır. Bunun nedeni bu fonlar sayesinde projeler bitse bile STÖ'nün devamlılığı

sağlanabilmektedir. Bunu da fon verenler anlamaya başlamıştır. Buna karşıt bir görüş de vardır. Bu görüşe göre bu tür fonlar bağımlılığı artırmaktadır; buna karşın proje temelli fon alındığında, fon veren kurumla yalnızca belli bir konuda kısa süreli bir iş birliği kurulduğu için bağımsızlık korunabilmektedir. Kapasite geliştirmeye yönelik verilen fonlar söz konusu olduğunda STGM ve SIDA ön plana çıkmaktadır. (02-V) (04-V) (17-D) (12-D) (11-D) (21-ÜÖ) (06-V) (01-D) (26-D)

“Yani bu gayet doğru bir arbitration, müzakere fakat proje temelli diye çalıştığın zaman; ABD hükümetinden de bir hibe alabilirsin, proje destek hibesi ve sen anahtarını ABD hükümetine vermemiş olursun çünkü sadece o projenin sözleşmesiyle bağtlısın.” (01-D)

“Fon verenler şeyi anlamaya başladılar, proje bazlı fon dediğiniz şey aslında işler bir metot değil. O yüzden artık proje bazlı fonların içinde de zaten belli bir miktar da kurumsal birtakım ihtiyaçlarınızı koymanıza izin vermelerini bırakın, teşvik ediyorlar. ...Mesela projelerin süreleri de uzadı artık, bir yıllık projeler gittikçe azalıyor, çok mantıklı. Çünkü öbür türlü zaten 3 ay alıyorsunuz, 3 ay kapatması var, 6 ay zaten aslında reel proje, 6 aya sıkıştırmanız gerekiyor. Süreler uzadı.” (35-D)

Teklif aşamasıyla da ilgili sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Fonların proje içeriğini nicelik olarak zengin tutan yani çok faaliyet yazan kurumlara verildiği, bu nedenle fon verenlerin STÖ'leri yapmayacakları işler yazmaya zorladıklarından da bahsedilmiştir. Ayrıca nitelikli fon sayısının başvuran STÖ'lere göre daha az olması nedeniyle kurumların fon alma konusunda birbirleriyle yarışa girdiği söylenmiştir. Bunlara ek olarak küçük derneklerin yabancı dil bilmedikleri için proje yazma aşamasında sorunlar yaşadıkları anlaşılmaktadır. (18-D) (07-V)

“Bu delegasyon bazı fonları toplu veriyor ve dağıtımını sağlıyor ya, biraz kendilerini rahatlatan bir yerde ama bakıyorsun, başvuru formunu sadeleştirmişler ama bildiğin AB başvuru formu. Şimdi yeni kurulmuş, 2016'dan sonra, o yıkımdan, kırımdan sonra ortaya çıkmış bir dernek ona nasıl proje yazsın?” (07-V)

“Bu hibe programları aslında birer yarışma. Siz de ben de aynı alanda çalışıyoruz ama siz alıyorsunuz, ben alamıyorum ve ne oluyor, bu bir kutuplaşmaya yol açıyor.” (08-V)

Katılımcılara göre yabancı fon almanın, yukarıda bahsedilenler dışında siyasi zorlukları da vardır. Türkiye'deki siyasi iklimin yarattığı kısıtlayıcı ve gergin ortam fon veren yabancı kurumların çekilmesine ya da temkinli davranmasına neden olmaktadır çünkü kapatılan ya da sorunlu bulunan dernekleri fonlayan kurumlar hedef gösterilmektedir. Özellikle Alman kurumları için durumun böyle olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla yabancı fonlara yönelik davetkar bir ortam yoktur. Fonlara başvurma açısından da sağlıklı bir ortam yoktur çünkü fon almak, "o kurumla belli ortak değerlerde buluşuyorum" demektir. Böyle bir şeyi söylemek ise bugünün Türkiye'sinde "yürek ister". Türkiye'deki siyasi iklimin bir başka etkisi hükümete yakın olmayan derneklerin yurt içi fonlara erişim olanağının neredeyse ortadan kalkmış olmasıdır. (11-D) (33-D) (18-D) (09-V)

"Bu aşırı kutuplaşmış tabloda, uluslararası kuruluşlar, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği gibi, Uluslararası Göç Örgütü gibi bunlar doğrudan devletle çalıştıkları için devletin kara listesinde olan veya akreditasyon listesinde olmayan diyeyim, bizim gibi derneklelerle fazla yan yana durmak istemiyorlar." (33-D)

"Avrupa Birliği'nin ve çeşitli kurumların büyük çoğunluğunun gündeminden çatışma çözümlü fonlama çıktı şu anda... Açıkça ifade etmek gerekirse aynı zamanda Avrupa Birliği devletleri bir Türkiye Cumhuriyeti devletiyle didişmek istemiyor. Sorun çıkartmak istemiyor. Almanya istemiyor. Yani başka ülkeler istemiyor..." (09-V)

"Fon veren kuruluşların birçok politik seçim yaptığına ve bu sorunu yaşayan birçok yapı, kurum, kuruluş olduğuna inanıyorum. Yani aslında çok büyük işler yapıyorlar. Çok fazla insana dokunuyorlar ama bir şekilde, kendilerini de risk altına sokacakları için, işte, şunların fon verdiği 8 dernek kapatıldı noktasına da gelmek istemedikleri için, o arada bir politik ayarları olduğuna ve bazı derneklere fon vermekten imtina ettiklerine inanıyorum..." (18-D)

Fon alan STÖ'lerin bu tür kısıtlamalarla karşılaşmamak için bazı stratejiler belirledikleri anlaşılmaktadır. Bunların başında "seçici olmak" gelmektedir. Kurumlar fon başvurularını yaparken fon verenleri özenle seçmekte, belli ilkelere buluştuklarından, otonomilerini koruyabileceklerinden emin olup ona göre başvuru yapmaktadır. Ayrıca sadece proje almak için proje başvurusu yapmadıklarını, yapmak istedikleri faaliyetlere göre bir fon seçtiklerini söyleyenler de çıkmıştır. İstihdamla ilgili kısıtları aşmak üzere ise yıl içinde sürekli proje başvurusu yapma yöntemini izleyenler vardır. Bu başvurulardan biri olumlu sonuç aldığı anda önceki proje için işe alınan çalışanın maaşı ödenmeye devam edilebilmektedir. (14-V) (21-ÜÖ) (17-D) (10-D) (31-ÜÖ) (8-V) (28-V)

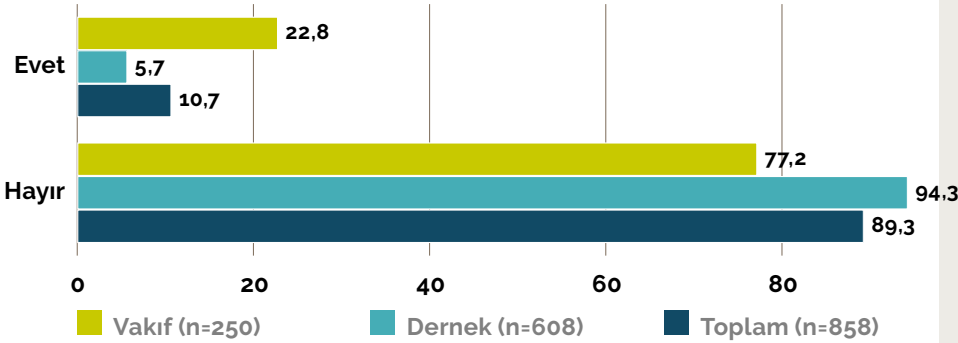
“Projedeki koşullar şöyle, o zaman yeni bir faaliyet alanı açalım mesela ...Sosyal uyum çalışmamız yok ama bu faaliyet onu istemiş hadi biz de yapalım gibi bir şeyden değil; biz kendi stratejimize ve ne yapmak istediğimize karar veriyoruz...” (28-V)

“Ana ilkelerimiz var, yani o deklarasyon belgesinde ortaya koyduğumuz. Fon talebini yaratırken bu belgeyi esas alıyoruz. Bunlara uygun faaliyet gösteren ve bunları destekleyen, benimseyen kuruluşlardan fon talep ediyoruz.” (31-ÜÖ)

İlkeleri gereği fon almadan, bağışlar ve üye aidatlarıyla faaliyetlerini sürdürmeyi tercih eden az sayıda STÖ de vardır. Bu kurumların fon alanlara göre masraflarını daha zor karşılayabildikleri, düzenli rapor tutma ya da eleman çalıştırma gibi işleri istedikleri düzeyde yapamadıkları gözlemlenmiştir. (10-D) (15-D)

3.6.3 İŞLETME GELİRLERİ

Şekil 53 - İktisadi işletme sahipliği

Araştırmada yer alan dernek ve vakıfların %11'inin iktisadi işletmesi vardır.

İktisadi işletmesi olan vakıflar derneklere göre epey fazladır (sırasıyla %6 ve %23).

Nitel araştırma kapsamında görüşülen STÖ'lerin çoğunda bir işletme geliri yoktur. İşletme açabilmek için STÖ'lerin bir kaynağa ihtiyacı vardır ve çoğu STÖ böyle bir kaynağa sahip değildir. Var olanlar açısından bunun çok ciddi katkıları olduğu anlaşılmaktadır. Kurumun bağımsız bir şekilde ayakta kalabilmesi, kendine yetebilmesi yani sürdürülebilirliği açısından işletme gelirleri büyük destek sağlamaktadır. (07-V) (28-V) (20-D) (02-V)

“Biz orada çok güzel para kazandık. Bir. İkincisi, yine bağışlarla ama bu bağışlar önemliydi... Bir Sosyal Girişimcilik Ödülü verdiler bana, İstanbul'da büyük bir tören yapıldı böyle, Çırağan'da filan. Ondan sonra, biz de 10-15 arkadaşım ile gittik, ödülü kucakladık filan. Sonra çok alkışladılar böyle, ayakta alkışladılar. Vallahi, dedim, ben bunun

faturasını yarın size gönderirim, dedim. Ertesi gün hepsine birer mektup yazdım. Dedim, ...'de böyle bir arsa var, biz alacağız, üzerine bir pansiyon yapacağız... Yani öyle bir pansiyon yaptık ki bir liramız gitmedi o inşaata bizim.” (07-V)

3.6.4 BAĞIŞLAR

Nitel çalışma kapsamında görüşülen STÖ'lerden bazıları temel gelir kaynakları arasında bağışları da saymıştır. Kimisi için bu bağışların önemli bir katkısı vardır ve derneğin/kurumun sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Kimisi için de diğer gelirlerin yanında gelen bir destek niteliğindedir ve projelere olan bağımlılığı hafifletmektedir. Bazı kurumların bu nedenle bağış toplama konusunda daha ciddi ve disiplinli çalışmaya karar verdikleri anlaşılmaktadır. Bunun için bünyelerinde kaynak geliştirme sorumlusu çalışanlar vardır. Ayrıca bağış toplamak için kampanya düzenleyenler çıkmıştır. Bağışlar aynı zamanda iş insanlarından, mahalleliden, "gönüldâşlardan" da gelebilmektedir. Bazı katılımcılar yapılan düzenlemelerle birlikte bağış alma kurallarının değiştiğini, IBAN veremediklerini dolayısıyla alanlarının kısıtlandığını belirtmiştir. Ayrıca yurt dışından destek olmak isteyenlerden aynı bağış yapmaları istenmektedir. Katılımcılardan biri yeni yasayla birlikte bağış vermeye ilgili belirsizlikler ve endişeler ortaya çıktığını dolayısıyla bu tür desteklerin azaldığını söylemiştir. (09-V) (20-D) (16-D) (19-D) (37-V) (15-D) (34-D) (8-V)

“Bazen uluslararası raporlama yapmayı arzu ederiz. O zaman uluslararası ulaşım ve orada barınma falan gibi şeyler devreye girer. Bütçesini oluştururuz, hinterlandımız var yani üye çevremizde ulaşabildiğimiz yerlere ilan ederiz böyle bir şey için böyle bir kaynağa ihtiyaç var diye. ... bir şekilde bir kaynak ortaya çıkarsa o çalışmayı yaparız. Eğer kaynak ortaya çıkmıyorsa kalır o.” (10-D)

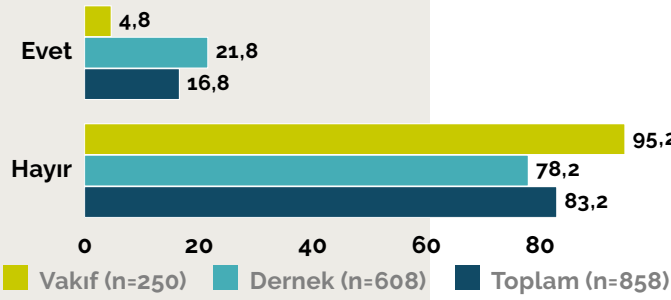
“Kimse açıktan vakıf hesabına bağış yapmak istemiyor mesela. O sorun çünkü. Çünkü bu yasanın nasıl uygulanacağı, bütün sivil toplum örgütünün yani yasayı neye göre yorumlayacağı tartışma konusu. Hangi esneklikte, hangi genişlikte uygulayacağı tartışma konusu olduğu için şu anda geri çekilme, hak savunuculuğundan geri çekilme değil ama projelerden geri çekilme, dayanışmalardan geri çekilme var gerçekten.” (09-V)

“Bizim gerçekten yapmak istediğimiz şey, kısmen sivil toplumla ilişkilendirilmiş olan insanlara ulaşmak, onları harekete geçirmek. ... Örneğin metropollerde bağışçı olup da bağışçılık yapan insanlara yönelik bir araştırma yapacağız bu sene. Yani İstanbul, Ankara, İzmir'deki insanları ne motive ediyor, neden... bağış yapıyorlar ya da neden koşuyor, neden kampanya yapıyor... Şirketlerde olup mesela gönüllülük yapan insanlar filan var örneğin, bunların şeyi çoğaltılabilir mi?” (04-V)

3.7 STÖ'LERİN KATILIM VE SAVUNUCULUK FAALİYETLERİ

Şekil 54 - Son üç yılda savunuculuk faaliyeti yürütme

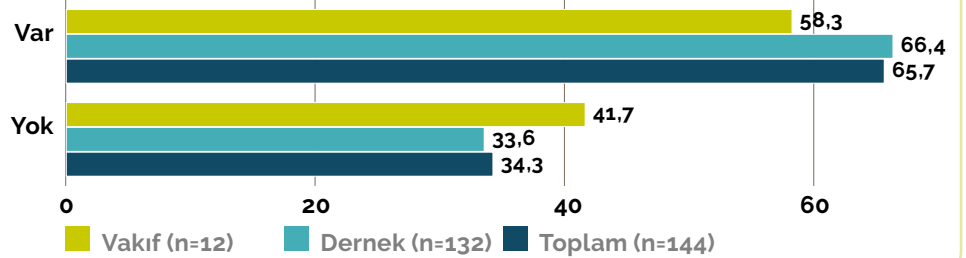
Görüşülen sivil toplum örgütlerinin %17'si son üç yılda faaliyet yürüttüğü konuya ve hedef gruplarına ilişkin savunuculuk faaliyeti yürüttüğünü belirtmiştir (%17).

Derneklerin %22'si, vakıfların %5'i son üç yılda en az bir savunuculuk faaliyeti yürütmüştür. Savunuculuk faaliyetlerini esas olarak dernekler yürüttüğünden devam eden tablolardaki (Tablo 61-65) genel oranlar derneklerin oranlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

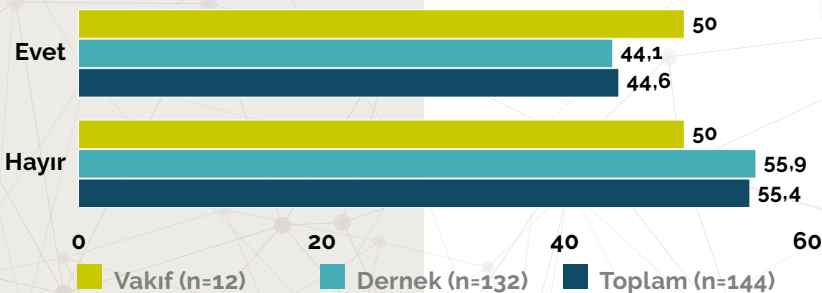
- **Nitel kapasite** arttıkça son üç yılda savunuculuk yapan derneklerin oranı da artmaktadır. (Bkz: FG 58)
- **Nicel kapasite** arttıkça son üç yılda savunuculuk yapan derneklerin oranı da artmaktadır. (Bkz: FG 59)
- **Demokratik yapı** puanı yüksek olan dernekler orta ve düşük olan derneklere göre son üç yılda daha yüksek oranda savunuculuk faaliyeti yapmıştır. (Bkz: FG 60)
- **Kamu kurumlarının STÖ'lere bakışını** olumlu olarak nitelendiren dernekler orta ve olumsuz olarak değerlendirenler göre son üç yılda daha yüksek oranda savunuculuk faaliyeti yapmıştır. (Bkz: FG 61)
- **Siyasi iklimin etkisini** olumlu olarak nitelendiren dernekler orta ve olumsuz olarak değerlendirenler göre son üç yılda daha yüksek oranda savunuculuk faaliyeti yapmıştır. (Bkz: FG 62)

Şekil 55 - Yazılı savunuculuk ve eylem planına sahip olma

Savunuculuk faaliyeti yürüten bu kuruluşların üçte ikisinin yazılı bir savunuculuk stratejisi ve eylem planı vardır. Bu oran derneklerde vakıflara göre daha yüksektir (sırasıyla %66 ve %58).

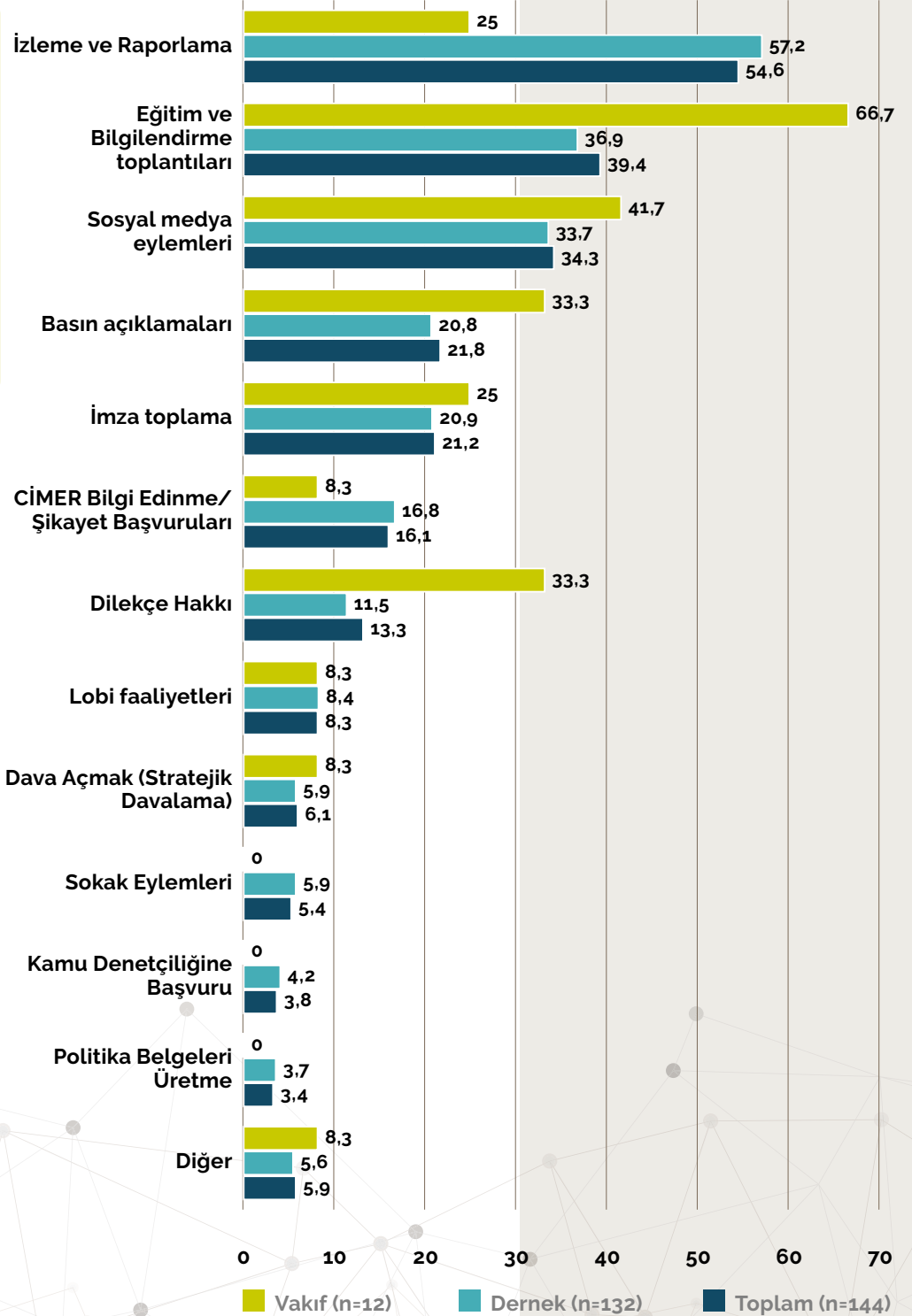
Şekil 56 - Profesyonel ya da gönüllü savunuculuk sorumlusu olma durumu

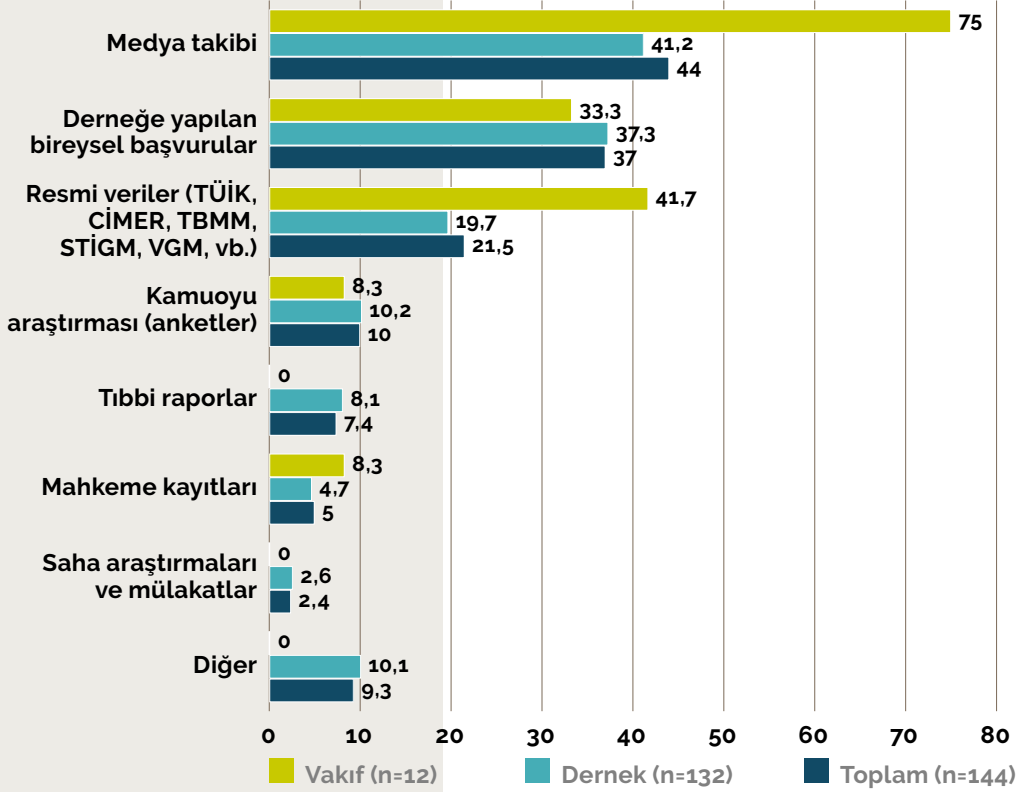

Yine savunuculuk yaptığını belirten bu kuruluşların yarısından biraz azında (%45) profesyonel ya da gönüllü olarak savunuculuk faaliyetlerinden sorumlu en az bir kişi vardır. Kuruluşların üçte ikisinde 1-5 aralığında, %30'undaysa 6-15 aralığında kişi bu faaliyetlerle doğrudan ilgili olarak yer almaktadır.

Şekil 57 - Son üç yıl içinde kullanılan savunuculuk biçimleri

Dernekler ve vakıflar tarafından son 3 yıl içinde en sık kullanılan savunuculuk yöntemi izleme ve raporlamadır (%55). Eğitim ve bilgilendirme toplantıları (%39), sosyal medya eylemleri (%34), basın açıklamaları (%22) ve imza toplama (%21) diğer görece sık başvurulan savunuculuk yöntemleridir.

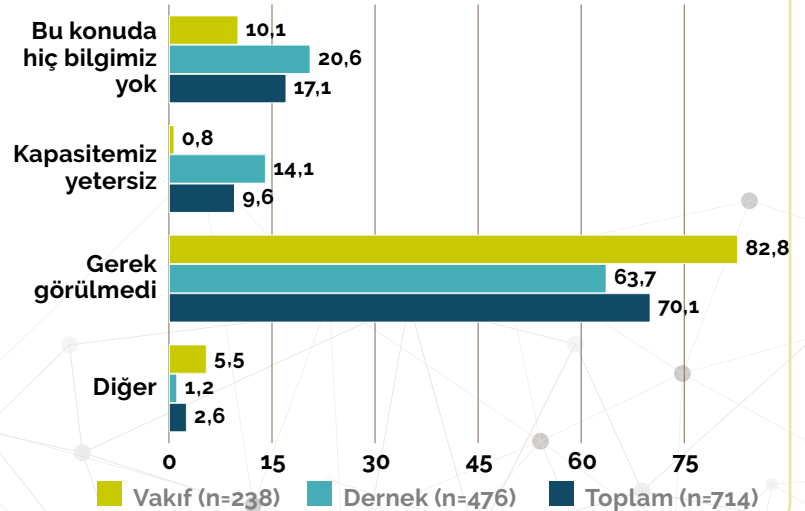

Şekil 58 - Savunuculuk faaliyetlerinde kullanılan veri kaynakları

Araştırmada yer alan örgütler savunuculuk faaliyetleri yürütürken veri kaynağı olarak en sık medya takibini kullanmaktadır (%44). Diğer görece önemli veri kaynakları derneğe yapılan bireysel başvurular (%37) ve resmi verilerdir (%21,5).

Son üç yıldır herhangi bir savunuculuk faaliyeti yürütmeyen sivil toplum örgütlerine bunun nedeni sorulmuştur. Örgütlerin %70'i böyle bir faaliyet yürütmeye gerek duymadıklarını belirtmiştir. Bu konuda bilgileri olmadığını söyleyenlerin oranı %17, kapasitelerinin yetersiz olduğunu söyleyenlerin oranıysa %10'dur.

Vakıfların savunuculuk yapmamasının temel nedeni gerek görmemeleridir. (%83). Bu oran dernekler için %64'tür. Dernekler beşte biri bu konuda bilgileri olmadığını, %15'i ise kapasitelerinin yetersiz olduğunu belirtmiştir (vakıflarda sırasıyla %10 ve %1).

Şekil 59 - Son üç yıl içinde savunuculuk yapmama nedenleri

Nitel çalışma kapsamında görüşülen kurumların genel bakışı hükümetin savunuculuk faaliyetleri yürüten hak temelli STÖ'leri baskıladığı, susturmaya ve kontrol etmeye çalıştığı yönündedir. Katılımcılara göre insan haklarının korunması devletin yükümlülüğündedir. Ancak insan hakları ihlali söz konusu olduğunda bu ihlalleri yapan da devlettir. Bu da koruyucunun aynı zamanda ihlalcı olduğu çelişkili bir durum ortaya çıkarmaktadır. Bunu aşabilmek için bir ara alan olması gerekmektedir. Bu noktada da devreye STÖ'ler girer. STÖ'ler devlet içinde aksayan noktaları belgeler ve devletin bunları düzeltmesi için destek olur. Katılımcılara göre normal şartlarda, demokrasiye, insan haklarına inanan ve bunları kendi sorumluluğu olarak gören bir devlet için bu çok büyük bir kazançtır. Ancak devlet ihlalleri engellemekle ilgilenmiyorsa bu alanı kapatır. Türkiye'de de bu yaşanmaktadır.

Devlet STÖ'leri değer kazandıran varlıklar olarak değil sorun çıkartan unsurlar olarak görmektedir. Siyasetçiler halkın onlara verdiği yetkileri, güçlerini ve etki alanlarını genişletmek için keyfi olarak kullanabilmektedir. Ancak sorumlulukları yükleyen halktır dolayısıyla halkın izleme ve gerekirse geri çağırma yetkisi ve sorumluluğu vardır. İşte bu noktada da savunuculuk faaliyetleri devreye girmektedir. (14-V) (10-D) (04-V) (27-D) (31-ÜÖ) (32-D)

“Şimdi devlet... yüz binlerce memurun bir araya gelerek oluşturduğu devasa bir kütle. Bir filin bir züccaciye dükkanına girmesi gibi iş yapıyor. Bu memurlardan bir tanesi görevini hakkıyla yerine getirmediği zaman bu vatandaşa veya toplumun bir kesimine hak ihlali olarak yansıyor. Dernekler birincisi o züccaciye dükkanındaki file “Aman dikkat et bak şurayı döküyorsun, şuraya zarar veriyorsun,” gibi aslında onun işine çok yarayacak bir faaliyet gösteriyorlar. İşte sıkıntı alanlarını, problem alanlarını görünür hale getiriyorlar. Eğer devlet sorunu çözmek isteyen bir bakış açısına sahipse bundan çok istifade eder.” (10-D)

“Yanlış yapılanı söyleyen bir alarm zili gibi sivil toplum. Bırakın bunlar da susmasın kardeşim yani. Vücut kangren olmasın, bütün vücudu kanser kaplamasın.” (15-D)

Savunuculuk faaliyetleri birçok farklı yöntem kullanılarak yapılabilmektedir. Bunlar karar verme süreçlerine katılım; lobicilik; izleme ve raporlama; kamuoyuna duyurma; araştırma/bilgi üretme olarak özetlenebilir. Raporun ilerleyen bölümlerinde bu başlıklar daha derinlemesine ele alınacaktır. Ancak en başta STÖ'ler arasındaki şu ayrımı yapmak önemli gözükmektedir.

Savunuculuk faaliyetleri söz konusu olduğunda “aktivist olma” ve “olmama” ayrımının gözetildiği anlaşılmaktadır. Görüşülen bazı kurumlar kendilerini özel olarak “aktivist olmama” üzerinden tanımlamışlardır. Bu kurumların

yürüyüşlere katılmak, bildiriler yayımlamak ve sloganlar atmak yerine esas olarak raporlama ya da eğitim çalışmaları yürüttükleri ve karar vericilere ulaşma yolu olarak "lobicililiği" seçtikleri görülmektedir. Bu STÖ'ler, dillerinin "yapıcı" olduğunu ve farklı kesimler arasında köprü kurmaya çalıştıklarını belirtmiştir. Bunu yaparken söylemlerini hep veriye dayandırdıklarını ve tarafsız bir tutum sergilediklerini vurgulayan katılımcılar, bu nedenle saygı gördüklerini ve kamunun onlarla diyaloga açık olduğunu aktarmıştır. İçlerinden biri bunun bazen eleştirildiğini fakat bu tarz bir yaklaşımın da savunuculuk faaliyetleri açısından önemli ve gerekli olduğunu belirtmiştir. Görüşmelerde aktivizmin yollarının mevcut siyasi iklimde büyük ölçüde kapandığı, politik karar alıcıların aktivizmi tehdit olarak gördüğü anlaşılmıştır. Aktivist STÖ'ler hükümetin kendilerini muhatap görmediklerini ve lobicilik faaliyeti yürütemediklerini belirtmişlerdir. Bu nedenle de lobicilik faaliyetlerine ihtiyaç duyan STÖ'lerin tercihlerini "aktivist olmama" yönünde kullandıkları söylenebilir. Aktivizmi hala sürdüren örgütlerin ise ya kadın hareketi gibi güçlü bir hareketin parçası olduğu ya da herkes tarafından kabul edilmiş güçlü örgütler oldukları anlaşılmaktadır. Bu örgütler çekinmeden yürüyüş yapma, bildiri yayınlama gibi eylemlerine devam edebilmektedir. Ayrıca aktivizmi hükümetin rahatsız olacağı raporları yayınlayarak ve sosyal medyada bunların savunuculuğunu yaparak gerçekleştirenler de vardır. (02-V) (06-V) (04-V) (11-D) (18-D) (28-V) (03-V) (15-D)

"Bu arada dindar olabilirsiniz, inancınız olmayabilir, mezhebiniz, siyasi görüşünüz çok farklı olabilir, bunu öne çıkartmayıp, ona vasıta yapmayıp, bir değer olarak algılayıp insan hakları aktivizmini yapmak lazım. ...Kürt meselesi en başta. Yani çözüm süreci bitip doğu ve güneydoğudaki iller bombalanmaya başladığı zaman, kentler ablukaya alındığı zaman biz yerinde gidip tespit yapmak istedik. ...214 tane sivil katledilmiş. Bir anda sokağa çıkma yasakları, insanlar eve ve açlığa mahkûm edilmiş. Yani izahı mümkün bir olay değil bu. ...Yani hem dindar olup hem hükümetin bu yöndeki politikasını eleştirmek, bazı eski dostlarımıza herhalde tehlikeli geldi, bazılarına yanlış geldi." (15-D)

"Dilimiz, duruşumuz... Yani mesela sokağa çıkmayan bir derneğiz... Yani bir İHD kadar radikal değiliz, gerçekçi olalım. Hani sözümüzü söyleriz ama... İHD sokağa da çıkıyor gibi bir noktada olduğu ya da daha hedefte olduğu için, kimse bize kalkıp hakaret etmiyor, risk altına girmediğimiz için. Biz onu yaşamadık. Kimseye de yaşatmadık." (18-D)

"Sivil toplumdan birkaç kişinin yargılandığı bir dava olduğunda onun için imza veren ve kendi ismini de ifşa eden bir sivil toplum kısmı var. Bir taraftan da bunu bu kadar kendini ifşa etmeden, daha bakanlık düzeyine, daha ilişkide olduğu kurumlar düzeyinde birebir görüşmeler yaparak, daha temkinli ifadelerle buradaki itirazlarını söyleyen, o olumlu

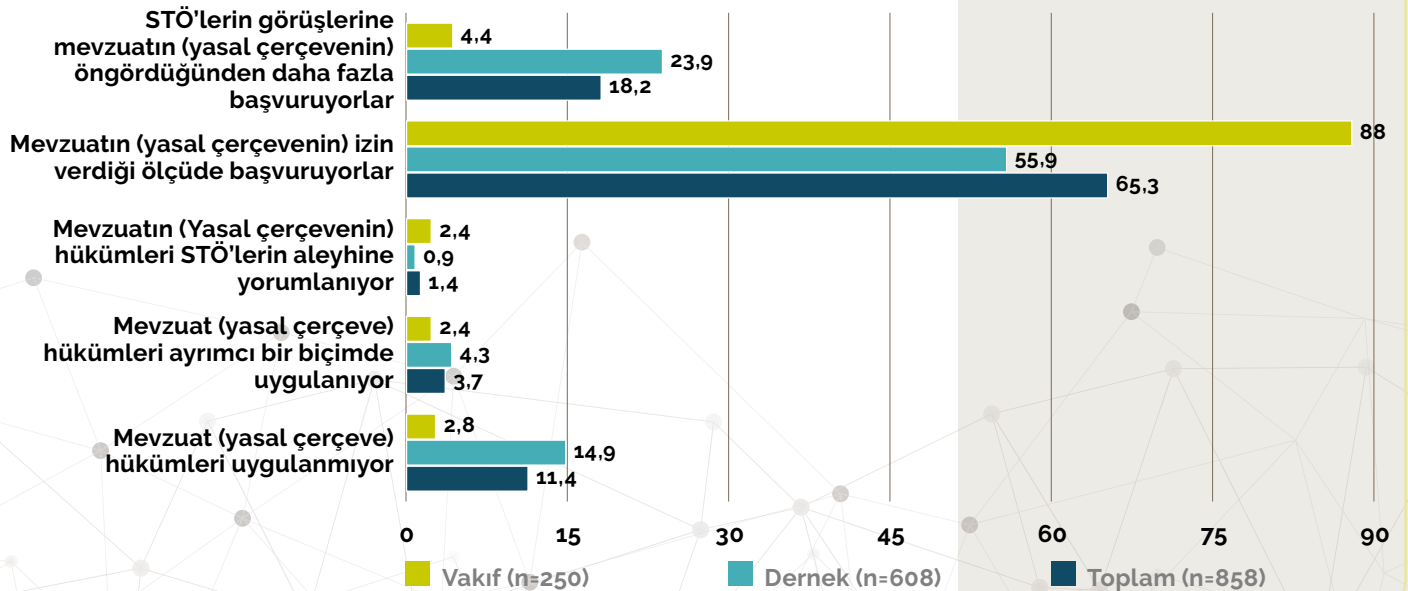
diyaloğu kaybetmemeyi önceleyen kurumlar var. Bazıları daha aktivist, daha sokağa çıkan, öyle ayrışma var.” (28-V)

“Kurumun şöyle bir duruşu var, kesinlikle bulgu temelli konuşuyor. Yani hiçbir şekilde spekülasyon yapmıyor, hiçbir zaman kendi çalışanlarının kendi fikirleriyle öne çıkmıyor... Söylediği, yani bilimsel metotla yapıldığı zaman ve veriyi konuşturduğunuz zaman ister istemez tarafsız oluyorsunuz. ...Dolayısıyla belirli bir taraf tutup, o tarafın sözcüsü gibi olmadığı için belirli bir güven sağlıyor. Dolayısıyla da şu ana kadar davet edilip de gelmeyen, bize zorluk çıkaran filan bir şey olmadı.” (03-V)

“... çünkü dikkatli bir dil kullanıyoruz. Bizim de çok karşı çıktığımız bir sürü şey oluyor sürekli sivil toplumla ilgili. Fakat bunu böyle çok o ilişkiye zarar verici bir yerden seslendirmiyoruz. Zaten yönetim kurulu da böyle bir dil kullanmamızı istemiyor. Yani bas bas bağırıyoruz: ‘bu yanlış, burada kötü niyet var, öyledir böyledir’... belki öyle olduğunu düşünsek bile yapmıyoruz çünkü bir kere dediğim gibi bir yönetim kurulundaki gruplar zarar görmesin diye, onları korumak için. İkincisi de hakikaten böyle dediğimizde o kapıyı kapatmış oluyoruz o zaman. ... Bazen eleştiri alıyoruz bu arada, sivil toplumdan, ‘söyleye söyleye bunu mu söylediniz’ diyorlar. Ama zaten biz hiçbir zaman aktivist bir kurum olmadık, olmayacağız da yani.” (04-V)

3.7.1 KATILIM

Şekil 60 - Kamu kurumlarının STÖ'lerin görüşlerine başvurma konusundaki tutumu

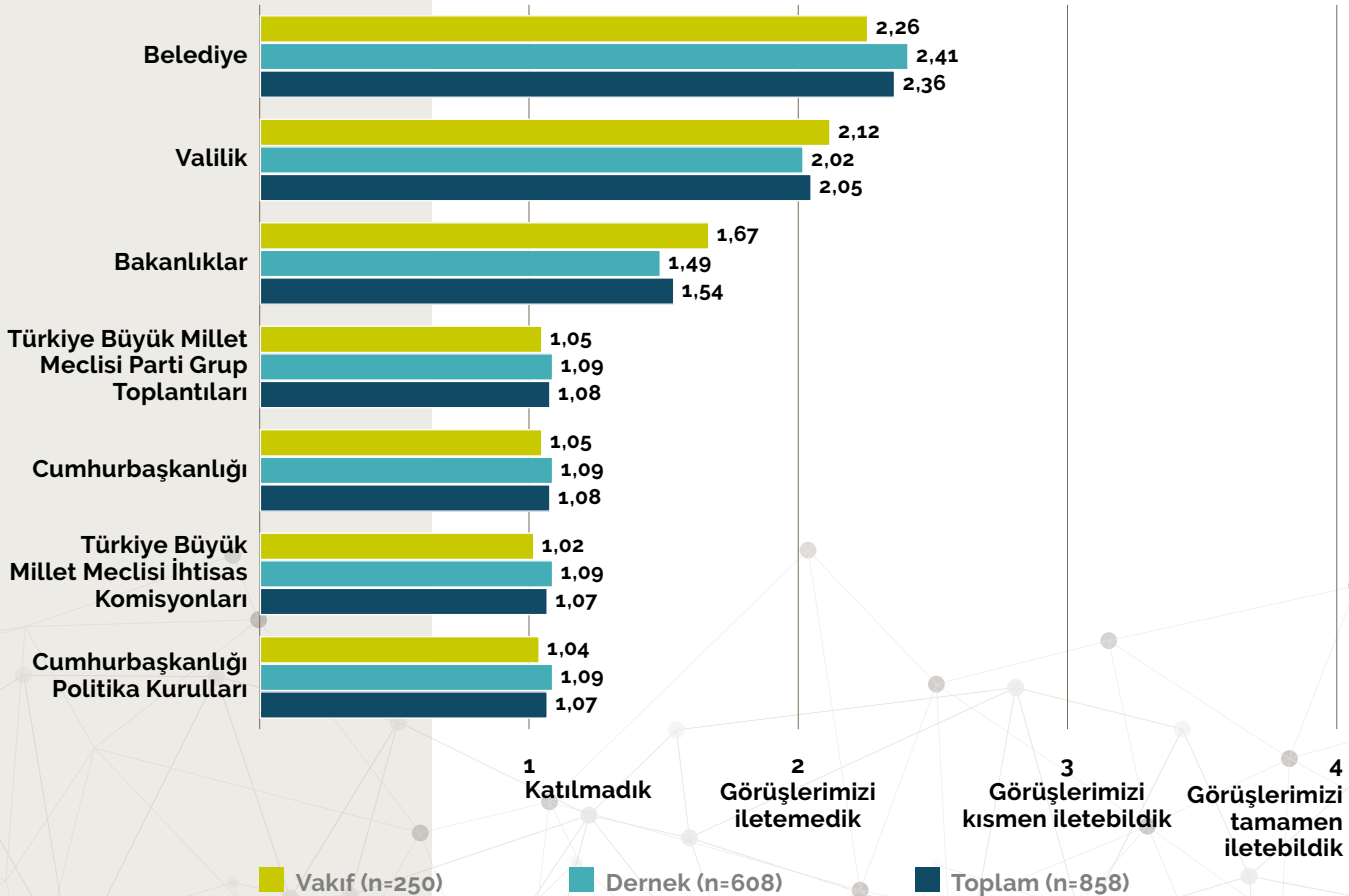

Araştırmada yer alan kuruluşların üçte ikisi kamu kurumlarının yasal düzenlemeler ya da politikalar oluştururken, sivil toplum örgütlerinin görüşlerine mevzuatın izin verdiği ölçüde başvurduğu görüşündedir. Kamu kurumlarının sivil toplumun görüşlerine mevzuatın öngördüğünden daha fazla başvurduğunu düşünenlerin oranı %19'ken, mevzuat hükümlerinin uygulanmadığını düşünenlerle, mevzuatının örgütlerin aleyhine uygulandığını düşünenlerin toplam oranı %16,5'tir.

Bu konuda skalanın her iki ucunda kümelenen dernekler vakıflardan fazladır. Derneklerin yaklaşık dörtte biri kamu kurumlarının STÖ'lerin görüşlerine mevzuatın öngördüğünden daha fazla başvurduğunu düşünürken, %15'iye, tam tersi tarafta yer alarak, yasal çerçeve hükümlerinin hiç uygulanmadığını dile getirmiştir.

Derneklerin yarısından biraz fazlasıysa (%56), yasal çerçevenin olduğu gibi uygulandığı görüşündedir. Vakıfların büyük çoğunluğu da böyle düşünmektedir (%88).

Şekil 61 - Kamu kurumlarıyla yapılan toplantılara katılım ve görüş bildirme

Dernek ve vakıflara çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarıyla/yasamayla toplantılara katılıp görüşlerini serbestçe ifade edebilme fırsatı bulup bulmadıkları sorulmuştur. Cumhurbaşkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları, TBMM Parti Grup Toplantıları veya TBMM İhtisas Komisyonları'ndan herhangi biriyle iletişime geçmiş örgütlerin oranı %5'ten azdır.

Bakanlıklara görüşlerini iletme fırsatı bulanların oranı %20'ye yakındır ve bu örgütlerin büyük çoğunluğu (%80) bakanlıklara görüşlerini tamamen ilettebildiğini dile getirmiştir.

Valiliklere görüş bildiren kuruluşların oranı %39'dur ve yine bakanlıklara benzer şekilde örgütlerin çoğunluğu (%74) görüşlerini tamamen ilettebildiklerini belirtmiştir.

Dernek ve vakıfların çeşitli toplantılara katılıp, görüşlerini en çok ilettebildikleri kurum belediyelerdir (%51). Bu toplantılarda görüşlerini tamamen ilettebildiklerini söyleyenlerin oranı %74'tür.

Derneklerle vakıflar arasında kamu kurumlarıyla yapılan toplantılara katılım ve görüş bildirme konusunda anlamlı fark yoktur.

Yukarıdaki grafikte "1-Katılmadık", "4-Görüşlerimizi tamamen ilettebildik" olmak üzere ortalama değerler gösterilmiştir.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti olan derneklerin Valilik ve Belediye dışında diğer kurumlara görüşlerini ilettebilme oranları diğer iki gruba göre daha yüksektir.

POLİTİKA TASLAĞI HAZIRLAMA VE KARAR ALMA

Daha önce de belirtildiği üzere özellikle son yıllarda giderek artan bir şekilde hak temelli çalışan STÖ'lerin hareket alanı daralmakta, kamu idaresiyle arası açılmaktadır. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu eskiden yasa tasarıları tartışırken bunlara katılabildiklerini, gerektiğinde milletvekillerine ulaşabildiklerini ancak artık bunu yapamadıklarını ya da çok az yapabildiklerini belirtmiştir. Politik karar alıcıların artık sadece kendi görüşlerine yakın STÖ'lerle birlikte hareket ettikleri, eleştirel yaklaşımlarda olanların büyük çoğunluğundan görüş dahi almadıkları anlatılmıştır. Örneğin katılımcılardan biri katıldığı bir toplantıda kamunun hoşuna gitmeyecek bir yorumda bulunduğunu ve bir daha da bu tür toplantılara çağırılmadığını anlatmıştır. Dolayısıyla daha görünür ve daha az "aktivist" olan STÖ'lerin karar alma süreçlerine daha fazla ve daha kolay dahil oldukları söylenebilir.

Katılım süreçlerine dahil olma konusundaki sorunlardan biri de 9 Temmuz 2018 tarihi itibarıyla uygulanmaya başlanan "Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi"dir. Katılımcılar bu sistem içerisinde kimin nasıl bir etkisi olduğunu anlamakta zorlandıklarını, karar verme yetkisine ve gücüne sahip kişilere ulaşamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bazı STÖ'lerin Türkiye Büyük Millet Meclisinde (TBMM) başkan vekillerine ulaşabildiği ancak vekillerin görüş birliğine varılmayan noktalarda STÖ'lerden gelen fikirleri kullanmadıkları anlaşılmaktadır.

Katılım sağlayabilen STÖ'ler, görüş bildirip, veri sağladıklarını ancak bu tür katılımların her ne kadar gündem belirlemeye katkısı olsa da kanunların oluşmasına etkisi olmadığını anlatmıştır. Gündem belirlemeye farklı bir açıdan yaklaşan bir dernek de çıkmıştır. Bu dernek gündemi ülkenin belirlediğini ve onların da yalnızca buna reaksiyon gösterebildiğini belirtmiştir.

Belediyelerin katılım konusuna kamu kurumlarına göre daha açık oldukları anlaşılmaktadır. Bunun birkaç nedeni vardır. İlk olarak yerel yönetimler yapı olarak sivil topluma daha yakındır. İkincisi son yerel seçimlerde muhalefet partilerine geçen belediyeler STÖ'lerle iş birliğine daha açıktır. Bir başka neden ise belediyeler Suriyeli sığınmacılar gibi konularda uzmanlığa ihtiyaç duyduklarından kapılarını STÖ'lere açabilmektedir. Belediyelerle yapılan ve başarılı sonuçlanan iş birliğine yönelik iyi bir örnek vardır. Çalışma kapsamında görüşülen katılımcılardan biri İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nin (İBB) "Yerel Eşitlik Eylem Planı" için kendileriyle bire bir görüştüğünü ve bu plana katkı sunduklarını anlatmıştır. (18-D) (15-D) (33-D) (07-V) (10-D) (21-ÜÖ) (04-V) (12-D) (11-D) (24-D) (28-V) (37-V) (23-D) (32-D) (09-V) (36-D) (04-V) (06-V) (38-V)

"Siyasi temsil sürecinin daha canlı olduğu yerlerde gidip görüşmeler yapardık, milletvekilleriyle görüşmeler yapıp da ne yapılabilir vs. fikir almak için görüşmeler yapardık. Şimdi öyle bir danışma iletişim süreci biraz zayıf, hiç yok değil ama zayıftı. Ana akım politikaya katılmak için şu anda bize yakın durabilecek ana akım politikanın aktörleri yani en yakını şu an biraz belediyeleri çekmeye çalışıyoruz." (12-D)

"Gündemin belirlenmesinde etkili olunabiliyor aslında, yani yapılan kampanyaların ya da raporların gündemi belirlemede, etkili rol alıyor ama bunun kanunlaştırılması ya da yasalaştırılmasında etkisi olmuyor." (26-D)

"Bunu şey olarak demezler size; biz STK'ları sokmuyoruz, demezler, şu yüzden, bu yüzden, bir sürü bahane bulurlar, yine sizi sokmazlar ama mesela hükümetin çalıştığı bir sivil toplum örgütü varsa, o zaten, o işi o yürütüyordur, öyle söyleyeyim. O alan zaten onun tekelindedir yani." (23-D)

“Genel olarak kamuyla iyi ilişkilerimiz var. Dediğim gibi beyaz listedeyiz. Onların böyle bir kara listesi var bildiğim kadarıyla ama biz hani nispeten güvendikleri taraftayız. Bir de tabii şey var sivil toplumda, ... daha muhafazakâr olan ve hükümete daha yakın olan STK'lar var, bir de daha seküler tarafta olanlar var. Bunların arasında ciddi bir ayrışma var. Yani biz tabii seküler tarafta algılanmakla birlikte kendilerine daha yakın buldukları taraftayız bence. O yüzden o köprü kurma ilişkisi, diyalog ilişkisi çok kıymetli.” (04-V)

“Eskiden Milli Eğitim Bakanlığı'yla filan da işler yapıldığı olmuş ama şu anda bu tabii karar sisteminin değişmesiyle, yani başkanlık sistemiyle, biraz daha, hala bütün sivil toplum kuruluşları, kiminle görüşsek, zaten onu bir keşif sürecinde çünkü şu an direkt politika üretmeye yönelik bir şey yapsanız, yukarı aşamaya gitmeniz, gerçekten tanışıklık için çok fazla efor sarf etmeniz gerekiyor.” (06-V)

LOBİCİLİK

Türkiye'de lobicilik çalışmaları, kimisine göre hoş olmasa da karar vericilere ulaşma ve sonuç alabilme açısından en etkili yöntemlerden biri olarak gösterilmektedir. Çünkü bugünkü siyasi iklimde sosyal medya dışında aktivizmin yolu büyük oranda kapanmıştır. Hala ilişkisi süren STÖ'lerce sesini hükümet kanadına duyurmanın ve sorunlara çözüm bulmanın yolu lobicilik faaliyetinden geçmektedir. Bu çalışmalar tanınmış milletvekilleriyle çeşitli yerlere ulaşma şeklinde yapılmakta ya da bazı memurlarla/siyasilerle ilişkiler geliştirilmekte, onlara ziyaretler düzenlenmekte, raporlar gönderilmektedir. Örneğin katılımcılardan biri milletvekillerini davet ettikleri toplantılar düzenlediklerini, onlara ayaküstü de olsa dertlerini anlatmaya çalıştıklarından bahsetmiştir. Bazı durumlarda muhalefetin lobicilik anlamında kolaylaştırıcı rol oynadığı, STÖ'lerin görüşlerini onlar üzerinden iletebildiği de belirtilmiştir. Ancak bu yöntemin eskiye göre çok etkisi olmadığını düşünenler de vardır.

STÖ'nün devlet içinde tanınıyor olması ya da tanındıklara sahip olması faaliyetlerini gerçekleştirebilmesine büyük olanaklar sağlamaktadır. Lobi ilişkileri sayesinde kamu birimleri işlerin hızlanması için katkıda bulunabilmekte, çeşitli bilgilere ulaşabilme, bürokratik engellerin aşılması gibi konularda destek sağlayabilmektedir. Kişisel ilişkiler olmadan işlerin ilerlemediği, randevu bile alınamadığı belirtilmiştir. Burada önemli olan nokta ulaşılan kişilerin de çok etkili olamıyor olmasıdır. Kamu idaresinin de siyasi iklimden dolayı felç olduğu belirtilmiştir. Katılımcılara göre alt kademelerin üst kademelere ulaşmaları onları etkilemesi oldukça zordur. Ayrıca bu ilişkilerin çok kırılgan olduğu, hükümetin beğenmeyeceği tarzda bir tweet atılması gibi durumlarda hemen

ilişkilerin rafa kaldırıldığı anlatılmıştır. Görünürlüğü yüksek STÖ'lerin lobcilik faaliyetlerinin görece daha sorunsuz ilerlediği anlaşılmaktadır. (07-V) (10-D) (04-V) (11-D) (26-D) (01-D) (20-D) (31-ÜÖ) (32-D) (23-D)

“Cumhurbaşkanlığı külliyesindeki odacıyla kurulan ilişki bile lobcilik bakımından Kemal Kılıçdaroğlu'yla ya da Meral Akşener'le kurulan ilişkiden daha işlevsel şu anda. Oraya erişmeniz lazım. Oraya erişebiliyorsanız lobi kanalınız vardır.” (19-D)

“Aslında bu bahsi edilmemesi gereken, hoş bir durum olarak ortaya konmaması gereken bir şey ama Türkiye gibi hukukun ve devlet işleyişinin çok iyi yürümediği toplumlarda maalesef böyle işte şu tanıdık milletvekiliyle şuraya ulaştıralım, şurada biri çalışıyor, onun vasıtasıyla bakanın kulağına çıtlatalım falan böyle şeyleri kullanmak zorunda kalıyoruz.” (10-D)

“Gündem oluşturmada, yerel yönetimler ve tabii ki de milletvekilleri ya da Ankara'da ya da daha mecliste aktif olan kişilerle birlikte yaptığımız işte lobcilik faaliyetleri, onların da bazı çalışmalarını şekillendirmekte etkili oluyor. Yaptığımız çalışmaların paylaşılması ya da bazı süreçlerde fikir almak için, tekrar tabii ki de iletişim halinde kalmamızı da sağlamış oluyor.” (26-D)

Lobi çalışmalarının yalnızca kamu kurumlarıyla değil uluslararası kurumlarla kurulan ilişkilerde de kullanıldığı anlaşılmaktadır. Derneklerden biri yaptıkları lobcilik faaliyetlerinin sonucu tespit ettikleri hak ihlallerinin Birleşmiş Milletler'in yayımladığı bir rapora girmesini sağlayabilmiştir. (15-D)

Ancak lobcilik faaliyetlerinin eskisi gibi ilerlemediğini söyleyenler de vardır. Bunun nedeni kamu kurumlarında çalışanların çekinceleridir. Eskiden ulaşılabilen, görüşülebilen kişiler “başlarına kötü bir şey gelmesi” korkusuyla artık bu tür ilişkilerden uzak durmaktadır. (09-V)

3.7.2 İZLEME, DEĞERLENDİRME, RAPORLAMA

Savunuculuk bölümünde de bahsedildiği üzere görüşülen STÖ'lere göre halkın devlete verdiği yetkilerin izlenmesi ve yanlış ya da eksik noktaların tespit edilmesi gerekmektedir. Bu şekilde hak ihlallerinin önüne geçilebilir. İzleme, değerlendirme ve raporlama faaliyetleri devlete yönelik bir baskı unsuruna dönüşmekte ve sonunda bir şeylerin değişmesini sağlamaktadır. Bir ihlalin bilinir olması öncelikle onun sümen altı edilmesini engellemekte, işleyişin kitabına uygun yapılmasını sağlamaktadır. Bu nedenle raporlama ve izleme savunuculuk faaliyetlerinde çok büyük bir öneme sahiptir. Ayrıca siyasi iklim

nedeniyle nicel çalışmayla benzer biçimde derinlemesine görüşmelerde de savunuculuk faaliyetleri arasında son yıllarda izleme ve raporlama faaliyetlerinin öne çıktığı anlatılmıştır (Şekil 55). Protesto gösterilerine ya da basın açıklamalarına yönelik hükümetin baskıcı tutumları STÖ'leri, çalıştıkları konuda gerçekleşen bir hak ihlali olduğunda basın açıklaması yapmak yerine röportaj, yerinde gözlem ve rapor tutma gibi izleme yöntemlerine yöneltmiştir. Görüşülen STÖ'lerin çoğu bu tür faaliyetlerde bulunmaktadır. (14-V) (10-D) (33-D) (20-D) (17-V) (15-D) (28-V) (32-D)

“...sonuçta normalde ne yazardık, bir basın açıklaması yazardık, bir politika notu yazardık değil mi böyle durumlarda ama şimdi onu yapmıyoruz, yapamıyoruz, cesaret edemiyoruz. O zaman ne yapıyoruz, işte röportajlar yapıyoruz, yani bizim söyleyemediğimiz şeyleri başkalarına söyletmeye çalışıyoruz, bunu daha görünür kılmaya çalışıyoruz.” (33-D)

“Doğuda bir köyde özel harekât ile PKK arasında bir çatışma çıkıyor. İki özel harekât polisi ölüyor çatışmada. Çatışma bölgesine bir kilometre mesafede bir köy var. Akşam oluyor çatışma. Ertesi gün sabah özel harekât köyü basıyor sabah namazıyla birlikte. Herkesi karga tulumba dışarı çıkartıyor, darp ediyor kötü muamele. Siz bunları tanıyorsunuz, biliyorsunuz, bize vereceksiniz bunları diye köyde aşağı yukarı 6-8 saat arası terör estiriyorlar. 8 kişi ağır bir şekilde darp ediliyor ve hafif darp edilen başkaları da var. Şimdi böyle bir olay normalde çok rahat bir şekilde gizlenir, hiç kimsenin gündemine gelmez. Fakat biz sahadan yani bölgeden bize ulaşanlar kanalıyla bu hadiseyi duyduğumuzda mesela önce hemen bir açıklama yaptık bu kamuoyuna duyurulması gerekiyordu. ...ilk açıklamayı yaptığımızda hemen yalanlama geldi fakat üzerine gidildiğinde yani süreç devam ettikçe böyle bir olay olmuştur ama anlatılanlar yanlıştır dendi. Daha sonra bir açıklama geldi tekrar. Böyle bir olay olmuştur ve inceleme başlatılmıştır dendi. ...Dördüncü açıklamada da işte olayın sorumlusu olan amirin açığa alındığı ve soruşturma başlandığı söylendi.” (10-D)

3.7.3 PROTESTO, SOSYAL MEDYA, KAMUOYUNA DUYURMA

Nitel çalışma kapsamında görüşülen birçok STÖ'den anlaşıldığı üzere, kurumlar gerek hazırladıkları raporları gerek bildirimlerini gerekse yaptıkları çalışmalarını sosyal medyada paylaşarak hem konuyu bilinir kılmakta hem de karar vericilere ulaşmayı başarmaktadır. Sosyal medyada “beğeniler” arttıkça hükümeti etkilemenin mümkün olduğundan bahsedilmiştir. Gündem oluşturma ve savunuculuk faaliyetlerinde sosyal medyanın bu denli yaygın kullanılması raporun “Görünürlük” başlığı altında ele alınan nedenlerle ilişkilidir. Günümüzde STÖ'lerin görünür olabilmek için kullandıkları en temel araç

sosyal medyadır. Dernekler/vakıflar bu platformlar üzerinden büyük kitlelere ulaşabilmektedir. Hatta bazı katılımcılar basın açıklamalarının, mitinglerin etkili olmadığını düşünmektedir. Onlara göre bu tür faaliyetler aynı çevrenin baktığı kanallarda küçük haberler olarak çıkmaktadır ve bunun da bir etki yaratmadığı düşünülmektedir. Ancak, ne olursa olsun, gösterilerin yapılmaya devam etmesi gerektiği de söylenmiştir çünkü gösterilerin bırakılmasıyla bu muhalefet aracının tamamen kaybedileceği düşünülmektedir. (10-D) (37-V) (15-D) (33-D) (22-D) (28-V)

“O amaçla da şimdi işte podcast’ler düşünüyoruz, dijital dergi, sosyal medyada daha aktif olma... Yani bu biraz aslında zamanın getirdiği zorunlu bir dönüşüm oldu. Hem hukuksal yolların artık biraz hani tıkanmış olması ...sahada çalışan avukatların da yorulmuş olması çünkü bir getirisi yok hiçbir şekilde. ... aktivist, terörist, sevilmeyen bir avukat durumuna düşüyorsunuz.” (23-D)

“Sosyal medya tepkileri de bir etki oluşturuyor. ... Şimdi mesela on bin tıklama almaya başladığında, on bine yaklaştığında rakamlar hemen sosyal medya trolleri atlıyorlar, işte siz PKK’cısınız, siz AK Parti’cisiniz, siz CHP’lisiniz, siz terör destekçisiniz falan. Bir boğulmaya çalışılıyor önce. Sonra tıklamalar 15-20 bin aralığına girince bir açıklama yapılıyor. Sosyal medyada böyle şeyler tartışılıyor, bunlar doğru değil falan diye. 30 bine yaklaştığında işte sosyal medyada böyle şeyler konuşuluyor, bu doğru değil ama inceleme başlatıldı deniyor. 50 bine yaklaşırsa o zaman da inceleme başlatıldı şu şahıs açığa alındı gibi fiili adımlar başlıyor.” (10-D)

“Bence şu anda teknoloji, sivil toplum örgütleri için iyi bir kaynak, kendini ifade edebilmesi açısından. Aksi takdirde yaptığınız bir çalışmanın, bir savunuculuk faaliyetinin basında yer alması için çok takla atmanız gerekir, hele ki şu dönemde ama koyuyorsunuz sosyal medyaya, oradan da etiketler koyarak paylaşıyorsunuz. Bir sürü yere ulaşabiliyorsunuz.” (20-D)

Sosyal medya aynı zamanda STÖ’lerin bir araya gelerek kampanyalar düzenleyebilecekleri bir alan da yaratmaktadır. Buna örnek olarak “Sivil Toplum Susturulamaz” kampanyası gösterilmiştir. Bu kampanya yeni çıkan “Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun Teklifi”ne karşı yürütülen bir imza kampanyasıdır. Kısa sürede 700 örgüt bir araya gelmiş, Meclis’e baskı yaparak yasanın geçirilmesine engel olmaya çalışmıştır. Kampanyadan, her ne kadar başarılı olamasa da, kısa sürede bunca örgütü bir araya getirebildiği için önemle bahsedilmiştir. (34-D) (32-D)

Sosyal medyayı kullanırken temkinli olmaya çalışan, hızlı tepkiler göstere-meyen STÖ'ler olduğu da anlaşılmaktadır. Bu kurumlar faaliyet alanları sa-vunuculuk ve insan hakları olduğu için yanlış bir paylaşım yapmanın telafisi olmadığını düşünmekte, bu nedenle iyice araştırarak ve düşünerek payla-şımında bulunmaktadır. (35-D) (34-D)

3.7.4 ARAŞTIRMA/BİLGİ ÜRETME

Bazı STÖ'ler diğer STÖ'lerin faaliyet alanlarında başarılı olabilmeleri için des-teklemeye çalışmaları yürütmektedir. Bu noktada da araştırma ve bilgi üretme çalışmaları devreye girmektedir. Anketler, çalıştaylar, toplantılar gibi birçok yöntem kullanılarak durum tespiti yapılmakta ve uzmanlıklar paylaşılmak-tadır. Bunlara ek olarak mali ve lojistik destek veren kurumlar da vardır. Buradaki amaç kurumların kapasitelerini artırmak, savunuculuk faaliyetle-rinde kullanabilecekleri malzemeleri sağlayarak etkilerini güçlendirmektir. Örneğin derneklerden biri tek başlarına yeterli olmadıklarını ve alanda daha fazla STÖ'ye ihtiyaç olduğunu belirtmiş bu nedenle kapasite geliştirmeye yö-nelik destekler verdiklerini aktarmıştır. Ayrıca kendi savunuculuk faaliyetle-rinde kullanmak üzere araştırma yapanlar da vardır. (06-V) (20-D) (37-V) (19-D) (22-D) (03-V)

Araştırmaların yanı sıra haberleri çevirmek, yasalarla ilgili bilgi notları yayım-lamak, eğitim modelleri oluşturmak gibi hem STÖ'lerin hem de faydalanıcı-ların kullanabileceği kaynaklar geliştirenler de vardır. (18-D) (27-ÜÖ) (35-D) (33-D)

"Altı tane video röportaj yaptık ve bunu YouTube'a koyduk ve bir tar-tışmayı canlı tutmaya çalıştık en azından. Meseleyi farklı boyutlarıyla görünür kılmaya çalıştık. Veya böyle zaman zaman yabancı Avrupa medyasından yarı akademik yazıları Türkçeye çeviriyoruz, göçmen karşıtlığı, mülteci düşmanlığına karşı hani büyük entelektüellerin vs. yazılarını." (33-D)

3.7.5 DİĞER FAALİYETLER

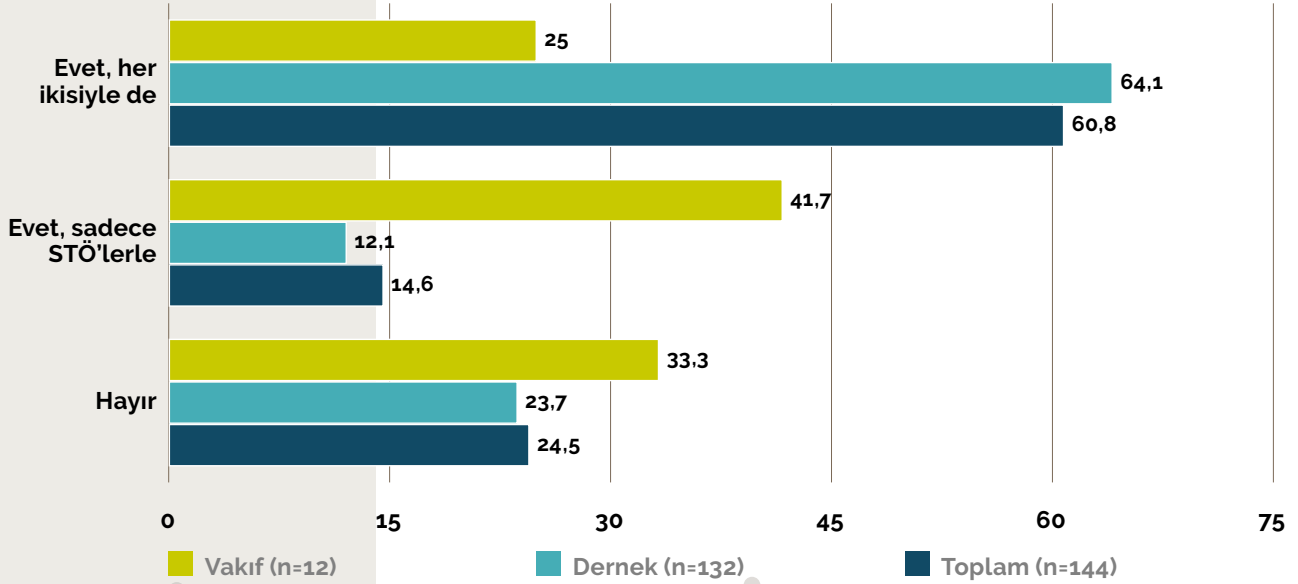
Yukarıdaki alt başlıklardaki gibi savunuculuk faaliyetlerinin yanı sıra STÖ'ler faydalanıcıları güçlendirme, koruma ve hayat kalitelerini arttırma gibi faali-yetler de yapmaktadır. Örneğin görüştüğümüz kadın örgütleri şiddet gören kadınların kurtarılması ve gerekiyorsa sığınma evlerine yönlendirilmeleri ko-nusunda çalışmaktadır. Bunu yaparken onları yalnızca kurtarmayı değil aynı zamanda güçlendirmeyi amaçlamaktadırlar. Bir mahalle derneği de yaptığı savunuculuk çalışmalarına ek olarak sanat etkinlikleri, söyleşiler, yürüyüşler düzenlemekte, mahalleli arasındaki ilişkileri güçlendirerek mahalle bilincini oluşturmaya çalışmaktadır.

"Bizi kadınların kendilerinin aramasını isteriz, bize kendilerinin gelmesini isteriz. Eşlik etmekten öte aslında kadınların kendi potansiyellerini, kendi güçlerini fark edebileceklerini, kendilerinin yol alabileceği bir güçlenme süreci üzerinden bu dayanışmayı kuruyoruz. Dolayısıyla biz yardım etmiyoruz, dayanışma kuruyoruz aslında kadınlarla." (28-V)

"Farkındalık çalışması birinci çalışmamız olmalı. Peki ama biz bunu yaparken zaten hedefimiz, kadınların şiddeti fark etmesiye, onlar bize gelecekler, şiddet yaşıyorum, peki şimdi ne yapayım diye, o zaman ona da yetişmek için acil destek merkezlerini ve bir tane acil destek hattı oluşturmalyız. Hem hat var, hem merkezler var." (7-V)

3.7.6 İŞ BİRLİĞİ

Şekil 62 - Savunuculuk faaliyetlerinde başka STÖ ve kamu kurumlarıyla iş birliği

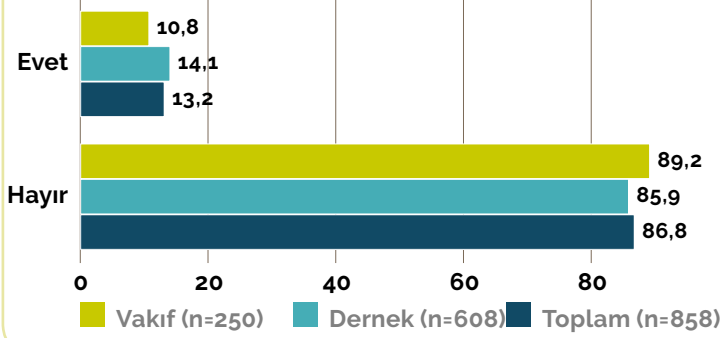

Araştırmada yer alan derneklerin %61'i savunuculuk faaliyetlerinde hem kamu hem diğer STÖ'lerle iş birliği yapmaktadır. Dernek ve vakıfların %15'i ise savunuculuk konusunda sadece STÖ'lerle iş birliği içindedir.

Derneklerle vakıflar arasında başka kurumlarla yapılan iş birliği açısından önemli farklar bulunmaktadır. Derneklerin üçte ikisi hem diğer STÖ'lerle hem kamu kurumlarıyla iş birliği yaptığını söylerken bu oran vakıflarda %25'tir.

Derneklerin %12'si sadece STÖ'lerle iş birliği yaparken bu oran vakıflarda epey fazladır (%42). Hiç iş birliği yapmayan vakıflar derneklerden çoktur (sırasıyla %33 ve %24).

Şekil 63 - Son üç yılda yapılan etkinliklerde kamu idaresi ile ortak faaliyet

Dernek ve vakıfların %13'ü yürüttükleri en az bir etkinlik için kamuyla ortak faaliyet gerçekleştirmiştir. Bu etkinliklerin başında gezi, kermes, doğa yürüyüşü gibi sosyal faaliyetler (%36) ve derneğin/vakfın kendi konusunda yaptığı projeler gelmektedir (%35).

Eğitim, kurs, seminer vermek de görece sık yapılmaktadır (yüze 27). Derneklerle vakıflar arasında bu konuda anlamlı bir fark yoktur.

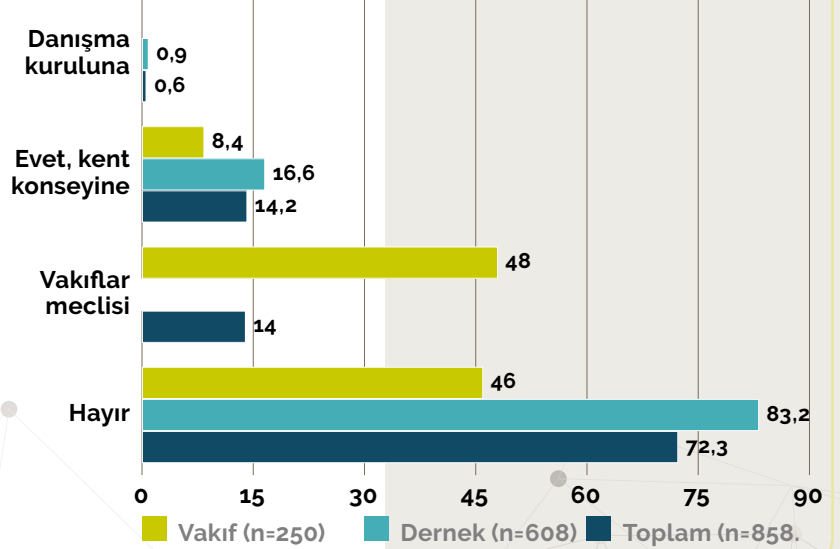
Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan dernekler diğer iki gruba göre daha yüksek oranda kamu idaresi ile ortak bir faaliyet yürütmüştür.
- **Nitel kapasitesi** orta ve yüksek örgütler kapasitesi düşük örgütlere göre daha yüksek oranda kamu idaresi ile ortak bir faaliyet yürütmüştür. (Bkz: FG 63)

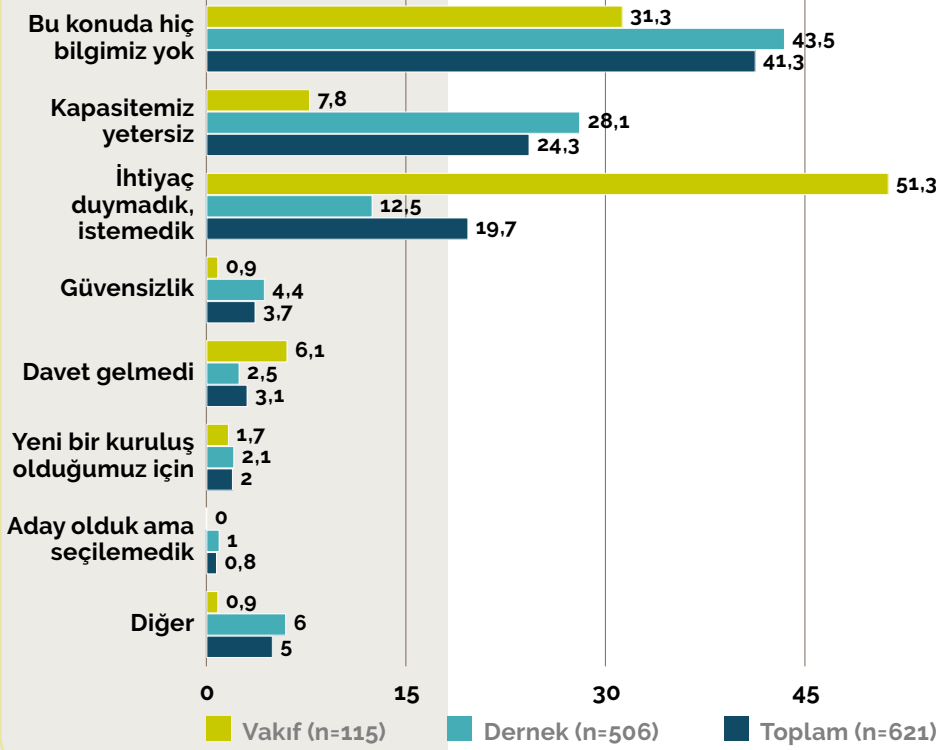
Dernek ve vakıfların yaklaşık dörtte üçü Vakıflar Meclisi'ne, kent konseyine veya bir danışma kuruluna üye değildir. Kent konseyine üye olanların oranı %14, herhangi bir danışma kuruluna üye olanların oranı %1'dir.

Vakıfların yaklaşık yarısı (%48) vakıflar meclisine üye olduğunu söylemiştir. Kent konseyine üye olan dernekler vakıfların iki katıdır (sırasıyla %17 ve %8). Dernekleri büyük çoğunluğunun herhangi bir üyeliği yoktur (%83), bu oran vakıflarda %46'dır.

Şekil 64 - Kurullara/konseylere üyelik

Şekil 65 - Kent konseyi, danışma kurulu ve benzerlerine üye olmama nedeni

Hiçbirine üyeliği olmayan kuruluşlar bunun temel nedeni olarak bu konuda bilgilerinin olmadığını söylemiştir (%41). Kapasite yetersizliği ve ihtiyaç duyulmaması diğer en çok söylenen nedenlerdir (sırasıyla %24 ve %20).

Derneklerin %43,5'i üye olmama nedeni olarak konu hakkında bilgileri olmamasını söylemiştir. Bu vakıfların üçte biri için geçerlidir. Kapasite yetersizliği derneklerde bir başka öne çıkan bir gerekçedir (%28). Vakıfların yaklaşık yarısı böyle bir üyeliğe gerek duymadığını söylerken bu oran derneklerde %12,5'tir.

STÖ'LERLE İŞ BİRLİĞİ

Nitel araştırma kapsamında görüşülen birçok STÖ gerek yurt içindeki gerek yurt dışındaki diğer STÖ'lerle iş birliği yapmaktadır. Yerel kurumlarla yapılan iş birliği daha çok ortak faaliyet yürütme, uluslararası kurumlarla yapılanlar ise kurumdan fon alma şeklinde gerçekleşmektedir. İş birliği yapılan kurumlardan bazıları konsolosluklar, üniversiteler, büyükelçilikler UNHCR, Af Örgütü, TTB, Toplum Gönüllüleri Vakfı, Bernard van Leer Vakfı olarak gösterilebilir.

İş birliğinin derneğe/vakfa farklı bir perspektif kazandırdığı, başkalarının deneyimlerinden/uzmanlıklarından yararlanma fırsatı yarattığı anlaşılmaktadır. İş birliği yapmak aynı zamanda ulaşılamayan bölgelere ya da kitlelere ulaşmayı da sağlamakta, buna ek olarak STÖ'nün etki gücünü de artırmaktadır. Örneğin bir mahalle derneği kadınlar, çocuklar, engelliler, 65+ gibi farklı gruplara yönelik çalışmalar yürüten kurumlarla iş birliği yapmaktadır çünkü bu gruplar aynı zamanda onun faaliyet alanıyla da kesişmektedir.

İş birliğinin destek anlamında da önemli bir etkisi vardır. Bir STÖ "operasyona" maruz kaldığında yalnız olmadığı için sesini daha gür çıkarabilmektedir. Ortak hareket edildiğinde kamuoyu yaratılabilmektedir. Bunu özellikle kadın

örgütlerinin çok sık kullandığı anlaşılmaktadır. Başka STÖ'lerle birlikte olmanın aynı zamanda fon başvurularını güçlendirdiği de söylenmiştir.

Bazı STÖ'lerin iş birliği yapılacak kurumun seçimi konusunda temkinli olduğu da anlaşılmaktadır. Onlara göre temel ilkelerde ortaklaşmak büyük önem taşımaktadır. (17-D) (02-V) (21-ÜÖ) (10-D) (26-D) (22-D) (18-D) (20-D) (37-V) (07-V) (37-V) (27-ÜÖ) (32-D) (16-D)

“Sivil toplum kuruluşu da ilişki kuracağı kurumu seçerek ilerliyor. İlkeler doğrultusunda bir here anlaşmış olmanız gerekiyor ya da bir kurumla bir kurumun iş birliği yapabilmesi için, biz ayrımcılık çalışıyoruz, insan hakları, eşitlik, herhangi bir kurumla iletişimde bulunurken o kurumun geçmişinde ya da bilinen bir ayrımcılık hikâyesi olup olmadığına bakıyoruz. Nereden fon alıyor, ona bakıyoruz projeleri için. Bütün kuruluşlar da muhtemelen ilişkilendirirken buna dikkat ediyorlar.” (32-D)

“Güneydoğu Anadolu bölgesini kapsayan, buradaki baroların ve sivil toplum örgütlerinin olduğu bir ilişki kurmaya çalışıyoruz. Alanınız ne kadar büyük olursa, partneriniz ne kadar çok olursa, kampanya o kadar ses getirir ve savunuculuk o kadar yerini bulur.” (22-D)

“Ne kadar çok iş birliğiniz varsa, ses getirmek o kadar kolay oluyor. Yani bu çünkü bir işin güvenilirliği de bence böyle artıyor. Bu benim açımdan da böyle bu arada. Hani tek kişi çıkmış orada bir şey anlatıyor, başka bir şey, üç beş tane farklı alanı temsil eden kişi bir araya gelmiş, bunu masaya yatırmış, bu başka bir şey.” (16-D)

***“Hak temelli çalışan kurumların, öyle çok da fazla, tek başlarına maa-
leşef gündem yaratma şansları yok çünkü ulaşabildikleri kamuoyu ya da ulaşabildikleri kanallar, her ne kadar siz açık olursanız olun, sınırlı. Ortak hareket edildiğinde belli kamuoyları yaratılabiliyor.” (18-D)***

STGM'nin bazı programlarının iş birliği anlamında çok etkili olduğundan da bahsedilmiştir. Bu programlar sayesinde STÖ'ler tanışabilmekte, sonrasında iletişimde kalmaya ve ortak çalışmalar yürütmeye devam edebilmektedir. (8-V) (22-D)

“İş birliğimiz uzun erimli oluyor çünkü iletişimi hiç koparmıyoruz. Birbirimize yayınlarımızı gönderiyoruz, raporlarımızı gönderiyoruz, ihtiyacımız olduğu zaman deneyim paylaşma toplantıları organize ediyoruz. Bu ilişkiler nasıl gelişti dersiniz, çoğu aslında mentorların buluşturmasıyla oldu. Yani hem STGM'nin hem Sivil Toplum Destekleme Vakfı'nın bize mentörlük eden arkadaşların ilişkilendirmesiyle gerçekleşti çoğu.” (22-D)

KAMU KURUMLARI VE YEREL YÖNETİMLERLE İŞ BİRLİĞİ

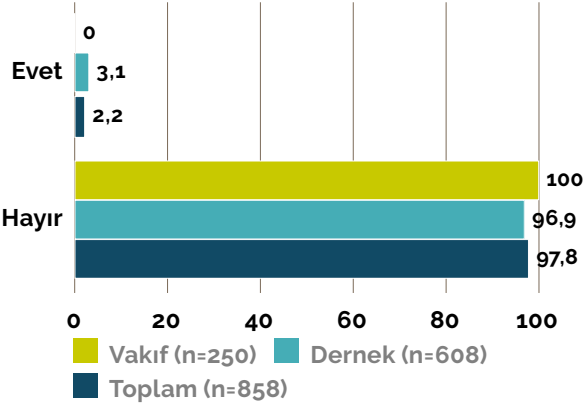
Kamu kurumlarıyla iş birliği söz konusu olduğundaysa biraz daha farklı bir durum söz konusudur. Bakanlıklar gibi kamu birimleriyle çok fazla iş birliği yapılamadığı anlaşılmaktadır. "Savunuculuk" bölümünde değinildiği ve "STÖ'lerin sınırlandırılması" başlıklı bölümde de ayrıntılı bir şekilde ele alınacağı üzere, Türkiye'deki siyasi iklim, baskıcı tutum ve kutuplaşma bunun en önemli nedenidir. Her ne kadar bakanlıklarla ya da kamu idareleriyle çalışmalar yürütülebildiklerini söyleyenler çıksa da yaygın görüş özellikle savunuculuk çalışmalarını yürüten hak temelli STÖ'lerin devlet tarafından dinlenmediği, aksine engellendiği yönündedir. Bu durum STÖ'ler ile kamu kurumlarının bir araya gelmesini her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Kamuyla en büyük iş birliği yerel yönetim düzeyinde gerçekleştirilebilmektedir. Bazı STÖ'lerin ise kamuyla birlikte olmamayı, görünmemeyi seçtikleri anlaşılmaktadır. Bunun altındaki neden "partici bir görüntü vermemek"tir. (10-D) (12-D) (11-D) (08-V) (19-D) (22-D) (20-D) (37-V) (34-D) (16-V)

"İşte Kadıköy Belediyesi'yle, Şişli Belediyesi'yle, Beşiktaş Belediyesi'yle gibi, İstanbul'dan. Aslında dikkat ediyoruz, hani bu belediyelerin partilerine de yani böyle sürekli belli bir partiye ait belediyelerle iş birliği yapmamak gibi ama yani bir yandan da pratikte de maalesef öyle oluyor. CHP'li belediyelerle iş birliği yapmak daha kolay oluyor." (34-D)

"Sultanbeyli Belediyesi bizimle bir iş yapmak istedi, Ak Parti Belediyesi. Biz çok mutlu olduk Ak Parti olduğu için çünkü tamamen kimliklerden bağımsız, orada işte dezavantajlı gruplar üzerine bir şey yapmak istiyorduk. Bizim de öyle bir kimliğimiz yok ve burada bir Ak Parti Belediyesi olmasına rağmen, Kürtlerle çalışıyor, Suriyelilerle çalışıyor, yani genel bir, o AK Parti siyasetinden uzak, orada bir şey yapmaya çalışıyor." (06-V)

"Biz Ankara'da yıllarca oradaki çalışanların hepsiyle iletişimimiz vardı, hatta vakıf gönüllüsü oldu bazıları, bazı psikologlar mesela orada çalışıyordu. Bakanlığa bağlı sığınaklarda kalan kadınlarla biz toplantılar yapmayı başarabildik, bize çok yardımcı oldular. Sığınakta kalan kadınlarla çünkü ulaşmak mümkün değil normalde ya da ŞÖNİM çalışanlarına biz hep eğitimler verdik ama son iki yıldır falan neredeyse hiç kurumsal iletişimimiz yok. ...Daha farklı bir yerdeler. Yani söylemleri değişiyor, işte bu İstanbul Sözleşmesinden çekilmek de bu şeyin bir devamı zaten, sonucu. Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını kabul etmiyorlar artık, istemiyorlar. İstanbul Sözleşmesinden ... çekilme sürprizi geldi, aslında çok da sürpriz değildi yani." (37-V)

AĞLARDA/PLATFORMLARDA/FEDERASYONDA YER ALMA

Şekil 66 - Uluslararası bir kuruluşta danışman/katılımcı statüsü

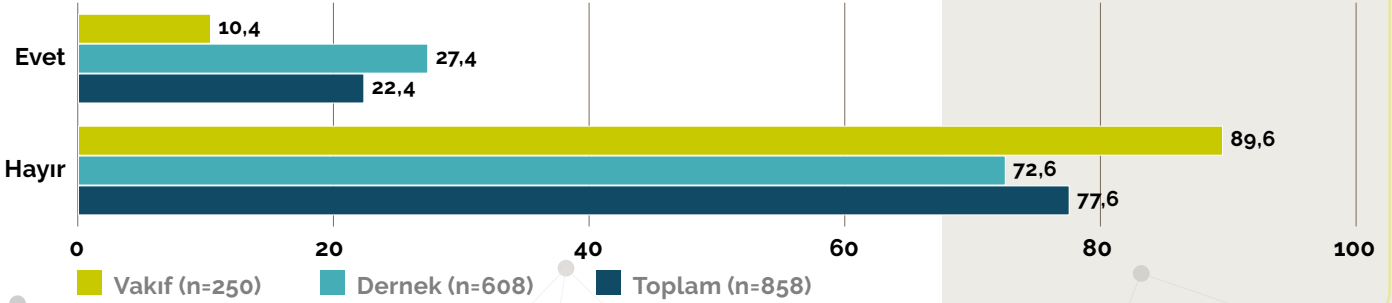
Araştırmaya katılan sivil toplum örgütlerinin çok azının (%2) uluslararası bir kuruluşta danışman/katılımcı statüsü vardır.

Yurt içindeki üyeliklere bakıldığında dernek ve vakıfların yaklaşık dörtte biri bir federasyon veya birliğe üyedir. Herhangi bir ağa ya da platforma üye alanlar çok daha azdır (%8).

Vakıfların hiçbirinin uluslararası bir kuruluşta danışman statüsü yokken, bu oran derneklere %3'tür. Federasyona ya da birliğe üye olan dernekler vakıfların yaklaşık üç katı, (sırasıyla %27 ve %10) bir ağa ya da platforma üye olan dernekler vakıfların yaklaşık iki katıdır (sırasıyla %9 ve %4).

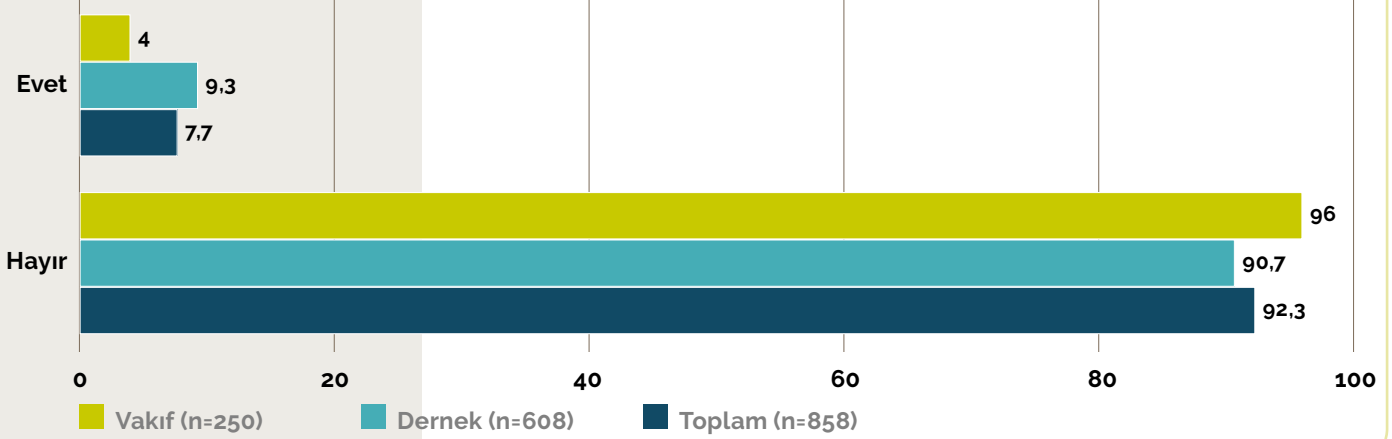
Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan derneklerin diğer iki gruba göre daha yüksek oranda uluslararası bir kuruluşta danışman/katılımcı statüsü vardır.
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan derneklerin diğer iki gruba göre daha yüksek oranda uluslararası bir kuruluşta danışman/katılımcı statüsü vardır.

Şekil 67 - Federasyon ya da birlik üyeliği**Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar**

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan dernekler diğer iki gruba göre daha yüksek oranda federasyon ya da birlik üyesidir. (Bkz: FG 64)
- **Nitel kapasite** arttıkça örgütlerin federasyon ya da birlik üyesi olma oranı da artmaktadır. (Bkz: FG 65)
- **Nicel kapasitesi** orta ve yüksek olan örgütler kapasitesi düşük örgütlere göre daha yüksek oranda federasyon ya da birlik üyesidir. (Bkz: FG 66)
- **Demokratik yapı** puanı arttıkça örgütlerin federasyon ya da birlik üyesi olma oranı da artmaktadır. (Bkz: FG 67)

Şekil 68 - Bir ağı ya da platforma üyelik

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Savunuculuk** faaliyeti yapan dernekler diğer iki gruba göre daha yüksek oranda bir ağı ya da platform üyesidir. (Bkz: FG 68)
- **Demokratik yapı** puanı yüksek olan dernekler diğer iki gruba göre daha yüksek oranda bir ağı ya da platform üyesidir. (Bkz: FG 69)

Nitel çalışmada görüşülen birçok hak temelli derneğin/vakfın yerel ya da ulusal ağlarda yer aldıkları görülmektedir. Bu ağlar örgütlü sesin daha yüksek çıkması, uluslararası alanda savunuculukların yapılabilmesi ve uluslararası camiadaki örneklerin, akımların, bilgilerin öğrenilebilmesi için çok önemlidir. STÖ'ler bir araya geldikçe etkileri artmaktadır. Savunuculuk faaliyetlerinin, kampanyaların ağlar üzerinden gerçekleştirilmesi bu anlamda çok yarar sağlamaktadır. Baskılanan ve tek başlarına seslerini çıkartmakta zorlanan STÖ'ler bu ağlar sayesinde daha rahat hareket edebilmektedir. (28-V) (22-D) (18-D) (37-V) (15-D) (33-D) (28-V) (23-D) (32-D)

Ancak uluslararası ağlara katılabilme konusunda bir dil bariyeri olduğu anlaşılmaktadır. İngilizce iletişim kurabilen, rapor yazabilen kurumların bu anlamda uluslararası ağlara dahil olabildikleri görülmektedir. (18-D) (15-D)

"... insan hakları savunucularını koruma ağı denen bir ağı oluşturduk, birçok STK'nın içinde olduğu. Çünkü insan hakları savunucularına dönük çok ciddi baskılar söz konusu. Cezalandırmalar söz konusu Sadece hak savunuculuğu yaptığı için bu insanlar mahkûm ediliyor. Bunu çok yanlış buluyoruz ve daha çok dayanışmaya bizi yöneltti, yani dayanışarak bu engelleri aşmaya, kendimizi motive etmeye, olumlu şeyleri yapmaya devam etmeye çalışıyoruz." (15-D)

3.7.7 STÖ'LERİN İŞLEYİŞİNE, YAKLAŞIMINA YÖNELİK ELEŞTİRİLER

TOPLUMSAL KUTUPLAŞMANIN STÖ'LERİN İLİŞKİSİNE ETKİSİ

Nitel çalışma kapsamında görüşülen yetkililerden alınan bir görüşe göre son zamanlarda seküler ve muhafazakar STÖ'ler arasındaki çatışma azalmaktadır. Çok sivri olanlar dışındakiler diyaloga açık gözükmektedir. Bu iki kesimi birbirine yaklaştıranın sivil toplum üzerindeki baskı olduğu söylenmiştir. Bu baskının muhafazakar STÖ'lere de sıçradığı aktarılmıştır. Ancak bu yumuşamanın sivil toplum seviyesinde kaldığı, topluma yansımadağı anlaşılmaktadır. Bu nedenle bazı STÖ'ler tepki görmekten çekindikleri, başlarını belaya sokmaktan korktukları için birlikte görülmek istememektedir. Ancak sivil toplumdaki seküler-muhafazakar yakınlaşmasına ilişkin karşıt bir görüş de vardır. Buna göre 2010 yılından sonra Türkiye'deki siyasi gerilim derneklerin birbirleriyle olan ilişkilerine de yansımıştır. Farklı çevreler, camialar, farklı fikir grupları aynı konularda faaliyet yürütseler dahi birbirlerinden uzaklaşmaktadır.

"Son 3-4 yıl için, daha keskin kutuplaşma, bence daha yumuşuyor. Artık gerçekten dayanışma daha fazla. ...Yani bence baskılar, genel, hem toplum üzerindeki baskı, hem sivil toplumun çalışmaları üzerindeki baskı herkes için geçerli olmaya başladı." (06-V)

"İktidara diyoruz ki kutuplaştırıyorsun, siyasal diyalogları müzakere zeminini dağıtıyorsun. Ama sivil toplum örgütü kendi arasındaki farklılıklar nedeniyle karşı mahallenin sivil toplum örgütüyle bütün köprüleri attığı zaman hükümete söyleyeceğin bir şey kalmaz." (09-V)

İki görüşün de ortak noktası bu iki kesimin pek bir araya gelememesidir. Oysa katılımcılara göre, farklı görüşlerdeki STÖ'ler bir araya gelmeli, iş birliği yapmalı, aynı şeyi savunmasa da diyalog kanallarını açık tutabilmelidir. Çeşitlilik STÖ evrenindeki her kesimi rahatlatacak, özgürleştirecektir. Aynı alanda çalışan grupların bir araya gelerek ortak bir fikir çıkartarak bunu karar alıcılara sunmalıdır. (06-V) (10-D) (04-V) (08-V) (38-V)

SİVİL TOPLUMUN SEKTÖRLEŞMESİNE YÖNELİK ELEŞTİRİLER

Görüştüğümüz örgütlerin bazı hak temelli çalışan sivil toplum örgütlerine yönelik eleştirilerden biri bu alanın üçüncü bir sektör haline gelmesi, bir istihdam alanına dönüşmesi ve insanların ticari kaygılarla dernek/vakıf kurmaları ya da bu alanda çalışmaya başlamalarıdır. Katılımcılara göre sivil toplum gönüllülük esasına dayalı, belli bir amaca hizmet etmek üzere kurulmuş örgütlerdir. "Profesyonel STÖ"çülük ise bu amaçların ve heyecanın kaybolduğu yerler olarak görülmektedir.

“Hem sektörleşti, hem de kafa sektörleşti. O zaman ne oluyor işte; şurası daha çok para verdi, oraya gidiyorsun filan. ... O yüzden bir çalışanlar var, bir üyeler var, bir de gönüllüler var, biz gönüllü emeği kazanalım filan gibi bir ayrıma girdiğin andan itibaren ... o senin hayal ettiğin dünyanın tersine bir şey yapmaya başlıyorsun.” (01-D)

Elbette ki sivil toplumun bu noktaya gelmesinin nedenleri vardır. Katılımcılara göre nedenlerden biri gönüllülükle işlerin yürümemesidir. Sadece gönüllülerle çalışan bir STÖ'nün faaliyetleri yoğunlaştıkça gönüllülerin sömürüldüğü bir durum ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla kurumsallaşma bu anlamda gereklidir. Ancak kurumsallaşmanın boyutları da bazı durumlarda kariyer odaklı bir anlayışa evrilmektedir. Burada dengeyi korumak çok önemlidir.

STÖ'leri sektörleştiren en önemli neden ise fonlar olarak gösterilmektedir. Raporun “Fon” bölümünde ele alındığı üzere, proje temelli çalışmak STÖ'lerin bağımlı olmalarına yok açmaktadır. STÖ'nün sürdürülebilirliği ve çalışanların maaşlarının ödenmesi gelen fontlara bağlıdır. Bu da STÖ'lerin yalnızca proje almak üzerine çalıştıkları, faaliyet alanlarını açılan projelere göre değiştirdikleri bir durum ortaya çıkarmaktadır. Örneğin göç konusunun çok popüler olduğu dönemlerde birçok STÖ'nün kendi faaliyet alanlarından çıkarak göç projelerine başvurdukları anlatılmıştır. Ardından bu kurumların göç projelerine ilginin azalması ve iklime kaymasıyla birlikte göç alanını bırakarak iklim projelerine başvurmaya başladığı belirtilmiştir. (20-D) (01-V) (33-D) (18-D)

“Ben insan hakları alanında çalışırken, cezaevlerinde kalan çocuklarla ilgili, kadınlar toplanmışlar, bir dernek kurmuşlar ve amatör bir ruhla ... iyi bir diyalog yakalamışlar. (Cezaevindeki) Çocuklara destek oluyorlar. ...Onlara erişim filan da sağlamış, ideolojik bir şeyleri filan da yok. Sonra o kadınlardan biri uyanmış. Bakmış, ne proje yazılsa geçiyor AB'den. 2 tane, süper İngilizcesi olan kız bulmuş, gitmiş ayrı bir dernek kurmuş. Şimdi projeleri onlar alıyor çünkü onların projesinde hiç eksik yok. Öteki ablalar zaten emekli, ev kadını falan, onlar yazınca elli tane eksik oluyor.” (27-ÜÖ)

“Toplum gerçekliğinden bilmem ne kadar fazla maaş alan bir sivil toplumsan sen, sivil toplum değilsindir gibi, o kimilerine göre hümanist ama bize göre ilkeli bakış açısını da korumamak ürkütücü.” (18-D)

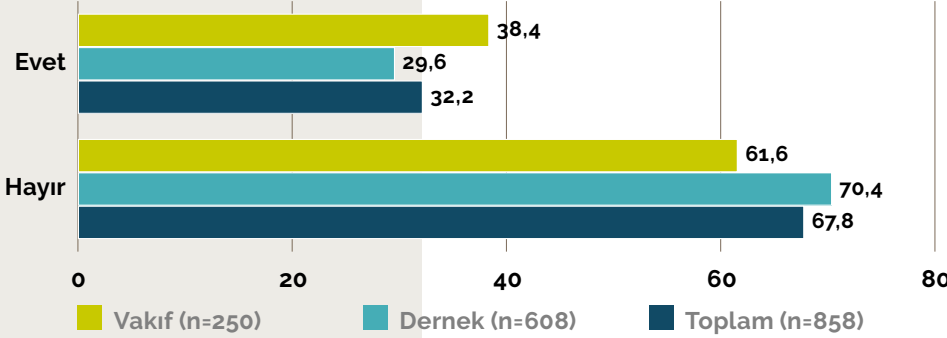
“Sivil toplum kendini projeciliğe doğru çekti. Büyük kısmında öyle bir şey var. Bakın artık yani Ekim, Kasım aylarında İstanbul'un ya da büyük kentlerin Diyarbakır'ın otellerinde proje tamamlama toplantılarından geçilmez. Niye? Biter süreleri. Usulen toplantılar. “(09-V)

**3.8 SİVİL TOPLUM
GELİŞTİRME MERKEZİ
DERNEĞİ (STGM)**

3.8.1 BİLİNİRLİK VE GÖRÜŞLER

Şekil 69 - STGM tanınma

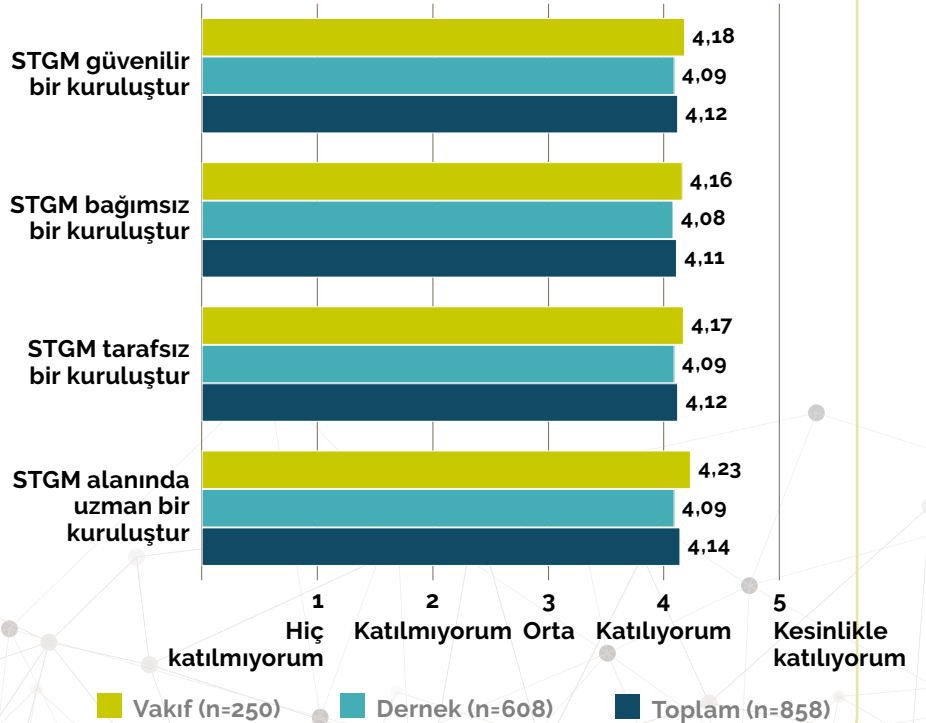
Araştırmada yer alan dernek ve vakıfların üçte biri bu araştırmadan önce STGM'yi duymuştur.

Derneklerin %30'u, vakıflarınsa %38'i bu araştırmadan önce STGM'yi duyduğunu belirtmiştir.

Faktörlere göre istatistiksel olarak anlamlı farklılaşan gruplar

- **Nitel kapasitesi** yüksek olan örgütlerin STGM'yi tanıma oranı kapasitesi düşük ve orta olan örgütlerden daha yüksektir. (Bkz: FG g0)
- **Nicel kapasitesi** yüksek olan örgütlerin STGM'yi tanıma oranı kapasitesi düşük ve orta olan örgütlerden daha yüksektir. (Bkz: FG g1)

Şekil 70 - STGM'nin nitelikleri

STGM'yi duymuş olanlara bir dizi önerme sunulmuş, bunlara ne kadar katılıp katılmadıkları sorgulanmıştır. Bunlara göre: STGM'nin alanında uzman bir kuruluş olduğuna katılanların toplam oranı %82'dir.

- STGM'nin tarafsız bir kuruluş olduğuna katılanların toplam oranı %80'dir.
- STGM'nin bağımsız bir kuruluş olduğuna katılanların toplam oranı %80'dir.
- STGM'nin güvenilir bir kuruluş olduğuna katılanların toplam oranı %80'dir.

Derneklerle vakıflar arasında bu önermelere ilişkin anlamlı fark yoktur. Yandaki grafikte "1-Hiç katılmıyorum, 5- Kesinlikle katılıyorum" olmak üzere önermelere verilen cevapların ortalamaları yer almaktadır.

Derinlemesine görüşmelere katılan sivil toplum örgütlerinin hemen hepsi STGM'ye ilişkin olumlu bir görüşe sahiptir. STGM'nin özellikle kapasite geliştirici fon veriyor olması beğenilmektedir. Bu bağlamda "Birlikte" programına katılanlar programdan övgüyle bahsetmiştir. Ayrıca STGM'nin verdiği eğitimlerden de sık sık söz edilmiş, bu eğitimlerin oldukça önemli ve yararlı olduğunun altı çizilmiştir. (17-D) (12-D) (11-D) (22-D) (34-D) (32-D)

STGM'yle ilgili en çok söylenen bir başka özellik de her zaman ulaşılabilir olması ve bir desteğe ihtiyaç olduğunda bunun rahatlıkla alınabildiği yönündedir. (18-D) (20-D) (37-V) (27-ÜÖ)

"Birlikte projesini çok kıymetli buluyorum ben. Bize bambaşka bir bakış açısı kazandırdı. Yoksa sittin sene dernek mahallede satış yapıp, etkinlik yapıp, hayatını sürdürülebilirdi. Ama şimdi "biz bunu savunabiliriz" diyoruz kendi kendimize..." (20-D)

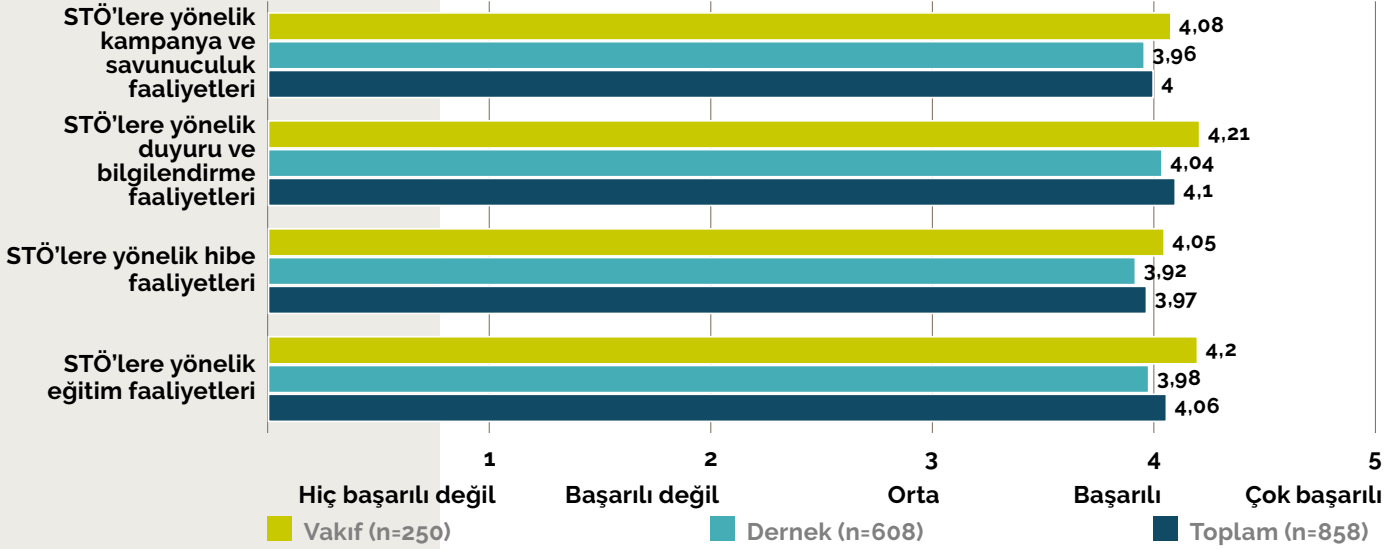
"Sonra işte "Birlikte" programı başladı, iki yıl birlikte çalıştık. Onların verdiği mentörlükle aslında bugün derneğimiz bu kadar kendini güçlü hissediyor, bu kadar başarılı çalışmalar yapabiliyor, bu kadar etkisi genişledi. Burada STGM'nin etkisi ve katkısı çok fazladır yani. Hâlâ yani herhangi bir şeyde arayıp danıştığımız, herhangi bir desteğe ihtiyacımız olması durumunda destek alabileceğimiz, Türkiye'nin en önemli kurumlarından biri." (22-D)

Ancak STGM'ye bir eleştiri de gelmiştir. AB fonlarını kullandırma ajansı olması nedeniyle karma bir konumda olduğu ve bunun sorunlu olduğu düşünülmektedir. (01-D) Bir başka eleştiri STGM'nin hiç savunuculuk faaliyeti yapmamasıdır. Ayrıca STGM'nin çok bürokratik bir yapıya dönüştüğü düşünülmektedir. Buna örnek olarak, ihtiyaç sahibi üyeleri için destek talebinde bulunan bir federasyon "kalburüstü" buldukları için eğitim taleplerinin reddedildiğini söylemiştir. (27-ÜÖ)

3.8.2 STGM'NİN FAALİYETLERİ

Şekil 71 - STGM'nin faaliyetlerini başarılı bulma (ortalama)

Son olarak çalışmada yer alan ve STGM'yi önceden duymuş kuruluşlardan STGM'yi çeşitli faaliyetleri açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Bunlara göre:

- STÖ'lere yönelik eğitim faaliyetleri konusunda STGM'yi başarılı bulanların toplam oranı %74'tür.
- STÖ'lere yönelik hibe faaliyetleri konusunda STGM'yi başarılı bulanların toplam oranı %66'dır.
- STÖ'lere yönelik duyuru ve bilgilendirme faaliyetleri konusunda STGM'yi başarılı bulanların toplam oranı %78'dir.
- STÖ'lere yönelik kampanya ve savunuculuk faaliyetleri konusunda STGM'yi başarılı bulanların toplam oranı %69'dur.

Derneklerle vakıflar arasında STGM'nin faaliyetleri başarılı bulma konusunda anlamlı fark yoktur.

Yukarıdaki grafikte "1-Hiç başarılı değil, 5- Çok başarılı" olmak üzere önermelere verilen cevapların ortalamaları yer almaktadır.

3.8.3 STGM'DEN BEKLENEN DESTEKLER

STGM'nin görüşülen derneğe/vakfa nasıl yardımcı olabileceğine ilişkin bir soru da yöneltilmiştir. Öneriler "liderlik", "fon/kapasite geliştirme", "eğitim" konularına yoğunlaşmıştır. Öneriler bu üç konu başlığı altında aşağıda sıralanmaktadır.

• Liderlik

STGM'den en çok "lider olması" beklenmektedir. Son yıllarda devletin özellikle hak temelli STÖ'leri sorun çıkartan unsurlar olarak görmesi STÖ'leri yalnızlaştırmıştır. Güvensiz ve kısıtlanmış hisseden sivil toplum sırtını yaslayabileceği bir kuruma/yapıya ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada STGM hem sahip olduğu ilişkiler ağı hem kapasitesi/gücü hem de şu ana kadarki STÖ'leri destekleyici faaliyetleri nedeniyle bu role uygun bulunmaktadır. Birçok katılımcı STGM'nin ağı idare eden, politik ve sektörel sorunlarla ilgilenen bir konuma yerleşmesini beklemektedir. Katılımcılara göre STGM:

- Herkesin izlenim raporları paylaşabileceği zorunlu periyodik buluşmalar düzenleyebilir.
- Özellikle hak ihlalleri konusunda faaliyet gösteren STÖ'leri kapsayan bir ağa dönüşebilir. STÖ'ler arasında hem iş birliği sağlanmasına hem de ortak projeler geliştirilmesine katkı sağlayabilir.
- Farklı bölgelerde birbirine ulaşamayan STÖ'leri birbirleriyle tanıştırmalıdır.
- Diğer güçlü STÖ'lerle güç birliği sağlayabilir.
- Tüzel kişilik olmayan STÖ'leri de destekleyebilir.
- Devlet kurumları ile STÖ'ler arasında bir köprü rolü oynayabilir.
- Devletin baskıcı politikalarına yönelik savunuculuk faaliyeti yürütebilir, STÖ'lerin birlikte mücadele edebilmesi için öncü olabilir.
- Etkinliğini artırmak için başka bölgelere de yayılabilir, şubeler açabilir.
- Sivil toplumu izleyebilir, edindiği bilgileri düzenli olarak raporlayarak sivil topluma ilişkin bilgi birikiminin sürekliliğini sağlayabilir.

Daha böyle ağın başındaki bir ağı çeken, ağı idare eden bir lider pozisyonunda, hani bu ülkedeki sivil toplum kuruluşunun içinde olduğu durumdan tutun da şu an bir saattir bahsettiğimiz bütün sorunların çözüme yönelik sektörü lead edebilse keşke. (17-D)

Sonuçta yüzlerce sivil toplum örgütünden bahsediyoruz ...hakkaten şeye ihtiyaç duyuyoruz, hani bu sivil toplumların tanıştırılması, buluşturulması, kaynaştırılması gibi büyük organizasyonlara da ve mentörlüklere de ihtiyaç duyuyoruz. (22-D)

STGM çok güçlü bir örgüt Türkiye'de, çok da köklü bir örgüt. Belki sivil toplum kuruluşlarının bu son yasayla birlikte girdiği ağır süreçte belki STGM'yi aktif olarak destekleyici anlamda daha çok görmek isteyebiliriz. Çünkü aslında kapasite

gelişimleri anlamında yanımızda olduğunu düşünüyorum ama belki bu konuda daha çok rol üstlenebilir. Çünkü çok uzun yıllardır alanda faaliyet gösteriyor. Ankara'da zaten merkezi, muhtemelen meclisle de ilişkileri daha iyi olabilir. Belki bu konuda sivil toplumla yasa yapıcılar arasında belki bir köprü görevi üstlenebilir ya da daha çok aktif olabilir. (32-D)

Onların ayrı bir koldan, bizim ayrı bir koldan çalışmaya devam etmemiz çok önemli ama bazı yerlerde ortaklaşmamız da önemli. ...Bazı yerlerde birlikte ses çıkarmak, beraber konuşmak, daha güçlü, bir anket yaparsak hem onların networkü hem bizim networkümüzü belki birleştirerek yapmak. Çünkü onların daha başka bir kitleye erişimi var, bizim başka bir kitleye erişimimiz var, o güçleri birleştirmek belki bir noktada. Onlar kıymetli olacaktır diye düşünüyorum. (04-V)

Hele ki trend tüzel olmayan kişilik ve tüzel olmayan yapılar da örgütlenmekten, burayı görmesi lazım STGM'nin de çünkü Avrupa Birliği kendi programlarında bunu yapıyor zaten, Etkiniz'de yapıyor, Sivil Düşün'de yapıyor. STGM niye o topa girmiyor bilmiyorum ama evet. (21-ÜÖ)

Türkiye'de işte ne kadar kadın derneği vardır, bunlar bölgesel düzeyde ve ulusal düzeyde kim ne kadar dikkate değer çalışma yürütüyor. Diyelim bir referans olabiliyor. İşte bunların kamu gücü üzerindeki etkileri nelerdir. (36-D)

• Fon/kapasite desteği

Görüşmeler sırasında birçok STÖ'nün STGM'nin verdiği fonlardan yararlandığı anlaşılmıştır. Bu fonların kurumların sürdürülebilirliği açısından çok önem taşıdığı belirtilmiştir. Bu nedenle fonların geliştirilmesi ve artırılması istenmektedir. Ayrıca farklı türde desteklerin de yararlı olabileceği düşünülmektedir. Katılımcılara göre STGM:

- Kapasite geliştirmeye yönelik fonların süresini artırabilir. Bu fonları uzun erimli ya da daimi hale getirebilir.
- Kapatılan dernekler yeniden açılırken onlara fon desteği verebilir.
- Küçük derneklere kira, maaş, fatura, ofis donanımı gibi konularda destek verebilir.
- Kendi bünyesinde hukuki ya da mali danışmanlık gibi profesyonel hizmetler veren uzmanlar barındırarak ihtiyaç duyan STÖ'lere ücretsiz destek sağlayabilir.

“Kurumsal kapasite için fon vermişti, keşke o fon daimî bir şey olsa, STGM öyle bir şey yapabilse. Diyelim ki Türkiye’de aslında, hani biraz önce verdiğim örnek vardı ya, Avrupa’da sivil toplum kuruluşları, özellikle mesela Fransa’da bir çalışan için devletten maaş alıyor. Mesela bizim oradaki networkteki çalışanlar, Fransa’da 8 tane sivil toplum kuruluşu networkün içinde, her birinin bir çalışanını Fransa çalışma bakanı karşılıyor. Türkiye’de böyle bir şey yok, keşke STGM Avrupa Birliği üzerinden daimî sürdürülebilir bir destek verebilse.” (17-D)

• Eğitim

Katılımcıların birçoğu STGM'nin verdiği eğitim çalışmalarından yararlanmış. Bu eğitimlerin özellikle kurumsallaşma anlamında çok önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak eğitimlere yönelik bazı eleştiriler de vardır. Katılımcılara göre STGM:

- Sivil toplum alanında çalışacak profesyoneller yetiştirmeye yönelik eğitimler verebilir. Sektörde deneyimli, yetişmiş çalışan bulmak oldukça zordur. Koordinatörlerin genelde STÖ deneyimi olmamaktadır. Proje koordinatörü, mali işler koordinatörü, kaynak geliştirme uzmanı, sosyal medya uzmanı gibi alanlarda eksik vardır. Mesleki eğitim programlarıyla bu açık kapatılabilir.
- Eğitimler katılımcıların seviyelerine göre düzenleyebilir, sınıfları ona göre açabilir. Mevcut durumda daha bilgili olanlarla yeni başlayanlar aynı eğitimi alabilmektedir. Bu durum üst seviyedekilerin ilerlemesini yavaşlatmaktadır.
- Bilgi birikimini geliştirmek ve daha fazla uzmanlaşmak isteyenler için ileri seviye programlar açabilir. Temel programları bitirenler bunlara katılabilir.
- Eğitimleri daha interaktif hale getirebilir. Katılımcıların dinleyici olmaktan çıkarak birbirlerine deneyim ve bilgi birikimlerini aktarabilecekleri programlar/atölyeler düzenleyebilir. Bu tür programlarda/atölyelerde STÖ'ler mevcut koşullara ve sınırlılıklara birlikte çözüm arayabilir.
- Verilen eğitimlerin kurum içinde uygulanması konusunda da destek verebilir. STÖ'ler eğitimi alsa da kurum içinde bunları uygulamakta zorlanmakta ve bu anlamda “mentörlüğe” ihtiyaç duymaktadır.
- Eğitimlerde kullanılan dilin anlaşılabilir ve ulaşılabilir olmasını sağlayabilir. Katılımcılara göre proje eğitimlerinde kullanılan dil özellikle Güneydoğulu halk tarafından güç anlaşılmaktadır.
- Dernekler mevzuatına ilişkin eğitimler verebilir. Bu anlamda broşürler yeterli değildir.

- Benzer eğitimleri veren kurumlarla fikir alışverişi yapabilir.
- Sosyal medyayı etkin kullanma, içerik üretme, sosyal medya dili gibi konularda eğitimler verebilir.

“Onların bir toplantısına katıldım, sivil toplum akademiyi geliştirme şeyine. Şunu yapabilir mesela, 10 katılımcılı, küçük, doğrudan soru cevap şeklinde, belli bir tema üzerine, küçük ve güven duyacağımız, bir ortamda hızlı bir soru cevap seansı yapabiliriz mesela. Yani işte mesela savunuculuk üzerine, savunuculuğu nasıl yapmalıyız...” (33-D)

“Ben hep STGM'nin ya da başka birinin yaptığı eğitimlere gönderdim kızları ama hepsi aynı şikayetle geldiler; “dil çok üsttendi, anlamadık, çok sorduk, utandık...” Bizde herkesin dili Kürtçedir, işyerinde Türkçe konuşur, eve gider yine Kürtçe konuşur. Yani öyle yarısı da İngilizceyle süslenmiş bir dille verilen eğitimlerin bir yararı olmuyor.” (07-V)

“Ama böyle biraz daha mesleki eğitim gibi, işte proje koordinatörlüğü ne demek, nasıl çalışılır bu işte, bir sivil toplum örgütünde genel koordinatörlük nasıl bir şeydir, kaynak geliştiriciliği nasıl bir şeydir, ekonomi koordinatörlüğü nasıl işlerdir? Yani bu işler için belki böyle düzenli bir tür böyle mesleki kurs gibi yani sivil toplum profesyonelliğinin yani mesleki anlamda gerçek bir uzmanlık olarak yerini bulabilmesi için böyle bir mesleki destek olabilir.” (12-D)

EK 1 - FAKTÖR ANALİZİ

Faktör analizi, aynı yapıyı ya da niteliği ölçen değişkenleri bir araya toplayarak ölçmeyi ya da az sayıda faktörle açıklamayı amaçlayan bir istatistiksel çözümlene tekniğidir. Bu yöntem bir faktörleşme ya da ortak faktör adı verilen yeni kavramları (değişkenleri) ortaya çıkarma ve maddelerin faktör yük değerlerini kullanarak kavramların işlevsel tanımlarını elde etme süreci olarak da tanımlanmaktadır.

Veri seti faktör analiziyle incelenmiştir.

Öncelikle analizde kullanılacak sorular belirlenmiştir. Belirlenen sorularının içinde olumlu ya da olumsuz yönde farklılaşma olup olmadığına bakılmış, farklılaşma olan sorular analize başlamadan önce tek yönlü olacak şekilde dönüştürülmüştür.

Faktör analizi her veri seti için uygun olmadığından önce veri setinin uygunluğunu ölçmek için Kaiser- Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett küresellik (sphericity) testi uygulanmıştır. Elde edilen sonuçlarla verinin faktör analizine uygun olduğu anlaşılmıştır.

“Savunuculuk (Derneğin/Vakfın savunuculuk faaliyetleri yürütme durumu)” faktörünü oluşturan sorularda Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,716 olarak 0,50'den büyük, Barlett sig. 0,05'in altında bulunmuştur. KMO değerinin 1'e yaklaşması testin uygun olduğunu, 0,5'in altına inmesi ise uygun olmadığını gösterir, 0,716'lık bir değer faktör analizi için uygundur.

Yapılan faktör analizi tek kümelenemeye işaret etmektedir, faktör yükleri dikkate alınarak yapılan gruplamayla “Savunuculuk” değişkeni oluşturulmuştur. Oluşturulan değişkene göre görüşülen kurumların savunuculuk dağılımı aşağıda gösterilmektedir.

EK 1 Tablo 1 - Derneğin/Vakfın savunuculuk faaliyeti var mı?

	Sayı	Yüzde
Yok	616	71,7
Var, sınırlı	98	11,4
Var	144	16,8
Toplam	858	100,0

“Nitel Kapasite” faktörünü oluşturan sorularda Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,703 olarak 0,50'den büyük, Barlett sig. 0,05'in altında bulunmuştur.

EK 1 Tablo 2- Nitel kapasite

	Bileşen (Component)	
	Faktör yükleri	
	1	2
1 S23 - Derneğinizin/Vakfınızın web sitesi var mı? Güncelleniyor mu?	0,817	0,149
2 S22 - Derneğinizin/Vakfınızın sosyal medya hesabı var mı? Güncelleniyor mu?	0,763	0,114
3 S33 - Derneğinizin/Vakfınızın yazılı bir kurumsal stratejisi ve eylem planı var mı?	0,684	0,054
4 S14 - Derneğinizin/Vakfınızın herhangi bir uluslararası kuruluşta (BM, AB vb.) danışman/katılımcı statüsü var mı?	0,041	0,739
5 S15 - Derneğinizin/Vakfınızın yurt içinde üye olduğu herhangi bir, federasyon, birlik var mı?	-0,018	0,643
6 S16 - Derneğinizin/Vakfınızın yurt içinde üye olduğu herhangi bir ağ, platform, var mı?	0,156	0,640
7 S13 - Derneğiniz/Vakfınız uluslararası alanda faaliyet gösteriyor mu?	0,282	0,586

Yapılan faktör analizi iki ayrı kümelenmeye işaret etmektedir, 1-3 ile 4-7 numaralı ifadelerdeki dağılım farklıdır. Faktör yükleri dikkate alınarak yapılan kümeleme analiziyle "Nitel kapasite" değişkeni oluşturulmuştur. Oluşturulan değişkene göre görüşülen kurumların nitel kapasite dağılımı aşağıda gösterilmektedir.

EK 1 Tablo 3- Derneğin/Vakfın nitel kapasitesi

	Sayı	Yüzde
Düşük	485	56,6
Orta	241	28,1
Yüksek	131	15,3
Toplam	858	100,0

"Nitel Kapasite" faktörünü oluşturan sorularda Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,572 olarak 0,50'den büyük, Barlett sig. 0,05'in altında bulunmuştur.

EK 1 Tablo 4 - Nicel kapasite

	Bileşen (Component)		
	Faktör yükleri		
	1	2	3
1 S12 - Derneğinizin/Vakfınızın yurt içinde temsilciliği var mı?	0,903	0,015	0,031
2 S11 - Derneğinizin/Vakfınızın yurt içinde şubesi var mı?	0,873	0,136	0,123
3 S32 - mali kaynaklarının amaçlarınızı/hedeflerinizi gerçekleştirmek için yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?	0,070	0,736	-0,229
4 S26 - Derneğinizin/Vakfınızın iktisadi işletmesi var mı?	-0,010	0,670	0,098
5 S10 - Derneğinizin/Vakfınızın böyle mekanları var mı?	0,152	0,615	0,307
6 S38 - Derneğinizde/Vakfınızda üyeleriniz haricinde faaliyet gösteren gönüllü(ler) var mı?	0,105	-0,068	0,745
7 S7 - Derneğinizin/Vakfınızın faaliyetlerini/toplantılarını yaptığınız ve evraklarını tuttuğunuz bir ofis var mı?	0,024	0,150	0,708

Yapılan faktör analizi üç ayrı kümeleneğe işaret etmektedir, 1-2, 3-5, 6-7 numaralı ifadelerdeki dağılım farklıdır. Faktör yükleri dikkate alınarak yapılan kümeleme analiziyle "Nicel kapasite" değişkeni oluşturulmuştur. Oluşturulan değişkene göre görüşülen kurumların nicel kapasite dağılımı aşağıda gösterilmektedir.

EK 1 Tablo 5 - Derneğin/Vakfın nicel kapasitesi

	Sayı	Yüzde
Düşük	279	32,6
Orta	416	48,4
Yüksek	163	19,0
Toplam	858	100,0

"**Demokratik yapı**" faktörünü oluşturan sorularda Kaiser-Meyer-Olkin değeri 0,677 olarak 0,50'den büyük, Barlett sig. 0,05'in altında bulunmuştur.

EK 1 Tablo 6 - Demokratik yapı

	Bileşen (Component)	
	Faktör yükleri	
	1	2
1 S95 - Derneğinizin/Vakfınızın şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili yazılı bir politikası var mı?	0,778	-0,069
2 S94 - Derneğinizin/Vakfınızın her türlü ayrımcılığa karşı yazılı bir eşitlik politikası var mı?	0,747	-0,099
3 S99 - Derneğinizin/Vakfınızın yürütülen faaliyetlere hedef grubunuzu/faydalanıcılarınızı dahil etmeye yönelik bir yazılı politikası var mı?	0,704	0,019
4 S100 - Derneğiniz/Vakfınız son üç yıl içinde yürüttüğü faaliyetlere yönelik bir etki analizi gerçekleştirdi mi?	0,689	0,208
5 S96 - Derneğiniz/Vakfınız son üç yıl içinde hiç bağımsız denetim yaptırdı mı?	0,590	0,133
6 S44 - Dernek/Vakıf yönetim kurulu toplantıları tüm üyelere açık mı?	-0,020	0,853
7 S45 - Derneğinizin/Vakfınızın son genel kuruluna üyelerinizin çoğunluğu katılabildi mi?	0,096	0,829

Yapılan faktör analizi iki ayrı kümelenmeye işaret etmektedir, 1-5 ile 6-7 numaralı ifadelerdeki dağılım farklıdır. Faktör yükleri dikkate alınarak yapılan kümeleme analiziyle "Demokratik yapı" değişkeni oluşturulmuştur. Oluşturulan değişkene göre görüşülen kurumların demokratik yapı dağılımı aşağıda gösterilmektedir.

EK 1 Tablo 7 - Derneğin/Vakfın demokratik yapısı

	Sayı	Yüzde
Düşük	99	11,5
Orta	329	38,3
Yüksek	430	50,2
Toplam	858	100,0

**EK 2 - FAKTÖR
ANALİZİ
GRAFİKLERİ**

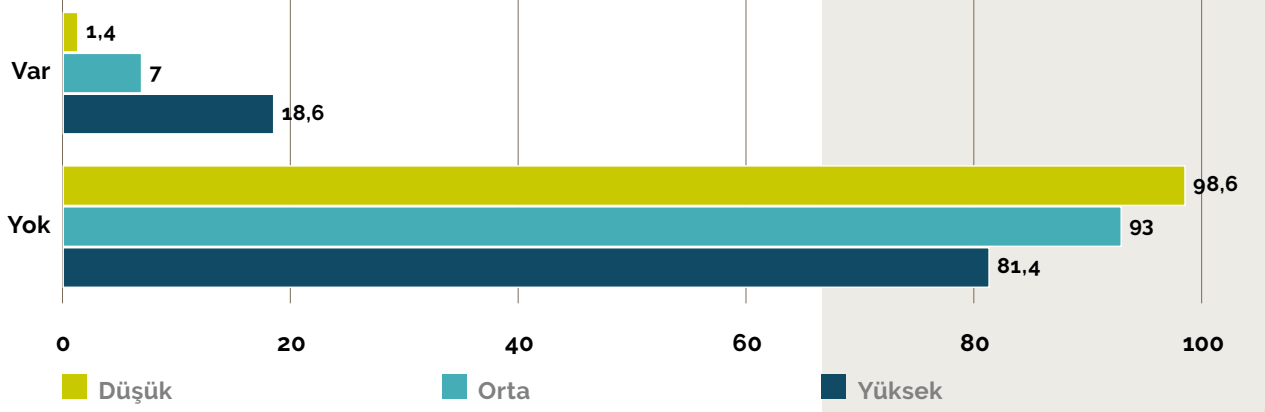
FG ŞEKİL LİSTESİ

FG 1	- Yurt içinde şube sahipliği - Nitel kapasiteye göre	156
FG 2	- Yurt içinde temsilcilik sahipliği - Nitel kapasiteye göre	156
FG 3	- Ofis sahipliği - Nitel kapasiteye göre	156
FG 4	- Üye sayısındaki değişim - Nicel kapasiteye göre	157
FG 5	- Üye sayısındaki değişim - Nitel kapasiteye göre	157
FG 6	- Üye sayısındaki değişim - Nicel kapasiteye göre	158
FG 7	- Üye harici gönüllü olması - Nitel kapasiteye göre	158
FG 8	- Yönetim kurulu toplantılarının üyelere açık olması - Nicel kapasiteye göre	159
FG 9	- Strateji ve eylem planlarına üyelerin dahil - Savunuculuk kapasitesine göre	159
FG 10	- Strateji ve eylem planlarına üyelerin dahil - Nitel kapasiteye göre	159
FG 11	- Strateji ve eylem planlarına üyelerin dahil - Demokratik yapı puanına göre	160
FG 12	- Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil - Savunuculuk kapasitesine göre	160
FG 13	- Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil - Nitel kapasiteye göre	160
FG 14	- Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil - Nicel kapasiteye göre	161
FG 15	- Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil - Demokratik yapı puanına göre	161
FG 16	- Yazılı kurumsal strateji/eylem planı olması - Savunuculuk kapasitesine göre	162
FG 17	- Yazılı kurumsal strateji/eylem planı olması - Nitel kapasiteye göre	162
FG 18	- Yazılı kurumsal strateji/eylem planı olması - Demokratik yapı puanına göre	163
FG 19	- İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma - Savunuculuk kapasitesine göre	163
FG 20	- İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma - Nitel kapasiteye göre	164
FG 21	- İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma - Nicel kapasiteye göre	164
FG 22	- İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma - Demokratik yapı puanına göre	164
FG 23	- Her türlü ayrımcılığa karşı yazılı eşitlik politikası olması - Savunuculuk kapasitesine göre	165
FG 24	- Her türlü ayrımcılığa karşı yazılı eşitlik politikası olması - Nitel kapasiteye göre	165
FG 25	- Her türlü ayrımcılığa karşı yazılı eşitlik politikası olması - Nicel kapasiteye göre	165
FG 26	- Şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili politikası olması - Savunuculuk kapasitesine göre	166
FG 27	- Şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili politikası olması - Nitel kapasiteye göre	166
FG 28	- Şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili politikası olması - Nicel kapasiteye göre	166
FG 29	- Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma - Savunuculuk kapasitesine göre	167
FG 30	- Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma - Nitel kapasiteye göre	167
FG 31	- Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma - Nicel kapasiteye göre	167
FG 32	- Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma - Demokratik yapı puanına göre	168
FG 33	- Hedef grubu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik yazılı politika olması - Savunuculuk kapasitesine göre	168
FG 34	- Hedef grubu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik yazılı politika olması - Nitel kapasiteye göre	168
FG 35	- Hedef grubu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik yazılı politika olması - Nicel kapasiteye göre	169
FG 36	- Faaliyet raporu hazırlama - Nitel kapasiteye göre	169
FG 37	- Faaliyet raporu hazırlama - Nicel kapasiteye göre	169
FG 38	- Faaliyet raporu hazırlama - Demokratik yapı puanına göre	170
FG 39	- Son üç yıl içinde yürütülen faaliyetlere yönelik etki analizi gerçekleştirme.- Savunuculuk kapasitesine göre	170
FG 40	- Son üç yıl içinde yürütülen faaliyetlere yönelik etki analizi gerçekleştirme.- Nitel kapasiteye göre	170
FG 41	- Son üç yıl içinde yürütülen faaliyetlere yönelik etki analizi gerçekleştirme.- Nicel kapasiteye göre	171
FG 42	- Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma - Savunuculuk kapasitesine göre	171

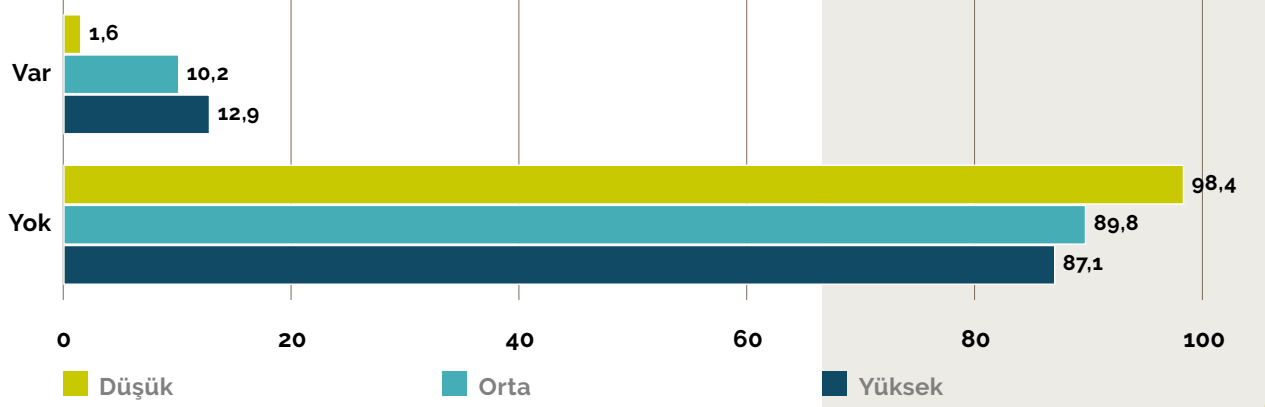
FG ŞEKİL LİSTESİ

FG 43 - Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma - Nitel kapasiteye göre	171
FG 44 - Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma - Nicel kapasiteye göre	172
FG 45 - İnsan kaynakları ve kurumsal gelişime ayrılan bütçe oranı - Nitel kapasiteye göre	172
FG 46 - İnsan kaynakları ve kurumsal gelişime ayrılan bütçe oranı - Nicel kapasiteye göre	173
FG 47 - Proje hazırlayıp sunma - Savunuculuk kapasitesine göre	173
FG 48 - Proje hazırlayıp sunma - Nitel kapasiteye göre	174
FG 49 - Proje hazırlayıp sunma - Nicel kapasiteye göre	174
FG 50 - Proje hazırlayıp sunma - Demokratik yapı puanına göre	174
FG 51 - İktisadi işletme sahipliği - Nitel kapasiteye göre	175
FG 52 - Son üç yılda yürütülen savunuculuk faaliyeti var mı? - Nitel kapasiteye göre	175
FG 53 - Son üç yılda yürütülen savunuculuk faaliyeti var mı? - Nicel kapasiteye göre	175
FG 54 - Son üç yılda yürütülen savunuculuk faaliyeti var mı? - Demokratik yapı puanına göre	176
FG 55 - Kamu idaresi ile ortak faaliyet gerçekleştirme - Nitel kapasiteye göre	176
FG 56 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik - Savunuculuk kapasitesine göre	176
FG 57 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik - Nitel kapasiteye göre	177
FG 58 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik - Nicel kapasiteye göre	177
FG 59 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik - Demokratik yapı puanına göre	177
FG 60 - Üye olunan ağ/platform - Savunuculuk kapasitesine göre	178
FG 61 - Üye olunan ağ/platform - Demokratik yapı puanına göre	178
FG 62 - İç hukuk düzenlemelerinin gönüllülerle çalışmaya etkisi - Nitel kapasiteye göre	179
FG 63 - İç hukuk düzenlemelerinin gönüllülerle çalışmaya etkisi - Nicel kapasiteye göre	179
FG 64 - AB uyum sürecinin yasal çerçeveye etkisi - Savunuculuk kapasitesine göre	180
FG 65 - AB uyum sürecinin yasal çerçeveye etkisi - Demokratik yapı puanına göre	180
FG 66 - Kamu idaresinin sivil toplum gelişim ve iş birliğini geliştirmek için çabası - Nicel kapasiteye göre	181
FG 67 - Kamu idaresinin sivil toplum gelişim ve iş birliğini geliştirmek için çabası - Demokratik yapı puanına göre	181
FG 68 - İdari toplantılar hariç faaliyetlerin askıya alınması kararıyla ilgili görüş - Savunuculuk kapasitesine göre	182
FG 69 - STGM'nin tanınırlığı - Nitel kapasiteye göre	182
FG 70 - STGM'nin tanınırlığı - Nicel kapasiteye göre	183

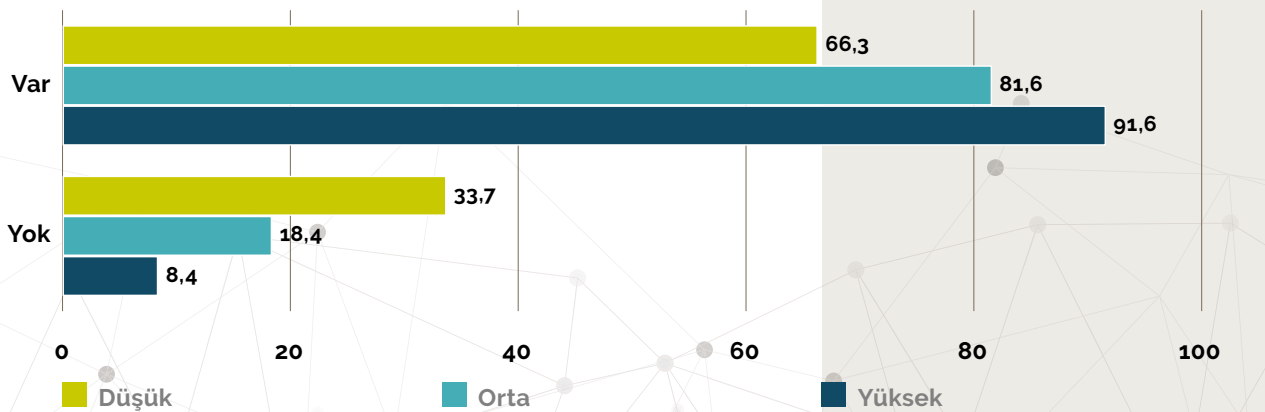
FG 1 - Yurt içinde şube sahipliği - Nitel kapasiteye göre

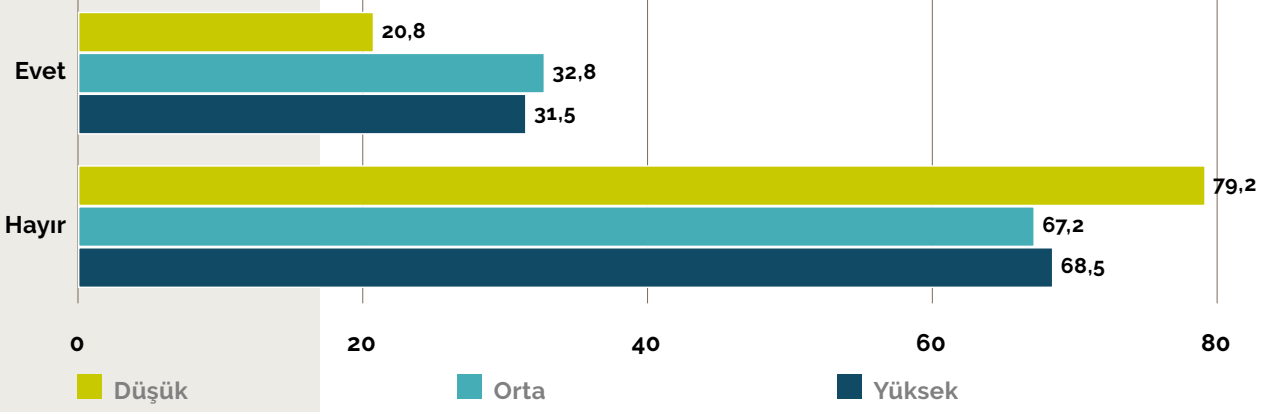
FG 2 - Yurt içinde temsilcilik sahipliği - Nitel kapasiteye göre

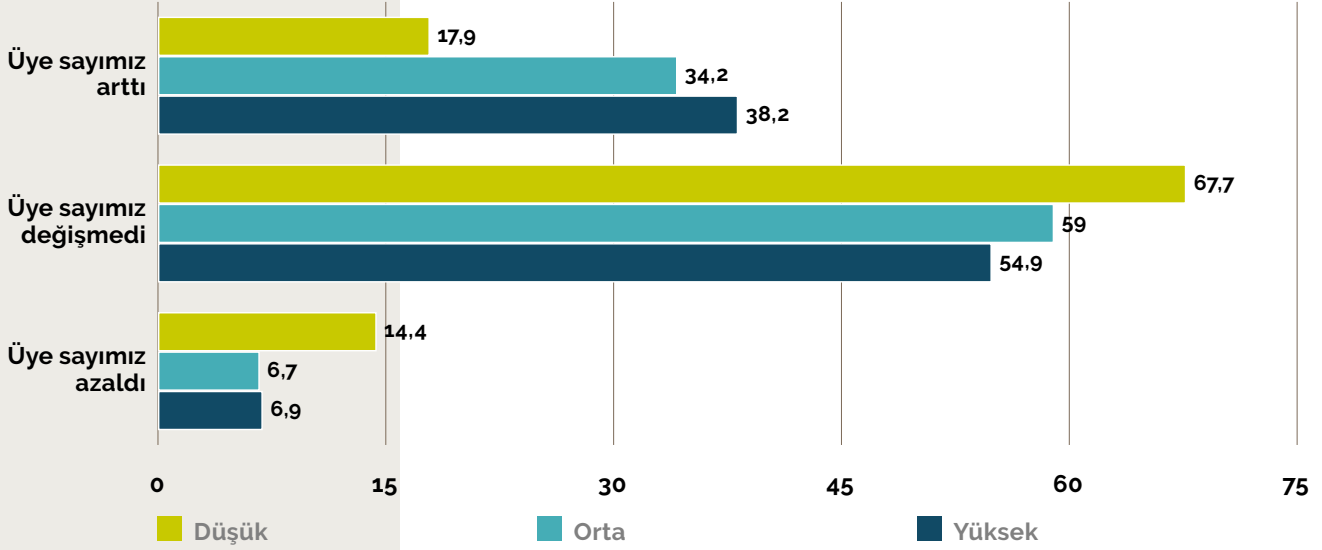
FG 3 - Ofis sahipliği - Nitel kapasiteye göre

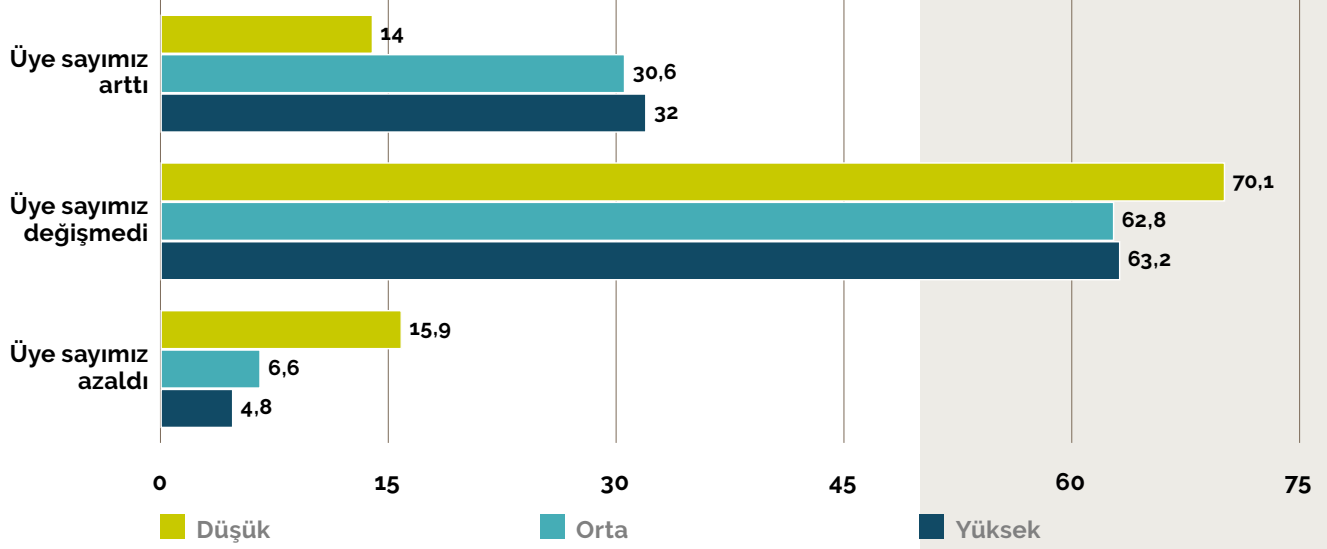
FG 4 - Üye sayısındaki değişim - Nicel kapasiteye göre

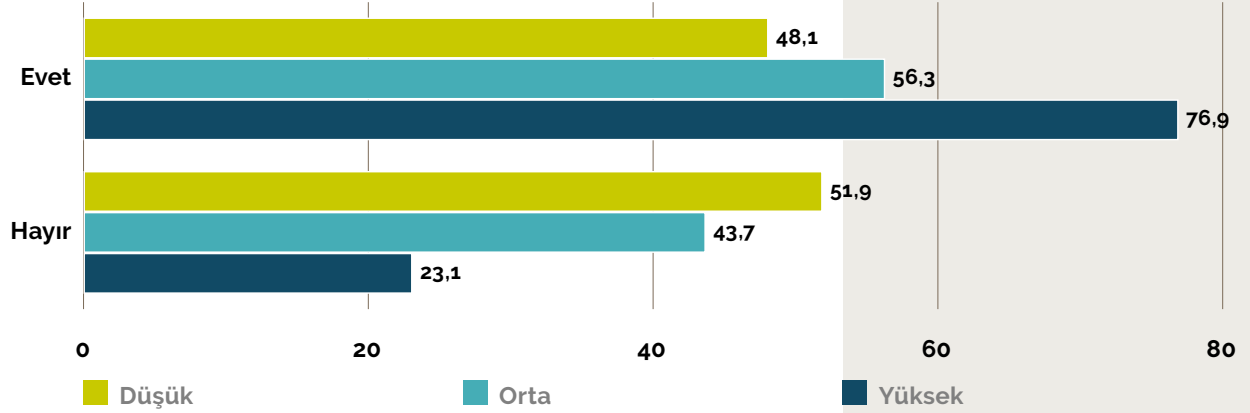
FG 5 - Üye sayısındaki değişim - Nitel kapasiteye göre

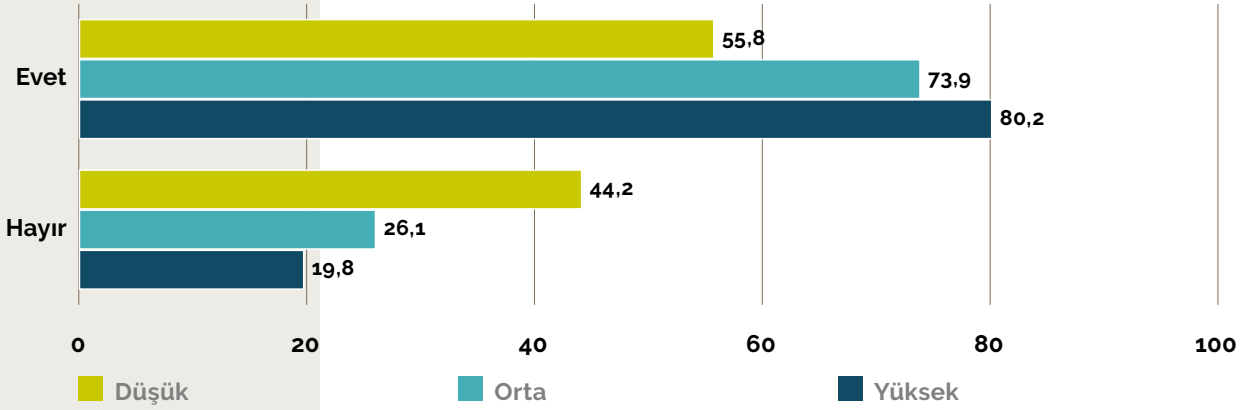
FG 6 - Üye sayısındaki değişim - Nicel kapasiteye göre

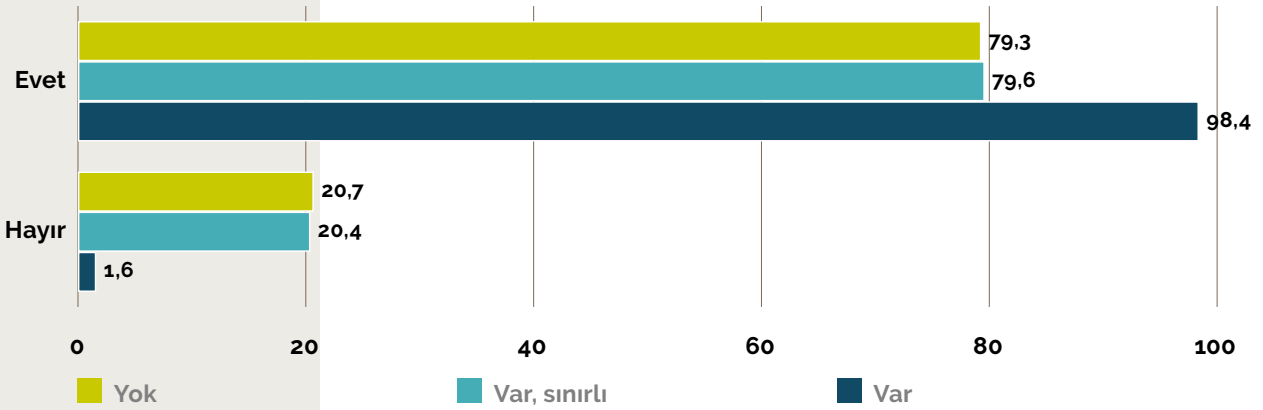
FG 7 - Üye harici gönüllü olması - Nitel kapasiteye göre

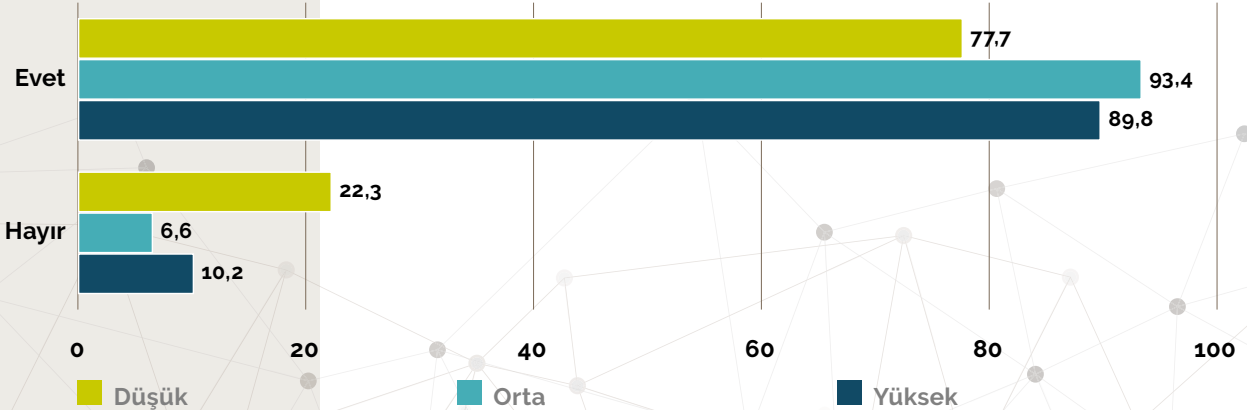
FG 8 - Yönetim kurulu toplantılarının üyelere açık olması – Nicel kapasiteye göre

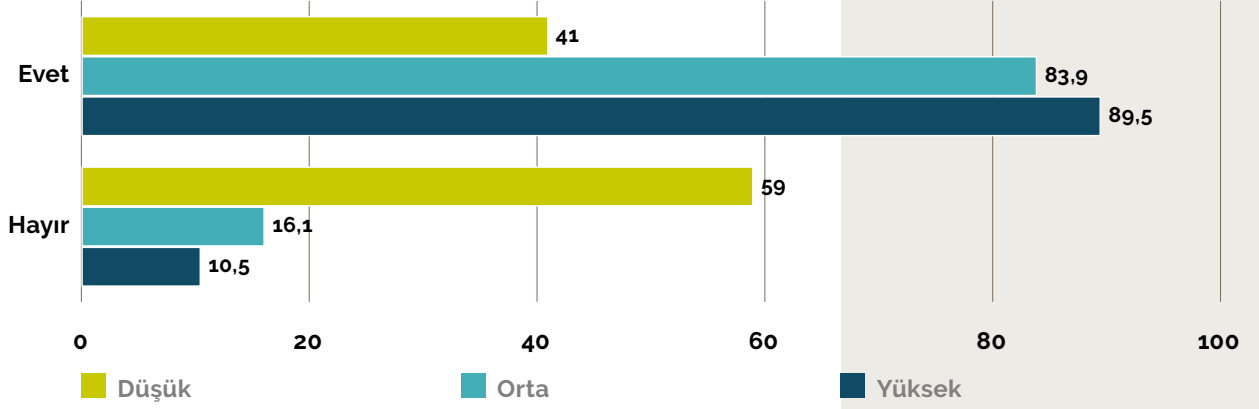
FG 9 - Strateji ve eylem planlarına üyelerin dahil edilmesi – Savunuculuk kapasitesine göre

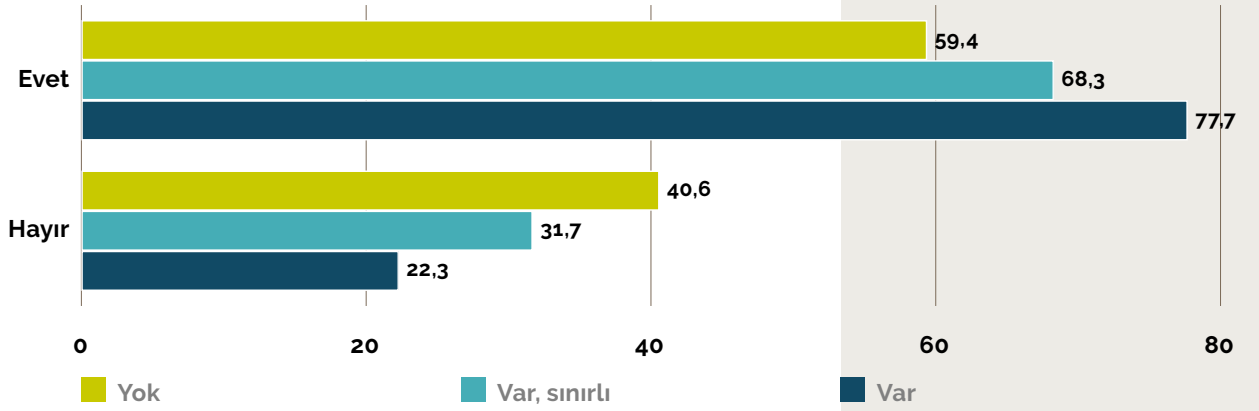
FG 10 - Strateji ve eylem planlarına üyelerin dahil edilmesi – Nitel kapasiteye göre

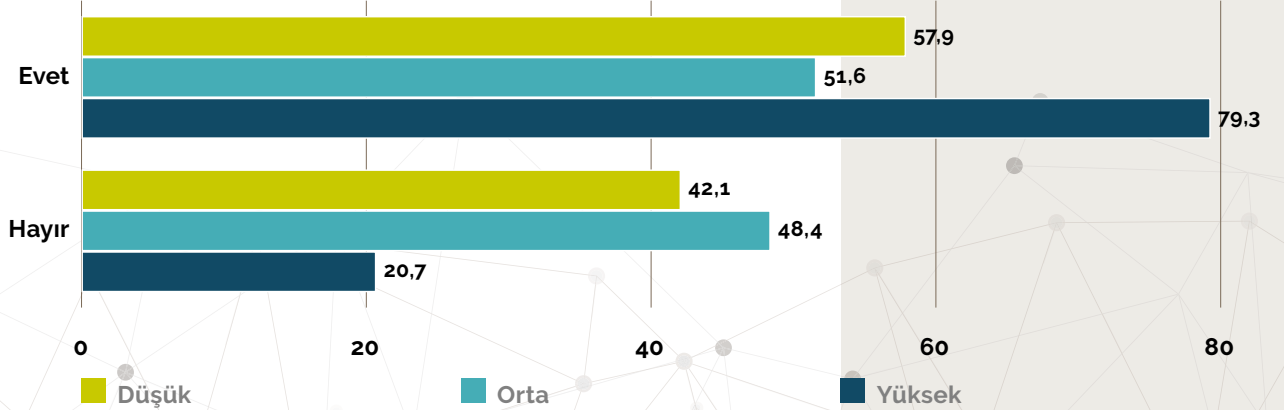
FG 11 - Strateji ve eylem planlarına üyelerin dahil – Demokratik yapı puanına göre

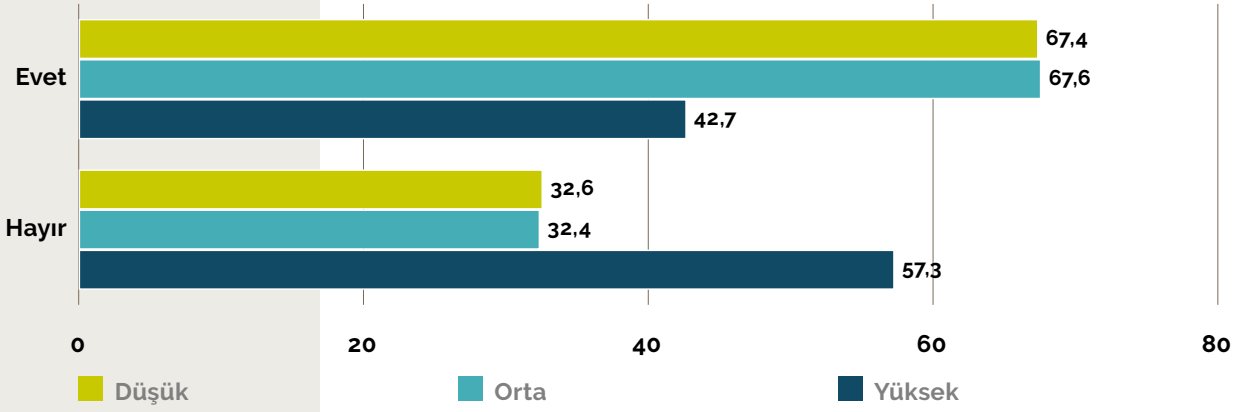
FG 12 - Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil – Savunuculuk kapasitesine göre

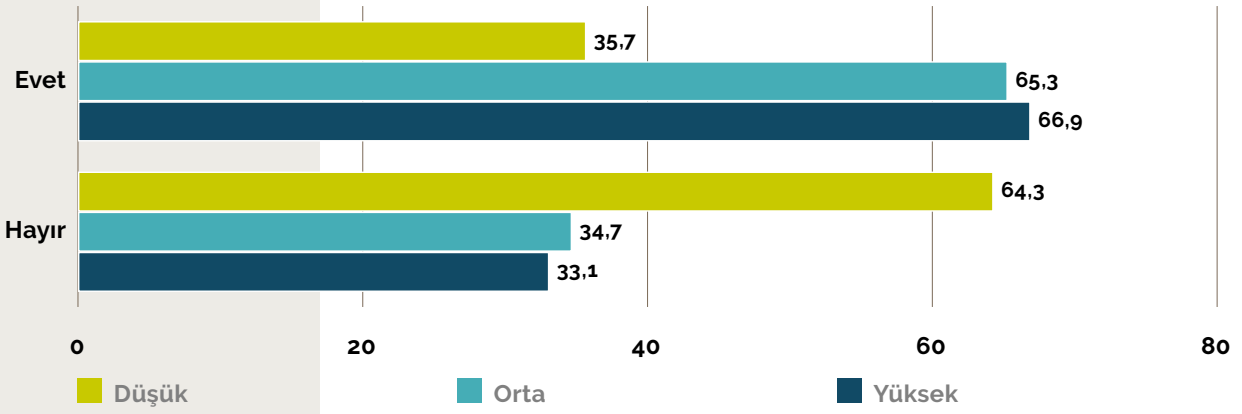
FG 13 - Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil – Nitel kapasiteye göre

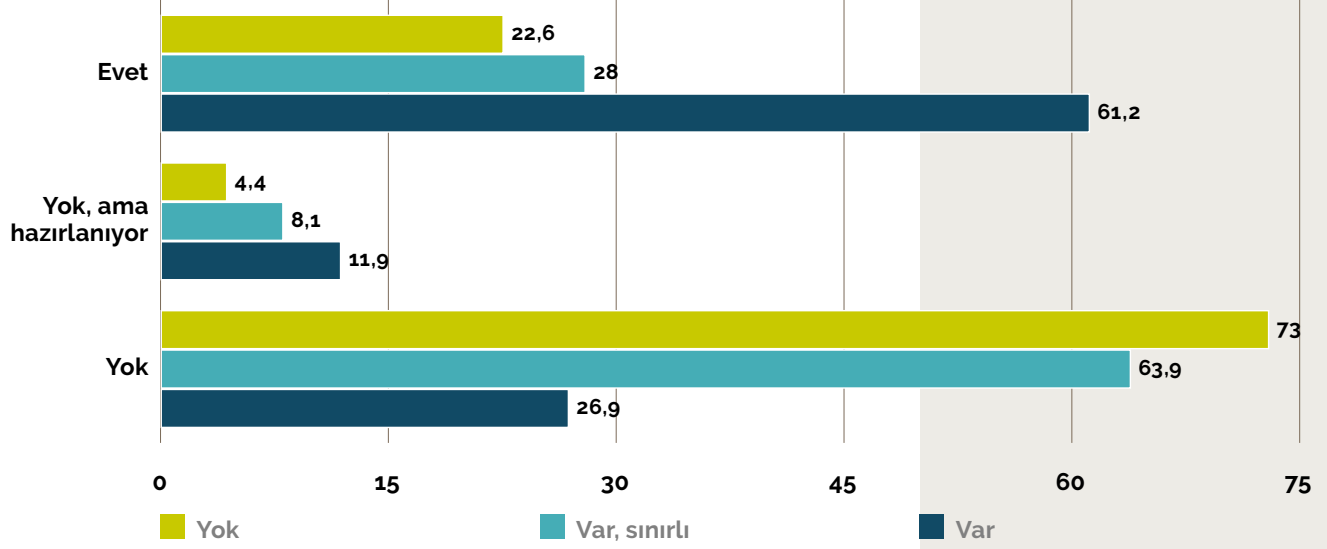
FG 14 - Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil - Nicel kapasiteye göre

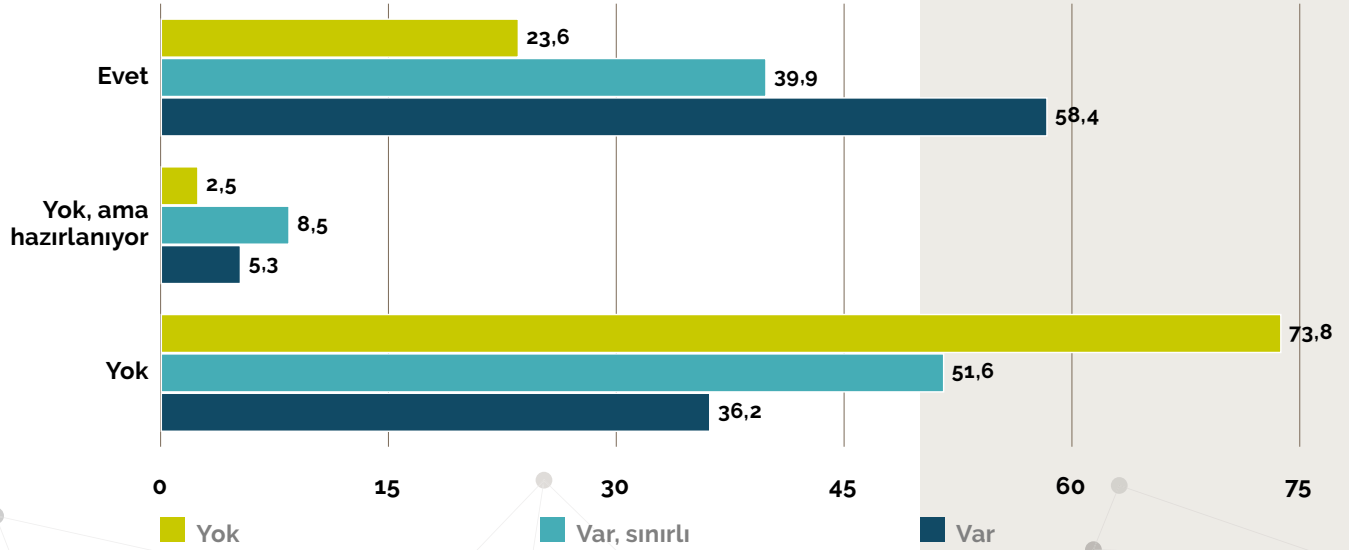
FG 15 - Strateji ve eylem planlarına hedef grubun dahil - Demokratik yapı puanına göre

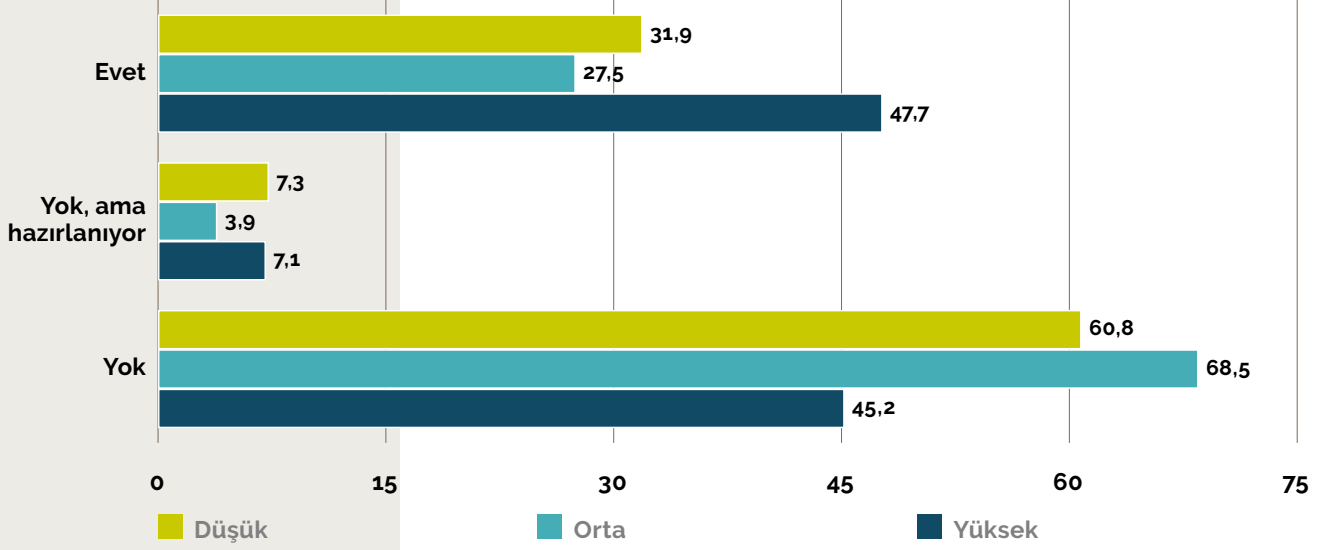
FG 16 - Yazılı kurumsal strateji/eylem planı olması – Savunuculuk kapasitesine göre

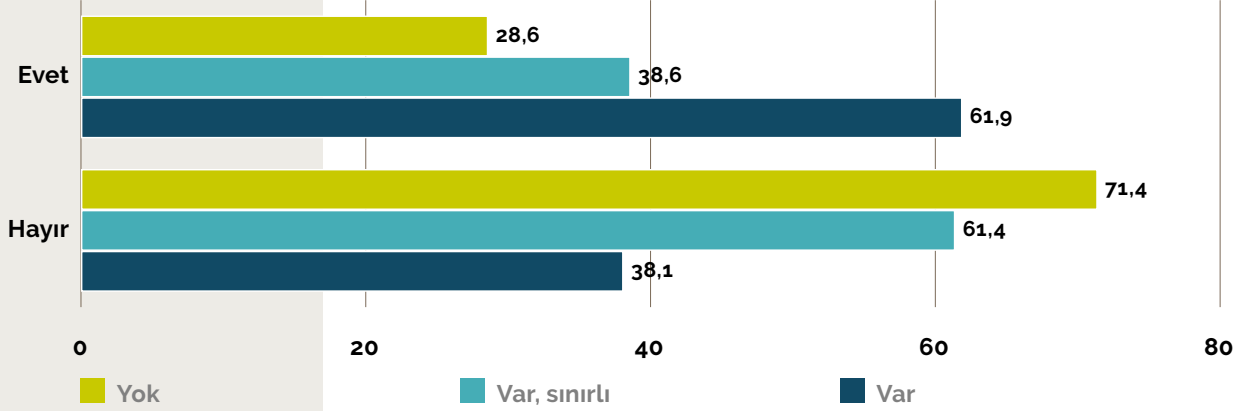
FG 17 - Yazılı kurumsal strateji/eylem planı olması – Nitel kapasiteye göre

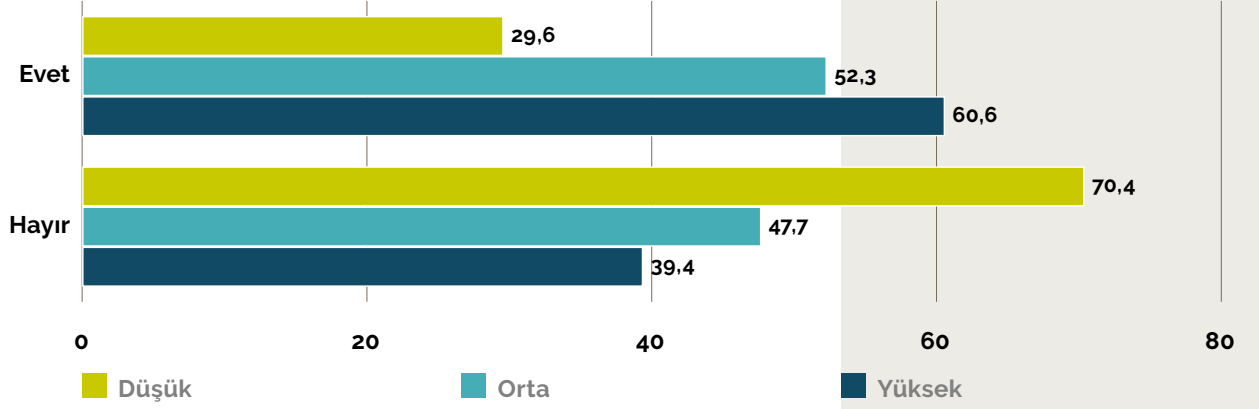
FG 18 - Yazılı kurumsal strateji/eylem planı olması – Demokratik yapı puanına göre

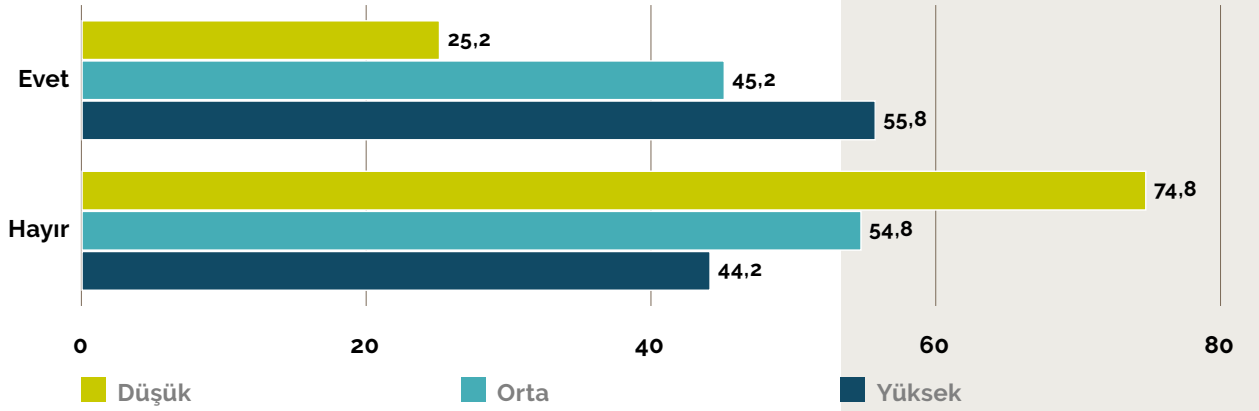
FG 19 - İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma – Savunuculuk kapasitesine göre

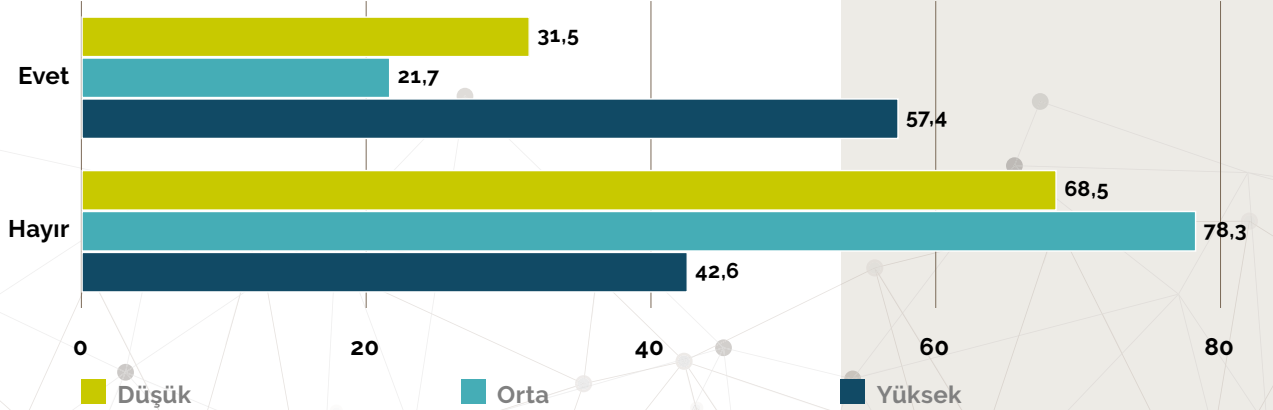
FG 20 - İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma - Nitel kapasiteye göre

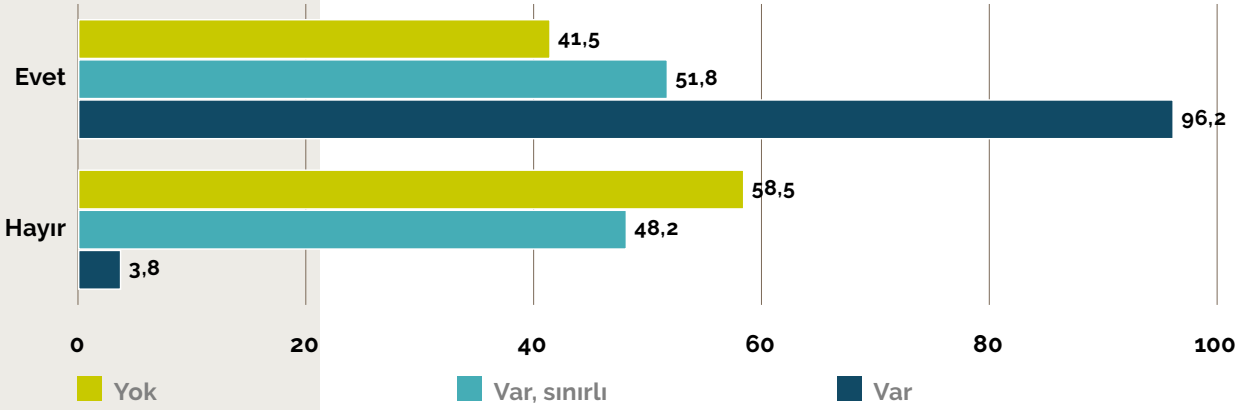
FG 21 - İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma - Nicel kapasiteye göre

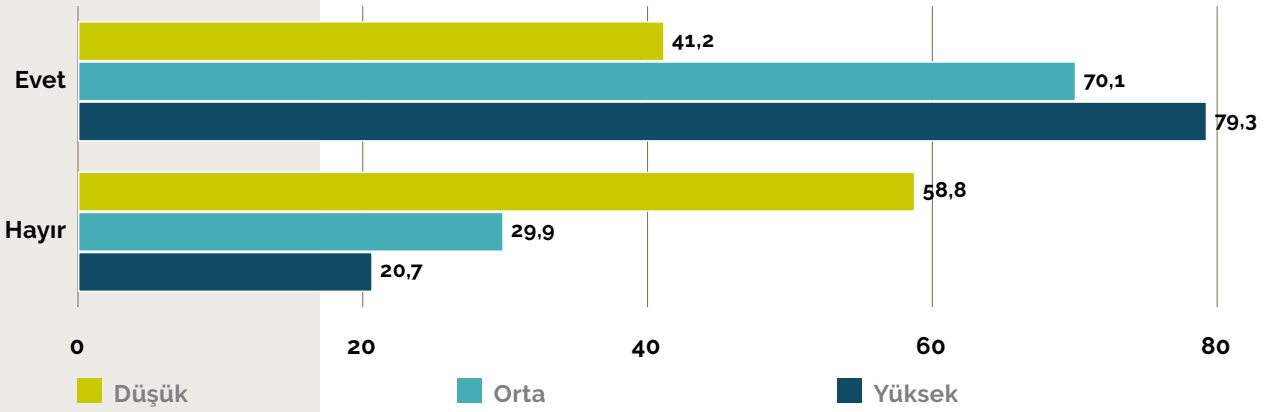
FG 22 - İlan edilmiş insan hakları temelli yaklaşıma sahip olma - Demokratik yapı puanına göre

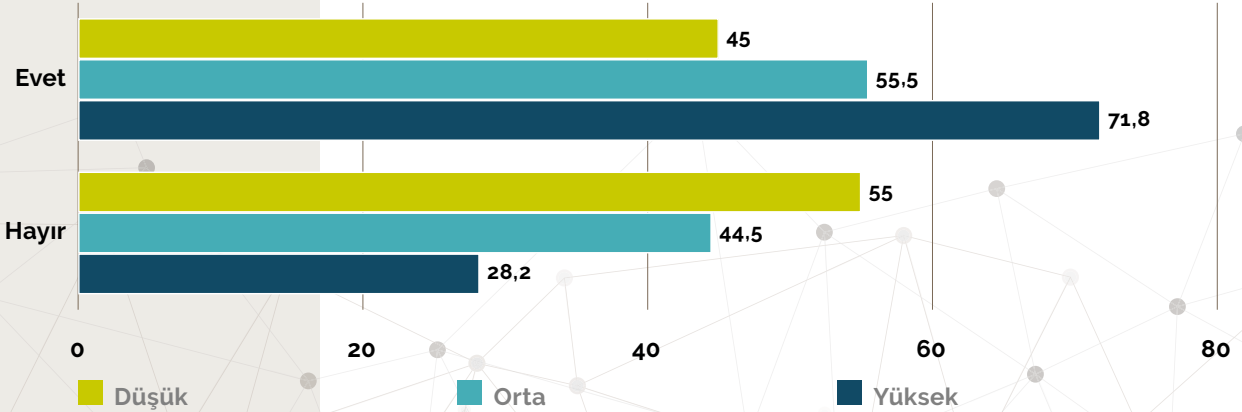
FG 23 - Her türlü ayrımcılığa karşı yazılı eşitlik politikası olması – Savunuculuk kapasitesine göre

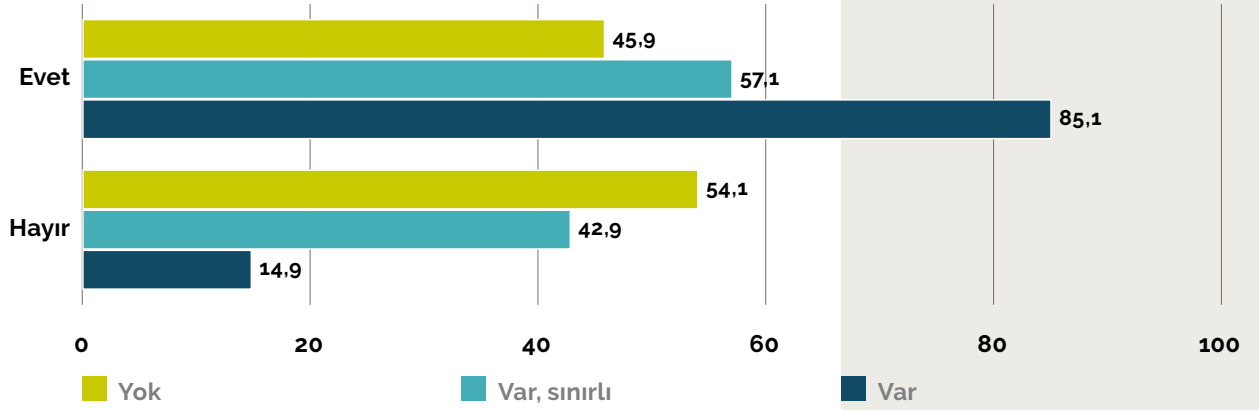
FG 24 - Her türlü ayrımcılığa karşı yazılı eşitlik politikası olması – Nitel kapasiteye göre

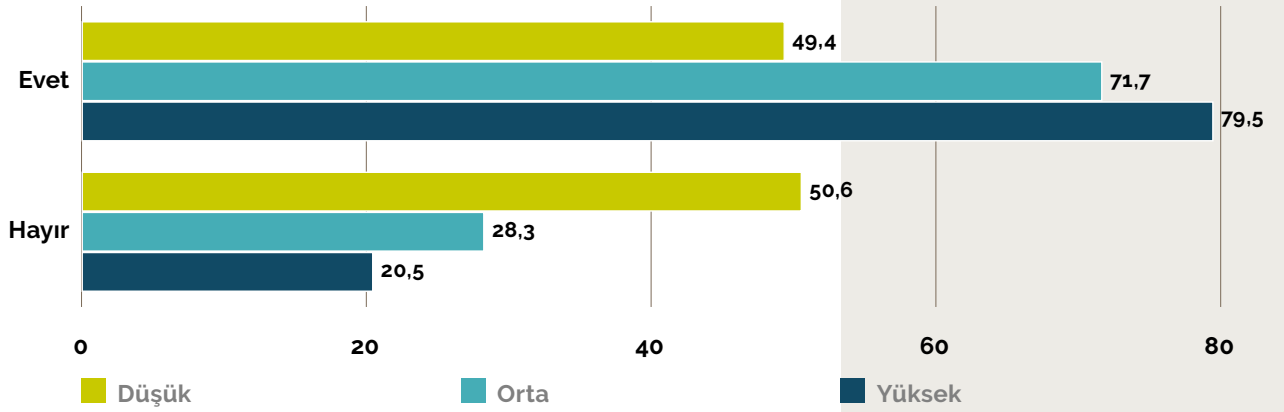
FG 25 - Her türlü ayrımcılığa karşı yazılı eşitlik politikası olması – Nicel kapasiteye göre

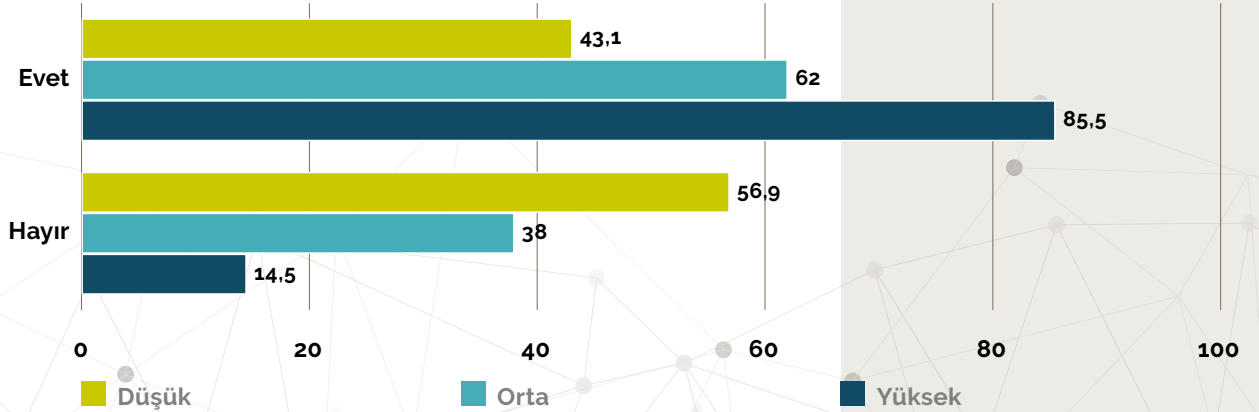
FG 26 - Şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili politikası olması – Savunuculuk kapasitesine göre

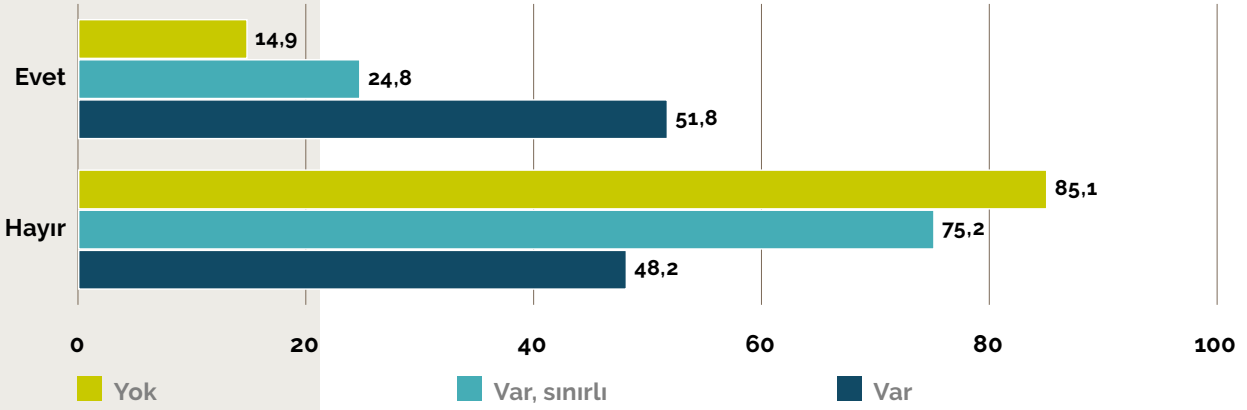
FG 27 - Şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili politikası olması – Nitel kapasiteye göre

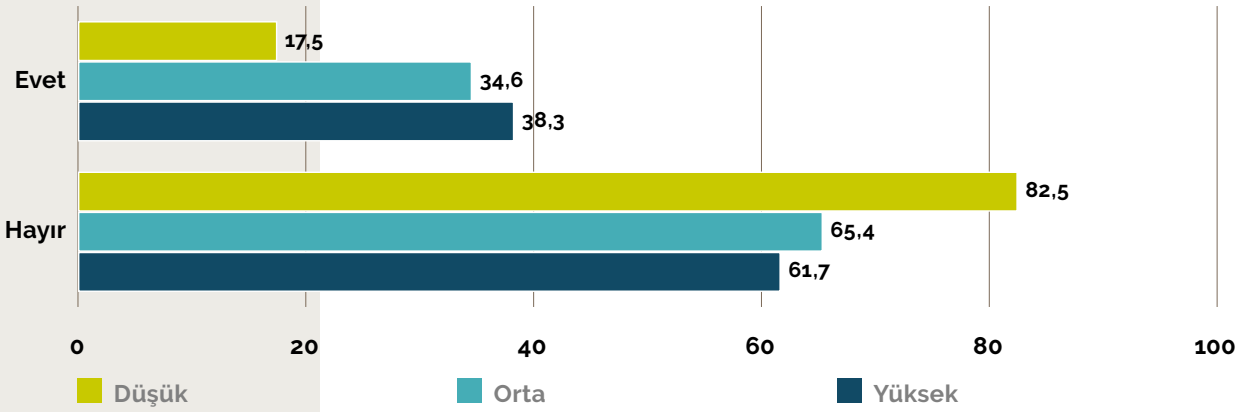
FG 28 - Şeffaflık ve hesap verebilirlik ile ilgili politikası olması – Nicel kapasiteye göre

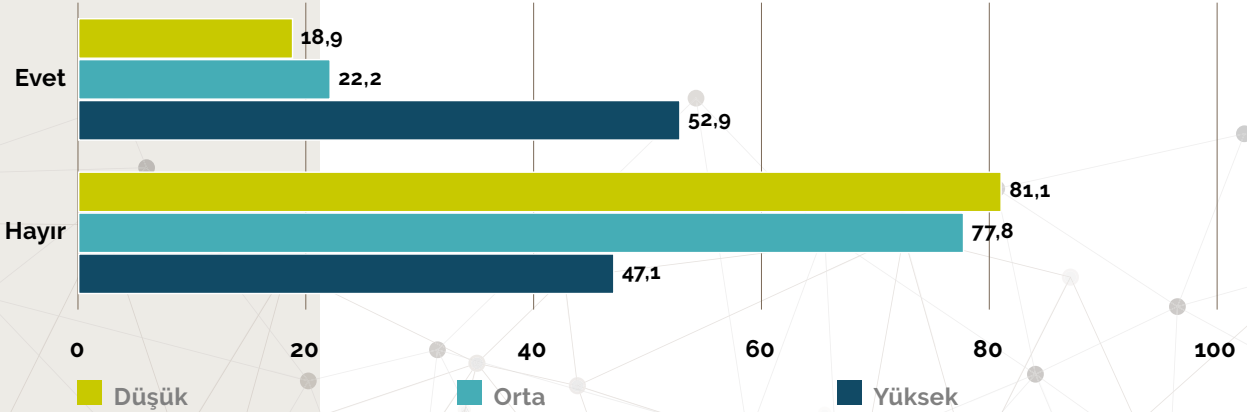
FG 29 - Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma – Savunuculuk kapasitesine göre

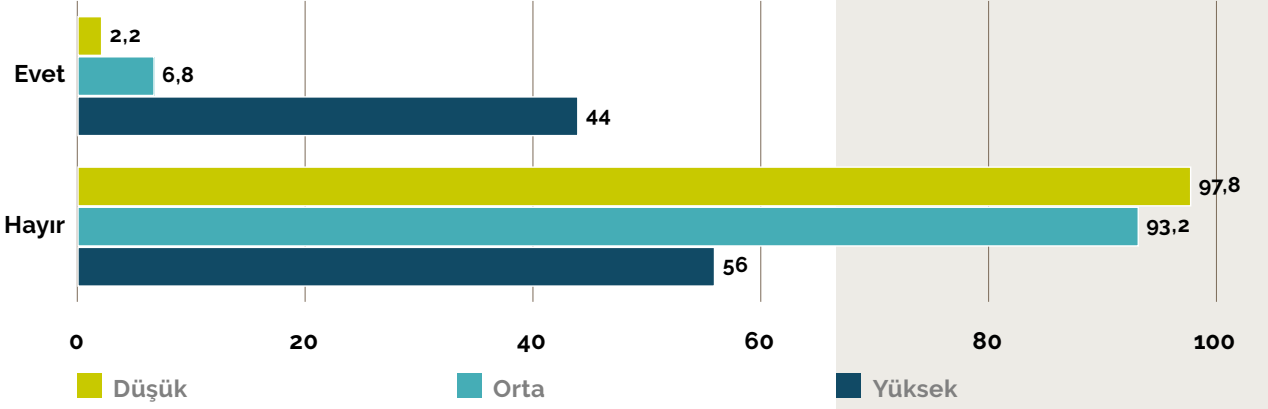
FG 30 - Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma – Nitel kapasiteye göre

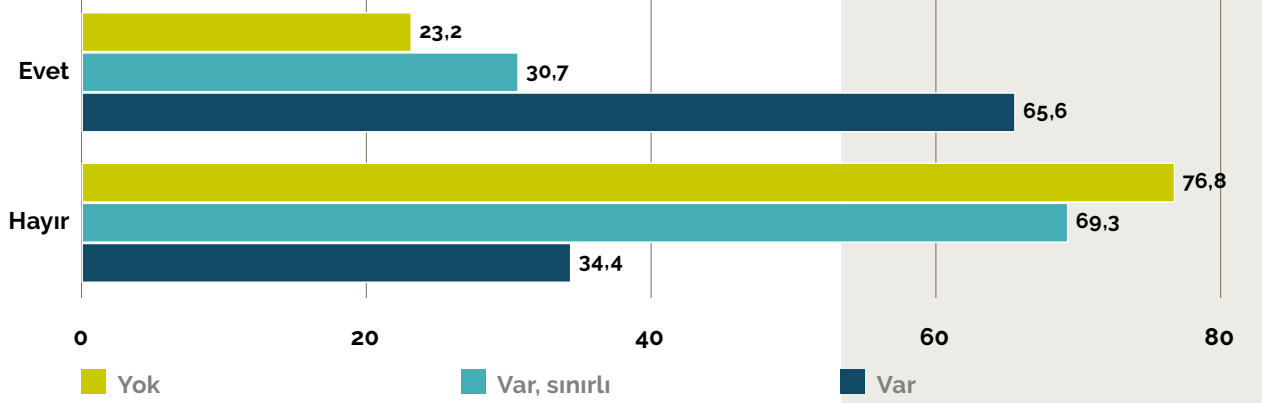
FG 31 - Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma – Nicel kapasiteye göre

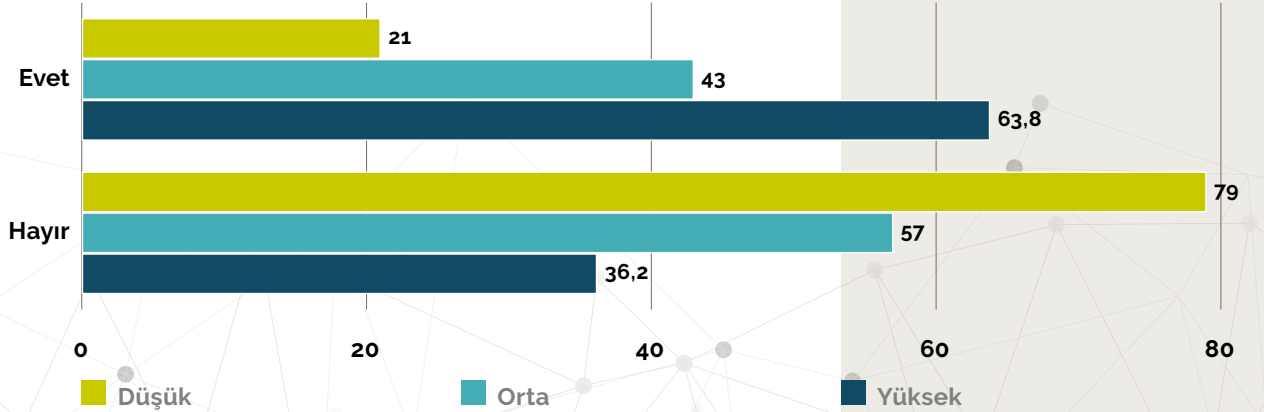
FG 32 - Çevresel sürdürülebilirlik için yazılı politikası olma – Demokratik yapı puanına göre

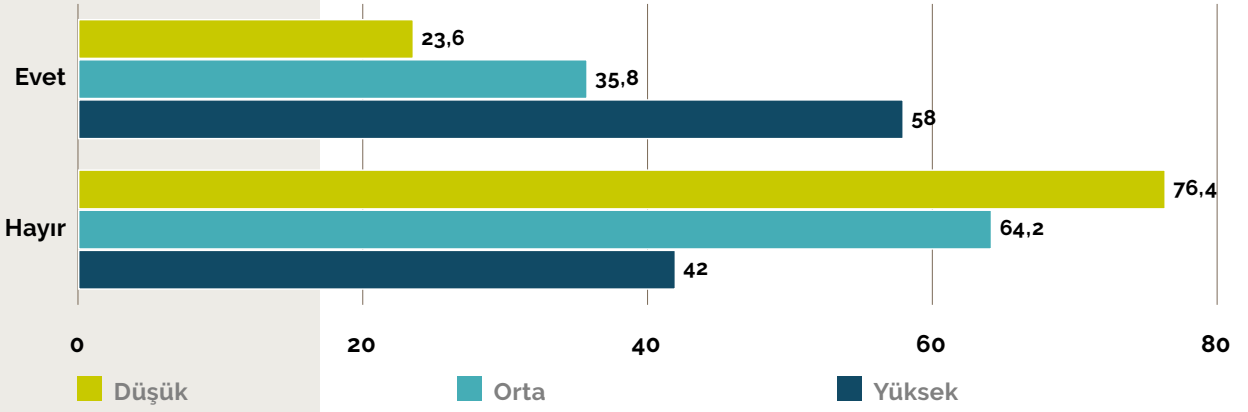
FG 33 - Hedef grubu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik yazılı politika olması – Savunuculuk kapasitesine göre

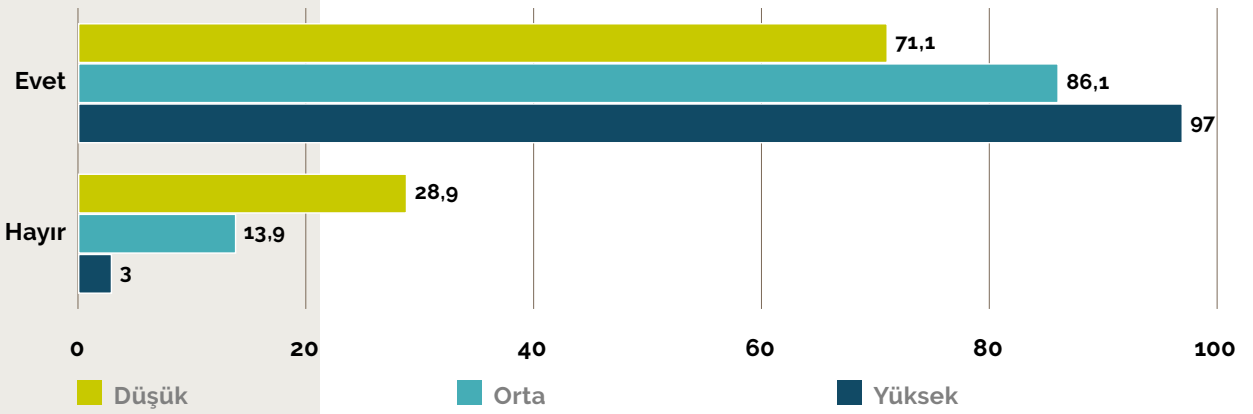
FG 34 - Hedef grubu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik yazılı politika olması – Nitel kapasiteye göre

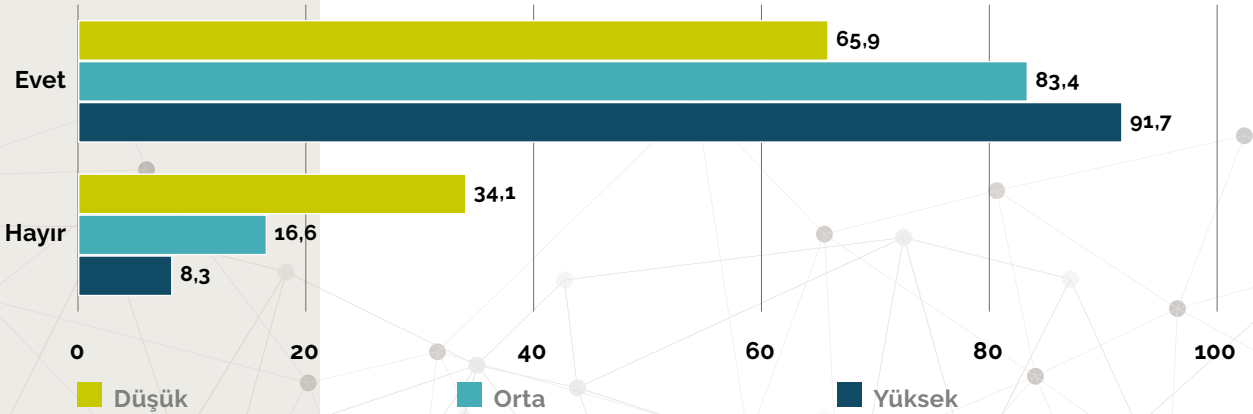
FG 35 - Hedef grubu/faydalanıcıları dahil etmeye yönelik yazılı politika olması – Nicel kapasiteye göre

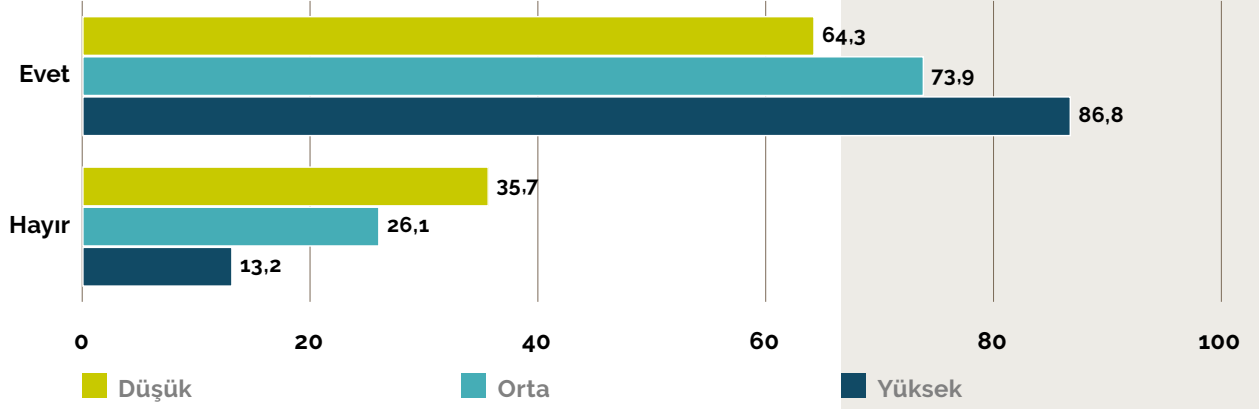
FG 36 - Faaliyet raporu hazırlama – Nitel kapasiteye göre

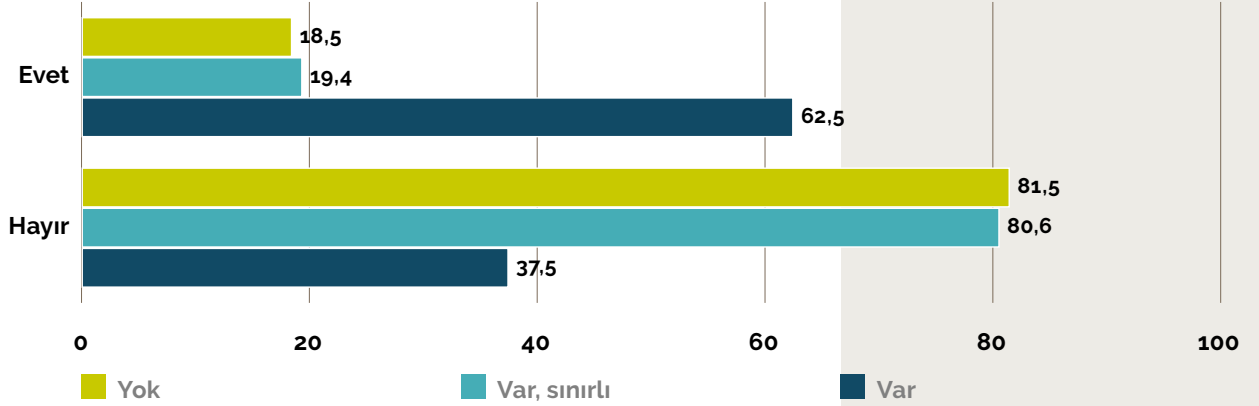
FG 37 - Faaliyet raporu hazırlama – Nicel kapasiteye göre

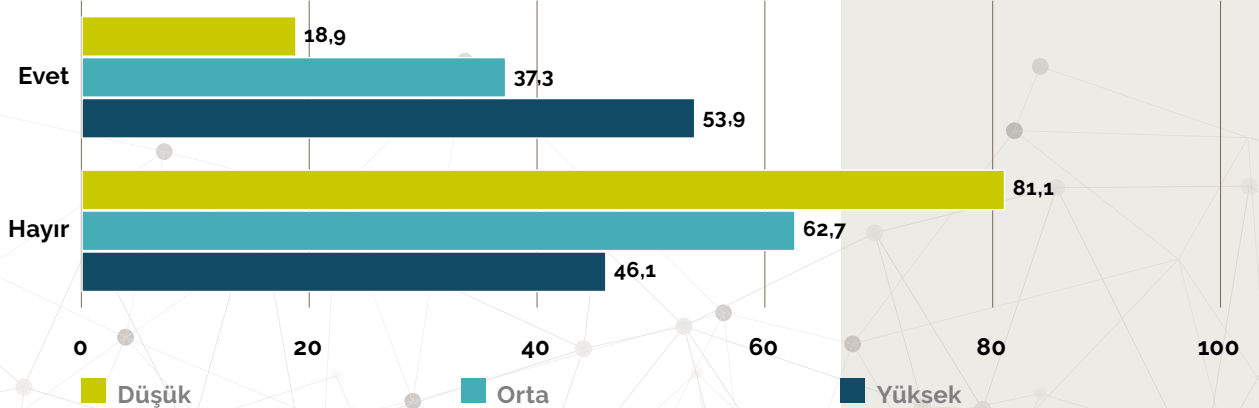
FG 38 - Faaliyet raporu hazırlama – Demokratik yapı puanına göre

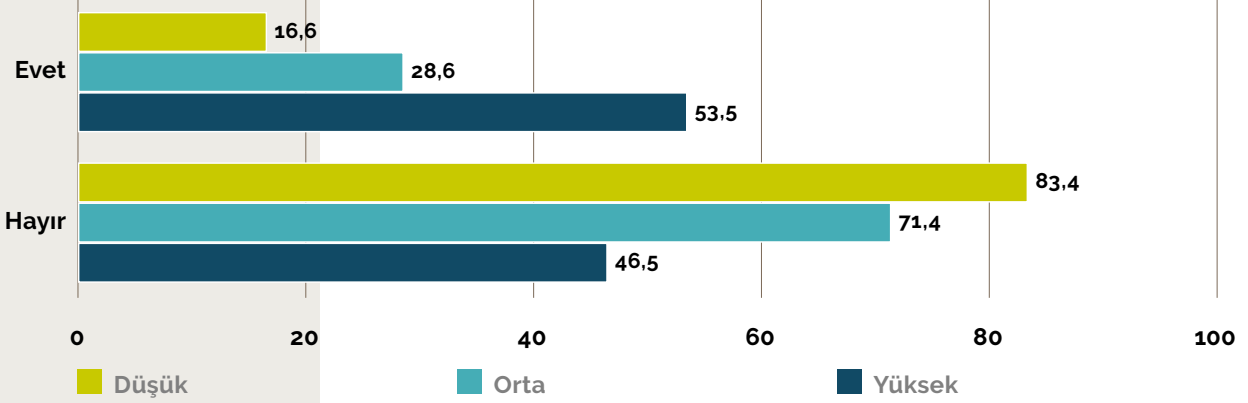
FG 39 - Son üç yıl içinde yürütülen faaliyetlere yönelik etki analizi gerçekleştirme.- Savunuculuk kapasitesine göre

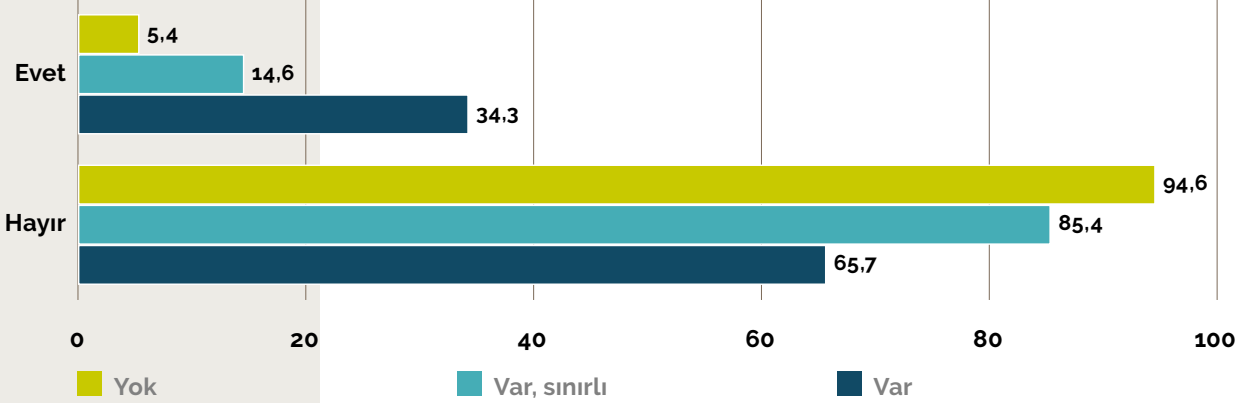
FG 40 - Son üç yıl içinde yürütülen faaliyetlere yönelik etki analizi gerçekleştirme.- Nitel kapasiteye göre

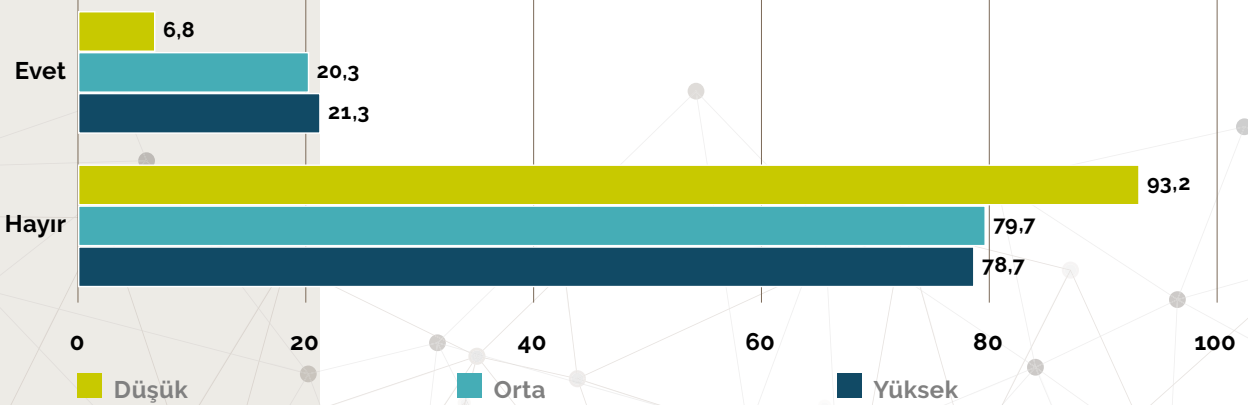
FG 41 - Son üç yıl içinde yürütülen faaliyetlere yönelik etki analizi gerçekleştirme.- Nicel kapasiteye göre

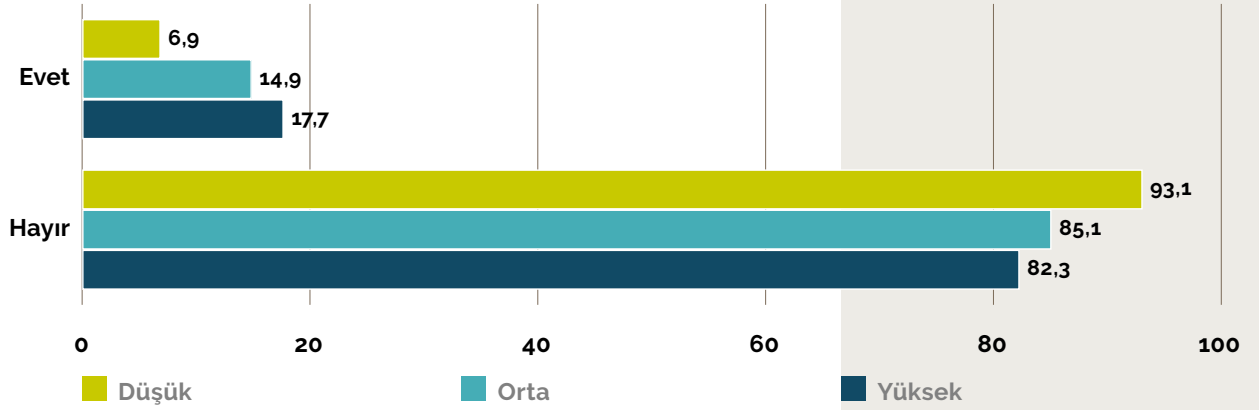
FG 42 - Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma – Savunuculuk kapasitesine göre

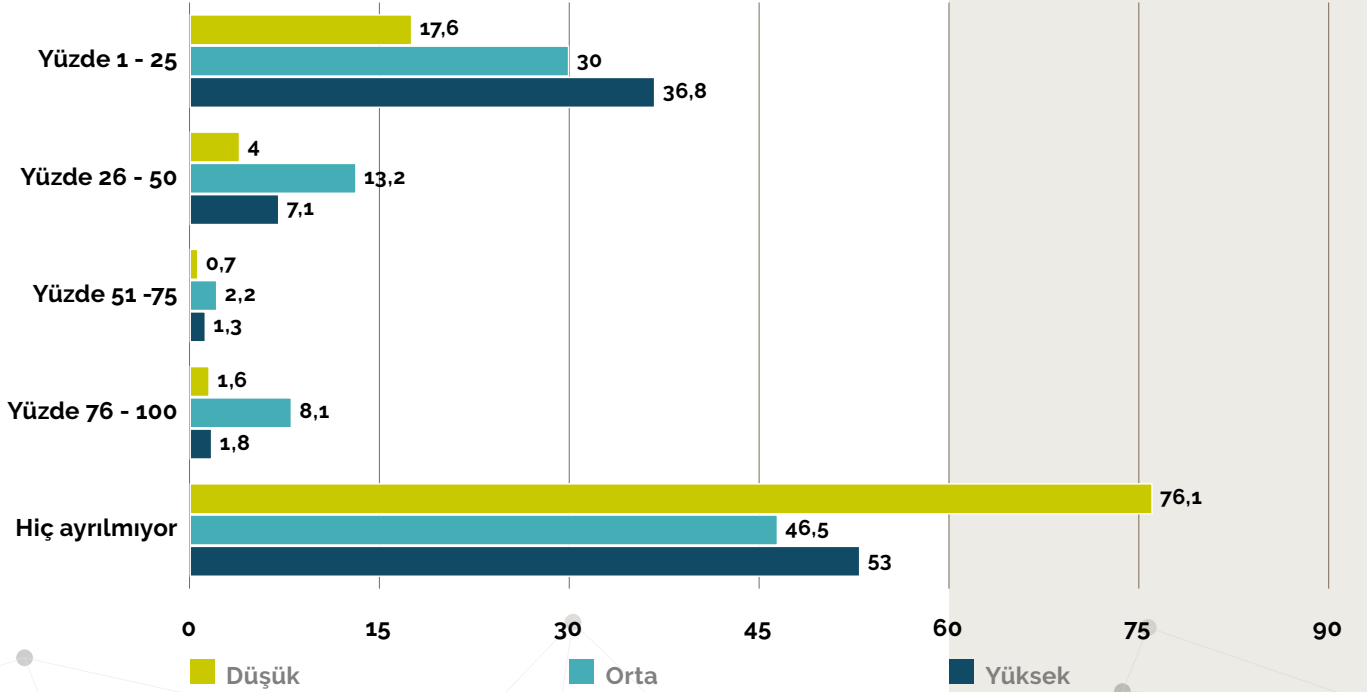
FG 43 - Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma – Nitel kapasiteye göre

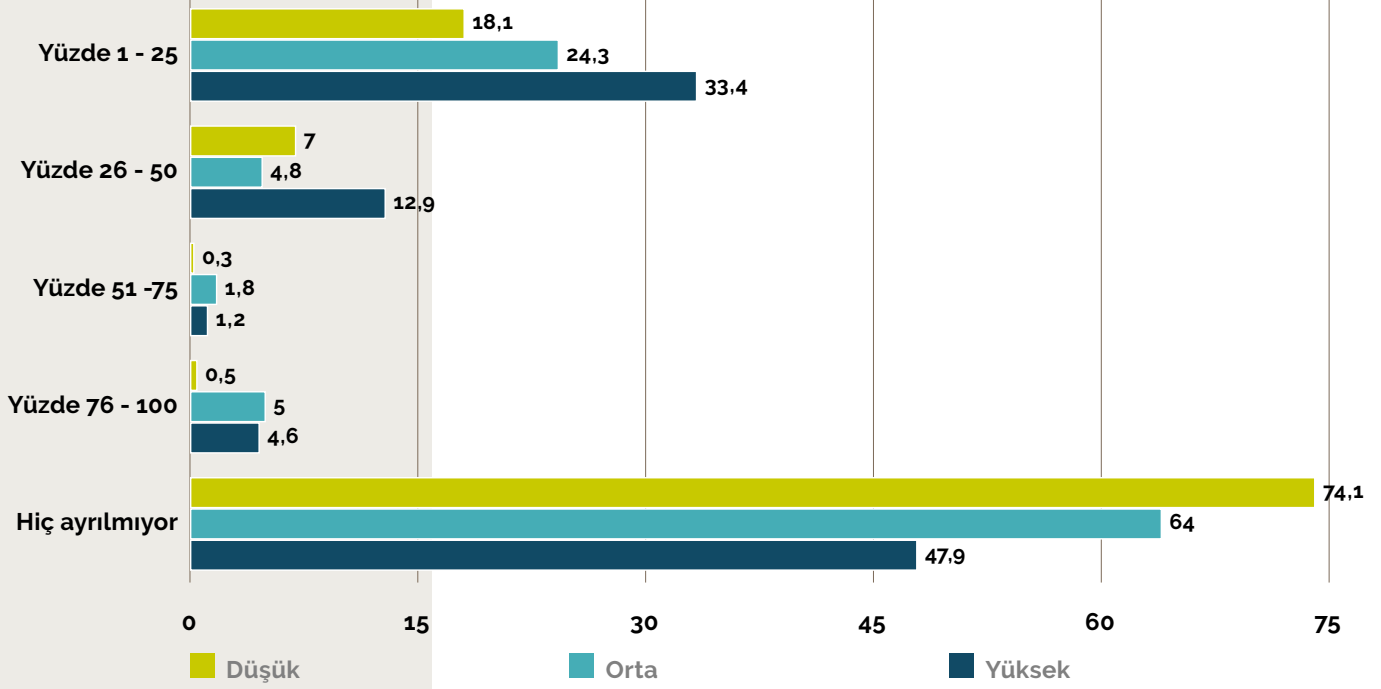
FG 44 - Son üç yılda bağımsız denetim yaptırma - Nicel kapasiteye göre

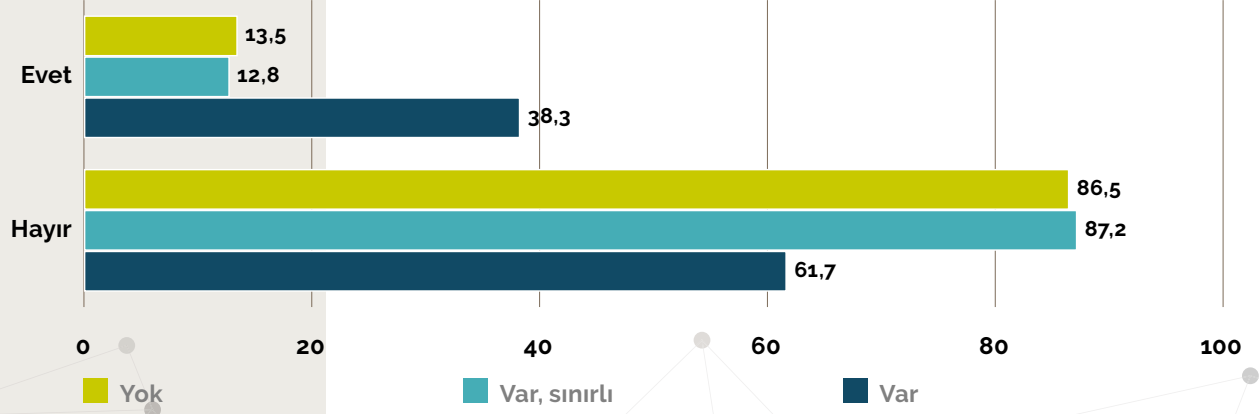
FG 45- İnsan kaynakları ve kurumsal gelişime ayrılan bütçe oranı - Nitel kapasiteye göre

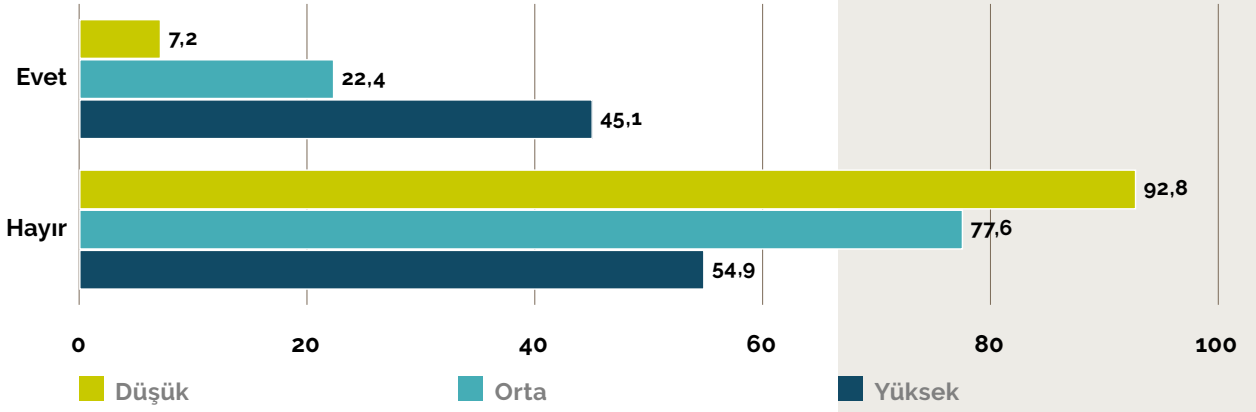
FG 46 - İnsan kaynakları ve kurumsal gelişime ayrılan bütçe oranı - Nicel kapasiteye göre

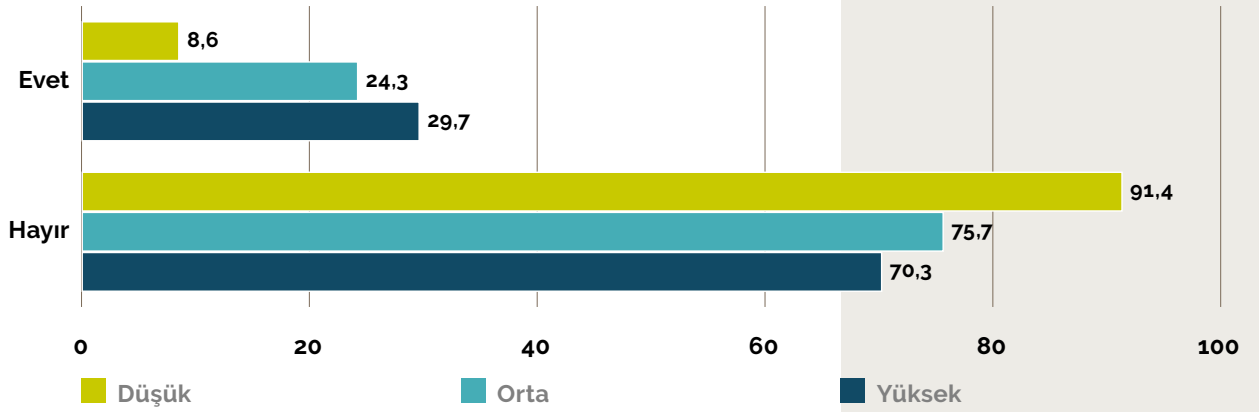
FG 47 - Proje hazırlayıp sunma – Savunuculuk kapasitesine göre

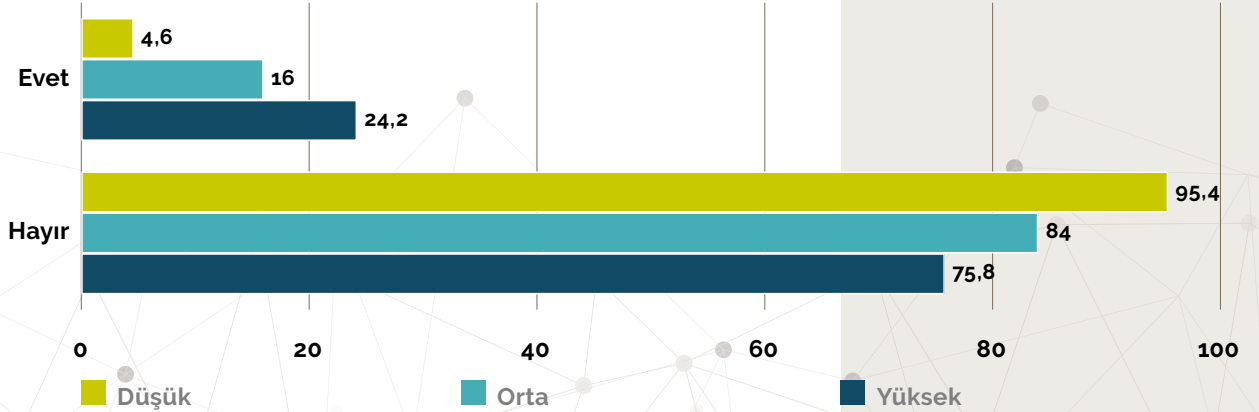
FG 48 - Proje hazırlayıp sunma - Nitel kapasiteye göre

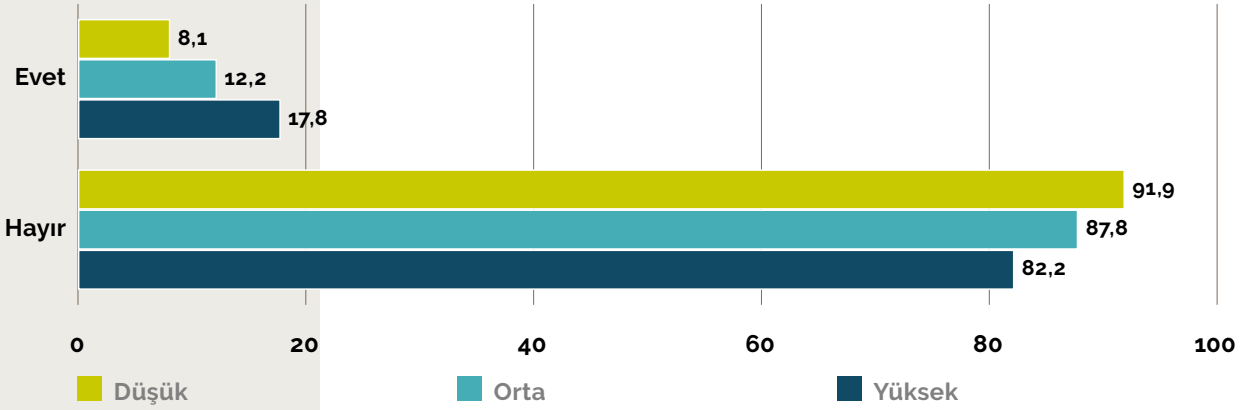
FG 49 - Proje hazırlayıp sunma - Nicel kapasiteye göre

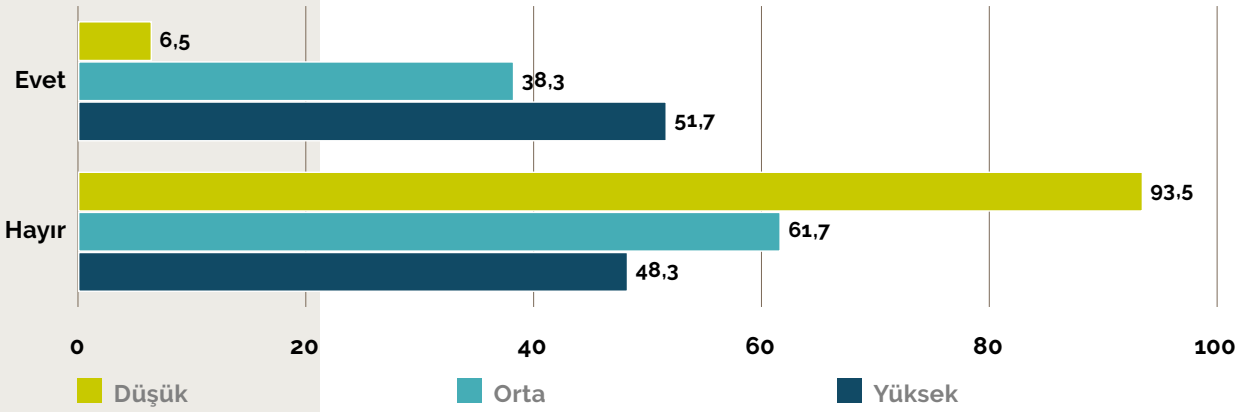
FG 50 - Proje hazırlayıp sunma - Demokratik yapı puanına göre

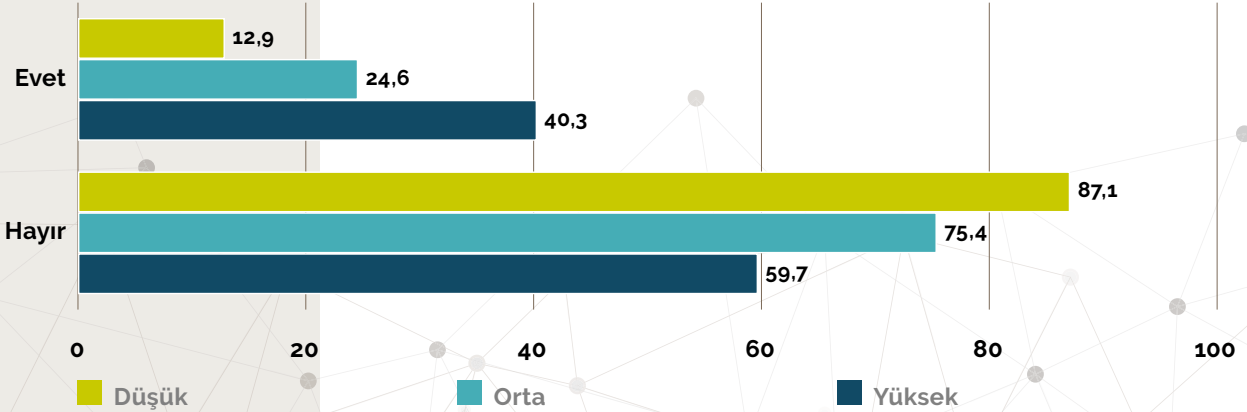
FG 51 - İktisadi işletme sahipliği – Nitel kapasiteye göre

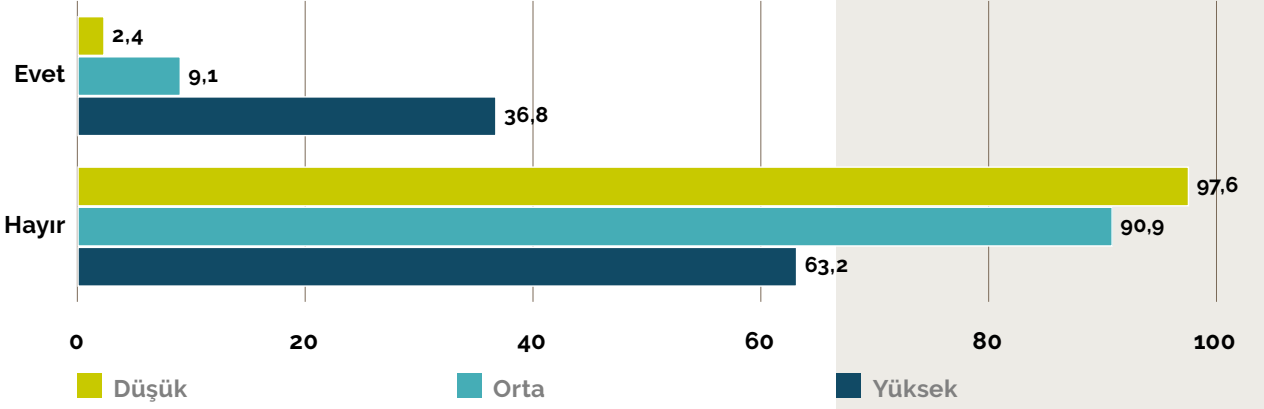
FG 52 - Son üç yılda yürütülen savunuculuk faaliyeti var mı? – Nitel kapasiteye göre

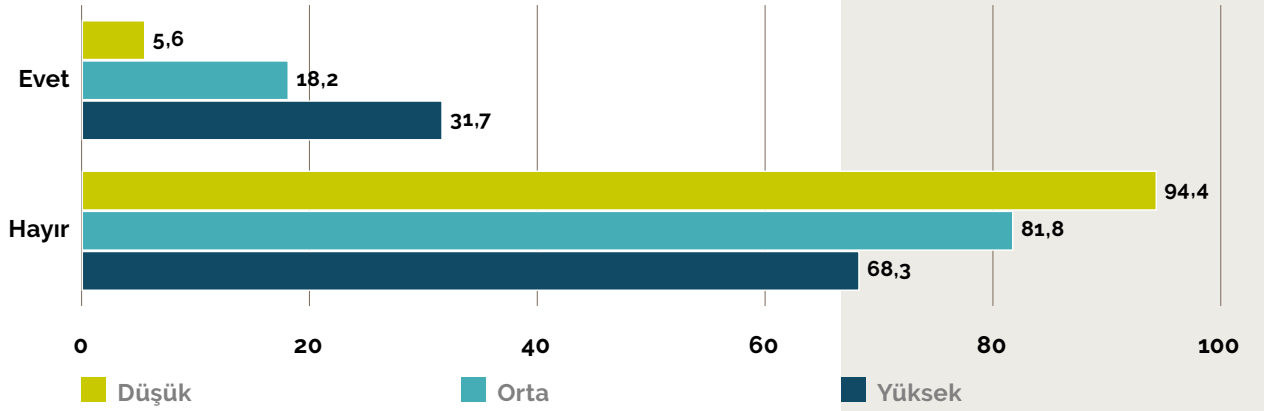
FG 53 - Son üç yılda yürütülen savunuculuk faaliyeti var mı? – Nicel kapasiteye göre

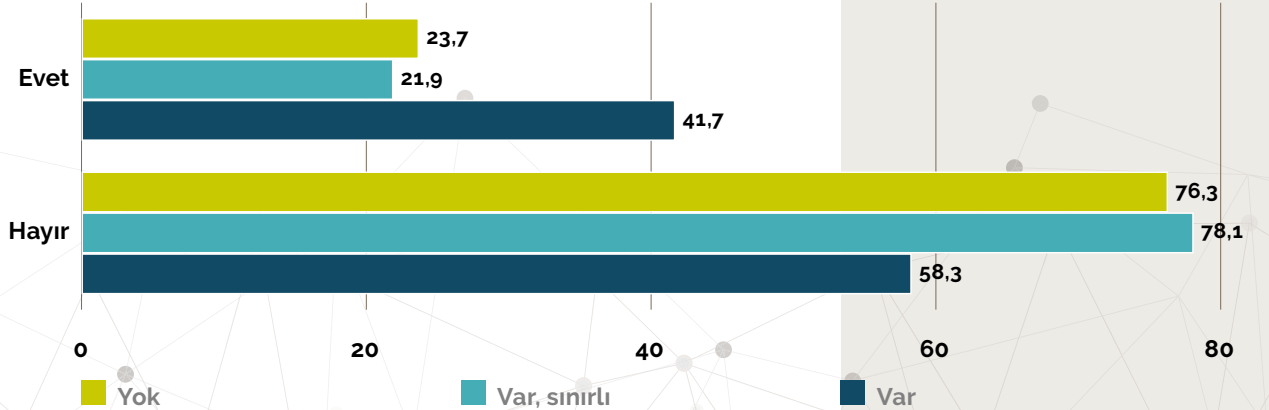
FG 54 - Son üç yılda yürütülen savunuculuk faaliyeti var mı? – Demokratik yapı puanına göre

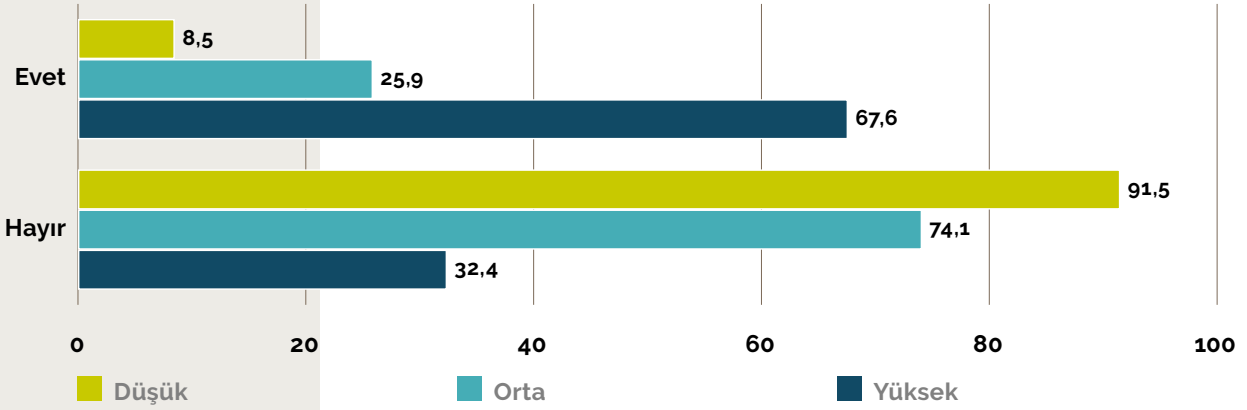
FG 55 - Kamu idaresi ile ortak faaliyet gerçekleştirme – Nitel kapasiteye göre

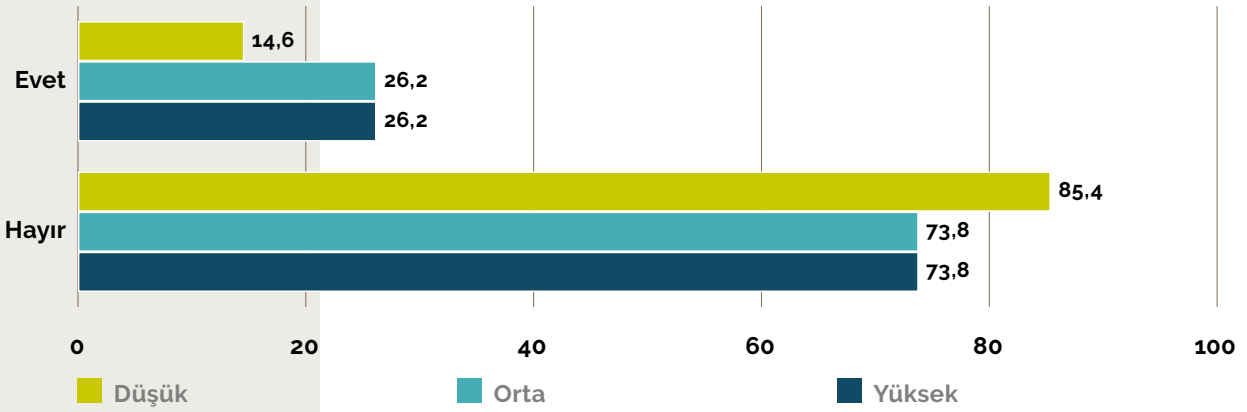
FG 56 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik – Savunuculuk kapasitesine göre

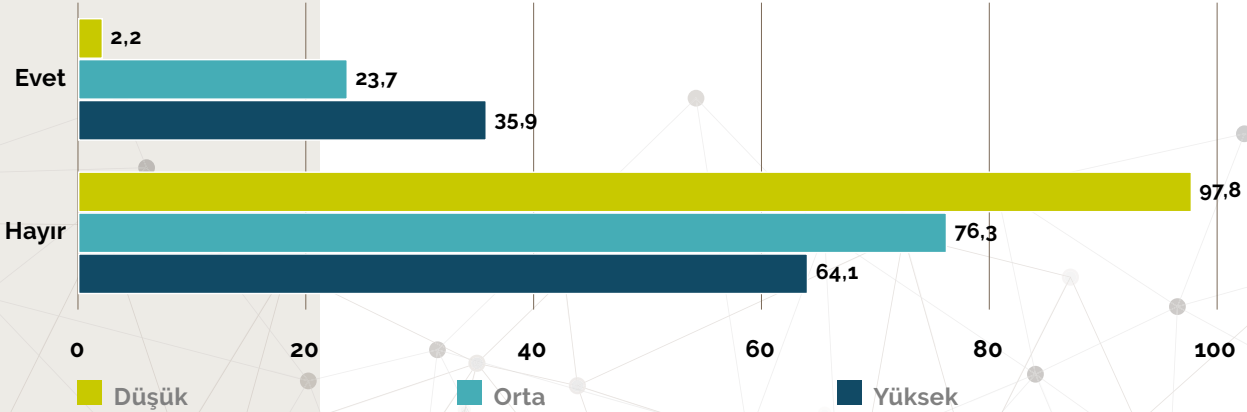
FG 57 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik - Nitel kapasiteye göre

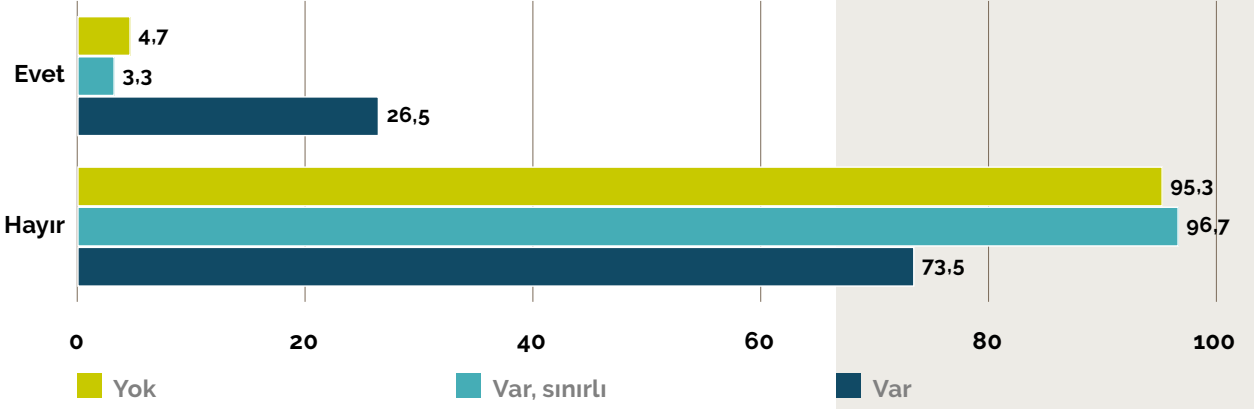
FG 58 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik - Nicel kapasiteye göre

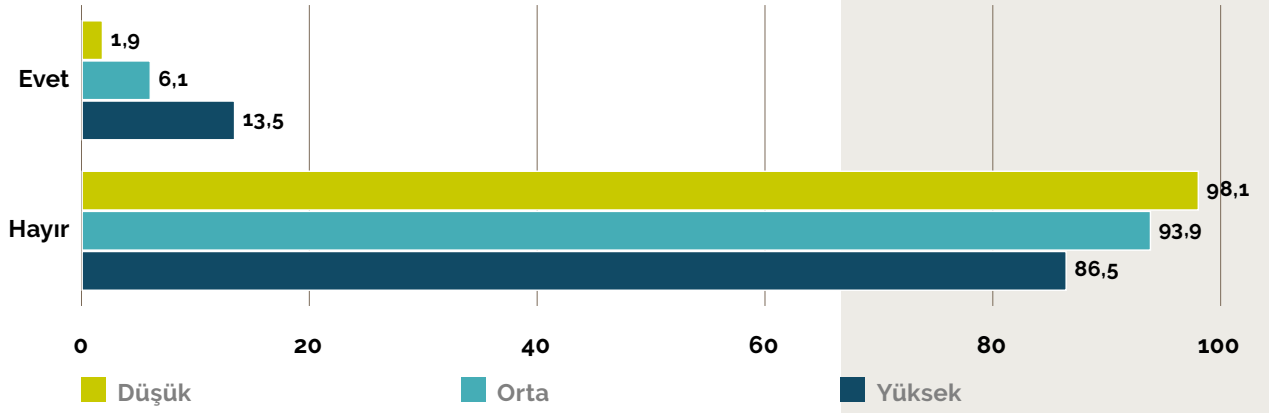
FG 59 - Yurt içinde üye olunan federasyon/birlik - Demokratik yapı puanına göre

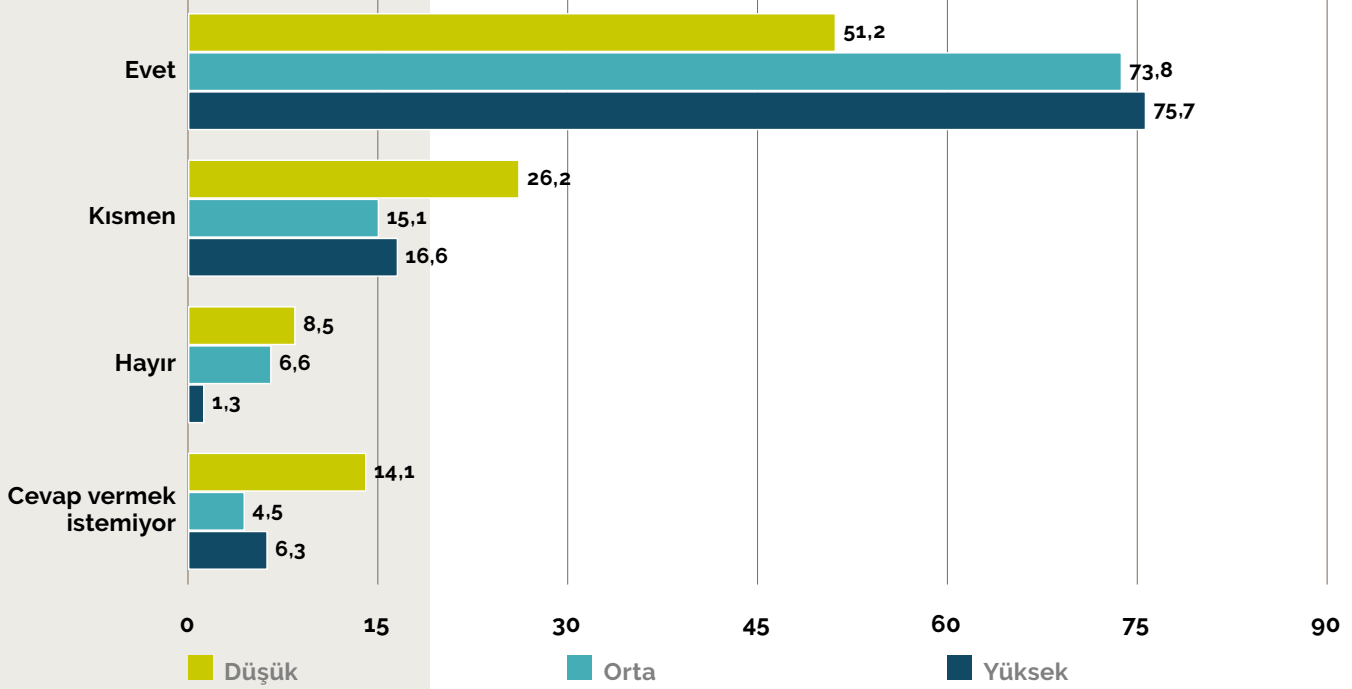
FG 60 - Üye olunan ağ/platform - Savunuculuk kapasitesine göre

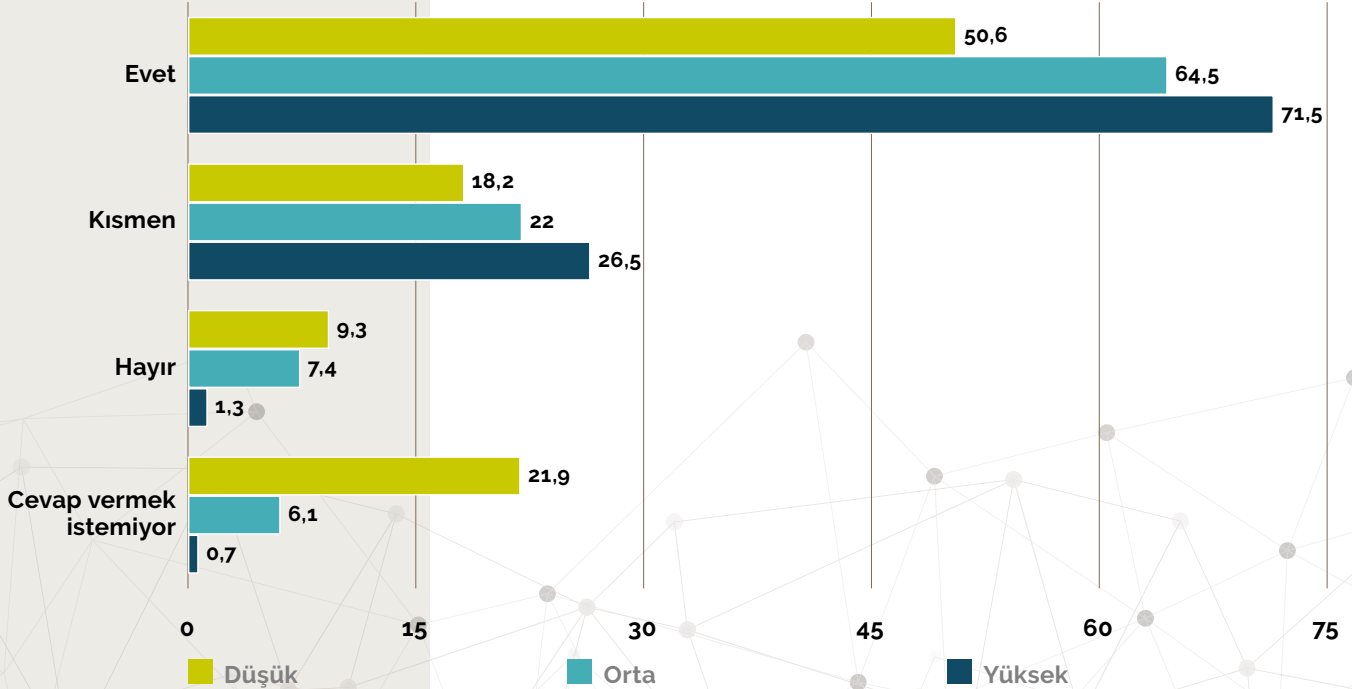
FG 61 - Üye olunan ağ/platform - Demokratik yapı puanına göre

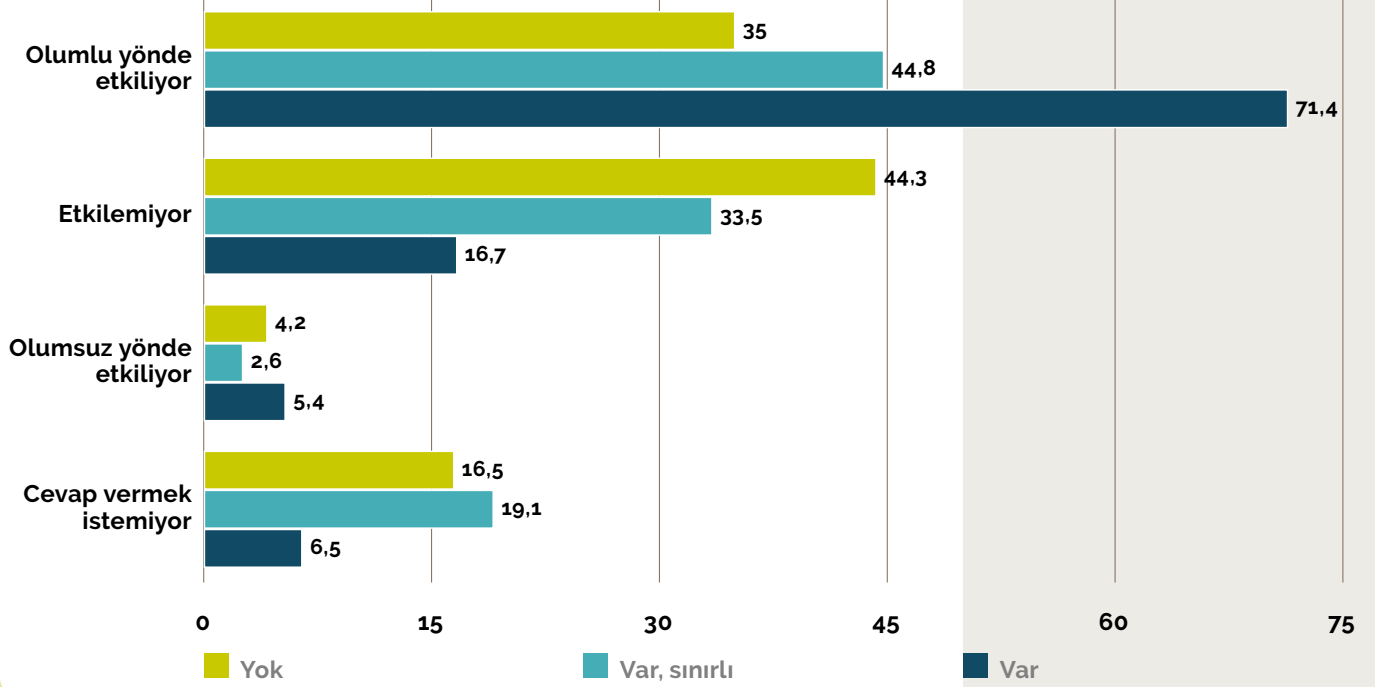
FG 62 - İç hukuk düzenlemelerinin gönüllülerle çalışmaya etkisi – Nitel kapasiteye göre

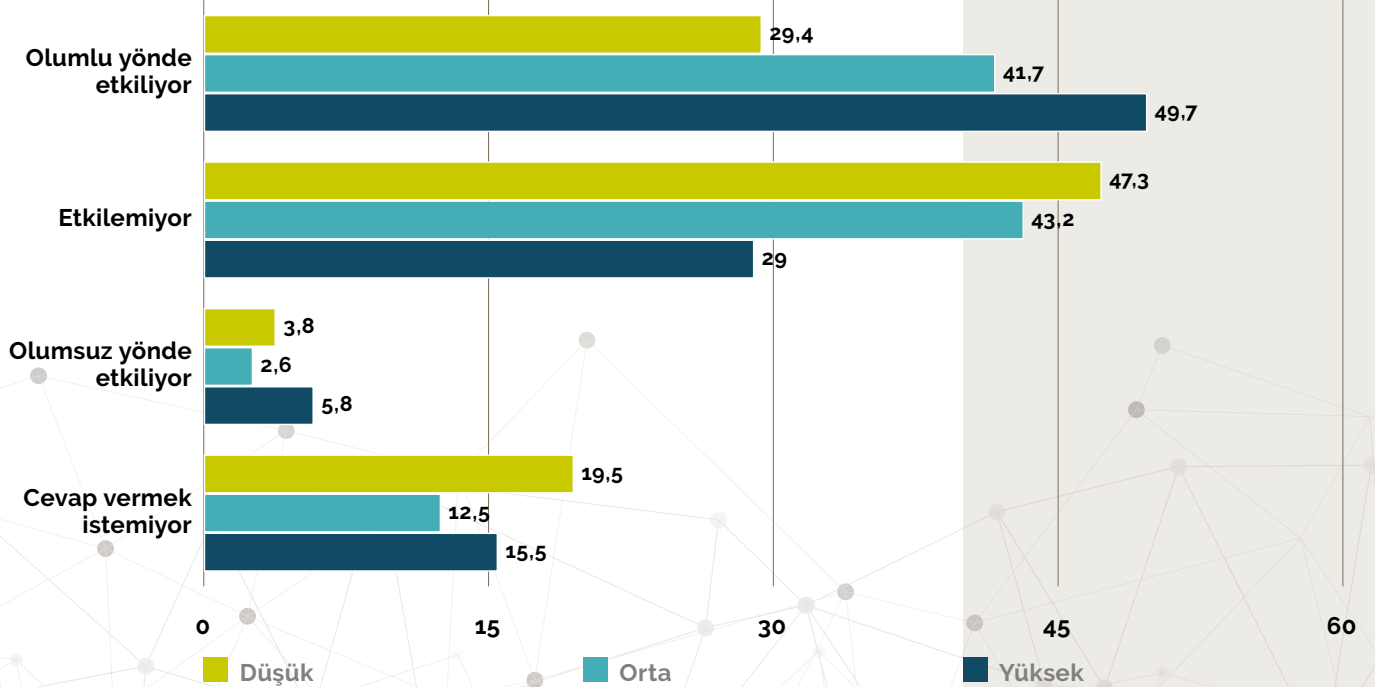
FG 63 - İç hukuk düzenlemelerinin gönüllülerle çalışmaya etkisi – Nicel kapasiteye göre

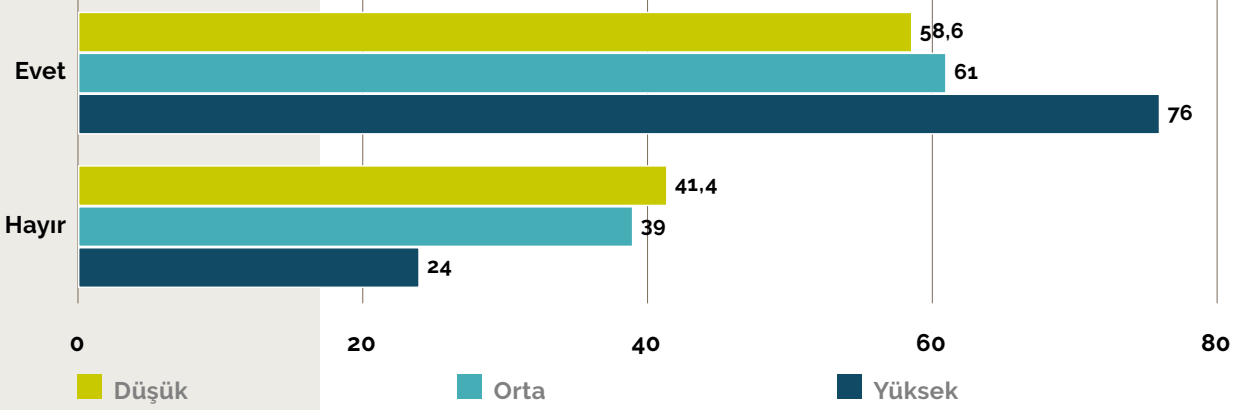
FG 64 - AB uyum sürecinin yasal çerçeveye etkisi – Savunuculuk kapasitesine göre

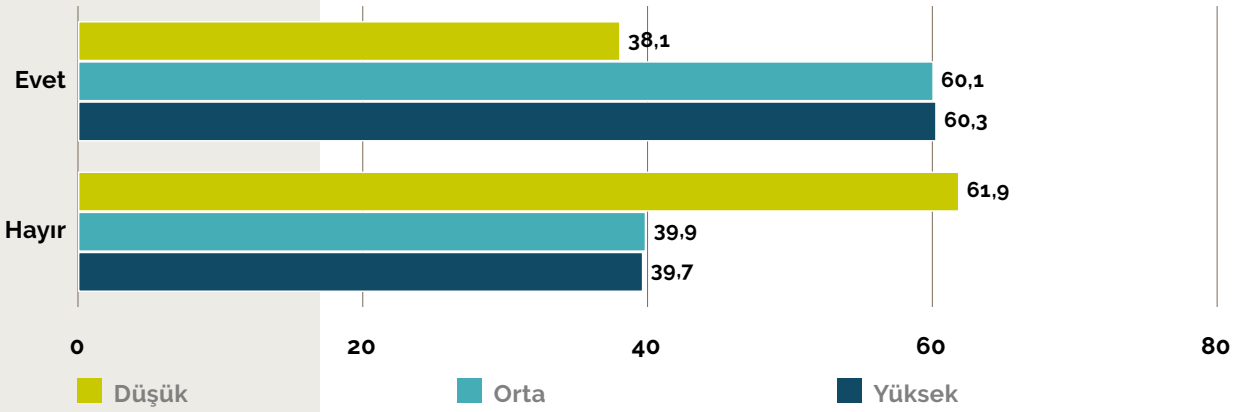
FG 65 - AB uyum sürecinin yasal çerçeveye etkisi – Demokratik yapı puanına göre

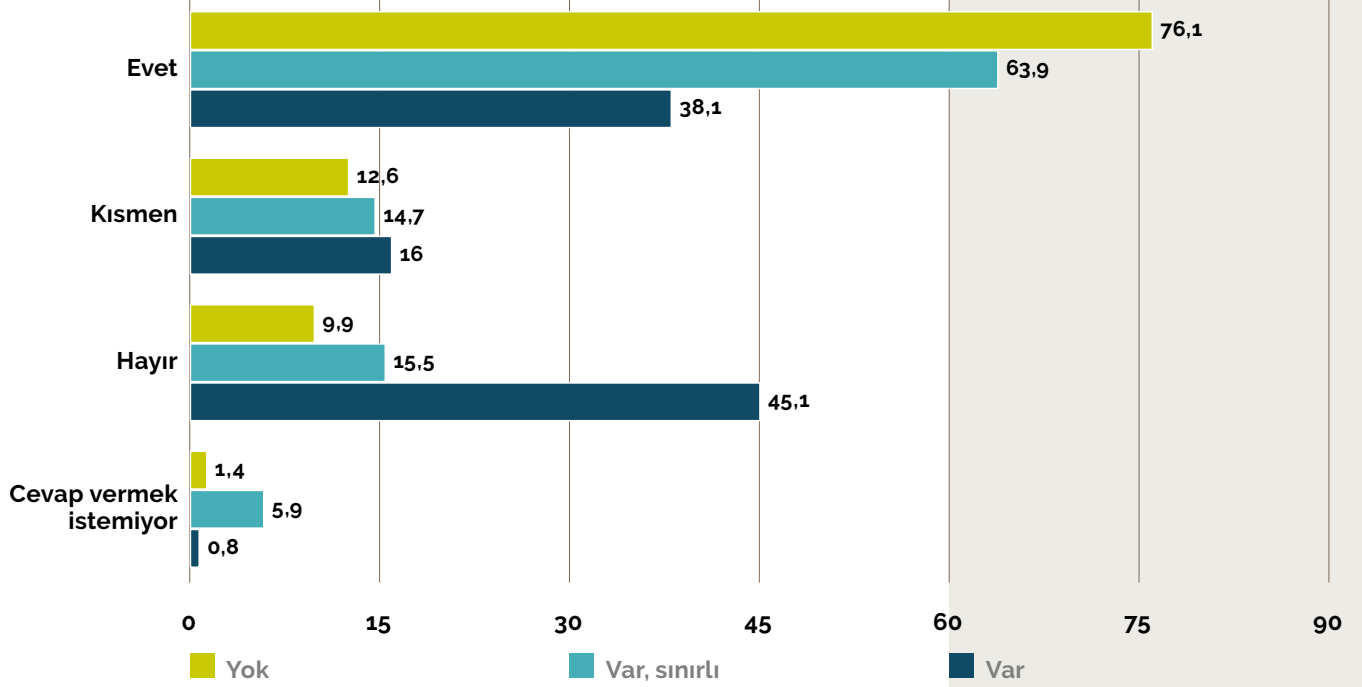
FG 66 - Kamu idaresinin sivil toplum gelişim ve iş birliğini geliştirmek için çabası – Nicel kapasiteye göre

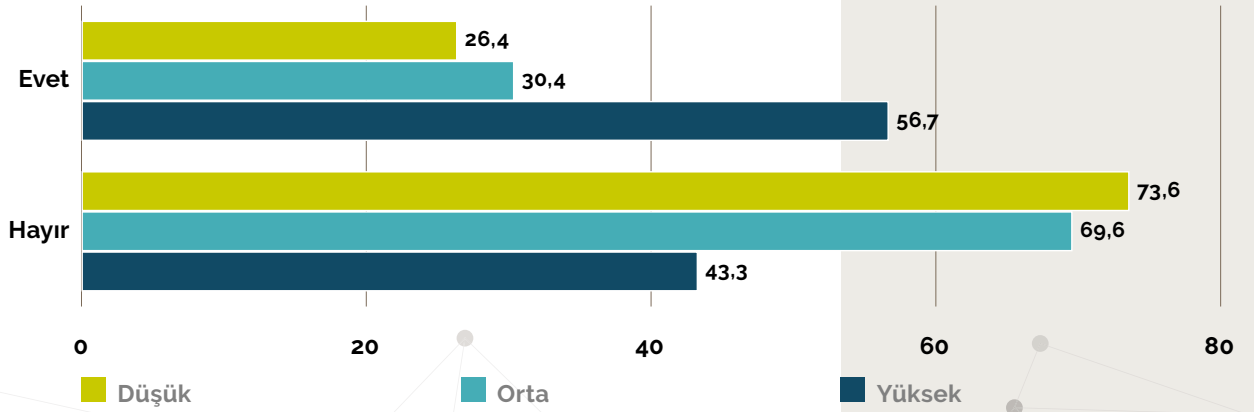
FG 67 - Kamu idaresinin sivil toplum gelişim ve iş birliğini geliştirmek için çabası – Demokratik yapı puanına göre

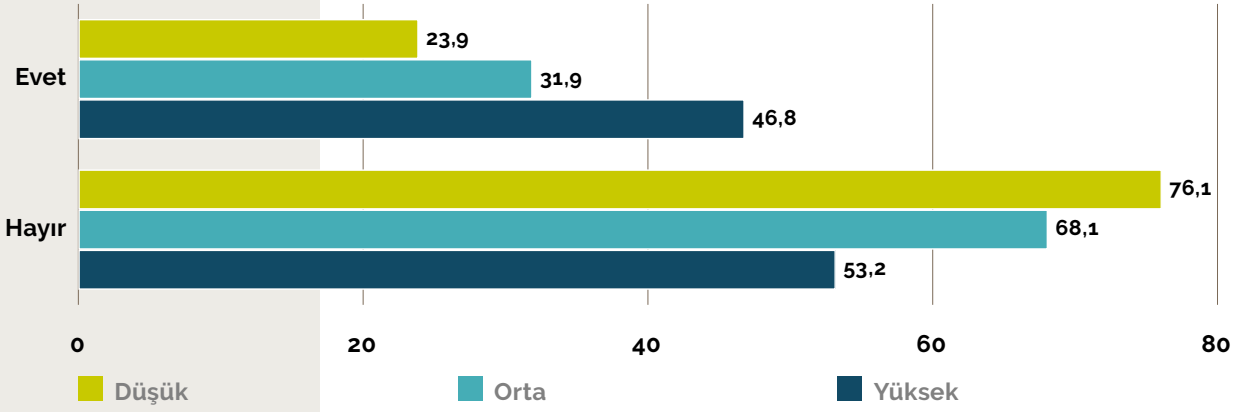
FG 68 - İdari toplantılar hariç faaliyetlerin askıya alınması kararıyla ilgili görüş – Savunuculuk kapasitesine göre

FG 69 - STGM'nin tanınırlığı – Nitel kapasiteye göre

FG 70 - STGM'nin tanınırlığı - Nicel kapasiteye göre

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

Örgütlenme Özgürlüğünün ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi İçin STÖ'ler ve Sivil Ağlar için Kapasite Geliştirme Projesi TR2014/DG/04/A1-02/001

Sivil Toplum Geliştirme Merkezi (STGM - www.stgm.org.tr) 2004 yılından bugüne 15 yılı aşan deneyimiyle, yürüttüğü projelerden bir tanesi de kısa adı "Katılım Hakkı" olan "Örgütlenme Özgürlüğü ve Katılım Hakkının Daha Fazla Geliştirilmesi için STÖ'ler ve Sivil Ağların Kapasitesinin Geliştirilmesi Projesi"dir.

Katılım hakkı projesinin amacı örgütlenme özgürlüğünün ve politika karar verme süreçlerine sivil toplumun anlamlı bir şekilde katılımını sağlamaya katkıda bulunmaktadır.

Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle gerçekleşen Projede, Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı Avrupa Birliği Başkanlığı (ABB) sivil toplum alt sektörü Lider Kuruluş ve Nihai Faydalanıcı olup. Sözleşme Makami Türkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı Merkezi Finans ve İhale Birimi'dir (MFIB-CFCU).

STGM Projede Kapasite Geliştirme Derneği (KAGED) ve İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Çalışmaları Merkeziyle birlikte faaliyet göstermektedir. KAGED sivil ağların geliştirilmesi, STGM ise projenin mentorluk programını yürütmektedir. STGM'nin yürütmekte olduğu faaliyetler genel olarak iki bağlık altında toplanmıştır. Örgütlenme Özgürlüğü: Katılım Hakkı

1-Örgütlenme Özgürlüğü Faaliyetleri:

Örgütlenme Özgürlüğüne yönelik faaliyetler Örgütlenme Özgürlüğü eğitimleri: Kurumsal Koçluk programı Örgütlenme Özgürlüğüne dair yasal ortamın izlenmesi ve raporlanması ve sivil toplum örgütlerinin kapasite- si hakkında bir kamuoyu araştırmasını ve yardım masasını içermektedir. Ayrıca konuyla ilgili olarak bilgi notları hazırlanarak projenin web sitesi olan www.katilimhakkı.org web sitesinde yayınlanmaya devam etmektedir.

2- Katılım Hakkı Faaliyetleri:

Katılım hakkına dair izleme ve raporlama, katılım hakkı kitapçığı katılım hakkı eğitimleri, 6 (İstanbul, Ankara, İzmir dışı ilde yerel deneyim paylaşımı atölyelerini, 4 AB ülkesine yönelik çalışma ziyaretlerini ve proje sonunda Ankara'da 2 gün gerçekleşecek olan geniş katılımlı Ulusal Deneyim paylaşım atölyesini içermektedir.